THEODOR CONSTANTIN

Cel mai lung amurg

THEODOR CONSTANTIN

Cel mai lung amurg

NUVELE

EDITURA MILITARĂ

Coperta : FL. CREANGĂ

CEL MAI LUNG AMURG

Poate aţipise. Dar nu era sigur. De cînd o adusesem acolo deschisese doar de cîteva ori ochii, şi de fiecare dată numai pentru o clipă. Respiraţia îi era uşoară, abia simţită. Poate că de aceea, la un moment dat, am avut strania impresie că murise. Şi atunci m-a cuprins panica. Mai întîi panica. Murise şi totul fusese zadarnic. Nu-i putusem fi de nici un folos. Constatarea mă deznădăjdui. Pentru prima dată în viaţa mea am simţit cît de cutremurător şi de deplin este sentimentul neputinţei în faţa morţii. Deznădăjduit am scrutat, instinctiv cerul. Luna mă privea ironică. Cît timp fusesem mic, tare mult îmi plăcuse să descopăr în lună chipul moşului care se uita de acolo, mustrător, la copiii neastîmpăraţi. Aşa îmi spusese bunica. Şi unchiu Iancu, el, care niciodată nu mă minţea, confirmase spusele bunicii. Numai că de fiecare dată, în loc să-l văd pe „moş", vedeam chipul unei femei cu părul despletit şi blond, atîrnîndu-i pe umeri, un chip care se uita la mine cu ochi trişti, atît de trişti încît aproape îmi dădeau lacrimile. Şi nu o dată, cu ochii înrouraţi de mila femeii triste din lună, mă trezeam întrebînd :

— Spune-mi, Luniţă, de ce eşti atît de tristă ? Îţi jur că n-am să spun la nimeni. Nici măcar unchiului Iancu.

Acum cînd, privind cerul, descoperisem luna care se uita la mine — poate la noi — ironică, uitînd pentru o clipă că ea murise, am simţit cum se trezeşte în mine curiozitatea din copilărie de a descoperi pe „moşul"

din lună. Dar oricît m-am străduit, timp de un minut, poate două, n-am izbutit. N-am izbutit să văd nici femeia din lună cu părul despletit şi blond şi cu ochi atît de îndureraţi, de trişti. N-am izbutit şi atunci am înţeles că, într-un anumit fel, murisem şi eu, în ziua cînd timpul ucisese în mine miracolul copilăriei.

„Oh, Luniţă, dacă te-ai arăta pentru o clipă, măcar pentru o clipă, să-mi regăsesc copilăria !"

Cuvintele, propriile mele cuvinte, rostite tare, m-au speriat. Şi iarăşi mi-am amintit că ea murise şi că eram acum singur, din nou singur în mlaştină. Pe aproape sunau trestiile ca nişte vaiete timide, de care îşi băteau joc broaştele, orăcăind bezmetice. Ascultînd vaietul trestiilor, mi-am zis că ele plîng de mila femeii care murise şi atunci nu mi s-a mai părut orăcăitul broaştelor hohot de rîs batracian. Mi s-a părut că pe femeia care abia murise o prohodeau trestiile, văitîndu-se, broaştele hohotind în felul lor, vîntul ce începuse să sufle, norii ce veniseră de undeva dinspre răsărit, grăbiţi să asiste şi ei la sfîrşitul femeii care murise fără îndoială din pricina rănii, a celei de-a doua răni, de sub omoplat. Numai eu nu participam, numai eu rămîneam disponibil, deşi mai adineauri panica alunecase prin arterele mele ca un şuvoi de lavă fierbinte.

Şi atunci m-am trezit murmurînd în gînd cuvintele cîntecului de înmormîntare :

„Scoală şi te roagă
Şi la sfîntu soare,
Şi la vînt de boare,
Să nu prea grăbească,
Zori să se iveasică
Pîn' te vom griji,
Pîn' te vom găti.

Am cîntat, în gînd, întreg bocetul pînă la sfîrşit. Pe urmă, deoarece mă ascultasem, cu toate că doar în gînd cîntasem, redescoperind liniştea, m-am cutremurat de o teamă superstiţioasă. Ea murise, fără o lumînare la căpătîi, cum cere datina, murise şi nu aveam la mine o lopată ca să-i sap un mormînt, ca să n-o mănînce

lupii, dacă or fi existînd în mlaştină. Lopată nu aveam, totuşi trebuia să-i sap un mormînt: cu un ciot, cu unchiile, cu o piatră, cu nu ştiam ce, dar trebuia să-i sap un mormînt, în pămîntul ce mustea de apă, ce mirosea a clisă, a putred şi a război, cu toate că, în mod sigur, prin mlaştină nu trecuse încă războiul şi poate că nu avea să treacă nici de acum încolo.

Murise. Dar oare murise? Trebuia să mă conving. M-am aplecat şi mi-am lipit urechea de pieptul ei. Şi atunci am simţit mîna ei fierbinte de fierbinţeala febrei pe obrazul meu şi am auzit-o, pentru prima dată am auzit-o, vorbindu-mi:

— Nein, ich bin noch nicht gestorben.[1]

— Gott lob![2]

— Aber, ich werde sterben... Bis es tagt.[3]

Eram convins şi eu că va muri. Pînă în ziuă. Palma ei pe obrazul meu frigea. Avea o palmă de flăcări. Şi flăcările îmi incendiau obrazul şi nu puteam s-o ajut să nu moară!

— Lasă că n-ai să mori! am căutat eu s-o îmbărbătez, vorbindu-i în limba germană, bucuros că cel puţin ne puteam înţelege.

— N-am să mor? Crezi, într-adevăr, că n-am să mor?

— Nu se moare dintr-atîta! i-am replicat. Vocea mea suna convingător, în ciuda faptului că speranţa în mine era ca o epavă pe o mare bîntuită de taifun.

— Dacă ar fi adevărat!... Dar o spui numai fiindcă ţi-e milă de mine. În orice caz îţi mulţumesc pentru tot.

Pentru tot? Nu înţelegeam ce putea însemna acel tot. Fusese, de fapt, un singur lucru. Trecuseră, cîte ore? Poate două? Mai mult de două în nici un caz. De opt zile de cînd fugisem din coloană nu mă hrănisem decît cu cartofi şi dovlecei cruzi. Dar în ultimele douăzeci şi patru de ore nu pusesem în gură nimic. Mă dureau creierii. Durerea mi-i strivea. Durerea îi plesnea întruna, tescuindu-i precum nişte icre. Tîmplele îmi

1 Nu, încă n-am murit.
2 Slavă Domnului!
3 Dar am să mor... Pînă la ziuă.

zvîcneau şi, în ciuda greţei şi a durerii de sub ţeastă, îmi era foame, eram mai hămesit decît un schimnic. În mlaştină mirosea a clisă, mirosea a mătasea broaştei, mirosea a putred dar mai ales a război. Şi, cu toate acestea, mie îmi mirosea a cîrnaţi pe varză călită. De opt zile nu mîncasem decît cartofi şi dovlecei cruzi, satul era prea departe ca să ajungă pînă la mine miros de mîncare, şi cu toate acestea îmi mirosea a cîrnaţi pe varză călită. Dumnezeule, nimic nu-i mai de neîndurat decît să fii nemîncat de opt zile şi să-ţi miroasă a cîrnaţi pe varză călită. Foamea opera pe viu în pîntece, ciopîrţindu-mi măruntaiele.

Nu mi-am dat seama cînd am părăsit mlaştina. La un moment dat am ştiut că nu mai zac pe aşternutul de stuf şi papură, ci că merg, e drept clătinîndu-mă, dar că totuşi merg în direcţia de unde mi se părea mie că vine mirosul de cîrnaţi pe varză. Era noapte, încă nu răsărise luna, dar fiindcă îmi mirosea a cîrnaţi pe varză, fiindcă doream să ajung cît mai repede la casa unde gospodina pregătise o asemenea mîncare, vedeam de parcă eram nictalop. Poate că şi devenisem nictalop.

Am mers ca un lunatic, atras de mirosul care nu exista decît în închipuirea mea turmentată de foame, pînă am ajuns la un drum de ţară. Nu m-am oprit o clipă. Primejdia parcă n-ar fi existat. Uitasem cu desăvîrşire de ea. Ştiam, din timpul zilei, că drumul acela de ţară ducea spre un sat mare — abia mai tîrziu aveam să aflu că nu era un sat ci un oraşel, oraşelul K... — ştiam, eram totuşi conştient că, mergînd pe drumul acela, riscam mult; totuşi, continuam să merg, ignorînd primejdia. Şi, fără voia mea, deşi ştiam încotro merg şi ce urmăresc, mă închipuiam cu patru ani în urmă, cînd pentru prima dată am păşit pe străzile oraşului universitar C... ca să mă înscriu la facultate. Mergeam pe un drum de ţară, dar mă vedeam pe strada care, de la gară, urca în pantă, noroioasă ca o uliţă de tîrguşor, în schimb însă cu case de oraş mare, cum de fapt şi era, înnegrite de funingine. La parterul acestor case existau prăvălioare de unde puteai cumpăra ceea ce nici nu-ţi dădea prin minte că s-ar putea găsi. Etajul de deasupra era locuit de familia negusto-

rului. Prin sticla murdară a ferestrelor, de multe ori peticită cu hîrtie de jurnal, nişte copii clorotici şi ciufuliţi priveau nostalgici strada noroioasă, muşcînd fără poftă din cîte o felie de pîine neagră unsă cu magiun. Cerul era de culoarea cimentului şi numai departe soarele ca un ochi urduros se căznea, plictisit, să vadă ce se petrece dincolo de pînza afumată a norilor.

Mergeam pe drumul de ţară şi mă vedeam pe strada Bendela, mă vedeam în sufrageria lui Frau Mizzi, unde luam masa, la prînz şi seara. O vedeam pe Frau Mizzi înaltă, planturoasă, aproximativ frumoasă, mirosind puternic a levănţică, asemenea unei ciudate plante de carne şi sînge, mişcîndu-se sprintenă în jurul mesei, ca să ne servească extraordinara ei ciorbă de sfeclă dreasă cu smîntînă, după care urmau cîrnaţii, aromitorii şi condimentaţii cîrnaţi pe varză călită, pregătiţi după o reţetă proprie şi probabil secretă, de vreme ce nici pînă astăzi nu s-a mai întîmplat să mănînc, în altă parte, cîrnaţi atît de gustoşi. Frau Mizzi se mişca sprintenă în jurul mesei, servindu-ne, şi de fiecare dată cînd se apleca peste umărul cuiva îi vedeam sînii albi care, în ciuda celor patruzeci de ani se păstrau frumoşi şi generoşi, aşa cum frumoasă şi generoasă era, în general, Frau Mizzi. Şi după ce îi vedeam sînii albi şi frumoşi nu ştiu de ce, dar mîncarea pe care ea ne-o servea ni se părea mai gustoasă, şi ne repezeam să înfulecăm cu o hămeseală de animale tinere.

Mergeam pe drumul de ţară, mă vedeam în sufrageria lui Frau Mizzi, o vedeam pe ea, frumoasă şi planturoasă, în ciuda celor patruzeci de ani ai ei, îmi era foame ca unui eremit şi îmi mirosea a cîrnaţi pe varză călită meşteriţi cu neîntrecută pricepere de Frau Mizzi, cînd deodată am auzit pornind din direcţia către care mă îndreptam o rafală, urmată apoi de alta. M-am aruncat la pămînt încă de la primele împuşcături, înjunghiat şi ciopîrţit pe dinăuntru de o frică înnebunitoare, aşa cum niciodată nu simţisem o alta. Liniştea se statornici repede. Dar am rămas locului, incapabil să mă mişc, simţind cum se usucă, rece, transpiraţia ce mă inundase din creştet pînă în tălpi, în clipa în care prima rafală spărsese fereastra de întuneric şi linişte a nopţii.

Norii se zdrenţuiseră şi luna, ca un zmeu rotund şi galben, naviga leneşă, ba arătîndu-se, ba ascunzîndu-se. Abia acuma mi-am dat seama că, tot gîndindu-mă la Frau Mizzi, mă apropiasem binişor de ceea ce credeam eu că e un sat, dar care în realitate era orăşelul K... Pînă la primele case dacă mai era un kilometru, un kilometru şi jumătate.

Cînd mi-am revenit din spaimă — atîta frică nu mi-a fost nici cînd, pentru prima dată, am pornit la atac — am încercat să-mi dau seama de situaţie. Rafalele nu pe mine mă căutaseră, aşa cum crezusem în prima clipă. Dar asta însemna că în sat erau cantonate trupe hitleriste sau poate mai curînd hortiste. Nu era o descoperire. O ştiam dinainte. Şi, cu toate acestea, părăsisem mlaştinile în speranţa că voi avea şansa să pătrund în oraş fără să fiu prins. Fusese o hotărîre disperată, recunoşteam, dar îmi era atîta foame, încît, ca să mi-o potolesc, mizasem pe şansă, împotriva bunului simţ şi a prudenţei de care dădusem dovadă în împrejurările grele prin care trecusem. Dar acum rafalele mă dezmeticiseră. Să merg mai departe era o adevărată nebunie. Şi, cu toate acestea, eram hotărît să nu dau înapoi. Îmi era foame ! Îngrozitor îmi era de foame !

M-am ridicat şi am pornit mai departe. Numai că acum, din prudenţă, n-am mai mers pe drumul de ţară, ci de-a dreptul peste cîmpuri. Cît am mers nu ştiu. La un moment dat m-am oprit, făcîndu-mă una cu pămîntul, fiindcă am auzit un zgomot pe care, la început, nu l-am putut defini. Mi-am încordat auzul. Şi iarăşi am auzit zgomotul acela. Era, aproape nu aveam nici un fel de îndoială, un geamăt. Am bănuit că mă găseam în apropierea aceluia în care, mai adineauri, trăsese automatul. Norii iarăşi se zdrenţuiseră şi, la lumina puţină a lunii, l-am descoperit la numai cîţiva metri înaintea mea. În primele clipe, o mărturisesc, nici nu mi-a dat prin minte să-i vin în ajutor. Dealtfel, ce ajutor i-aş fi putut da ? Nu eram decît un prizonier român, fugit din convoi, în pericol de a fi prins şi împuşcat. Cu toate acestea, pînă la urmă, tot mi-a venit în minte că poate i-aş putea fi, în vreun fel, de folos. Am început să mă apropii de el, tîrîndu-mă, şi nu fără emoţie. Îmi era

teamă că, în cazul în care era înarmat, crezînd că am intenţii duşmănoase, va trage în mine.

Cînd m-am apropiat binişor, i-am vorbit tare, doar atîta cît era necesar să mă poată auzi :

— Să nu-ţi fie teamă ! Vreau să te ajut.

I-am vorbit româneşte, gîndind că ar putea fi şi el un prizonier.

Rănitul încetă să mai geamă. Încercă să se ridice în cot, dar nu izbuti. Pe urmă, probabil din cauza efortului, începu din nou să geamă.

— Nu-ţi fie teamă ! Sînt un prizonier român fugit, am continuat să vorbesc, de data asta în limba germană, apoi în franceză.

Şi, tot vorbindu-i, am continuat să mă apropii, tîrîndu-mă. Cînd am ajuns lîngă el, la lumina puţină a lunii, drapată de zdrenţele norilor, spre stupoarea mea, am constatat că rănitul era, de fapt, femeie.

Închipuiţi-vă în ce situaţie mă găseam. Eram un prizonier, fugit dintr-un convoi, care timp de opt nopţi — excluzînd cele două în care dormisem — nu făcusem altceva decît să merg susţinut de o singură dorinţă : să ajung cît mai repede în zona frontului, ca să răzbat la ai mei. Şi iată că, în plin cîmp, descopeream o femeie rănită. Era noapte, era întuneric, eu eram lihnit de foame, bolnav de foame. Ce trebuia să fac ? S-o las în plata Domnului şi să-mi văd de drum ? S-o ajut ! Dar cum ? În sat n-o puteam duce. Şi în altă parte, unde ? Nicăieri ! Era pierdută, iremediabil pierdută, iar mie nu-mi mai rămînea altceva de făcut decît să-mi văd de drum şi să încerc a pătrunde în sat.

Dar, în loc să procedez aşa, am luat-o în braţe şi am pornit înapoi spre mlaştini. Acolo, am culcat-o pe aşternutul pe care mi-l făcusem.

— Unde eşti rănită ? Am întrebat-o în româneşte, în franceză, în germană. Nu mi-a răspuns. N-a deschis ochii. Gemea tot timpul. Luna, limpezită din nou dintre nori, îmi ajută să descopăr rănile. Un glonte nimerise în coapsa piciorului stîng, altul în umăr. Rana din coapsă nu părea a fi gravă. Glontele intrase şi ieşise fără să atingă osul. În schimb, cealaltă rană, aceea din

umăr, era periculoasă. După toate probabilităţile, glontele îi sfărîmase clavicula. Dar cel mai grav era că pierdea sînge din ambele răni.

„Cu ce s-o pansez ? m-am întrebat. Dacă n-am s-o oblojesc, va pierde tot sîngele şi va muri".

M-am gîndit să mă dispensez de cămaşă. Mi-am amintit însă că era murdară, neagră de murdărie şi scoarţă de transpiraţie. Dacă îi legam rănile cu fîşii din cămaşă, cu siguranţă că rănile aveau să se infecteze.

Şi totuşi trebuia s-o pansez.

— Te rog să mă ierţi. Nu vreau decît să-ţi ajut.

Am rupt bretelele combinezonului, după care i l-am scos, trăgîndu-l în jos, de la genunchi. Din combinezon am făcut un fel de feşe cu care i-am bandajat mai întîi umărul, pe urmă coapsa piciorului. Ea, docilă, se lăsa pansată de mîinile mele atît de puţin dibace.

„Ei, şi de acum încolo ce se va întîmpla ?" am întrebat. Şi tot eu mi-am răspuns : „Nu ştiu ! Mai întîi să se facă ziuă".

Mi-am rezemat spatele de trunchiul salciei, hotărît să aştept, treaz, lumina dimineţii. Nu-mi mai era foame, şi nici somn. I-am pipăit fruntea. Frigea. Am muiat ce mai rămăsese din combinezon în apa stătută de baltă şi i-am pus o compresă pe frunte. Cînd a simţit-o, rece şi umedă, a oftat o dată adînc şi cîtva timp n-a mai gemut. Pe urmă iarăşi a început.

— Tut es dir weh ? [1]

Nu mi-a răspuns nici acum. Timpul trecea încet. Broaştele concertau neobosite. Din cînd în cînd se auzea ţipînd o pasăre de apă, cine ştie ce fel de pasăre. Din stînga mea, dinspre şosea, de partea cealaltă a mlaştinei, se auzea duduit de motoare, corbii claxoanelor croncănind neobosiţi. Rănita gemea întruna.

Şi, dintr-o dată, n-a mai gemut. Atunci m-a înhăţat teama şi m-a scuturat disperarea că murise, atunci mi-am lipit urechea de pieptul ei, să mă conving dacă nu cumva totuşi mai trăieşte.

[1] Te doare ?

Trăia. Îmi vorbise. Acum iarăşi tăcea. Nici nu mai gemea. Se uita la mine. Rezemat în cot şi aplecat deasupra ei o priveam şi eu. Cerul se limpezise, iar stelele parcă urcaseră şi ma sus. Cerul era grav, misterios şi de emoţie, aşa cum se întîmpla de fiecare dată cînd îl priveam, inima începu să-mi bată tare. Rănita mă privea cu nişte ochi trişti, aşa cum nu-mi mai fusese dat să văd alţii.

„Suferă fiindcă ştie că are să moară", mi-am spus şi mila a ţipat în mine sălbatic şi deznădăjduit, aşa cum sălbatic şi deznădăjduit ţipa o pasăre de apă, din cînd în cînd, pe aproape, poate dintr-o salcie, la fel ca aceea sub care ne aflam. Pe urmă abia mi-am dat seama că suferinţa nu era proprie numai privirilor ei îndurerate, ci şi chipului. Să fi avut cel mult douăzeci şi cinci de ani. Nu ştiu în ce măsură era numai frumoasă sau foarte frumoasă. Caracteristica chipului era nu frumuseţea şi nici urîţenia, ci suferinţa. Suferinţa ţipa din fiecare trăsătură a chipului, din paliditatea frunţii, din abia perceptibila crispare a sprîncenelor, din ridurile premature ale pleoapelor, din proeminenţa obrajilor supţi, din arămiul părului tăiat scurt.

— Cred că ai suferit mult ! i-am vorbit, cu toate că era de fapt o constatare numai pentru mine, rostită, fără voia mea, tare şi într-o altă limbă.

Ea închise ochii şi două lacrimi, ca două mărgăritărele, se prelinseră spre tîmple. Mai tîrziu, cînd îi redeschise, ochii îi erau tulburi, din cauza lacrimilor, dar şi din alt motiv, poate din cauza disperării.

— Cine eşti ? mă întrebă în germană.

— Sînt prizonier român. Am fugit şi vreau să ajung înapoi la ai mei.

— Dacă te prind, te împuşcă.

— Ştiu.

— Şi eu care te încurc !... Acuma ai fi fost departe dacă mă lăsai acolo...

— Nu mai am putere să merg mai departe. De opt zile n-am pus în gură o bucată de pîine. Voiam să mă strecor în sat, să caut ceva de mîncare.

— Acolo nu-i sat, ci orăşel. Dacă te duceai, sigur te prindeau nemţii. Pe străzile oraşului circulă patrule. Fac

percheziţii prin case. Pesemne caută pe cineva. Poate pe dumneata ?

— Pe mine în nici un caz.

— Oricum, eu te încurc... Cred însă că numai în noaptea asta. Pînă dimineaţa, cel mai tîrziu. Pînă se va întîmpla, te rog să nu pleci de lîngă mine. Mi-e tare frică să mor singură.

A închis ochii şi din nou două lacrimi s-au prelins spre tîmple. Pe urmă mi-a căutat mîna, mi-a strîns-o şi a păstrat-o într-a ei. A ei era fierbinte, fierbinte. Pasărea de apă iarăşi ţipă, de spaimă parcă. Cerul se urcase şi mai sus şi inima mea bătea tare, cutremurată de imensitatea spaţiului. Femeia murea lîngă mine, pasărea de apă ţipa speriată, şi în imensitatea care se întindea de la mine şi pînă la bagdadia înstelată şi iluzorie, timpul curgea calm şi indiferent. Murea ea, mureau pesemne atîţia, pe toate fronturile, în noaptea care nu avea să se sfîrşească nici după ce va răsări soarele, noapte care dura de cinci ani şi care urma să se risipească abia cînd aveau să tacă tunurile, toate tunurile de pe toate fronturile. Mult pînă atunci nu mai era. Poate numai cîteva luni. Ce păcat că ea nu va apuca ziua aceea. Dar eu ? Eu aveam s-o apuc ? Doamne, şi cît de mult doream să trăiesc ! Pentru cîteva minute închipuirea mea o luă razna : m-am văzut întors acasă. Acasă ! „Casa" mea era o cameră. Nimeni nu mă aştepta acolo. Poate carii. Poate urîtul cuibărit prin unghere. Poate singurătatea încăperii dornică să se însoţească cu singurătatea mea iremediabilă, fiindcă pretinsesem vieţii mai mult decît poate ea oferi. Am păşit pe uşă şi uşa a scîncit de mirare că cineva o deschide după atîta timp. Am ridicat storul şi lumina s-a mirat de cît praf se strînsese pe birou, pe pian, pe cărţi, pretutindeni.

— Te-ai întors, maică ?

— M-am întors, Sfîntă Vinere.

— S-a terminat războiu, maică ?

— S-a terminat, Sfîntă Vinere.

— Şi alde matale n-ai murit ?

— Precum vezi, n-am murit, Sfîntă Vinere.

— E bine că n-ai murit, maică, nu-i bine la vîrsta matale să mori. Thii, ce de-a mai colb ! Păi de, dacă n-ai vrut să-mi laşi cheia. Ai fi găsit acuma casa lună...

— Camera, Sfîntă Vinere :

— Casa ! că pentru alde matale, *momental*, asta-i casa. Pînă te-i însura, că acum, dacă ai scăpat de moarte, musai să te însori. Şi-i musai să fac un pic de curăţenie. Nu vezi ? Te dă praful afară din casă.

— Bine, Sfîntă Vinere, fă curăţenie. Eu mă duc să fac o baie. Dumneata să iei efectele astea şi să le dai foc. Cred că vreo cîţiva păduchi au mai izbutit să se ascundă pe la încheieturi.

Intru în baie şi dau drumul la apă. Fierbinte, să fie cît mai fierbinte. Mă vîr în cadă şi gem de plăcere. Îmi caut o poziţie potrivită şi cît mai comodă, ca apa să-mi ajungă pînă la gît. Porii auie de plăcere. Fiecare parcă e o scoică în care auie marea. Apa miroase a esenţă de brad. Mă săpunesc şi încep să mă frec tare cu buretele. Să iasă din pori mirosul de tranşee, mirosul de praf de puşcă, mirosul de moarte. (Cei care au făcut frontul — poate că nu mulţi, dar sînt destui aceia care ştiu — că după cîteva luni de linia întîi, de atacuri şi de bombardamente, cînd oamenii mor în jurul tău, la dreapta, la stînga, înainte sau în spate, mirosul morţii, nu de mort, ci mirosul morţii ţi se îmbibă în pori). Stau în baie o oră, două, stau mai mult, scufundat pînă la gît în apa fierbinte şi spumoasă. Dincolo, Sfînta Vineri, bătrîna pe care am angajat-o ca „menajeră", deretică. Şterge praful şi cîntă cu vocea ei puţină şi tremurată.

În sfîrşit, ies din baie. Mă şterg cu prosopul. Sfînta Vineri nu mai cîntă. A terminat treaba şi a plecat. Mă aşteaptă primeneli curate. Ele miros a alb. Miros a săpun de rufe. Miros a leşie. Apropii primenelile de nas şi le miros ca pe o floare. Dar cu primeneli curate, spălate de Sfînta Vineri, fierte şi clătite cu sineală, cu aşa ceva nu se întîmplă să te întîlneşti pe front. Îmi îmbrac pijamaua curată şi gem de satisfacţie. Cu ce se poate compara plăcerea de a îmbrăca o pijama curată după ce te-ai reîntors teafăr de pe front ? Mă vîr în aşternut. Aşternutul miroase a levănţică. Mă tăvălesc în aşternut şi aspir adînc mirosul de levănţică. Mîngîi aşternutul

cu palmele, cu obrajii. E răcoros şi moale. Aş vrea să uit pămîntul rece al tranşeelor, tare rece, duşmănos. Te pătrunde perfid cu răceala lui, cu umezeala lui, cu nefiinţa lui. E gelos pe tine că ai sînge, că eşti cald şi el e rece. Şi dacă dormi pe el, perfid, vrea să-ţi fure căldura ca să se încălzească şi el. De aceea, dacă nu-l simţi şi nu te trezeşti la timp, adesea se întîmplă să-ţi fure toată căldura şi somnul să se transforme în moarte. Dar gata ! Am scăpat. De acum încolo niciodată n-am să mai dorm pe pămîntul gol, învelit doar în foaia de cort. De acum încolo, niciodată n-am să mă mai trezesc, fiindcă în timpul nopţii hoţul de pămînt m-a sărăcit de căldură. De acum încolo voi dormi numai în pat, cu cearşafuri curate care vor mirisi a levănţică. Şi, ca să simt, din plin, atît satisfacţia prezentă cît şi cea viitoare, mă tăvălesc în aşternut, îl mîngîi şi mă simt fericit. Pe urmă mă astîmpăr. M-a cuprins o moleşeală plăcută. Acum am poftă să citesc. Biblioteca e acolo. Sfînta Vineri a şters de praf cărţile. Toate cărţile din bibliotecă îmi sînt dragi. Viciul meu. Incurabilul meu viciu pe care îl iubesc atîta. Cînd mă gîndesc, numai, că s-ar fi putut să nu am viciul acesta mă cutremur. Dumnezeule, ce ar fi însemnat viaţa mea fără acest viciu ? Întind mîna şi iau la întîmplare o carte. Mi-e indiferent ce, fiindcă în bibliotecă nu păstrez decît cărţile cărora le voi rămîne credincios pînă la sfîrşitul vieţii.

„Palida mea prietenă, Moartea izbăvitoare, a poposit în luna august, cu nopţile ei scăldate de razele argintii ale lunii, la gospodăria căpitanului Uggla. N-a cutezat totuşi să pătrundă în casa lui ospitalieră, ştiind bine că nimeni n-ar fi fost bucuros de vizita ei. Palidei mele prietene nu-i lipseşte curajul. Îi place să cutreiere văzduhul călare pe ghiulelele de tun. Pune mîna pe grenadele vîjîitoare şi rîde cu poftă cînd se sparg şi le zboară schijele — Joacă dansuri macabre prin cimitire şi nu ocoleşte sălile infectate ale spitalelor. În schimb o cuprinde teama cînd se apropie de casa unui om drept ori cînd se află la poarta unui om bun. Ea nu vrea să fie întîmpinată cu lacrimi, ci cu o bucurie liniştită, conştientă că mîntuie sufletele de lanţurile durerii şi de povara lutului pămîntesc..."

Citesc în închipuire pasaje întregi din „Povestea lui Gosta Berling". Mi-a plăcut atît de mult cartea, încît am citit-o de nenumărate ori în anii adolescenţei mele. Îmi amintesc şi acum pasaje întregi. Mulţumesc hazardului că mi-a dat o memorie bună. Pe front memoria mi-a ajutat să nu mi se degradeze spiritul. Închipuiţi-vă un adăpost individual, în prima linie. Închipuiţi-vă că plouă cu găleata, ploaie care te pătrunde prin foaia de cort, închipuiţi-vă că stai culcat într-o băltoacă şi aştepţi zorile ca să porneşti la atac. Închipuiţi-vă că, în ciuda ploii, a frigului şi a umezelii, pe dedesubt te mănîncă păduchii. Somnul e haşişul. Somnul e uitarea. Dar dacă nu poţi să dormi, ce trebuie să faci ? Dacă simţi că starea de fapt te alterează, în ceea ce ai devenit tu datorită civilizaţiei de milioane de ani a speciei tale, ce trebuie să faci ca să te salvezi, fără să faci paşi înapoi spre bezna începutului ? Ei bine, eu mă salvam datorită memoriei, spunîndu-mi pe dinafară pasaje întregi din cărţile pe care le citisem...

— Cum te cheamă ? mă întreabă rănita.

Şi se uită la mine. S-a scuturat de tot păpădia închipuirii. Mă regăsesc lîngă ea, în mlaştină, murdar şi lihnit de foame.

— Horia mă cheamă. Dar pe dumneata ?

— Milada !

— Milada ? Ce fel de nume e acesta ?

— Ceh.

— Va să zică eşti cehoaică !

Aş fi vrut s-o întreb cum a ajuns în Ungaria, dar îmi iau seama. Femeia murea şi curiozitatea mea, dacă era curiozitate, mi se păru inumană.

— Român, da ?

— Român. Ţi-am mai spus.

— Da, mi-ai mai spus...

Şi nu mai întrebă nimic. Iarăşi închise ochii. În mlaştini era acum linişte. Pasărea de apă tăcuse. Tăcuseră şi broaştele. Numai în dreapta, pe şosea, zgomotul motoarelor nu mai contenea.

Ascultam uruitul necurmat al motoarelor şi deodată mi-am adus aminte de tizul meu, Horia Bîrgăzan. Mai precis, de sfîrşitul său tragic şi, dintr-un anumit punct de vedere, neobişnuit.

Curînd după ce am căzut prizonier, la numai două zile, noaptea am fost pus să car, împreună cu alţi prizonieri, morţii şi răniţii de pe poziţie. Mai precis, de pe fosta poziţie, fiindcă în cursul zilei poziţiile lor fuseseră mutate mai înainte cu vreo cinci sute de metri.

Tovarăş de targă mi-a fost dat un cavalerist, căzut prizonier înaintea mea cu vreo cîteva zile. Cavaleristul era Horia Bîrgăzan. În viaţa mea nu mai întîlnisem un om ca el. Era înalt cît un stog. Părul, fără exagerare, de culoarea tutunului Virginia. De culoarea tutunului Virginia îi erau sprîncenele şi mustăţile. Ochii de culoarea albastrului de Voroneţ priveau tot timpul duşmănos. Duşmănoasă şi repezită îi era şi vocea. Pînă a nu-l cunoaşte bine, auzindu-l vorbind, sigur îţi spuneai: „Astuia nu e bine să-i stai în drum. E omul dracului!" Dar după ce izbuteai să-i dibui sufletul, îţi dădeai seama că nici nu se putea un contrast mai mare decît acela dintre înfăţişare şi firea lui cea adevărată.

Cînd am plecat cu targa să cărăm morţii şi răniţii, prima întrebare pe care mi-a pus-o aceasta a fost:

— Pe tine cum te cheamă, măi române?

— Horia!

— Horia? Uite, mă, cum se potrivi. Pe mine tot Horia mă cheamă. Pifan?

— Pifan! din 27.

— Eu mi-s roşior. Dar ce nevoie e să ţi-o mai spun. M-ai citit după pinteni. Bun, mă tizule. Horia tu, Horia eu! Dar cel mai bine e că se brodi să fim la înălţime deopotrivă. N-ai idee ce bine îmi pare de treaba asta.

— Are vreo importanţă că sîntem deopotrivă de înalţi? l-am întrebat.

— Lasă că ai să-ţi dai seama singur, tizule, acuşi.

Am înţeles în ce consta avantajul că eram de aceeaşi înălţime cînd am început să cărăm morţii şi răniţii: greutatea brancardei se repartiza în mod egal între noi

doi, fără a mai fi nevoie ca unul să depună eforturi mai mari decît celălalt.

Am cărat toată noaptea morți, dar mai ales răniți. Dimineața ne-au pornit spre un lagăr de prizonieri situat undeva pe teritoriul Ungariei. La început nu eram mai mult de treizeci de români. Pe drum ne-am înmulțit. Coloana noastră se îngroșa cu alte grupe cantonate provizoriu prin satele pe unde treceam. La un moment dat, coloana ajunse să aibă un efectiv de o sută treizeci de prizonieri. Ne escortau douăzeci de hitlerişti, comandați de un Zugführer.[1] Plutonierul călărea în fruntea coloanei, pufăind tot timpul dintr-o lulea uriașă și încovoiată.

Ce fiară de om și plutonierul ăsta! Era de statură potrivită, dar lat în spate. Avea o față rotundă, bucălată, de culoarea racului fiert. Ochii îi erau atît de bulbucați și cu atît de multe vinișoare roșii, încît aveai impresia că acuși-acuși îi vor plesni și te vor împroșca în față cu zeama lor rîncedă. Din cauza ochilor bulbucați îl poreclisem „Broscoiul". „Broscoiul" ne obliga să mărșăluim ore întregi fără nici un fel de repaus. Și era cald, era praf, iar noi eram frînți de oboseală, rupți de foame și cumplit de însetați. Repausul ni-l dădea — atunci cînd ni-l dădea — numai în apropierea unei fîntîni. Niciodată chiar la fîntînă. Bineînțeles ne interzicea să ne potolim setea. Ca să-și bată joc de noi, ne explica, rîzînd, că o face spre binele nostru ca nu cumva, încălziți, cum eram, să căpătăm aprindere de plămîni. În schimb el bea pe săturate. Pe săturate beau și oamenii lui, cîte doi-doi, în timp ce ceilalți ne păzeau cu automatele pregătite. Mai mult decît atît, la fiecare popas „Broscoiul" se dezbrăca pînă la brîu și se spăla. Ca încheiere, își turna în cap o găleată cu apă rece.

Nu cred că există ceva mai cumplit decît chinurile pe care ți le pricinuiește setea. Să mergi zeci de kilometri prin arșiță și praf; să fii doborît de trudă și totuși să mergi, să izbutești să mergi, fiindcă știi foarte

[1] Plutonier (n.a.).

bine, că, dacă ai să cazi, vei fi împuşcat ; să ţi se dea repaus la numai treizeci de metri de o fîntînă cu apă minunat de bună şi mai ales minunat de rece, şi totuşi pentru tine apa să fie *Verboten.* [1]

— Ăsta nu e om, e fiară ! spunea de fiecare dată Horia Bîrgăzan.

Eram o sută treizeci de prizonieri. Rupţi, murdari, bărboşi. După înfăţişare, epave omeneşti, care cu greu ne puteam deosebi unul de celălalt. Cu toate acestea ochiul expert al „Broscoiului" izbutea să ne diferenţieze. Numai aşa ne explicam de ce faţă de unii se arăta mai îngăduitor, iar faţă de alţii se purta aşa cum îi era firea : ca o bestie ! Pe Horia Bîrgăzan îl duşmănea. Asupra nici unuia dintre noi nu se abătea atît de des „Broscoiul" cu cravaşa, asupra nici unuia dintre noi nu curgeau atît de multe pedepse.

— Ce are, măi Horio, cu tine ? l-am întrebat odată.

— Ce are nu ştiu ! Ştiu însă ce am eu cu el. Măi, tizule, află de la mine că pînă la urmă am să-l achit.

— Vezi-ţi de treabă ! Au să te împuşte. Nu în felul acesta trebuie să le venim noi de hac.

— Lasă, nu-mi purta tu de grijă !

— Ba îţi port ! m-am răstit la el supărat.

De cînd cărasem împreună morţii şi răniţii, ne împrietenisem. Ne simţeam atît de legaţi unul de celălalt, încît fiecare şi-ar fi dat bucuros viaţa ca s-o salveze pe a celuilalt. Totuşi, sînt împrejurări în care, chiar dacă eşti hotărît să plăteşti un asemenea preţ, nu-ţi stă în putinţă. Şi cînd spun aceasta mă gîndesc la moartea lui.

Horia a murit fără să-mi stea în putinţă ca, riscîndu-mi viaţa, s-o salvez pe a lui.

Era în a şasea zi de cînd ne porniseră spre lagăr. O zi neobişnuit de caldă. În ajun, seara, poposisem la marginea unui sat ; am dormit sub cerul liber, păziţi cu străşnicie de santinele. În cursul nopţii iarăşi încercaseră să evadeze doi dintre noi, dar fuseseră prinşi şi

[1] Interzis.

împuşcaţi. În fiecare noapte se întîmplase la fel. Mereu avuseseră loc încercări de evadare, dar toţi plătiseră cu viaţa. Cu toate acestea, nu exista unul printre noi care să nu se gîndească la fugă.

În dimineaţa celei de-a şasea zile, eram aproape tot atît de obosiţi, dar în orice caz mult mai flămînzi decît cînd ne culcasem. În ceea ce mă priveşte mă ţineam binişor. Horia Bîrgăzan în schimb era aproape sleit de puteri. Suporta greu de tot setea şi de aceea marşurile îl istoviseră mai mult decît pe mine.

Încă de dimnieaţă, ziua se anunţa deosebit de călduroasă. Horia Bîrgăzan, după numai o oră de marş, începu să se vaite :

— Cumplită sete mi-e măi tizule !

— Nu te gîndi, Horio ! Închipuie-ţi că...

— Asta-i bună ! mă întrerupse el furios. Ce, parcă mă gîndesc ? Mi-e sete şi fără să mă gîndesc. Mi s-a umflat limba în gură de cîtă sete îmi este.

Am tăcut. Ce i-aş fi putut replica ? Cînd setea începe să te chinuie, nu mai poţi scăpa de ea.

După cîteva minute iarăşi l-am auzit.

— Mi-e sete ! Cumplit mi-e de sete !

„Numai să nu cadă", m-am neliniştit.

Dar Horia Bîrgăzan nu căzu. Se ţinu bine pînă cînd „Broscoiul", după patru ore de marş, ne dădu repaus. Bineînţeles, hotărî repausul tot în preajma unei fîntîini.

După ce ne văzu pe toţi aşezaţi pe marginea şanţului, istoviţi de oboseală şi de sete, porni de unul singur spre fîntînă. Mai întîi îşi adăpă calul. Pe urmă se dezbrăcă pînă la brîu şi începu să se spele îndelung, gemînd şi mormăind de satisfacţie. Ceremonialul se încheie cu nelipsita găleată, plină ochi, turnată pe cap. După ce se şterse cu prosopul, scoase din fîntînă încă o găleată, de data asta ca să-şi potolească setea. Bău îndelung, cu ochii pe jumătate închişi de satisfacţie. Şi tot de satisfacţie plescăi din limbă după ce se săturase.

Aproape o sută treizeci de perechi de ochi îi urmăriră avizi fiecare mişcare. Nouă ne era o sete cumplită, iar el şi-o astîmpăra gemînd de satisfacţie...

Şi iată că se întîmplă ceva la care nimeni dintre noi nu s-ar fi aşteptat. Fără să-l observ, Horia Bîrgăzan se

ridică de lîngă mine şi porni cu pas hotărît spre fîntînă. Cînd l-am observat, la început nu mi-a dat prin minte ce se întîmplase cu el. Abia ceva mai tîrziu am bănuit adevărul. M-am ridicat şi am alergat după el. L-am ajuns cînd era pe punctul de a depăşi pe cei din capul coloanei dinspre fîntînă.

— Horio, ce faci ? i-am strigat apucîndu-l de braţ. Vino înapoi, că are să te împuşte „Broscoiul".

Dar Horia Bîrgăzan parcă nici nu m-ar fi auzit. Şi-a smuls braţul din mîna mea şi a pornit mai departe. Nu a ascultat nici ordinul unui hitlerist care l-a somat să se întoarcă în coloană. Am alergat după el şi iarăşi l-am tras înapoi.

— Ia mai du-te în moaşă-ta ! m-a înjurat el, izbindu-mă cu pumnul în bărbie încît m-am prăbuşit.

„Broscoiul", care tocmai se săturase de băut şi acum îşi ştergea gura cu dosul mîinii, fu în aşa măsură surprins de ceea ce se întîmpla, încît, de mirare, începu să clipească mărunt ca un miop. Se îndoia parcă de propriile sale simţuri. Nu-i venea să creadă că un prizonier are cutezanţa să-i nesocotească ordinul. Se dezmeteci abia cînd Horia Bîrgăzan ajunse la numai cîţiva paşi de el. Atunci, devenind dintr-o dată stacojiu la faţă, urlă în limba lui o comandă care, între timp, chiar şi cei care nu cunoşteau limba germană învăţaseră ce înseamnă :

— Stînga-mprejur ! Şi adăugă imediat : Idiot !

Dar Horia Bîrgăzan, în loc să-i dea ascultare, apucă găleata cu ambele mîini şi, aplecînd-o puţin, începu să bea cu lăcomie.

Pentru a doua oară „Broscoiul" fu uluit cîteva clipe de cutezanţa prizonierului. Pe urmă, revenindu-şi, izbi furios cu piciorul în găleată. Lovitura fu atît de năprasnică, încît ciutura zbură din mîinile lui Horia Bîrgăzan. Zburară, rupţi, şi cîţiva din dinţii acestuia. Atunci, cu gura însîngerată, el se repezi la „Broscoi". Cu un singur pumn îl culcă la pămînt şi, prăbuşindu-se deasupra, îl apucă de beregată.

— Fiară !...Fiară !... Îl auzirăm urlînd.

Cîţiva hitlerişti se repeziră să-şi scape comandantul. Cel care ajunse primul, apucîndu-l pe Horia Bîrgăzan

de gulerul vestonului, încercă să-l smulgă de pe „Broscoi", dar fără să izbutească.

— Fiară !... Fiară !... continua să strige Horia Bîrgăzan şi să strîngă în menghina degetelor gîtul „Broscoiului".

Atunci un alt hitlerist, punîndu-i ţeava automatului în tîmplă, apăsă pe trăgaci. Horia Bîrgăzan se prăbuşi alături. Împuşcîndu-l, hitleristul nu-şi salvă totuşi comandantul. Acesta murise între timp, sugrumat de degetele încleştate ale lui Horia Bîrgăzan.

Cînd hitleriştii din escortă se convinseră că Zugführerul nu mai era în viaţă, toţi deodată, ca la comandă, şi-au îndreptat asupra noastră automatele, poruncindune să ne culcăm la pămînt. Ca să ne intimideze, unul dintre ei a tras în aer cîteva rafale scurte. La început, am crezut că procedează astfel ca să le fie mai uşor celorlalţi să ne împuşte pe toţi. Dar nu se întîmpla aşa. Temîndu-se de o revoltă, voiseră doar să ne intimideze.

Comanda o preluă un Korporal înalt, deşirat, cu faţa toată numai pistrui. Korporalul fusese acela care îl împuşcase pe Horia Bîrgăzan. Preluînd comanda, ca cel mai mare în grad, chemă oamenii să le transmită ordinele. Dar, ca să nu slăbească paza, nu-i adună pe toţi odată, ci pe rînd, în grupe de cîte cinci.

După ce hotărîrile sale fură cunoscute de toţi cei ce ne escortau, Korporalul ne aduse la cunoştinţă că ne îngăduia să ne potolim setea. Bineînţeles nu era un gest de clemenţă, ci o dovadă de slăbiciune. După cele întîmplate, îi era teamă să întindă coarda mai tare. Grupă după grupă, în deplină ordine, ne-am astîmpărat setea. Mai mult decît atît, cînd am plecat mai departe, aveam cu toţii bidoanele pline. Repausul durase aproape o oră.

Seara am poposit într-o comună mare. De cum am ajuns, Korporalul s-a făcut nevăzut. (Mai tîrziu am aflat că plecase să raporteze, teleofnic, superiorilor săi cele întîmplate şi să ceară instrucţiuni). În noaptea aceea am dormit în sat, tot sub cerul liber pe o toloacă, strînşi unul lîngă altul ca să ne încălzim, deoarece, în ciuda tempereaturii ridicate din timpul zilei, nopţile erau reci.

Dimineaţa, o motocicletă cu ataş aduse pe noul comandant.

Noul comandant avea gradul de Feldwebel. N-a trebuit să treacă mult ca să ne dăm seama că Feldwebelul era o fiară mult mai crudă decît Zugführerul sugrumat de Horia Bîrgăzan. Şi dacă pe plutonier îl poreclisem „Broscoiul", pe Maximilian Frymann — acesta era numele noului comandant — l-am poreclit „Frankenstein".

E de mirare cu cîtă repeziciune faima premerge omul. La numai cîteva ore de la venirea sa, ştiam cu toţii o mulţime de lucruri despre Herr Feldwebel Maximilian Frymann. Aflasem că avea mîna stîngă anchilozată ; că făcuse parte din divizia de tancuri SS de tristă faimă „Cap de mort" ; că fusese grav rănit în Rusia în timp ce încerca să se salveze dintr-un tanc incendiat ; că zăcuse multe luni la un spital, plutind între viaţă şi moarte, dar că, pînă la urmă, se vindecase ; că după aceea fusese utilizat numai în lagărele de prizonieri din spatele frontului ; că, în fine, Herr Feldwebel era cam aspru. „Cam aspru" era o exprimare eufemistică. Curînd, aveam să ne convingem că îl întrecea în cruzime pe „Broscoi".

„Frankenstein" era altfel decît „Broscoiul". Nu urla niciodată la noi în timpul deplasării, nu galopa de-a lungul coloanei ca să cravaşeze pe acei care, din cauza oboselii, nu izbuteau să ţină pasul. Nu ne interzicea să ne potolim setea cu apa din fîntînile pe care le întîlneam în drum. Aparent, „Frankenstein" era mărinimos în comparaţie cu „Broscoiul". În realitate, era o fiară mai crudă şi mai rafinată decît celălalt.

Frankenstein cunoştea bine itinerarul pe care îl aveam de parcurs. Pe harta lui, Frankenstein avea însemnate locurile unde urma să ne oprească pentru odihnă. Şi cu vreo doi kilometri înainte de fiecare haltă, ne silea să mergem în pas de defilare. Închipuiţi-vă ce însemna pentru nişte oameni istoviţi, rupţi de foame şi chinuiţi de sete, cel puţin doi kilometri de pas de defilare obligatoriu, prin pustă, pe o căldură mai ca în toiul verii. De fiecare dată cădeau cîţiva, fără să se se mai poată ridica. Bineînţeles toţi aceştia erau împuşcaţi pe

loc. Dar erau destui şi din aceia care, deşi nu cădeau, în schimb nu puteau să ţină pasul, stricînd alinierea. Or, ce farmec poate să aibă pasul de defilare fără aliniere ?

Frankenstein nu se enerva, nu urla, nici nu utiliza cravaşca, aşa cum ar fi procedat „Broscoiul". Cei ce stricau alinierea erau trimişi la coada coloanei. Pînă să ajungem la locul de popas se forma acolo un grup numeros, pe care „Frankenstein" îl denumise, în bătaie de joc, „plutonul neputincioşilor". Ceilalţi, cei care găseau în ei resursele fizice necesare ca să străbată toată distanţa în pas de defilare, aveau dreptul, primii, să-şi astîmpere setea. „Neputincioşii" la urmă. Dar era un „drept" mai mult teoretic. Repausul dura maximum douăzeci de minute. Precis după douăzeci de minute, „Frankenstein" ducea la gură fluierul şi fluiera prelung. În cîteva secunde trebuia să fim încolonaţi. În douăzeci de minute, practic, era imposibil să-şi potolească setea circa o sută de oameni, chiar dacă această treabă s-ar fi desfăşurat într-o ordine perfectă. Dar întrucît la fîntînă „Frankenstein" nu pretindea ordine, cine să impună unor oameni însetaţi ca într-o Sahară acel dram de disciplină ? În împrejurările acelea, cei mai mulţi erau obsedaţi de gîndul că minutele vor trece mai înainte ca ei să ajungă la fîntînă. De aceea, cînd ni se dădea repaus, cei puternici se repezeau la fîntînă ca nişte sălbatici, înjurîndu-se, împingîndu-se, disputîndu-şi aprig ciutura. În această groaznică dispută, apa se vărsa inutil, se pierdea timp şi, cînd se auzea fluierul lui „Frankenstein", nici măcar toţi cei care rezistaseră pasului de defilare nu izbutiseră să-şi potolească setea. Nici vorbă de „neputincioşi", din categoria cărora, în mod regulat, mă număram şi eu. De fiecare dată cînd „Frankenstein" ne dădea repaus, eram atît de istovit, încît mai imperioasă decît setea era nevoia de a-mi odihni trupul sleit, măcar cele douăzeci de minute, care treceau ireal de repede. Să mă odihnesc, să prind cît de cît puteri, ca să nu cad pe drum şi să fiu împuşcat în cap, aşa cum se întîmplase cu atîţia alţii. Voiam să trăiesc, teribil de mult voiam să trăiesc, să supravieţuiesc.

— Georg !

Milada, ea vorbise. De cîtva timp n-o mai auzisem gemînd şi crezusem că adormise. Sau poate chiar dormise, dar acum se trezise ?

— Georg, mă auzi ?

Delira, fără îndoială, delira din cauza febrei. Oare cine era acel Georg pe care îl striga ?

— Georg, de ce nu răspunzi ? Lasă-mă să-ţi explic, Georg. Te rog, lasă-mă.

„Explică-mi, Milada !"

Dar cuvintele le-am rostit numai în gînd. Da, ea delira din cauza febrei. Din cauza febrei îşi închipuia că sînt Georg. Mă implora s-o las să-mi explice, habar nu aveam ce. Şi, cu toate acestea îmi era atît de greu să mă substitui acelui Georg ! Aveam sentimentul că aş comite o mare ticăloşie dacă i-aş spune : „Explică-mi, Milada ! Te ascult".

Într-un fel trebuia să mă hotărăsc, fie să-i atrag atenţia că nu sînt Georg, fie să mă substitui lui. Dar n-a mai fost nevoie. Milada deschise ochii şi se uită lung la mine, ca şi cînd ar fi încercat să-şi aducă aminte cine sînt.

— Ah, dumneata eşti. Prizonierul român.

— Da, eu sînt. Cum te mai simţi ?

— Constat că mai trăiesc. Înţelegi ? Constat !

Nu prea înţelegeam ce vrea să spună.

— Nu, nu înţeleg.

— Pesemne că adineauri am adormit şi am visat că am murit. În vis mă miram cît de uşor este să mori. Murisem pe nesimţite. Mi se părea în vis, aşa, cînd şi cînd, fără să-mi dau seama, că trecusem frontirea dintre două ţări. Nu aveam nici un fel de regrete şi mi se părea caraghioasă teama mea dinainte. Iar acum, cînd încă n-am murit, iarăşi mi-e teamă. Mi-e tare teamă. Nu vreau să mor !

Şi începu să plîngă.

— Nu-ţi fie teamă. Ai să te faci bine.

— Să nu crezi că sînt laşă. Nu mi-e frică de moarte aşa, în general, doar fiindcă vreau să trăiesc, cu orice preţ. Am un motiv pentru care nu vreau să mor...

Şi conteni. Oare tot mai delira ?

— Da, bineînțeles. Fiecare avem un motiv să nu ne dorim moartea.

Replica mea era stupidă, dar ea îmi scăpase de pe buze aproape fără voie.

— Motivul meu... Trebuie să dau o anumită explicație cuiva.

— Lui Georg ?

Ea tresări și mă privi cercetător, dar în același timp cu spaimă. Sau poate numai indignată.

— Ce știi de Georg !

— Nimic !

— Chiar nimic, nimic ? insistă ea.

— Nimic.

— Atunci n-am delirat ?

— Nu !

— Ai spus doar atît : „Georg, lasă-mă să-ți explic ! Te rog, Georg !"

Milada răsuflă ușurată.

— Slavă Domnului !... Apoi, după o pauză : am să te rog ceva. Mult, mult de tot.

— Te ascult. Pentru dumneata fac tot ce-mi stă în putință.

— Dacă am să încep să delirez, dacă am să vorbesc din nou cu Georg, te rog să nu asculți. Să te îndepărtezi. Îmi promiți ?

— Bineînțeles ! Nu-ți face griji din pricina asta.

— Ba da !... Ba da !...

Și începu iarăși să plîngă. Plîngea cu lacrimi multe, iar din cînd în cînd scîncea ca un copil.

— Te doare ? am întrebat-o, deși știam că nu de aceea plînge.

— Mă doare ! minți ea. De aceea plîng. Tare mă mai doare rana din umăr !

Și abia acum, pentru prima dată, mi-a sărit în ochi straniul împrejurării în care ea fusese împușcată. Nu în oraș, ci în afara lui, la o depărtare de un kilometru, dacă nu mai mult. De ce tocmai acolo, și de către cine ? De o patrulă hitleristă ? Posibil ! Dar nu sigur. Vreau să spun că nu era singura presupunere pe care o puteam face. În primul rînd rafalele fuseseră trase de unul și același automat. În al doilea, o patrulă ar fi arestat-o în

loc s-o împuşte. Şi, în fine, în al treilea rînd, patrula ar fi încercat să se convingă dacă este sau nu moartă.

Într-adevăr, întîmplarea era mai mult decît stranie. În definitiv, ce căutase Milada în plin cîmp, la ora aceea din noapte, şi îmbrăcată aşa cum era îmbrăcată ? Oare îi dăduse cineva întîlnire, în afara oraşului ? Greu dacă nu imposibil de presupus. Atunci ? Ce căutase ea în plin cîmp, îmbrăcată într-o rochie de seară ? Dacă, aşa cum afirmase ea, oraşul mişuna de patrule, cum de izbutise să-l părăsească neobservată şi abia acolo, la un kilometru depărtare, să fie împuşcată ?

Presupuneri se puteau face multe. Dar care era adevărul ? Numai ea îl cunoştea. După cîte îmi puteam da seama însă, nu era dispusă să mi-l dezvăluie. Poate fiindcă nu avea încredere în mine sau poate dintr-un alt motiv numai de ea ştiut ?

Eram doi oameni străini pe care întîmplarea, oarbă şi inexorabilă, îi apropiase, acum, în noaptea care se dilata, doi oameni străini care, după toate probabilităţile, eram sortiţi morţii. Ea, Milada, pînă în ziuă, poate în timpul zilei, eu în următoarele zile. Doi oameni străini, din păcate doi oameni străini, în ciuda faptului că destinul nostru, teoretic acelaşi, ar fi trebuit să ne determine să nu ne mai simţim aşa.

— Eşti supărat pe mine ? mă întrebă ceva mai tîrziu, cînd conteni cu plînsul.

— De ce să fiu ?

— Cred că ai avea motive să fii, de vreme ce ţi-am spus să te îndepărtezi dacă voi începe să delirez. Ai putea crede că nu am încredere în dumneata.

— Ţi-am spus că nu trebuie să-ţi faci griji din pricina asta.

— Totuşi, să ştii că nu-i vorba de neîncredere. E altceva...

— Bine !... Bine !... Ce ar fi dacă ai încerca să dormi puţin ?...

— Nu vreau să dorm. Şi, imediat, parcă fără nici un fel de legătură : De cînd mă ştiu m-a persecutat norocul. De cînd mă ştiu. Poţi să înţelegi ?

— Da !... Firește.

— Şi acum... De ce trebuie să fii un prizonier român ? Un om hăituit !...

— Dar ce ai fi preferat să fiu ?

Milada nu răspunse. Se mulţumi doar să ofteze.

— Dar ce ai fi preferat să fiu ? am insistat.

— Orice altceva în afară de ceea ce eşti.

— Să zicem că aş fi fost un soldat hitlerist. Ţi-ar fi convenit ?

— Nu ştiu ce gîndeşti despre mine !

— Ţi-ar fi convenit ? am repetat întrebarea.

— Poate. Dar te rog să nu gîndeşti rău despre mine.

— Poate ! Va să zică, nu eşti sigură ?

— Nu !

— Poate, dacă n-ar fi neapărat o fiară. Aşa-i că la asta te-ai gîndit ?

— (!)

— Spune-mi, cum aş putea să te ajut, Milada ?

— Dar cum îţi poate trece prin minte că m-ai putea ajuta ?

— Spuneai că nu vrei să mori. Da ?

— Da, am spus-o... Şi ?

— Aş putea să te ajut să nu mori.

— Ce bine ar fi ! Dar nu poţi.

— Nici dacă aş încerca să pătrund în oraş ?

— Nu văd în ce fel m-ai putea ajuta. Să anunţi „Salvarea" să vină să mă ia de aici din mlaştină ?

— Desigur că nu în felul acesta te-aş putea ajuta. Dar dacă mi-ai spune unde să mă duc, dacă mi-ai da o adresă în oraş, m-aş putea întoarce pînă în ziuă, în cel mai rău caz cu pansamente, medicamente...

— Nu cunosc pe nimeni în oraş. Şi apoi, cum îţi închipui că aş accepta să-ţi primejduieşti astfel viaţa, ca să mi-o salvezi pe a mea ? Dacă te prind, te împuşcă. Nu ?

— Da, dacă mă prind mă împuşcă.

— În acest caz sacrificiul dumitale ar fi inutil.

— Dar nu e sigur că au să mă prindă. Dacă nu te-aş fi găsit pe cîmp rănită, tot aş fi încercat să pătrund în oraş. Spune-mi, Milada, la cine să mă duc, şi cum trebuie să procedez ca să ajung acolo unde trebuie.

— Nu cunosc pe nimeni în oraş care ar putea să mă ajute.

— Doar nu vei fi vrînd să mă faci să cred că nu locuieşti în oraş !

— Ba da. Dar acolo unde am stat, şi la cine am stat, nu te poţi duce.

Şi închise ochii. Trecură cîteva minute fără să ne mai vorbim. În mlaştină era linişte. Numai de partea cealaltă, pe şosea, animaţia nu slăbise. Un torent continuu de vehicule, din ambele direcţii.

— Dumneata ai idee cam pe unde o fi frontul ? întrebă ea ceva mai tîrziu.

— Exact nu ştiu. Acum zece zile nu era mai departe de o sută de kilometri. Cred că între timp ai noştri au reluat ofensiva. Presupun că acum frontul este din nou în mişcare.

— Crezi ? se îndoi ea.

— Presupun. Ascultă puţin ce se întîmplă pe şosea. Acest du-te-vino ar trebui să ne bucure.

— De ce ? Crezi că se retrag ?

— Aşa cred.

— Dar dacă nemţii pregătesc o ofensivă ? Animaţia de pe şosea poate să însemne şi asta, nu ?

Observaţia era judicioasă şi denota că Milada avea o oarecare rutină a frontului.

— Desigur, poate să însemne şi asta. Numai că eu nu cred că nemţii dispun de forţe suficiente pentru o contraofensivă, în acest sector mai ales.

— Atunci s-ar putea ca în cîteva zile ai tăi sau sovieticii să răzbată pînă aici.

— În două-trei zile, sau poate chiar mai curînd.

— Da, poate chiar mai curînd ! Şi pe chipul ei suferinţa se întipări şi mai pregnant. Oare de ce nu e posibil ca omul să supravieţuiască dacă vrea cu tot dinadinsul ?

— Parcă există cineva care vrea să moară ! Iar dacă moartea ar depinde de liberul arbitru al fiecăruia, cu foarte mici excepţii, oamenii ar fi nemuritori.

— Totuşi... cum să-ţi explic ? Una e să nu vrei să mori şi alta e să vrei cu tot dinadinsul să trăieşti. Şi eu vreau cu tot dinadinsul să trăiesc, fiindcă e absurd să mor tocmai acum. Apoi după cîteva clipe : ...Va să zică,

s-ar putea ca pînă în două zile să treacă frontul peste noi ?

— N-ar fi deloc exclus.

— Ştii ce mi-e teamă ? Să nu se infecteze rănile pînă în două zile.

— Nu, n-au să se infecteze, am asigurat-o, vorbind cu convingere, cu toate că în sinea mea, eram încredinţat tocmai de contrariu.

— Să nu se infecteze, fiindcă două zile cred că am să pot rezista. Apoi, din nou întrebarea : Dar eşti sigur că în două zile ajung aici ai voştri ?

— Sînt sigur !

— Pe ce te bazezi ? insistă ea.

— Ţi-am spus că acum zece zile frontul era doar la o sută de kilometri.

— Acum zece zile erai prizonier, cum de cunoşteai situaţia reală de pe front ?

— De la radio.

— Nu vei fi vrînd să mă convingi că nemţii v-au instalat un aparat de radio în lagăr, ca să nu vă plictisiţi.

— Bineînţeles că nu. Dar exista în lagăr un aparat de radio clandestin, confecţionat dintr-o cutie de chibrituri.

— Cum dintr-o cutie de chibrituri ?

— Vreau să spun că piesele lui erau montate într-o cutie de chibrituri.

— Aşa !

— Grozav aparat !

Din ziua în care fugisem de sub escortă, acum, pentru prima dată, îmi aminteam de minusculul aparat de radio, montat într-o cutie de chibrituri.

...În lagăr am ajuns mai tîrziu.

Vestea neliniştitoare ne-a întîmpinat chiar de la poartă :

— În lagăr bîntuie tifosul.

Nici nu era de mirare. Mizeria şi murdăria erau de nedescris. Mîncarea insuficientă şi imposibilă. O sută de grame de pîine pe zi, mazăre furajeră sau varză putrezită şi cu viermi. Cei pe care i-am găsit în lagăr arătau ca nişte cadavre ambulante, îmbrăcate în zdrenţe.

Dimineaţa ne-au scos la lucru. Trebuia să săpăm un şanţ anticar. Ritmul de muncă era infernal. Paznicii noştri erau înarmaţi cu automate, dar şi cu un fel de harapnice. Totuşi izbuteam să-i păcălim. Cei vechi, mai ales, căpătaseră o îndemînare deosebită în a mima efortul. Fiindcă secretul în aceasta consta. Din păcate, minutele pe care izbuteam să le furăm, mimînd efortul, reprezentau doar o infimă parte din timpul de odihnă necesar ca să putem rezista. Şi fiindcă nu reprezenta decît o infimă parte, mulţi dintre noi, chiar dintre cei care căpătaseră o dexteritate uimitoare în a-i păcăli pe călăii noştri cădeau istoviţi. Şi pentru totdeauna.

Paznicii noştri aveau fiecare cîte o poreclă. Unuia i se spunea „Hiena", altuia „Molia" sau „Vampirul". Pe comandantul lagărului, maiorul Hans Wolzagen, îl porecliseră „Linxul", din cauza mersului şi a ochilor săi tulburi. Unul nu scăpase fără poreclă. Dintre toţi cel mai ticălos se dovedea „Hiena".

Din lagăr plecam la lucru dimineaţa şi ne întorceam seara. Mîncarea de prînz ni se aducea acolo, în marmite. „Hienei", după ce se îmbuiba, îi venea chef să se distreze. Şi se distra poruncind prizonierilor să-şi tragă palme. Dacă unul refuza joaca, viu nu se mai întorcea în lagăr. Pînă seara îi găsea un motiv şi-l împuşca. Nu trecea o zi fără să auzim în timpul lucrului, măcar o singură dată, răpăind automatul. De cîte ori auzeam împuşcături, ştiam că unul dintre noi a fost răpus. Dar cine anume aflam abia seara, cînd ne întorceam în lagăr.

Cel mai îngrozitor lucru în lagăr nu era munca aceea istovitoare, nici sadismul călăilor noştri, ci acţiunea sistematică şi permanentă de anihilare a demnităţii umane. Căci se mai poate vorbi de demnitate cînd, ca să-ţi distrezi călăii, te iei la palme cu altcineva la fel de nenorocit ca şi tine ? Există o graniţă a compromisului pe care, dacă ai trecut-o, înseamnă că ai coborît înapoi spre animalitate.

Munca istovitoare îndobitoceşte. Foamea permanentă îndobitoceşte. Îndobitoceşte acţiunea sistematică de teroare, de oprimare, de extirpare a demnităţii. Epuizării fizice îi urma moartea fizică. Dar moartea fizică era precedată de moartea spiritului. Am observat fenomenul

acesta la mulţi dintre tovarăşii mei de suferinţă. Reducerea la biologic, existenţa bazată pe funcţiile elementare care asigurau supravieţuirea biologicului. De asta mi-a fost frică cel mai mult atîta vreme cît am stat în lagăr. Să nu-mi moară spiritul înainte de a mi se slei forţa fizică. Şi ca să nu se întîmple aşa, în timp ce lucram sau cînd aveam o clipă de răgaz — de cele mai multe ori noaptea în baraca sufocantă din cauza mirosurilor pestilenţiale — făceam exerciţii de conservare a spiritului. Reciteam versuri, îmi reaminteam conţinutul cărţilor care îmi plăcuseră cel mai mult, expuneam în faţa unui auditoriu închipuit prelegeri. Cu cît trupul îmi era mai istovit, cu cît promiscuitatea, arbitrarul şi acţiunea sistematică de dezumanizare, asemenea unei mlaştini, încerca să mă înghită, amorţindu-mi spiritul, cu atît mai disperat mă luptam biciuindu-l să nu lenevească, să nu se dea bătut. Regii se întîmplă să abdice siliţi sau, mai rar, de bunăvoie. Dar eu nu voiam să abdic de la prerogativele spiritului. Pe pămînt, cu un cui, pe fiecare bucată de hîrtie găsită şi cu un ciot de creion încercam să rezolv ecuaţii sau să demonstrez nu ştiu ce teoremă din geometria euclidiană. Pe scurt, pentru a nu mă prăbuşi, pentru a nu coborî în subumanitate, aşa cum voiau călăii noştri, mă străduiam să-mi păstrez spiritul activ, silindu-l, în ciuda amorţelii sale, datorită subnutriţiei şi a istovirii fizice, să rămînă activ, să lucreze.

În felul acesta încercam să mă salvez. Nu eram singurul. Fiecare — sau aproape fiecare — încerca, în felul său, să nu se prăbuşească. Dar aveam momente de slăbiciune cînd mi se părea că sîntem nişte vieţuitoare lipsite cu desăvîrşire de orice fel de aptitudini de apărare, care, dezorientate şi în panică, făceam eforturi disperate, fiecare pe cont propriu, spre a ne salva, indiferent dacă în vederea atingerii acestui scop sacrificam pe ceilalţi. E drept, existau printre noi şi ticăloşi în stare să neguţeze viaţa celorlalţi, ca să supravieţuiască ei. Existau şi ticăloşi care, de dragul unor meschine avantaje — ele însă însemnau enorm sub raportul supravieţuirii —, erau gata să se ia la întrecere cu călăii noştri în cruzime. Dar aceştia constituiau excepţiile. La o primă şi superficială vedere, în lagăr existau două ca-

tegorii de oameni. Comandantul: „Linxul", cu subalternii săi: „Hiena", „Molia" şi ceilalţi stăpîni absoluţi, cu drept de viaţă şi de moarte asupra noastră — şi noi, prizonierii. În realitate lucrurile se prezentau puţin altfel. Nu exista numai voinţa călăilor noştri. Exista şi o voinţă a lagărului. Voinţa aceasta nu se realizase în mod spontan. Ea fusese insuflată, inoculată sub diverse forme şi acţiona în diferite împrejurări. E drept, nu toată lumea din lagăr era conştientă de această forţă. Vreau să spun că nu obsolut toţi îşi dădeau seama că există în lagăr oameni care conduc într-altfel, conspirativ, luptînd împotriva pasivităţii, împotriva apatiei, a abandonării totale în faţa terorii şi arbitrarului. N-aş putea explica, fiindcă nici astăzi nu mi-e foarte clar, în ce fel se realiza aceasta. Cert este însă, că atunci cînd împrejurările o cereau, marea majoritate a prizonierilor acţiona în conformitate cu indicaţiile date de către acei ce conduceau şi care reprezentau, de fapt voinţa lagărului. De pildă, sabotarea sistematică a lucrului, sprijinirea în timpul marşului şi la locul de muncă a celor sleiţi de puteri, fie preluînd sarcinile lor, fie dîndu-li-se spre îndeplinire acele munci care necesitau cît mai puţin efort, şi încă multe altele.

Pe măsură ce am căpătat vechime în lagăr, am înţeles că nu eram nişte frunze pe care vîntul — citeşte comandantul şi garda lagărului — le poate spulbera în toate părţile. E drept, călăii noştri cu pistoalele lor automate, cu cruzimea lor, care în definitiv constituiau pentru ei tot o armă, erau mai puternici decît noi. Dar în felul nostru eram şi noi puternici. Nu luaţi fiecare în parte. În parte, fiecare era un biet om — din care călăii noştri se străduiau să facă un subom — ce dorea să supravieţuiască. Cu toţii însă la un loc eram puternici. E drept nu ne puteam opune ca hitleriştii să nu ucidă după bunul lor plac. Nu ne lăsam însă doborîţi de disperare, adică exact ceea ce doreau ei — în vederea cărui scop acţionau aşa cum acţionau — fiindcă toţi, fără excepţie, credeam că nu mai este departe ziua în care suferinţele noastre vor lua sfîrşit.

De multe ori oamenii iau drept realităţi propriile lor dorinţe. Nu era însă cazul cu noi. Deşi eram într-un

lagăr de prizonieri, eram la curent cu mersul operațiunilor de pe toate fronturile datorită aparatului de radio construit într-o cutie de chibrituri.

Al cui era aparatul și cînd aveau loc audițiile clandestine nu putusem afla. Secretul era apărat cu străşnicie. Probabil că Nichita știa. Acest Nichita era un pifan din Divizia Tudor Vladimirescu, căzut prizonier înaintea mea cu cîteva săptămîni. După moartea lui Horia Bîrgăzan cel mai mult cu el m-am împrietenit.

Prin Nichita aflam veștile de pe front, recepționate de minusculul aparat de radio. Bineînțeles, pînă la urmă, prin cozile lor de topor, hitleriștii au aflat de existența aparatului și au început să-l caute cu disperare. Dar, în ciuda eforturilor, în ciuda percheziţiilor inopinate — ziua, noaptea, tocmai cînd te așteptai mai puțin — n-au izbutit să-l descopere.

Nu l-au găsit, probabil fiindcă investigau după un aparat de radio propriu-zis, nu după o cutie de chibrituri. (Astăzi, după atîția ani, îmi aduc aminte cu admirație de tovarășii necunoscuți din lagăr care, în condițiile acelea vitrege, au fost atît de ingenioși să-i găsească ascunzători sigure).

Cu toate că datorită „cutiei de chibrituri" luam cunoștință de dezastrele succesive ale hitleriștilor, totuși nu exista unul dintre noi care, dacă i s-ar fi ivit prilejul, să refuze să fugă. Spun, dacă i s-ar fi ivit prilejul, fiindcă o evadare din lagăr era o imposibilitate. Paza era organizată perfect și, în plus, dotată cu cîini de urmărire, pentru cazul în care vreunul dintre noi, cine știe prin ce întîmplare extraordinar de favorabilă, izbutea să se strecoare dincolo de sîrma ghimpată. (Cît timp am stat în lagăr au fost trei încercări de evadare, toate nereușite. Doi au fost împușcați între rețele, iar al treilea, după ce l-au dibuit cîinii, a fost împușcat în fața întregului lagăr adunat pe „Appellplatz".[1])

Frontul era mereu în mișcare, diviziile noastre și cele sovietice înaintau necontenit, dînd peste cap punctele de rezistență ale trupelor hitleriste și hortiste, încît

[1] Platoul unde se făcea apelul, dimineața și seara (n.a.).

nu ne-am mirat cînd, într-o zi, s-a zvonit că lagărul va fi mutat mai în interior. Zvonul s-a confirmat. Ordinul de evacuare a lagărului ne-a fost adus la cunoştinţă, în mod oficial, la raportul de dimineaţă. Numai că acel „mai în interior" de care se vorbise în ajun, aflam acum că însemna Germania. Vestea ne-a deprimat şi nu puţini am fost aceia, care, îngroziţi de perspectiva prizonieratului în Germania, ne-am gîndit să evadăm înainte de a ajunge acolo.

Pregătirile de plecare s-au făcut în mare grabă, şi, după numai patru ore, întregul efectiv al lagărului, pe barăci, era pornit în marş. „Frankenstein" pe care nu prea îl văzusem prin lagăr, îşi făcu din nou apariţia şi, spre ghinionul meu, el preluă comanda coloanei din care făceam şi eu parte. Cu meticulozitatea care îl caracteriza, folosind şi vechea experienţă, „Frankenstein" îşi luă toate măsurile ca să împiedice în timpul deplasării orice tentativă de fugă.

Cu toate acestea eram hotărît să fug.

Prilejul s-a ivit trei zile mai tîrziu şi atît de pe neaşteptat, încît n-am mai avut timp să mă înţeleg cu Nichita. Am acţionat pe cont propriu. Poate că a evadat şi el. Dar de întîlnit nu ne-am întîlnit după aceea. Ce bine ar fi fost dacă acum, în mlaştină, ar fi fost şi el cu mine. Poate că, fiind doi, am fi găsit o posibilitate s-o salvăm pe Milada. Eram aproape convins că nu va putea rezista încă două zile. Muriseră atîţia lîngă mine, încît ştiam cît de perfidă izbutea să fie moartea cînd nu voia ca victima ei să prindă de veste că i se află la căpătîi.

Milada credea că va putea rezista două zile. I-am pus mîna pe frunte. Frigea. Dacă cel puţin aş fi avut cîteva sulfamide sau altceva contra infecţiei. Nici măcar nu deschisese ochii. Poate adormise. Norii se adunaseră din nou, dar erau tot atît de zdrenţuiţi.

„Numai să nu plouă ! m-am neliniştit pentru Milada. Dar pe urmă, tot eu mi-am zis : De vreme ce moare, ce importanţă mai are dacă plouă sau nu !"

Milada aţipise, probabil toropită de febră. Oboseala mă ajunsese şi pe mine. Mi-am luat o poziţie comodă, hotărît să dorm pînă s-o lumina. Dar în loc să dorm, am început să mă gîndesc la peripeţiile fugii mele.

...Era înspre prînz. La un moment dat ne-am încrucişat pe şosea cu o lungă coloană hitleristă. După cît mi-am putut da seama era vorba de un regiment întreg. Deplasarea se efectua în camioane. Pesemne era absolut nevoie de ei, ca să astupe vreo breşă. Şi iată că, în timp ce coloana încă mai trecea pe lîngă noi, am auzit mai întîi un huruit puternic şi imediat după aceea s-a ivit parcă din nori o escadrilă de bombardiere sovietice. Zburau sus de tot, protejate de cîteva avioane de vînătoare.

În primele clipe am crezut că ne vor lăsa în pace, avînd altă misiune de îndeplinit, mult mai importantă. Dar m-am înşelat. Mai întîi, un avion de vînătoare s-a abătut din drumul său. A trecut pe deasupra coloanei, ca o străfulgerare, mitraliind, apoi a revenit în formaţie. Imediat întreaga escadrilă de bombardiere a virat spre şosea şi, de sus, au început să curgă bombele, lovind în plin camioanele.

„Frankenstein", încă mai înainte de a începe bombardamentul, ne ordonase să ne culcăm în şanţul şoselei. Şansa noastră a fost că pînă să se abată din drumul lor bombardierele, coloana de camioane hitleriste depăşise cu puţin pe a noastră. Pînă la noi nu ajungeau decît schijele. Totuşi, din cauza avioanelor de vînătoare, care evoluau deasupra noastră şi mitraliau, eram obligaţi să stăm cu capul la pămînt. Eu unul le-am auzit piuind şi le-am văzut înfigîndu-se în pămînt în jurul meu ca nişte picături de ploaie. Pînă a nu cădea prizonier, fusesem tot timpul în prima linie, luasem parte la nenumărate atacuri şi nu o dată se întîmplase să mă găsesc sub tirul artileriei. Niciodată nu mi-a fost atîta frică ca acum cînd bombardau avioanele grele şi mitraliau cele de vînătoare.

Şi, cu toate că îmi era atîta frică, mi-am dat seama că se ivise totuşi un prilej, unic poate, să evadez. Acum, pînă nu se sfîrşea bombardamentul. L-am căutat cu privirea pe „Frankenstein". Stătea cu capul la pămînt şi nici nu sufla. Ceilalţi din escortă, la fel. M-am tîrît mai întîi afară din şanţ, pe urmă am rupt-o la fugă de-a buşilea. Pînă să se dumirească hitleriştii că evadasem, eu şi ajunsesem într-un lan de porumb încă necules. E

drept, cîteva gloanţe de automate mi-au fluierat pe la urechi, dar am avut şansa să nu mă găsească nici unul dintre ele. La adăpostul pădurii de porumbi am răsuflat uşurat, dar am continuat să alerg în direcţia inversă către care se îndrepta coloana noastră. Cu toate că ştiam că „Frankenstein" nu avea posibilitatea să mă urmărească, am fugit pînă cînd nu mi-am mai putut trage sufletul.

Opt zile, mai precis opt nopţi, am mers în direcţia frontului, ocolind satele. În tot acest timp m-am hrănit cu dovleci şi cartofi dezgropaţi de pe cîmp. În cea de-a opta zi am nimerit în mlaştină. Eram atît de istovit, încît am dormit patruzeci şi opt de ore continuu. Cînd m-am trezit, faţa şi mîinile îmi erau umflate din cauza înţepăturilor de ţînţari. Cît timp dormisem nu simţisem nimic. Acum înţepăturile mă usturau şi îmi era foame şi sete. Mi-am strîns centura pe pîntece şi am început să chibzuiesc. Deocamdată scăpasem. Dar mă aflam într-o ţară străină. Prudenţa mă îndemna să nu mă bazez pe şansă. Dealtfel acesta şi fusese motivul pentru care ocolisem pînă atunci satele. Prudent era ca şi de acum încolo să le ocolesc. Faţă de zilele precedente aveam avantajul că prin mlaştini puteam merge şi ziua, cel puţin deocamdată. Dar, după ce am mers o zi întreagă, nu parcursesem mai mult de şase kilometri. Constatarea mă deprimă. Dar nu aveam încotro.

Foamea mă chinuia cumplit. Pe cîmp, în ultimele douăzeci şi patru de ore, nu mai găsisem nici dovleci, nici cartofi şi nici ştiuleţi de porumb, în ciuda faptului că în loc să-mi continui drumul, pierdusem toată noaptea cutreierînd pe cîmp după mîncare. Dimineaţa, cînd s-a luminat, m-am retras iarăşi în mlaştină. Dar nu ca să merg mai departe. În primul rînd fiindcă la lumina zilei descoperisem că la o depărtare nu mai mare de zece kilometri era un sat, de fapt orăşelul K..., cum aveam să aflu de la Milada în noaptea următoare. Nemaiputînd îndura foamea, eram acum hotărît ca, la noapte, cu orice risc, să încerc să pătrund în oraş. În al doilea rînd, stomacul îmi era bolnav din cauza dovlecilor. Căci, spre ghinionul meu, nefiind fumător, nu

aveam măcar o brichetă cu care să aprind focul. Mîncasem şi dovlecii şi cartofii cruzi.

...Şi cînd a venit din nou noaptea, foamea a fost mai puternică decît prudenţa. În mlaştina care exala iz de vegetale descompuse, de mîl şi de război, dintr-o dată mi s-a năzărit că miroase a cîrnaţi pe varză călită. Şi, asemenea unui halucinat, am pornit spre ceea ce luam eu drept sat şi care în realitate era orăşelul K... să-mi astîmpăr foamea cu nişte închipuiţi cîrnaţi pe varză călită, aidoma acelora cu care ne hrănea în primul an al studenţiei mele frumoasa şi planturoasa Frau Mizzi.

*

Pînă la urmă, tot am adormit. M-am trezit dimineaţa, cînd abia se luminase. Milada dormea. Dacă pieptul nu i s-ar fi mişcat în ritmul respiraţiei, aş fi putut crede că murise în timpul nopţii. Dar dormea şi o puteam privi în voie. Era fără îndoială frumoasă. La lumina zilei şi frumuseţea era evidentă, nu doar suferinţa parcă fără margini, care în nici un caz nu era numai a chipului — poate cel mai puţin a lui —, ci a întregii sale făpturi. Acum, la lumina zilei, reflectînd la cele întîmplate, încercam să înţeleg ceea ce încercasem şi în timpul nopţii, dar fără rezultat.

„În definitiv, cine este femeia aceasta?" m-am întrebat, vorbindu-mi tare, înciudat, iritat aş spune. Să nu mă întrebaţi de ce. N-aş putea să vă explic. Judecaţi şi dumneavoastră. Eram un prizonier fugit de sub escortă. Umblasem zile întregi, mai precis nopţi întregi ca să ajung în zona frontului. Zile întregi nu mă hrănisem decît cu dovleci şi cartofi cruzi, fiindcă nu îndrăzneam să mă apropii de sate, bănuindu-le ticsite de trupe. Din cauza foamei însă, pînă la urmă prudenţa mă părăseşte. Vine din nou noaptea şi atunci mă hotărăsc să mă strecor în „sat", ca să fac rost de ceva mîncare. Pornesc la drum, dar la un moment dat cîteva rafale de automat mă încremenesc locului. La început cred că automatul a tras în mine. Dar mă dumiresc repede că, nu prea departe de locul în care mă aflam

cineva a fost rănit. Şi atunci ce fac ? În loc să-mi văd de drum sau să mă retrag, caut să mă apropii de rănit, riscînd să mă trezesc cu un glonte în cap dacă, spre ghinionul meu, ar fi fost înarmat. În fine, cînd ajung lîngă el constat, spre marea mea stupefacţie, că nu e vorba de un bărbat, ci de o femeie. Şi atunci, fără să mai stau o clipă pe gînduri, o iau şi o aduc în mlaştină. Samariteanul din biblica parabolă care a salvat pe călătorul atacat de tîlhari avea la el untdelemn cu care i-a pansat rănile, avea asinul cu care l-a putut transporta pînă la o casă de oameni. Eu nu aveam nici măcar un pansament individual şi de transportarea ei undeva unde să primească îngrijirile necesare nici nu putea fi vorba. Totuşi, în ciuda faptului că, la rîndul meu, eram un om hăituit, o iau şi o aduc în braţe. Deosebirea — esenţială — dintre mine şi cel din parabolă era că nu-i puteam fi de nici un folos şi că singurul lucru ce-mi stătea în putinţă era să asist la agonia ei.

Hotărît, făcusem o mare prostie că mă încurcasem cu ea.

De fapt, iritarea mea avea o cauză foarte precisă. Neîncrederea în Milada datorită rochiei de seară pe care o purta. O victimă a nazismului, îmbrăcată în rochie de seară, împuşcată în afara zidurilor oraşului ! Era o întîmplare nu prea uşor de crezut. Numele nu era un argument. Fără îndoială, Milada era un nume ceh. Dar dacă era, într-adevăr, cehoaică, de ce în timpul delirului vorbise în limba germană şi nu în limba ei maternă ? În mod normal ar fi trebuit să se întîmple exact contrariul. Aşa cum oamenii, în o sută de cazuri dintr-o sută, oricît de multe limbi ar cunoaşte, socotesc numai în limba maternă, la fel se întîmplă şi în timpul unui delir. Cel care delirează vorbeşte limba poporului din care face parte. Or, Milada delirase în limba germană. Pe de altă parte, persoana cu care îşi închipuise în timpul delirului că stă de vorbă nu avea nume ceh. Georg ! Georg era un nume nemţesc. Nu cumva Milada mă minţise că este cehoaică ? Dar în acest caz...

N-am mai avut timp să trag nici o concluzie, fiindcă Milada tocmai se trezea. Deschise ochii şi se uită la

mine cu o privire cercetătoare şi uimită, de parcă încerca să-şi amintească cine sînt. După cîteva minute îşi aminti. Şi atunci se întîmplă cu ea ceva care-mi spori neîncrederea. Vă amintiţi că la Milada, mai izbitoare decît frumuseţea, dealtfel de necontestat, era suferinţa care, în ciuda faptului că o oglindea chipul ei frumos, era a spiritului. Ei bine, în clipa în care îşi reaminti cine sînt şi ce rol jucasem în viaţa ei în ultimele zece ore, cu o sforţare, abia vizibilă, izbuti să alunge de pe chipul ei suferinţa. Acum Milada era o femeie frumoasă care, chiar dacă suferea cumva, aceasta se datora doar rănilor. Talentul acesta extraordinar de a se metamorfoza mă uimi, sporind, aşa cum am mai spus, neîncrederea.

— Guten Morgen ![1] i-am urat.

— Guten Morgen ! Dar ce s-a întîmplat cu dumneata ? mă întrebă.

— Nimic ! De ce crezi că mi s-a întîmplat ceva ?

— Eşti schimbat. Ai o privire aspră. Pînă şi trăsăturile ţi s-au înăsprit.

Teribila intuiţie femeiască !

— Te asigur că te înşeli. Cum te mai simţi ?

— Durerile sînt suportabile. Cred însă că am febră mare.

I-am pipăit fruntea. Ardea. Temperatura nu era în nici un caz mai mică de treizeci şi nouă de grade.

— Mda ! Ceva temperatura ai. Poate treizeci şi opt de grade, am minţit-o. În orice caz nu trebuie să te alarmezi.

— Da, poate că n-ar trebui să mă alarmez de vreme ce îmi este foame. Auzi, să-mi fie foame ! Ai la dumneata ceva de mîncare ?

— Nimic ! Absolut nimic.

— Păcat. Dacă aş mînca ceva, poate că aş prinde puţină putere. De necrezut cît de foame îmi este !... Vrei să-mi dai puţină apă ? Mi s-a făcut sete. Şi apoi, se spune că apa ţine loc de mîncare.

[1] Bună dimineaţa.

Am luat gamela şi i-am adus apă din mlaştină. Apa era tulbure, gălbuie şi mirosea urît a nămol şi a vegetale putrezite. I-am ridicat capul ca să poată bea.

— Nu-i grozavă, dar alta mai bună pe aproape nu există.

Cînd văzu ce fel de apă îi dau să bea, renunţă.

— Mulţumesc ! Cred că nu mai mi-e sete.

— Chiar nu-ţi mai este sete ?

— Nu în aşa măsură încît să beau apă din mlaştină.

— Te cheamă, într-adevăr, Milada ? am întrebat-o aproape fără voie.

— Milada mă cheamă.

— Şi eşti, cu adevărat, cehoaică ?

— Sînt. Curios ! Dar ce rost avea să te fi minţit ? Cînd ţi-am spus cum mă cheamă, eram sigură că voi muri. Şi apoi... şi apoi nu aveam nici un motiv să mă tem de dumneata. Se cunoştea că nu eşti omul căruia să-i stea în putinţă să-mi facă vreun rău.

Pe buze îmi flutura întrebarea : Bine, eşti cehoaică, te cheamă Milada, dar cu nemţii ce ai avut de împărţit ? Totuşi n-am întrebat-o, fiindcă încercînd să mă convingă că nu avusese nici un motiv să se teamă de mine, din nou chipul ei trădă suferinţa încrîncenată dinăuntrul ei. Iritarea mea se risipi, se risipi şi de asemenea neîncrederea şi din nou am simţit cum pune stăpînire pe mine mila.

— Da, într-adevăr, nu aveai motiv să te temi de mine.

După aceea Milada a închis iarăşi ochii. Nu ne-am mai vorbit. Soarele începuse să urce. Şi, pe măsură ce urca, foamea îmi chinuia cumplit măruntaiele. Tare îmi mai era foame !... Poate fiindcă îmi era atît de foame mi-am amintit dintr-o dată de filmul „Goana după aur". Am revăzut scena cînd Charlot se aşază la masă, pregătindu-se să mănînce şireturile, închipuindu-şi că sînt macaroane şi să sugă, ca pe nişte oscioare de pasăre, cuiele pingelelor. Şi, dintr-o dată, am început să rîd, să rîd în hohote. Milada deschise ochii şi se uită la mine mai întîi nedumerită, apoi speriată, probabil închipuindu-şi că înnebunisem :

— Pentru numele lui Dumnezeu, de ce rîzi ?

Dar eu am continuat să rîd. Nu mă puteam opri. Era fără îndoială un rîs isteric, pe care numai cu mare greutate mi l-am putut înfrîna.

— Mă duc să caut nişte apă mai bună !

Am luat bidonul şi am plecat.

— Stai ! Te rog nu pleca. Te rog nu mă lăsa singură.

— N-ai nici o teamă. Mă întorc îndată.

— Dar crede-mă că nu mai mi-e sete.

— Are să-ţi fie mai tîrziu.

Şi am plecat. Rîsul de adineauri mă neliniştea. Nu cumva în creierul meu avea loc un proces de dereglare ? Şi apoi încotro o pornisem ? Doar nu exista în mlaştină apă mai bună. Simţeam însă nevoia să mă mişc, să fac neapărat ceva.

Am mers prin mlaştină pînă cînd, la un moment dat, m-am trezit la marginea dinspre orăşelul K... Ogoarele începeau chiar de acolo. Ogoare cu mirişti sau lăsate pîrloagă din cauza războiului. În pămîntul uscat nu exista nimic de mîncare. Nici dovleci, nici cartofi, nici măcar sfeclă. Priveam cîmpul întins fără nici un fel de ridicătură, indiferent şi negru, cu o furie neputincioasă. Îmi era potrivnic, fiindcă nu voia să mă hrănească. Am simţit că îl urăsc. Mirişti şi pîrloagă. Nimic altceva. Şi tot privind aşa, peste cîmpuri, am descoperit o fîntînă, departe, la vreo doi kilometri.

„Măcar nişte apă curată de fîntînă să-i aduc."

Am pornit-o într-acolo, fără să mai stau pe gînduri. Dar nu de-a dreptul, ci cu ocoluri, ţinîndu-mă cît mai aproape de mlaştină ca, în caz de primejdie, să am unde mă refugia. Din cauza ocolului, drumul a durat mai mult. Fîntîna nu era în plin cîmp, aşa cum mi se păruse de departe, ci în apropierea unui drum de ţară, care şi el ducea în orăşel. De la fîntînă pînă în K... să fi fost cel mult şase-şapte kilometri.

Am scos o găleată cu apă să-mi potolesc setea. Parcă niciodată nu gustasem o apă mai bună. Am băut pînă n-am mai putut. Mi-am umplut apoi bidonul şi am vrut să plec. Dar deodată n-am mai putut rezista ispitei. Mi-am scos jerpelitura de veston, cămaşa şi am început să mă spăl. Ce senzaţie minunată ! Să fii murdar, nă-

clăit de transpirație și, în sfîrșit, să te poți spăla. Să torni apă rece pe tine și să te freci cu palmele, cu unghiile și iarăși să torni apă pe tine. Apă multă, curată și rece.

După ce m-am spălat mult, mult, mi-am mai turnat pe cap o găleată plină. Pe urmă, cînd m-am îndreptat de șale și, fericit, am deschis ochii, în fața mea, la o depărtare nu mai mare de trei pași, un hitlerist mă privea.

„De unde dracu a apărut așa, dintr-o dată ?" m-am întrebat mai mult înciudat decît speriat. Pesemne, plăcerea pe care mi-o produsese baia era atît de mare, încît nu puteam trece, dintr-o dată, la o altă stare sufletească, exact opusă. Răspunsul la întrebare l-am găsit imediat, descoperind bicicleta rezemată de un copăcel. De portbagaj era prinsă cu curele un fel de tolbă din piele galbenă nouă. Fiind dezbrăcat pînă la brîu, trăgeam nădejdea că hitleristul nu-și dădea seama cine sînt. Dar a fost o nădejde numai de o clipă. Din privirile lui am înțeles că știe. Neamțul rînjea la mine, și rînjetul mă convinse că nu mă puteam aștepta la nimic bun din partea lui. Mai ales că-și pregătise carabina pe care pînă atunci o purtase în bandulieră.

„Și Milada ?" mi-am amintit de ea. Ce se va face ? Ce va crede cînd va vedea că nu mă mai reîntorc ? Va fi convinsă, desigur, că o părăsisem. Gîndul că Milada ar putea crede că, în mod deliberat, o părăsisem mi-a ajutat să-mi regăsesc nu numai calmul, dar și energia necesară de a nu mă da prins.

Neamțul rînjea la mine. Ei bine, eu, prefăcîndu-mă că nu înțeleg tîlcul rînjetului, i-am zîmbit și l-am salutat. Pe urmă calm, am mai scos o nouă găleată cu apă. După aceea, ținînd găleata în mînă, ca să creadă că-i ofeream să bea, am făcut un pas spre el și, în clipa următoare, i-am azvîrlit în față conținutul. Totul s-a petrecut fulgerător. Cînd, orbit de șuvoiul de apă, neamțul a plecat capul, m-am repezit la el și l-am apucat de gît. Pînă să se dezmeticească, era mort. Îl sugrumasem. Am răsuflat ușurat.

Scotocindu-i prin buzunare am găsit un pachet de țigări „Armonia" și o brichetă. Deși nu eram fumător,

tare mult mi-ar fi plăcut să aprind o ţigară. Dar nu mi-am îngăduit plăcerea aceasta. Acum cînd era mort, altceva mă preocupa. Să-l dezbrac de uniformă. Mă gîndeam că poate ea mi-ar putea fi de folos. N-a mers prea uşor, dar pînă la urmă am izbutit. După aceea a trebuit să mă descotorosesc de cadavru. Nu-l puteam lăsa la vedere, acolo la fîntînă. Dacă dădeau de el ? Nu era exclus ca nemţii să facă o razie prin mlaştină.

Pe o foaie de hîrtie, ruptă dintr-un carnet găsit în portharta hitleristului, am scris cu majuscule, în limba germană :

VERBOTEN, BRUNNEN MIT
VERGIFTETEN WASSER[1]

Înştiinţarea am agăţat-o de un cui, după care am azvîrlit cadavrul în fîntînă. După aceea am încălecat pe bicicletă şi am pornit înapoi spre mlaştină. Cînd am ajuns, am descălecat, curios să aflu ce conţine tolba. Nutream speranţa să găsesc ceva de mîncare. Şi într-adevăr am găsit, dar — culmea ironiei — o cutie cu marţipan.

Îmi era foame de pîine, de o bucată de slănină, de o mîncare gătită. M-aş fi mulţumit chiar şi cu o fiertură de arpacaş. Şi cînd colo... o cutie cu marţipan. Am fost atît de furios, încît puţin a lipsit să nu arunc cutia în apă. M-am oprit la timp, doar fiindcă mi-am adus aminte de Milada.

„Poate că ei îi va prii marţipanul, lua-l-ar dracu !" mi-am zis.

Cînd Milada văzu că m-am întors, se bucură. Se bucură atîta, încît, timp de cîteva clipe, ochii nu-i mai fură trişti.

— Credeam că n-ai să te mai întorci !

— Ţi-e sete ? Uite, am apă proaspătă. Ţi-am adus şi ceva de mîncare.

— Ce ?

[1] Interzis. Fîntînă cu apă otrăvită.

— Marţipan !

— Marţipan ? Cred că glumeşti.

— Ba nu glumesc defel. Poftim, serveşte-te !

Şi i-am întins cutia. Luă o bucată de marţipan. În timp ce-l ronţăia se uita la mine. Îi rîdeau ochii. Se bucura de marţipan. Am gustat şi eu. Dar pe mine mai mult mă leşina. Dar am continuat să mănînc. Stăteam unul lîngă altul şi mîncam marţipan.

— E grozav. Şi cînd mă gîndesc că nu mi-a plăcut niciodată ! Nici măcar cînd eram mică. Dar dumitale ?

— Cînd eram mic, habar n-am avut că există pe lume marţipan. Iar acum aş fi preferat o bucată de pîine.

— Nu-mi povesteşti ?

— Ce ?

— Cum ai făcut rost de marţipan, de carabină, de uniformă, de bicicletă ?...

I-am povestit toată întîmplarea. Ea mă asculta cu gîndul parcă în altă parte. Cînd am tăcut se uită după bicicleta pe care o rezemasem de o salcie şi o examină cu atenţie, de parcă încerca s-o recunoască. Abia pe urmă mi-am dat seama că, de fapt, nici n-o vedea, ci se gîndea la cu totul altceva.

— Ai încercat uniforma ? mă întrebă. Ţi se potriveşte ?

— Cred că da.

— E bine să fii sigur.

— Am să încerc mai tîrziu.

— Nu, acum. Te rog !

— Bine !

M-am tras mai deoparte şi m-am îmbrăcat.

— Îmi vine, am anunţat-o.

— Vino să te văd şi eu.

Mă examină cu un ochi critic.

— Mda ! Un pic mai largă dacă ar fi fost la umeri... Vezi dacă-ţi vine şi capela.

Îmi venea.

— Încalţă şi cizmele.

Cizmele îmi erau cam mari, dar de ieşit nu-mi ieşeau din picioare.

— În regulă ? am întrebat-o.

— Dacă n-ai avea barba asta oribilă, ai semăna cu un neamţ foarte chipeş.

Am fost convins că glumeşte.

— Cu barba nu-i o problemă. Am în sacul de merinde ce trebuie pentru bărbierit.

Toată averea mea erau o maşină de ras, un pămătuf, un săpun de bărbierit şi o pereche de ciorapi, pe care, tocmai fiindcă era singura pereche şi curată pe deasupra, nu mă îndurasem s-o folosesc. În ciuda faptului că aceia pe care îi purtam se ferfeniţiseră.

— În cazul acesta ai făcut o achiziţie grozavă.

— Da, s-ar putea să-mi fie de folos. Dar acum să scot de pe mine uniforma asta. Parcă mă frige.

Am dezbrăcat-o, punîndu-mi din nou jerpeliturile. Am păstrat doar cizmele. Bocancii mei aproape că nu mai aveau pingele. Ea ronţăia întruna marţipan, privind printre gene cerul acum spălat de flenderiţele de nori. O simţeam preocupată de ceva, dar nu-mi puteam da seama ce se petrece cu ea. Din cînd în cînd deschidea ochii şi se uita la mine lung, lung şi enigmatic. Parcă voia să-mi spună ceva, dar nu se putea hotărî.

— Ei ? am întrebat eu la un moment dat.

— Ce ?

— Nu ai să-mi spui nimic ? Atunci mă duc să fac rost de ceva mîncare. Poate împuşc vreo pasăre.

— Nu crezi că împuşcăturile...

Şi nu mai continuă, ca şi cînd şi-ar fi dat singură seama că nu avea motiv să se teamă.

— Într-o zonă ca aceasta, unde mişună trupe, cine se sinchiseşte de o împuşcătură, două...

— Să nu întîrzii mult.

— În orice caz fără vînat nu mă întorc. Trebuie să mîncăm ceva. Nu ?

Ghinion n-am avut. Am împuşcat o raţă. Cînd m-am reîntors, nu trecuse nici jumătate de oră.

— Bine că ai venit. Tare mi-e rău !

Temperatura nu era mai mare ca în ajun. Dimpotrivă, dacă nu mă înşelam, măcar cu cîteva liniuţe tot coborîse. Cu toate acestea se simţea rău.

— În orice caz, temperatura a mai scăzut.

— Atunci probabil că nu mă simt bine din cauza marţipanului... Am mîncat cu lăcomie.

Vorbea puţin mai greu ca de obicei.

— Fără îndoială că din cauza marţipanului. După ce ai să mănînci un pic de carne ai să te simţi mai bine.

M-am apucat de treabă. M-am căznit mult pînă ce am jumulit raţa, pînă ce am pîrlit-o. Am fript-o la proţap ca pe crap. Carnea nu era chiar atît de tare ca pingelele lui Chaplin din filmul „Goana după aur", aşa că am putut-o mînca, şi încă plăcîndu-mi. În schimb Milada abia dacă a ciugulit dintr-un copan. Se simţea rău.

— Cred că n-am să pot rezista, îmi spuse. Mi-am făcut doar iluzii.

— Ascultă, Milada. Te întreb încă o dată dacă nu pot face ceva pentru dumneata. Am o uniformă pe care o pot îmbrăca şi o bicicletă cu care mă pot deplasa pînă în oraş. Vorbesc şi limba germană. Vreau să spun că acum şansele de a nu fi prins sînt mai mari ca înainte. Dacă îmi spui la cine să mă duc în oraş, într-o oră pot fi înapoi cu ceva medicamente.

— Nu există nici o şansă pentru mine, fiindcă nu cunosc pe nimeni în oraş în stare să mă ajute... Singurul care ar putea s-o facă va refuza.

— Cine ? Acel Georg ?

— Ce importanţă are cine ! Dar te rog, te rog să nu gîndeşti rău despre mine. Dealtfel mi-ai promis.

— Nu gîndesc în nici un fel despre dumneata, Milada, fiindcă nu-mi dai posibilitatea să gîndesc nici bine, nici rău. Dar asta nu mă împiedică să mă simt jignit că nu ai încredere în mine.

— Vezi, vezi că totuşi mă judeci ! mă mustră ea. Te rog, nu insista. Spune-mi mai bine, poţi să-ţi închipui ?

— Ce ?

— În general dacă ai facultatea să-ţi închipui. Orice ! Chiar şi ceea ce pare imposibil ?

— De închipuit pot să-mi închipui. Numai că în asemenea împrejurări nu uit o clipă că este vorba de ceva închipuit.

— Dar nu poţi să-ţi închipui ceva ce doreşti mult şi să crezi că lucrul acela se întîmplă în realitate ?

— Dumneata poţi ?

— Eu ? Desigur. De multe ori, cînd mi-a fost mai greu, mi-am putut închipui că nu mai e război şi că eu sînt acasă, la Praga. Cunoşti Praga ?

— Nu.

— După război să te duci neapărat s-o vezi. Nu se poate să nu-ţi placă. Cu sufletul pe care îl ai, nu se poate să nu-ţi placă.

— Dar ce fel de suflet am, Milada ?

— Un suflet... de om. Ştii, sînt atît de puţini cei cu suflet de om !... Cel puţin în război. Ţie, fiindcă ai un astfel de suflet, sigur că are să-ţi placă Praga... Are să-ţi placă mai ales cartierul în care m-am născut... Îi spune Malá Strana... Un cartier vechi, romantic. Şi tu eşti un pic romantic. Romantismul înseamnă noblețe... Şi sufletul tău este nobil, de vreme ce te găseşti lîngă mine şi nu în altă parte. M-ai adus aici, în mlaştină... Nu m-ai părăsit, deşi te stînjenesc... Tăcu. Să se odihnească. Acum, pentru prima dată cînd vorbea, obosea.

— Cînd îmi era foarte greu, ca să-mi fie mai uşor, ca să pot îndura, îmi închipuiam că sînt acasă, că am un bărbat care e poet, şi un băiat cu numele de Petka, de cincisprezece ani, cu care cîntam concertul la două viori de Bach. Şi să ştii, de cîte ori îmi închipuiam lucrurile acestea, după aceea îmi era mai uşor.

— Dar din ce motiv îţi era aşa de greu, Milada ?

— Cînd e război, cui îi este uşor ! Tuturora ne e greu, căută ea să se eschiveze.

— Ştii să cînţi la vioară, Milada ?

— Nu. Dar îmi închipuiam că ştiu... Cînd ţi-e greu e bine să-ţi poţi închipui. Uite şi acuma mi-e tare greu şi vreau să-mi închipui.

— Ce-ai vrea să-ţi închipui, Milada ?

— Aş vrea... aş vrea să-mi închipui că sînt sănătoasă şi că sînt nu aici într-o mlaştină cu ţînţari, rău mirositoare, ci undeva pe malul unui rîu, poate Vltava sau poate un altul din ţara ta... Spune-mi numele unui rîu din ţara ta.

— Eu sînt dintr-un oraş de pe malul Dunării. Şi mai frumos decît pe malul Dunării nu cred să fie în altă parte.

— Bine, pe malul Dunării. Aş vrea să-mi închipui că stau pe malul Dunării, culcată aşa ca acum şi că privesc cerul, minunîndu-mă cît de înalt este. Lîngă mine să fii tu şi să fii iubitul meu. Să te iubesc fără bătrîneţe şi moarte... Să-ţi spun, mîngîie-mi trupul şi dumneata să mă mîngîi... Să-ţi spun, ia-mă în braţe şi dumneata să mă iei în braţe... Să-ţi spun, haide, dragul meu, să facem dragoste şi apoi să ne pierdem unul într-altul pînă la uitare... Să uităm că sîntem două fiinţe, pînă la capătul zilelor noastre.

Şi iarăşi tăcu, să se odihnească.

— Ai vrea sau chiar îţi stă în putinţă să-ţi închipui, Milada ?

— Chiar îmi închipui, dragul meu... Te iubesc de mult, dragul meu drag. Poate că de aceea m-am născut, ca să fiu dragoste pentru tine. Niciodată n-am să obosesc să te iubesc, niciodată... Şi sînt atît de fericită că mă iubeşti şi tu... Cum au trecut anii !... Anii războiului au rămas departe... Cei tineri, cînd ne aud vorbind de război, strîmbă din nas plictisiţi : Ia mai slăbiţi-ne cu războiul vostru !... Ce-a fost a trecut... Noi, tinerele generaţii, nu ne vom bate niciodată... Da, s-au scurs mulţi ani de la război.. Amîndoi am trecut aproape de moarte, dar amîndoi am scăpat... Îţi aminteşti cum ne-am cunoscut ?... Îţi aminteşti de mlaştina în care m-ai adăpostit cînd am fost rănită, grav rănită ? Dacă n-am murit, e numai datorită ţie ; îţi datoresc viaţa. E drept, nici eu n-am vrut să mor...

— Ca să-i explici lui Georg ?

— Şi pentru asta... Era foarte important să-i explic. Dar pe urmă, cînd mi-am dat seama ce fel de om eşti, am vrut să trăiesc ca să te pot iubi... Şi fiindcă mi-am dorit atîta să nu mor, n-am murit... Am vrut să trăiesc şi am trăit... Dragul meu, eu cred că, dacă oamenii ar iubi atîta cît te-am iubit eu atunci, şi ar fi în primejdie să moară, moartea nu ar avea ce să le mai facă... S-ar da bătută şi le-ar amîna sorocul... Eu, cel puţin, ştiu că o dată am învins-o... Şi anii au trecut. N-am obosit niciodată să te iubesc în toţi aceşti ani... Nici tu n-ai obosit să mă iubeşti... Sîntem amîndoi atît de fericiţi !... Şi cum să nu fim dacă avem esenţialul ! Iată, am început să în-

cărunţim, dar ne simţim tineri. Nici nu ne vine să credem că avem un băiat atît de mare : şaisprezece ani ! Băiatul îţi seamănă ţie. Are ochii tăi... Are — ştiu — şi sufletul tău romantic... Sufletul tău de om... Nu-i aşa că sîntem mîndri de fiul nostru ? Dar cîteodată mă cuprinde frica... Atunci cînd mă gîndesc la mai tîrziu, cînd va păşi în viaţă... De cînd e lumea lume, oamenii cu suflet de oameni au avut de suferit din pricina oamenilor fără suflet de oameni... Cîteodată mă cuprinde teama ca nu cumva băiatul nostru să aibă de suferit de pe urma oamenilor fără suflet de oameni... Totuşi sînt fericită că are astfel de suflet, chiar dacă mai tîrziu va avea de suferit.

Iarăşi conteni. Iarăşi simţi nevoia să se odihnească. Închise ochii numai pentru cîteva clipe. Cînd îi deschise, din nou începu să vorbească.

— Dragul meu, e atît de frumoasă dimineaţa aceasta de toamnă !... Cerul e atît de pur şi atît de albastru, de parcă ar fi împrumutat, gelos, culoarea ochilor băiatului nostru... Băiatul nostru are ochii albaştri ca un scandinav... Ca ai tăi, scandinavul meu drag ! Şi soarele, ce cuminte e soarele în dimineaţa asta frumoasă.. Înainte aproape că nu băgam de seamă dimineţile frumoase... Înainte trăiam, dar nu degustam viaţa... De cînd am fost atît de aproape de moarte şi mi-ai salvat-o tu, am început s-o degust ca pe o băutură rară şi subtilă... Inainte o aveam, o beam cu nepăsare, nu-mi dădeam seama de gustul ei, nu-i ştiam preţul... Dar de cînd am învins moartea preţuiesc fiecare clipă... şi-ţi mulţumesc... De fapt, eu am vîrsta fiului nostru... Şaisprezece ani, cu toate că după vîrsta mea biologică sînt mult mai mare decît el. Dar, vezi, eu am început să trăiesc abia de şaisprezece ani, de cînd te-am cunoscut. Poate de aceea, cîteodată, îmi vine poftă să mă joc cu păpuşile sau să sar coarda...

În clipa aceea, departe, se auzi ca un tunet. Parcă ocale de fier, în chip de mingi uriaşe, se rostogoleau pe o pardoseală sonoră. Am crezut, mai întîi, că acolo, înspre est, tună. Dar numai o clipă, poate două. Pentru că eram deşcă bătrînă şi nu puteam confunda o canonadă de artilerie cu tunetul. Numai începea nici o îndo-

ială. Ceea ce auzeam eu era o canonadă de artilerie. Va să zică frontul era atît de aproape, încît se auzea duelul artileriilor.

— Milada, auzi ? i-am atras atenţia.

— Aud cum clipoceşte apa cînd peştii ies la suprafaţă... Cum vîntul se dă în scrînciobul sălciilor pletoase... Aud...

— Ascultă, Milada, ascultă ! Lasă visul şi ascultă. Ascultă canonada. Frontul s-a apropiat atît de mult, încît se aud tunurile. Ascultă, Milada !

Şi Milada ascultă.

— Da, le aud !

— Acolo are loc o bătălie, Milada. Nu este exclus ca pînă diseară să ajungă aici avangărzile române sau cele sovietice.

— Pînă diseară !

— Nu-i exclus, Milada ! Sau cel mai tîrziu în cursul zilei de mîine.

— Mi-e rău, mi-e tare rău ! Şi mă doare, mă arde. Zvîcneşte şi mă arde în umăr... Cred că acolo se adună puroi.

I-am luat mîna. Temperatura crescuse. Pulsul galopa ca un bezmetic.

— Adineauri spuneai că prin voinţă omul poate învinge moartea.

— Prin dragoste spuneam... Dar atunci cînd visam... Sîntem atît de nenorociţi, încît ar trebui să mulţumim destinului că ne-a lăsat facultatea de a visa.

— Haide, curaj ! Acum sînt convins că va fi bine şi că nu trebuie să-ţi fie frică de moarte, Milada. Trebuie numai să vrei şi tu cu tot dinadinsul să rezişti pînă ajung ai mei aici.

— Vreau cu tot dinadinsul... Vreau !

— Atunci e în regulă, Milada. Ascultă canonada şi ai să te simţi mai bine. Canonada este leacul cel mai eficace pentru tine, crede-mă.

— Acolo are loc o mare bătălie, vorbi ea, glasul îi tremura puţin de emoţie.

Fără voie, m-am întrebat cum de se pricepe ea să recunoască o mare bătălie după canonadă ?

— Într-adevăr, acolo are loc o mare bătălie. Dar tu cum de ştii ? Ai fost pe front ?

— Acolo mor oameni, murmură ea, ca şi cînd n-ar fi auzit întrebarea. Totuşi o auzise, însă nu voia să răspundă. Mor atîţia acolo... Dintr-un anumit punct de vedere, ei mor ca să trăiesc eu... Nu-i aşa ?

— Dintr-un anumit punct de vedere, da, am convenit.

Pe urmă nu ne-am mai vorbit. Eu ascultam canonada. Nu ştiu dacă o asculta şi ea. Închisese ochii şi respira greu. Totuşi starea ei nu mă îngrijora. Canonada îmi insufla un optimism pe care nu-l găseam deloc exagerat. Va rezista. Pînă diseară sau chiar mai devreme, cînd aveau să ajungă primele unităţi din avangardă, va rezista. Ce bine ar fi dacă tocmai regimentul meu ar răzbi încoace. Ce au să se mai bucure băieţii, cîţi vor mai supravieţui pînă diseară. Îi vedeam înaintea mea pe toţi şi ştiam că mulţi dintre ei nu mai erau în viaţă. Dar ce înseamnă moartea în război !... Unii cred că cei de pe front ajung să se obişnuiască cu moartea, să nu-i mai impresioneze. Nu-i adevărat. Pe front, moartea nu-i o abstracţie. Pe front, moartea e poate singura realitate implacabilă, care te invadează, care se împlîntă în tine, pe care n-o poţi ignora şi împotriva căreia nu există nici un fel de mistificare. Cînd moare unul lîngă tine, mori şi tu puţin. Pe urmă mai moare unul, şi încă unul. Aceste morţi parţiale, adunate toate la un loc, reprezintă o bună parte din viaţa ta, redusă astfel la jumătate din pricina morţii celorlalţi, tocmai fiindcă, reducîndu-se numărul celor care înfruntă moartea, ţi se reduc şi ţie şansele de a supravieţui. Ca atunci la Oarba de Mureş. Mulţi au mai murit. Pînă şi generalul brigăzii a fost rănit şi internat la spitalul militar din Sibiu. Atunci am căzut şi eu prizonier. Inamicul contraataca, sprijinit de artilerie şi aruncătoare. De trei ori pătrunsese pînă în poziţiile noastre şi de trei ori fusese respins. De-a dreapta şi de-a stînga noastră situaţia era mai puţin bună. Ambele flancuri se repliaseră, luptînd, pe poziţii mai avantajoase. Noi însă nu ştiam. Neprimind vreun ordin, continuam să rezistăm, consumînd, cu zgîrcenie,

puţina muniţie ce ne mai rămăsese. Robu, comandantul plutonului, fusese rănit şi evacuat. Fiind încheietor de pluton, preluasem comanda şi mă descurcasem binişor pînă atunci. Situaţia însă era gravă. Muniţia pe terminate. În foarte scurt timp nu aveau să ne mai rămînă decît grenadele, şi ele puţine. Legătura cu punctul de comandă al companiei fusese întreruptă. Pe de altă parte, n-o putusem restabili nici prin agenţi. Încercasem în două rînduri, dar amîndoi oamenii fuseseră omorîţi. Eram cu desăvîrşire izolat şi, fără ordin, îmi era greu să mă retrag. Abia cînd primejdia de a fi încercuit n-a mai putut fi înlăturată, am permis supravieţuitorilor să se replieze pînă la linia unde speram că se găseau resturile companiei noastre.

Eu am rămas pe poziţie să le acopăr retragerea. Am izbutit, epuizînd ultimele trei încărcătoare ale puştii-mitraliere. Abia după aceea am încercat să mă salvez şi eu. M-am tras înapoi, tîrîndu-mă, cu intenţia să ajung la liziera satului unde urmau să mă aştepte ceilalţi. Dar tocmai cînd începusem să mă consider scăpat, o grupă de hitlerişti, care se infiltrase pe la flancul drept al companiei noastre, mă înconjură. Au tăbărît pe mine, m-au dezarmat şi m-au dus în liniile lor. Un locotenent care ştia binişor româneşte mi-a luat interogatoriul. Văzînd că nu poate scoate nimic de la mine, m-au legat cu mîinile la spate de un copac şi m-au ţinut aşa toată noaptea. Înspre ziuă am leşinat. Cînd mi-am revenit, artileriile se duelau cu furie. Hitleriştii se pregăteau să reia contraatacul. L-au dezlănţuit la răsăritul soarelui. Dar nici pînă la prînz n-au izbutit să realizeze mare lucru. În schimb pierderile lor au fost mari. De lucrul acesta mi-am dat seama în cursul nopţii cînd am fost puşi să cărăm cu tărgile răniţii şi morţii de pe poziţii. Am cărat toată noaptea, fără să ni se îngăduie o clipă de odihnă.

Canonada continua. O ascultam şi mă bucuram. Milada nu mai deschisese ochii. Răsufla tot atît de greu.

— Cum te mai simţi, Milada ?

— Mă arde !... Rău mă mai arde !

— Trebuie să vrei, Milada, să trăieşti. Curaj !

Nu mi-a răspuns. A încercat numai să zîmbească, fără să izbutească. Într-o salcie croncănea o cioară. Întruna, neobosită, speriată parcă. Pe şosea circulaţia devenise parcă mai intensă.

— Eşti aici ? întrebă ea fără să deschidă ochii.

— Sînt ! Vrei ceva, Milada ?

— Voiam numai să ştiu dacă mai eşti aici... Să nu pleci, să nu mă laşi singură.

— Nu plec nicăieri.

— După război, să te duci neapărat la Praga... Îmi promiţi ?

— Dacă n-am să mor pînă s-o face pace, am să vin să te văd la Praga. Să-mi dai adresa.

— Pe mine n-ai să mă mai găseşti acolo... Eu am să mor... Aş vrea, după moarte, să mă preschimb într-o salcie plîngătoare, ca să plîng atunci, de vreme ce acum nu pot plînge... Să te duci neapărat la Praga, în Malá Strana... Să cauţi strada Hellichova... Pe strada aceasta am locuit... În faţa casei e o grădină mică plină, plină de flori... Numai flori roşii şi albastre... Să treci prin faţa casei şi să te gîndeşti că acolo am trăit eu, Milada...

— N-am să trec numai. Am să deschid poarta şi am să intru în curte. Un cîine are să mă latre. Aveţi acasă un cîine ?

— Avem un pudel. Îl cheamă Tarzan.

— Tarzan are să latre şi tu ai să ieşi să vezi cine a venit. La început n-ai să mă recunoşti şi atunci eu am să te întreb : Îţi mai place marţipanul, Milada ? Ţi-am adus din România nişte marţipan. Atunci ai să te bucuri şi ai să...

— N-ai să mă găseşti. Acuma văd că e rîndul tău să visezi... Eu nu mai pot... Prea tare mă arde rana, ca să mai pot visa... Dar nu-i nimic. Visezi tu şi pentru mine... Visează cu glas tare... Te rog... Poate că, ascultîndu-te, îmi va fi mai uşor... Spune mai departe. Am să mă bucur... Şi pe urmă ce se va întîmpla ?

— Pe urmă ai să mă îmbrăţişezi... Pe urmă ai să mă inviţi în casă... Pe urmă o să ronţăim marţipan...

— Şi pe urmă ?

— Pe urmă o să plecăm să-mi arăţi oraşul.

— De ce să ţi-l arăt eu ? Nu, trebuie să-l descoperi singur... Cînd ai să te duci la Praga, aşa să faci... Să nu cumperi nici un fel de ghid, să nu-ţi iei nici un fel de însoţitor. Să porneşti în explorare de unul singur... Praga iubeşte turiştii singuratici şi are grijă să-ţi dezvăluie, succesiv, toate frumuseţile ei... Şi pe urmă ce vom mai face ?

— Pe urmă...

Hotărît, nu mă pricepeam să visez. Mai departe nu ştiam ce să-i spun.

— Pe urmă, vom lua masa. Tu mă vei duce la un restaurant vechi. Există asemenea restaurante ?

— Cum să nu ! O mulţime... Eu am să te duc într-acela unde obişnuia să vină Hasek... Şi pe urmă ?

— Canonada a încetat, Milada, am căutat eu să schimb vorba.

— Da, a încetat... Asta înseamnă ori că atacul a fost oprit, ori că frontul a fost spart.

— Frontul a fost spart, asta-i, Milada !

— Înseamnă că vin.

— Vin ! Nu ştiu cum, dar presimt că vor ajunge aici încă în cursul acestei zile.

Milada zîmbi trist şi închise din nou ochii. M-am uitat la ea. Îmi dădeam seama că situaţia ei se agravase. N-o consideram totuşi disperată. Mai exact, nădăjduiam că nu va deveni disperată pînă la sfîrşitul zilei.

— Milada, trebuie să te las cîtva timp singură. Trebuie să văd ce se mai întîmplă pe şosea. N-am să lipsesc mult.

— Bine, dacă trebuie, consimţi ea apatică.

Am străbătut mlaştina de-a latul, şi, cînd am ajuns aproape de capătul dinspre şosea, m-am urcat într-o salcie. Era un bun post de observaţie. De acolo puteam vedea tot ce se întîmplă pe şosea. Circulaţia era acum şi mai intensă. Dar aproape numai dintr-o singură direcţie. Dintr-aceea de unde se auzise canonada. Ceea ce vedeam îmi umplea sufletul de bucurie. Camioanele, în marea lor majoritate nemţeşti, transportau trupe, ba-

gaje, muniţie. Nu mai aveam nici un dubiu că frontul era din nou în mişcare. După ce m-am săturat privind spectacolul jalnic al unei retrageri precipitate, am coborît şi m-am întors la Milada. În drum am mai împuşcat o raţă, fiindcă din nou mi se făcuse foame.

— Ce se întîmplă ? se interesă ea, cînd m-am aşezat lîngă ea.

— E clar, Milada. Se retrag. O retragere generală şi zorită.

•

Timpul înaintase pînă spre inima nopţii. Miladei îi era din ce în ce mai rău. Aproape îmi pierdusem orice speranţă. Frontul se mişcase, dar probabil nu în măsura în care sperasem. Toată ziua se scurseseră coloanele hitleriste şi acum, spre miezul nopţii, încă mai continuau să se scurgă. În vreo cîteva rînduri auzisem canonade, scurte canonade, mereu mai aproape, ceea ce însemna că punctele de rezistenţă, lăsate de inamic în urmă, ca să întîrzie înaintarea alor noştri, erau repede lichidate. Şi, cu toate acestea, trecuse o zi întreagă şi jumătate din noapte, fără ca frontul să ajungă pînă la noi. Aşteptarea, chinuitoarea neliniştitoarea aşteptare nu luase sfîrşit.

Milada trăia, încă trăia. Aveam impresia că asistam la o lungă, implacabilă şi dureroasă agonie. Gemea şi se văita. Şi eu nu-i puteam fi de nici un folos. Stam lîngă ea, neputincios, îi puneam comprese pe frunte şi o încurajam, invariabil, cu aceleaşi cuvinte :

— Curaj, Milada ! Nu te da învinsă. Încă puţin, doar cîteva ore, şi totul se va sfîrşi cu bine.

Ieşise luna şi cerul crescuse ca un imens cozonac cu stafide. În mlaştină ţipau, din cînd în cînd, păsări de apă. Ţipau parcă a disperare şi a moarte. De fiecare dată Milada tresărea.

— De-ar veni mai curînd dimineaţa !

— E trecut de miezul nopţii, Milada. Nu mai avem mult.

— Să nu mor noaptea, auzi ?

Se ruga de mine, ca şi cînd de mine depindea ca ea să mai trăiască orele cîte mai rămăseseră pînă la ziuă.

— N-ai să mori, Milada.

— Să nu mor noaptea. Vreau să mor pe lumină. Să privesc lumina pînă în ultima clipă. Poate voi putea păstra amintirea ei cînd voi ajunge dincolo unde nu-i decît întuneric. Auzi ? Să nu mor noaptea asta ! Să nu mă lași să mor, pînă nu va fi din nou dimineață !

— Nu, nu vei muri. Vei trăi și te vei vindeca.

Nu eram convins deloc. Dar speranța era singurul antibiotic împotriva prăbușirii moralului.

— Dă-mi mîna, te rog ! I-am dat-o. Acum, dacă te țin de mînă, știu că n-ai să mă lași să mor pînă nu se face din nou dimineață.

Febra crescuse. Organismul ei se lupta împotriva infecției. Viața din ea se lupta. Dar cît timp încă ? Tare mai eram nefericit ! Am mîngîiat-o pe păr cu un fel de duioșie care era și altceva, poate deznădejde. Pe urmă, m-am lungit alături de ea și am continuat să-i mîngîi părul.

— Milada !

— Te ascult, dragul meu !

— De ce a trebuit să ne cunoaștem într-o astfel de împrejurare ?

— Nu, te rog !... Dacă pui asemenea întrebări, viața mi se va părea atît de absurdă, încît n-aș mai regreta că mor... Iar eu vreau să regret... Vreau să privesc lumina și, murind, să regret că n-am s-o mai văd niciodată... Ridică-mi capul și culcă-l pe brațul tău... Și fiindcă ești atît de aproape de mine, poate, poate voi izbuti să visez din nou.

Nu știu cît timp a trecut. Știu că la un moment dat am adormit. Profund, istovit de nesomn și de emoțiile prin care trecusem în ultimele treizeci și șase de ore. Cînd m-am deșteptat era lumină. Dar nu lumina m-a trezit, ci liniștea, atotbiruitoare, atotstăpînitoare. De pe șosea nu se mai auzea zgomotul motoarelor. Nu mai treceau camioane, nu mai treceau tancuri, nu se mai auzea scîrțîitul căruțelor neunse, strigătele și înjurăturile conductorilor de atelaje. Era liniște, o liniște ca de început sau de sfîrșit de lume. Liniștea aceasta m-a trezit din somn. Asta însemna că se scurseseră toate

coloanele inamicului, însemna că în scurt timp trebuiau să-şi facă apariţia pe şosea unităţile noastre de avangardă.

— Milada, dormi ?

— Nu dorm... Aşteptam să te trezeşti, ca să-mi iau rămas bun de la tine... Înţelegi, nu puteam să plec dincolo fără să-mi iau rămas bun !... O, dragul meu, tare sînt nefericită că nu-mi mai este dat să trăiesc !

— Ce tot spui, Milada ! Mai bine ascultă.

— Ce să ascult ?

— Ascultă şi ai să auzi.

Milada ascultă atentă, cîteva clipe.

— Nu aud nimic... E linişte, e atîta linişte !

— Vezi că ai auzit ? Ai auzit liniştea, Milada. Ştii ce înseamnă liniştea asta ? Înseamnă că sîntem scăpaţi. Înseamnă că în scurt timp vor ajunge aici avangărzile. Acum putem pleca de-aici.

Şi, în timp ce, cu infinite precauţii, o luam în braţe, deodată răzbi pînă la noi huruit puternic de şenile şi zgomot de motoare.

— Milada, cred că astea sînt tancurile noastre. Haide să ne grăbim.

— Unde vrei să mă duci ?

— Cum unde ? În oraş.

— Nu, în oraş nu vreau să mă duci.

— Bine, dar unde în altă parte ai putea căpăta îngrijiri dacă nu acolo ? am întrebat, dezorientat de opoziţia dîrză a Miladei.

— Îţi spun, în oraş nu vreau să mă duci... Scoate-mă la şosea... Nu se poate să nu treacă şi ambulanţe... Nu se poate !

— Bine, am să te scot la şosea, m-am învoit şi toată bucuria mea se risipi.

De ce, oare de ce nu voia să se reîntoarcă în oraş ? De cine şi de ce îi era frică ? Nu cumva îi era teamă că ar putea fi denunţată trupelor de ocupaţie pentru colaborare cu hitleriştii ?

Dar, ca şi cînd mi-ar fi ghicit gîndurile, începu să se roage de mine :

— Să nu gîndeşti nimic rău... Te rog să nu gîndeşti...

— Bine, n-am să gîndesc, i-am răspuns posomorîndu-mă.

Am mers prin mlaştină aproape o oră. O duceam în braţe şi fiindcă mai trebuia să casc bine ochii pe unde merg ca să nu alunec, şi să cad cu ea, aveam puţin spor la mers.

Cînd am ieşit în şosea, goneau pe ea tunuri de toate calibrele, aruncătoare, camioane încărcate cu trupe sovietice. O fetişcană mărunţică în uniformă, cu grad de caporal şi cu puşca în bandulieră, dirija circulaţia. I-am explicat folosind puţinele cuvinte pe care le cunoşteam — acolo unde nu găseam corespondentul rus înlocuindu-l prin gesturi — că Milada fusese împuşcată grav de hitlerişti şi că avea nevoie grabnică de ajutor medical. Am izbutit să mă fac înţeles şi, la rîndul meu, am înţeles că „siceas" problema se va aranja.

În timp ce aşteptam să se concretizeze acel „îndată" optimist, între mine şi Milada a avut loc următoarea discuţie :

— Dragul meu, curînd va trebui să ne despărţim.

— Am să te însoţesc pînă la spital.

— Nu, n-ai să mă însoţeşti... Ne vom despărţi aici... După ce ne vom despărţi, te rog să mai faci ceva pentru mine... Te rog mult !

— Ce trebuie să fac, Milada ?

— Să te duci la K... Există acolo o străduţă care se numeşte Ady Endre... De la barieră s-o ţii mereu înainte, pînă vei da de primărie... Primăria se află chiar în centrul oraşului.... Ai s-o recunoşti imediat după arhitectură... În spatele primăriei se află străduţa Ady Endre... Cam pe la jumătatea ei, pe partea dreaptă, este o cofetărie, care are firma „Five o'clock"... S-ar putea să fie închisă. Adică, mai mult ca sigur că va fi închisă... Imediat după cofetărie ai să vezi o casă vopsită în verde... Suni la sonerie... Ca să fii sigur că ţi se va deschide, îţi recomand să suni de trei ori scurt, de trei ori lung şi apoi, imediat, o dată scurt... Va veni să-ţi deschidă un bătrîn, patronul cofetăriei... Îi vei spune că eu te-am trimis şi că vrei să-i vorbeşti.

— Bine, dar eu nu știu ungureşte.

— Bătrînul vorbeşte limba germană perfect... Mai bine ca dumneata şi ca mine... Dacă are să afle că eu te-am trimis, te va primi în casă. Te rog să-i povesteşti tot, absolut tot, din clipa în care m-ai salvat şi pînă în clipa despărţirii noastre... Asta e rugămintea mea!... Vrei să-mi faci acest serviciu?

— Nu-i voi transmite nimic din partea dumitale?

— Nimic! Vreau numai să ştie ce mi s-a întîmplat... E foarte important s-o afle... Ai să te duci?

— Bineînţeles!

— Îţi mulţumesc mult, mult... Dacă voi trăi, n-am să te uit niciodată.

O dubă sanitară trebui să oprească la semnul expres şi energic al fetei. Lîngă şofer sta o femeie în uniformă militară, cu gradul de maior. Era, după cum aveam să aflu imediat, doctoriţă. Doctoriţa coborî din maşină şi se apropie de noi, după ce în prealabil strigase la un sanitar care se afla în dubă şi care purta numele de Alioşa, să vină cu targa. Doctoriţa examină rănile, schimbă pansamentul improvizat şi îi făcu o injecţie. După aceea eu şi cu Alioşa am transportat-o cu targa pe Milada pînă la dubă.

— Iată, a venit clipa să ne despărţim... Adio, Horia!

Îmi rostea acum, pentru prima dată, numele. Crezusem că-l uitase.

— Milada, la revedere! Dă-mi adresa ta. Am să-ţi scriu. Vreau să-ţi scriu.

— Chiar dacă nu voi muri pînă se termină războiul, nu voi avea o adresă unde să-mi poţi scrie... Mai bine dă-mi-o pe a ta... Dacă n-am să mor, am să-ţi scriu.

— Făgăduieşte-mi că ai să-mi scrii, Milada.

— Îţi voi scrie.

I-am scris adresa pe o filă ruptă din carnetul găsit în portharta hitleristului.

— Să ştii, Milada, chiar dacă n-ai să-mi scrii, eu tot am să te caut, odată şi odată, în căsuţa de pe strada Hellichova din cartierul Malá Strana, cu flori numai roşii şi albastre în grădină.

Milada închise ochii ca să strivească două lacrimi.

— Adio, dragul meu!

— Cu bine, Milada !

Alioşa închise uşile dubei. Duba porni. Şoferul se strecură printre camioane cu dibăcie, şi repede, mai repede decît mă aşteptam, duba dispăru din raza privirii mele.

Ca să ajung în oraş, drumul cel mai scurt era tot prin mlaştină. Mie mi s-a părut totuşi lung, fiindcă eram singur şi fiindcă mergînd retrăiam în amintire toate cîte mi se întîmplaseră în ultimele patruzeci şi opt de ore. Şi nu ştiu de ce, dar aveam sentimentul că în aceste patruzeci şi opt de ore trăisem mai intens decît în toţi anii de mai înainte.

Cu bicicleta am făcut pînă în oraş exact douăzeci şi trei de minute. Între timp, oraşul fusese ocupat de avangarda unui regiment de roşiori. Străzile erau pustii. Nici un localnic pe stradă. Ferestrele cu storurile lăsate, prăvăliile cu obloanele trase. Dar, aşa cum se întîmplă de obicei cînd un oraş este părăsit de o armată învinsă pentru a fi ocupat de alta învingătoare, dinapoia perdelelor şi a storurilor lăsate priviri speriate iscodeau ce se petrece pe stradă.

Ady Endre era o străduţă care nu avea mai mult de treizeci de case pe o parte şi tot atîtea pe partea opusă. Cofetăria „Five o'clock" era cam pe la mijloc, dar, aşa cum prevăzuse Milada, avea obloanele trase. Am sunat la soneria casei vopsite în verde.

Veni să-mi deschidă un bătrîn care semăna teribil cu Venizelos, al cărui portret îl văzusem atîrnînd la locul de cinste, în prăvălia lui Lascarachis, frizerul de pe strada Goleşti din oraşul meu natal, partizan înfocat al defunctului bărbat de stat grec.

Bătrînul care avea un cioc asemănător lui Venizelos — de fapt cred astăzi că numai în aceasta consta asemănarea — mă măsură din cap pînă în picioare cu un aer bănuitor şi un pic dispreţuitor.

— Guten Tag ! [1] am spus prefăcîndu-mă că nu bag de seamă.

[1] Bună ziua !

— Was wünschen Sie bitte ?[1]

— Vin din partea Miladei. Ea m-a trimis la dumneavoastră.

— Pofteşte în casă.

Şi o porni înainte să-mi arate drumul după ce, în prealabil, încuie uşa de două ori cu cheia pe care apoi o vîrî în buzunar. O clipă măsura aceasta de precauţie mă nelinişti. Dar numai pentru o clipă. Am respins imediat bănuiala că Milada mă trimisese la cineva unde viaţa mea ar fi putut fi în primejdie, după ce eu i-o salvasem pe a ei.

Încăperea în care mă introdusese bătrînul era o sufragerie spaţioasă cu mobilă fină. Cristale şi argintărie multă pe bufet şi servantă.

— Poftiţi, luaţi loc ! mă invită el.

— Mulţumesc !

M-am aşezat pe un scaun la un capăt al mesei masive cu multe şi fine încrustări făcute cu dalta. El rămase în picioare. De cum m-am aşezat, am simţit că mai este cineva în spatele meu. Am întors capul instinctiv. O femeie ca la vreo patruzeci şi cinci de ani apăruse de dinapoia unei uşi înalte cu două canaturi, fără să facă nici un zgomot. Femeia avea o privire rece, metalică, aspră.

— Bună ziua ! i-am răspuns, mutînd scaunul mai într-o parte, ca să nu stau cu spatele la ea.

Mi-a răspuns înclinînd doar capul. Mîinile şi le ascundea sub şal. Şi, deodată, am avut certitudinea că sub şal ascundea un revolver de care nu va ezita să se folosească împotriva mea.

Cu toate acestea nu-mi erau antipatici.

— Vă ascult, domnule, mă invită bătrînul.

Le-am povestit totul, aşa cum îmi ceruse Milada, fără să suprim amănuntele. Cînd am terminat, bătrînul arăta şi mai gîrbovit. Cît priveşte femeia sa — în cazul cînd îi era, deoarece diferenţa de vîrstă dintre ei părea prea mare — de îndată ce începusem să povestesc ocupase scaunul din dreapta mea şi o clipă nu mă slăbi din ochi.

[1] Ce doriţi dumneavoastră ?

— ...Şi acum ce aveţi de gînd să faceţi ? mă întrebă bătrînul cînd am tăcut.

— Oraşul dumneavoastră a fost ocupat de o unitate românească. Am să cer să fiu trimis înapoi la regimentul meu.

— Presupun că atunci cînd veţi ajunge la unitate vi se va cere să raportaţi tot ceea ce vi s-a întîmplat din clipa în care aţi căzut prizonier şi pînă la revenirea dumneavoastră la unitate. Nu credeţi ?

— Probabil că da. Aşa se obişnuieşte.

— Şi în cazul în care aşa se va întîmpla, aveţi de gînd să povestiţi şi despre Milada ?

Am răspuns tot printr-o întrebare :

— După părerea dumneavoastră, credeţi că n-ar trebui s-o fac ?

— Nu are nici un fel de importanţă. Veţi proceda aşa cum veţi crede de cuviinţă.

Între timp femeia cu ochi ce parcă nu ştiau clipi se ridicase de la masă şi se postase din nou în spatele meu. Purtarea aceasta a ei făcu să răbufnească în mine, dintr-o dată, neîncrederea în Milada.

— Dumneavoastră sînteţi prietenii Miladei ? am întrebat.

— Dacă Milada v-a trimis la noi, înseamnă că-i sîntem prieteni.

— Presupun că există în oraş un spital, nu ?

— Desigur că există.

— În cazul acesta, puteţi să-mi spuneţi de ce Milada a refuzat s-o aduc aici la dumneavoastră, prietenii ei, sau direct la spital ?

Fu rîndul bătrînului să-mi răspundă printr-o întrebare :

— Dumneavoastră de ce credeţi că a refuzat ?

Răspunsul pe care l-am dat dovedea că, din cauza femeii care se postase în spatele meu, gata să tragă, îmi cam pierdusem capul.

— Fiindcă i-a fost teamă să nu fie recunoscută.

— De cine ?

— De locuitorii oraşului care probabil ar fi avut de povestit ceva comandamentului trupelor de ocupaţie

despre comportamentul ei în timpul cît au stat aici nemţii.

Era pentru a doua oară cînd îmi trecea prin minte o asemenea bănuială. Prima dată o alungasem imediat, reproşîndu-mi că puteam gîndi astfel despre Milada. Nici acum nu prea eram convins de ceea ce spuneam. Mă enerva însă faptul că femeia stătea în spatele meu ascunzînd sub şal un revolver şi voiam să le dovedesc, şi mai ales să mă conving, că nu-mi era teamă că aş putea muri prosteşte împuşcat pe la spate de femeia aceea care parcă nu ştia să clipească. Dar realitatea aceasta era. Nu-mi era frică. Nu raţional, ci instinctiv nu-mi era frică. Frica se convertise într-un fel de furie, care mă împinsese să formulez acuzaţia împotriva Miladei, acuzaţie de care nu prea eram convins.

Şi fiindcă îmi dădeam seama că fusesem nedrept, am adăugat :

— S-ar putea să greşesc. Dar atunci explicaţi-mi de ce a refuzat Milada s-o aduc aici la dumneavoastră sau direct la spital ?

— Regretăm, dar nu vă putem explica.

— Atunci poate mă veţi putea lămuri într-o altă problemă.

— Dacă îmi va fi posibil...

— Cunoaşteţi pe cineva cu numele de Georg ?

Bătrînul tresări.

— Ce ştiţi despre Georg ?

— Nimic. Nimic, absolut nimic nu ştiu despre el. În prima noapte Milada a delirat, presupun că din cauza temperaturii. Atunci a rostit numele acesta.

— Numai numele ?

— În delirul ei repeta mereu : „Georg, de ce nu-mi răspunzi ? Lăsă-mă să-ţi explic, Georg ! Te rog, lasă-mă !"

— Altceva ce a mai spus ?

— Nimic, asta e tot. Presupun că-l cunoaşteţi.

— Probabil.

— Cine este acest Georg ?

— Din păcate, nu vă pot satisface curiozitatea.

— Este soţul ei ? am insistat.

— Nu ! veni răspunsul după o oarecare întîrziere.

— Este cumva omul pe care ea îl iubeşte ?

— O, nu ! În nici un caz.

Am răsuflat uşurat.

— Atîta mi-e suficient să ştiu. Rămîneţi sănătoşi.

Femeia vorbi acum pentru prima dată, pe un ton prietenos :

— Înainte de a pleca, fă-ne plăcerea să mănînci ceva cu noi. Presupun că-ţi este tare foame...

— Vă mulţumesc. Sînt grăbit. Vreau să-mi caut unitatea.

Bătrînul fu acela care mă conduse. Jos, după ce descuie uşa de la intrare, îmi spuse :

— Vă mai dau un sfat, domnule. Să aveţi încredere în Milada, aşa cum şi ea a avut încredere în dumneavoastră.

Şi mi-a întins mîna. I-am strîns-o fără nici o ezitare.

Un sfert de oră mai tîrziu mă prezentam la postul de comandă al unităţii ce ocupase oraşul şi pînă seara, aşa cum îmi dorisem, mi-am găsit regimentul. Acolo am aflat că, la propunerea comandantului de companie, fusesem decorat „post-mortem" cu „Virtutea militară" pentru fapte de arme deosebite. Am povestit tot ceea ce mi se întîmplase din ziua în care căzusem prizonier şi pînă la reîntoarcerea mea la companie. Absolut totul.

Îmi găsisem unitatea într-un sat. Se afla în rezerva diviziei. O săptămînă mai tîrziu am intrat din nou în foc. Am luptat pe întreg teritoriul Ungariei, în Slovacia în Moravia. Ne-am oprit la mai puţin de o sută de kilometri de Praga, atunci cînd Germania lui Hitler a capitulat necondiţionat. La mai puţin de o sută de kilometri de Praga !... Şi, cu toate acestea, n-a fost posibil să mă reped pînă acolo s-o caut pe Milada, în casa de pe strada Hellichova, cu flori în grădină, numai roşii şi albastre. Dealtfel aveam îndoieli că în lunile ce trecuseră, luni de război, Milada, vindecată, avusese posibilitatea să se întoarcă acasă.

După o lună unitatea noastră a revenit în ţară.

— Bine te-am găsit, Sfîntă Vinere !

— Băiatule, ce bine îmi pare că te-ai întors !... Ce bine îmi pare ! Şi eu care crezusem... Ştii, băiatule, te visam rău într-un timp. Dar de acum gata, nu mai cred în vise.

— Sfîntă Vinere, în lipsa mea n-a venit nici o scrisoare pentru mine ?

— Nu băiatule, n-a venit.

— Eşti sigură, Sfîntă Vinere ? Nu cumva o fi venit cînd matale lipseai de acasă şi s-o fi rătăcit ?

— Nu, băiatule, n-a venit nici o scrisoare.

— Nici o scrisoare !

Şi m-a cuprins o mare amărăciune. Milada mă minţise. Totuşi mă minţise !... Dar dacă murise ? Şi amărăciunii îi luă locul durerea. Dacă Milada murise atunci la spital, însemna că nu aveam s-o mai văd niciodată. Şi abia acum mi-am mărturisit, pentru prima dată, ceea ce ştiam de mult şi mă prefăceam a ignora : că o iubeam pe Milada. Şi tocmai pentru că o iubeam, am refuzat să cred că murise. Milada trăia şi, dacă nu-mi scrisese, probabil o făcuse dinadins, ca să nu întreţină o iluzie care în nici un caz nu putea deveni realitate cît timp era război. Dar îmi va scrie. Într-o zi scrisoarea va veni.

Aşa au trecut ani. Aşteptînd scrisoarea ei. Aşteptînd împrejurarea favorabilă să mă pot duce s-o caut în strada Hellichova. Scrisoarea n-a mai venit. În schimb s-a ivit prilejul să plec s-o caut la Praga, pe strada Hellichova din Malá Strana. Dar între timp trecuseră zece ani. Milada spusese că am un suflet romantic. Şi îl aveam, de vrme ce, după zece ani, încă doream fierbinte s-o revăd.

Mi se ivise prilejul unei călătorii prin mai multe oraşe ale Cehoslovaciei. Şi cu toate că doream să încep cu Praga, în itinerarul care îmi fusese fixat Praga reprezenta punctul terminus al călătoriei mele. A trebuit să încep cu Slovacia. Un prim popas la Bratislava. Gazdele, amabile, mi-au pus la dispoziţie o „Tatra 603", ca să revăd Zvolenul. Pe la Zvolen trecusem cu frontul. Pentru eliberarea acestui oraş au luptat şi au murit mulţi oştaşi români.

Cum arată Zvolenul, ce monumente culturale există acolo nu prea ştiu. Şi nu prea ştiu, fiindcă de fapt n-am

avut timp să colind oraşul. Dealtfel nu pentru aceasta ţinusem să vin, ci ca să vizitez Cimitirul central al armatei române. Cînd am ajuns, se făcuse vreme de ploaie.

Cimitirul central al armatei române se află la marginea oraşului Zvolen. Trepte de marmură duc la un fel de sarcofag de asemenea din marmură. Din marmură este şi jerba de flori de deasupra. Treptele urcă din toate cele patru puncte cardinale. Pe fiecare latură cîte o coroană de flori. Stema. Sub ea următoarea inscripţie :

„Glorie veşnică eroilor români căzuţi în luptele pentru eliberarea Republicii Cehoslovace de sub jugul fascist, 1944-1945".

Pe o suprafaţă de mai multe sute de metri pătraţi, mormintele ostaşilor. Copleşit de emoţie am păşit printre morminte ca să citesc numele celor ce nu mai sînt şi localităţile unde au căzut. Mulţi Ion, Vasile, Gheorghe, Dumitru, Stan, Petru... Mulţi morţi, multe morminte.

— Are să plouă, îmi atrase delicat atenţia tovarăşa Maria, însoţitoarea mea.

— Plecăm imediat !

Mai citesc un nume : Soldat Gheorghe Neculai — Zvolen. Este fără îndoială mormîntul lui Gheorghe Neculai al nostru, al şugubăţului Gheorghiţă rupt în două de un proiectil de brand. Am lăsat florile pe mormîntul lui. A început să plouă binişor. Prin apropiere se afla probabil un poligon de tragere, fiindcă deodată am auzit focuri de armă automată. Mai întîi lovitură cu lovitură, apoi rafale scurte. Acolo, în liniştea înserării apropiate, în liniştea cu totul altfel din împărăţia nefiinţei, rafalele puştii-mitraliere sunau straniu, sunau trist, sunau ca un fel de memento al celor care dorm somnul cel fără de trezire, în pămîntul rece, în pămîntul unei ţări prietene, totuşi în pămînt străin.

Lovitură cu lovitură... Rafale scurte... Rafale lungi...

Am plecat. Ploua acum în toată legea. Ploua peste mormîntul lui Gheorghe Neculai al nostru, peste toate mormintele eroilor români căzuţi la Pliesovce, Banská Bystrica, Babiná, Dacov-Lom, Dobra Niva, Očová, Kochanovce, Melčice, Nova Bošaca, Teplice, Lešt, Košice, Lucenec, Bratislava şi în atîtea altele. Mii de localităţi, zeci

de orașe au fost cucerite de către cei care am luptat atunci. Dacă nu în toate, dar în vatra majorității miilor de localități sînt îngropați ostași români, ale căror nume nici măcar nu se cunosc toate : *Neznamy Hrdina !* [1]

În sfîrșit, am ajuns și la Praga. De la hotel — Hotelul Internațional — am luat anacronicul și înduioșătorul tramvai cu numărul șapte, care m-a lăsat în Piața Malá Strana. De acolo am plecat pe jos să caut strada Hellichova. Un trecător mi-a arătat drumul. Pe strada Kermelitská drept înainte. Acolo unde ea se termină, este întretăiată de strada Hellichova. Mă găseam în cel mai fermecător cartier al orașului Praga, dar eu n-aveam ochi pentru frumusețile lui. Milada ! Curînd, foarte curînd aveam s-o văd, sau poate numai aveam să aflu adevărul despre ea. Emoția mă gîtuia. Trecuseră zece ani ! Dar acesta era timpul istoric. Celălalt timp, cel dinăuntrul meu, îl oprisem pe loc. Înăuntrul meu, acolo unde imaginea ei se păstrase vie, în nici un caz nu trecuseră zece ani.

Strada Hellichova ! În sfîrșit ! Am pornit în căutarea casei în grădina căreia cresc numai flori roșii și albastre. Am străbătut strada de la un capăt la celălalt, întîi pe o parte, apoi pe cealaltă. Erau cîteva case cu grădini, dar în nici una n-am văzut numai flori roșii și albastre. Și totuși, într-una din aceste case locuia sau, în cel mai rău caz, locuise Milada.

Însuflețit de această speranță, m-am hotărît să întreb la toate casele care aveau grădină. Am sunat la soneria uneia dintre ele. Mi-a deschis o femeie bătrînă, voinică și sprintenă.

— Sprechen Sie deutsch ? [2] am întrebat-o.

— Ja, was wünschen Sie, bitte ? [3]

— Aș vrea să vă cer o informație despre o persoană pe care am cunoscut-o în timpul războiului. Eu sînt turist român. Aș putea să vă deranjez pentru cîteva minute ?

— Poftiți în casă.

[1] Erou necunoscut (n.a.).
[2] Vorbiți limba germană ?
[3] Da, ce doriți dumneavoastră ?

M-am descălţat în vestibul, îndemnat de bătrînă. Aşa e obiceiul acolo. Prin cîte case am intrat, a trebuit să mă descalţ, în vestibul. Ca în moscheile turceşti.

— Vă ascult, domnule.

N-am dat curs imediat invitaţiei. Nu ştiam cum să încep.

— Presupun că locuiţi de mulţi ani în casa aceasta...

— Aici m-am născut, domnule.

— Obişnuiaţi, să zicem, cu zece ani în urmă să cultivaţi în grădina dumneavoastră exclusiv flori roşii şi albastre ?

— Eu ? Probabil aţi fost informat greşit.

— Atunci poate careva dintre vecinii dumneavoastră.

— Cum aţi spus ? Exclusiv flori roşii şi albastre ? Nu ştiu. Nu-mi amintesc. Păcat că nu-i soţul meu acasă. El are mai bună memorie decît mine.

— Fiica dumneavoastră nu se numeşte cumva Milada ?

— Nu am nici o fiică. Am avut trei băieţi. Doi mi-au murit în timpul războiului, în Germania, unde au fost luaţi să lucreze. Scuzaţi-mă, dar ce legătură există între grădina cu flori numai roşii şi albastre şi persoana cu numele de Milada ?

— Doamnă, în timpul războiului am cunoscut o fată cu numele Milada. Am salvat-o de la moarte. Datorită împrejurărilor a trebuit să ne despărţim. Despre ea nu ştiu decît atît : că o cheamă Milada şi că, înainte de război, locuia pe această stradă, într-o casă în a cărei grădină ea sau părinţii ei cultivau, exclusiv, flori roşii şi albastre. Am venit din România s-o revăd. Ajutaţi-mă, vă rog, s-o găsesc.

— Cu dragă inimă, dar cum ?

Bătrîna părea tare mişcată.

— Strada totuşi nu e prea mare. Încercaţi să vă amintiţi dacă nu cumva aţi cunoscut o fată cu numele acesta. Acum zece ani nu avea mai mult de douăzeci şi doi de ani. O fată foarte frumoasă, cu părul de culoarea aramei. Înaltă, cu nişte ochi...

— Staţi puţin !... Staţi puţin !... Cu păr de culoarea aramei ziceţi ? În cazul acesta mi se pare că ştiu despre

cine e vorba. Probabil de fata Salomenei Sparerová. Ea avea părul de culoarea aramei, după cîte îmi amintesc.

— Unde stă doamna Salomena Sparerová ? am întrebat, gîtuit de emoţie.

— A locuit peste drum, la numărul zece. S-a mutat între timp. Dar, dacă veţi întreba acolo, cred că veţi găsi pe cineva care să-i cunoască noua adresă. Dacă vreţi, vă însoţesc. Nu vorbiţi limba cehă şi s-ar putea să nu găsiţi pe cineva care cunoaşte germana. Cu mine aţi avut noroc.

— Nu ştiu cum să vă mulţumesc, stimată doamnă.

Şi-a pus un pardesiu pe ea şi am trecut împreună strada. În grădina casei erau flori de toate culorile. Chiar la primul apartament la care bătrîna a sunat a obţinut informaţia de care aveam nevoie. Da, pînă în o mie nouă sute cincizeci şi unu locuise acolo Salomena Sparerová. Da, ea avea o fată cu numele Milada. Fata plecase să lucreze undeva în provincie, pe la începutul războiului, de unde nu se mai înapoiase. Nu, nu ştia dacă mai trăieşte. Salomenei Sparerová nu-i plăcea să vorbească despre fata ei. În o mie nouă sute cincizeci şi unu s-a mutat în casa soţului ei de-al doilea, în Staro Mesto, oraşul vechi. Da, cunoştea adresa : Bendlova, numărul şase, aproape de Betlémské Námesti.

Am mulţumit gazdei, am mulţumit bătrînei şi am plecat să caut strada pe care locuia, după toate probabilităţile, mama Miladei. Am găsit strada, am găsit casa. Am sunat la uşa apartamentului. Mi-a deschis mama Miladei. Am recunoscut-o imediat. Asemănarea era uimitoare.

— Sprechen Sie deutsch ?

— Ja, was wünschen Sie, bitte ?

Am răsuflat uşurat. Cunoştea şi ea limba germană. Dealtfel foarte mulţi praghezi, dintre cei trecuţi de prima tinereţe, vorbesc germana.

— Doamnă Salomena Sparerová, am cunoscut-o pe fiica dumneavoastră acum zece ani, în timpul războiului, în Ungaria. Vă rog să-mi permiteţi să intru pentru cîteva minute.

Mă pofti în casă. După ce mă văzu instalat într-un fotoliu, mă întrebă :

— În ce împrejurare aţi cunoscut-o pe fiica mea ?

I-am povestit totul. Am încheiat cu cuvintele :

— Unde este acum Milada ?

— Milada a murit, domnule.

— A murit ?... Atunci, în 1944 ? am întrebat, am putut întreba.

— Nu ! A murit în anul următor, executată de hitlerişti.

— Povestiţi-mi ! am rugat-o, tălăzuit de o mare suferinţă.

— Dumneavoastră aţi luptat pe front, cu arma în mînă. Desigur, nu vă este străin faptul că a existat şi un altfel de front, invizibil, secret. Milada a luptat pe acel front. A luptat şi a murit eroic. Nu-mi cereţi amănunte. Nu-mi stă în putinţă să vi le dau. Vă rog să înţelegeţi.

— Înţeleg, doamnă !

Praga are cincizeci şi patru de cimitire. Nu mi-a trecut niciodată prin minte că într-un oraş pot exista atît de multe cimitire. În după-amiaza aceleiaşi zile mă aflam într-unul din aceste cincizeci şi patru de cimitire. Ca suprafaţă, poate cel mai mic : dar cel mai însemnat dintre toate, fiindcă aici, între zidurile sale, odihnesc cele mai ilustre personalităţi din istoria ţării : cimitirul Vyšehrad. Aflasem de la mama ei că Milada era înmormîntată în acest cimitir. Căutam mormîntul, dar fără voia mea înregistram nume celebre. O carte deschisă, un crucifix, emblema Republicii Cehoslovace : monumentul funerar al marelui scriitor ceh Karel Čapek. Mai încolo, mormîntul poetului Jan Neruda, al scriitoarei Božena Němcová, ale compozitorilor Smetana şi Dvořák, al nemuritorului pictor Nicoláš Aleš.

Şi undeva, printre atîtea nume ilustre ale unor umbre ilustre, numele Miladei :

MILADA SPARÉROVÁ
1924—1945

Atît. Nimic altceva decît această însemnare, dedesubt, sub o fotografie emailată. Fotografia unei Milade care

surîdea luminii pe care ea o iubise atîta. Fotografia unei Milade a cărei frumuseţe, pură şi tulburătoare, încă nu fusese alterată de suferinţa, iremediabilă şi fără limite pe care eu o descifrasem pe chipul ei cu zece ani în urmă, în mlaştina unde ne cunoscusem, hăituiţi nu asemenea unor animale tinere şi neajutorate, ci asemenea unor oameni singuri, hăituiţi de nişte fiare cu chipuri de oameni.

Am împrăştiat florile peste mormînt — un braţ întreg de crizanteme albe — neputîndu-mi dezlipi ochii de pe fotografia ei care, în ciuda asemănării perfecte, era totuşi a unei alte Milade, a unei Milade fericite. Aceea pe care o cunoscusem eu fusese o Miladă încercată cumplit de suferinţă şi de o iremediabilă nefericire.

Şi, deodată, am avut iluzia că o aud vorbindu-mi, cu vocea pe care, prin amintire, o păstram în mine, aşa cum păstram chipul ei de atunci, zîmbetul ei trist de atunci, lacrimile ei de atunci, toate cuvintele ei de atunci...

— Aş vrea să-mi închipui că stau pe malul Dunării, culcată aşa cum sînt acum şi că privesc cerul, minunîndu-mă cît de înalt este. Lîngă mine să stai tu şi să fii iubitul meu. Să te iubesc fără bătrîneţe şi moarte. Să-ţi spun : mîngîie-mi trupul şi tu să mi-l mîngîi. Să-ţi spun : ia-mă în braţe şi tu să mă iei în braţe. Să-ţi spun : haide, dragul meu, să facem dragoste, haide să ne pierdem unul într-altul, pînă la uitare. Să uităm că sîntem două fiinţe pînă la capătul zilelor noastre.

Am auzit-o vorbindu-mi cu aceeaşi voce cu care îmi vorbise atunci, în mlaştina ce mirosea a mîl şi a război, şi unde o pasăre de apă ţipa speriată parcă de moarte. În cimitirul de la Vyšehrad înserarea începea să se lase fîlfîind aripele-i negre asemenea unei păsări de pe alt tărîm, poate de pe acela al morţii.

...Chiar după ce am părăsit cimitirul, am mai auzit încă mult timp fîlfîitul aripilor ei negre.

SE DESTRAMĂ NOAPTEA

De doi ani purtam uniforma militară. Şi, cu toate acestea, mă simţeam tot atît de stingherit în uniformă ca şi în prima zi cînd, lepădînd hainele civile, fusesem nevoit să îmbrac nişte pantaloni largi şi peticiţi, un veston slinos şi lung pînă aproape de genunchi, o capelă jegoasă care îmi acoperea numai creştetul capului şi nişte bocanci cu vîrfurile întoarse ca prora unei gondole, în care puteau să încapă, fără nici o dificultate, picioarele mele încălţate cu pantofi.

Pe atunci eram recrutul Burlacu Vasile. Acum însă, eram sergentul Burlacu Vasile şi, de doi ani — cu mici întreruperi — purtam uniforma militară.

Ei, dar nu-i adevărat. Nu eram sergentul t.r. Burlacu Vasile. Eram caporalul Franz Werner, din al 123-lea regiment de infanterie. Comandantul meu de companie era Herr Hauptmann Hans Siebert, iar comandantul meu de pluton Herr Leutnant Hugo Henckel. Da, eram caporalul Franz Werner, din al 123-lea regiment de infanterie, batalionul doi, compania a şaptea, plutonul întîi, grupa a treia, comandată de sergentul Karl Schrader. Numărul meu matricol era 23 875. Eram vienez, locuiam pe Kaiser-allee nr. 27. Aveam douăzeci şi trei de ani, şi pînă la război, lucrasem într-un magazin de articole de marochinărie. Eram căsătorit, soţia mea, Bertha, era dactilografă, iar fiul meu Georg, în etate de patru ani, era crescut de bunica lui, mama soţiei mele.

Dacă cineva ar fi fost curios să afle, şi m-ar fi întrebat, i-aş fi putut povesti o mulţime de întîmplări în le-

gătură cu soţia mea, cu fiul meu, cu soacră-mea sau cu socru-meu, despre patron şi despre unii clienţi, dar mai ales despre unele din cliente. Aş fi povestit întîmplări care nu se petrecuseră în realitate şi la care nu mă gîndisem niciodată. Convingerea aceasta se baza pe fantezia mea care, în nici o împrejurare, nu mă făcuse de ruşine.

Evident, aş fi preferat să nu mă găsesc în situaţia de a apela la fantezie. Dealtfel, pînă în clipa aceea, se părea că totul îmi este favorabil şi cum, în general, am o fire optimistă, nădăjduiam că şansa nu-şi va întoarce faţa de la mine pînă la sfîrşit.

Dintr-un anumit punct de vedere, situaţia în care mă găseam acum nu constituia ceva nou pentru mine. Şi acum, ca şi atunci, aceeaşi primejdie de moarte mă ameninţa. Deosebirea consta doar în aceea că atunci eram ceva mai tînăr, nu eram îmbrăcat în nici un fel de uniformă militară, nu mă aflam într-o ţară străină şi pe un teritoriu ocupat încă de trupele hitleriste, ci în ţară la mine şi anume la Bucureşti. Acuma, dimineaţa sta să-şi ridice geana, iar atunci era înspre miezul nopţii şi, împreună cu un tovarăş, lipeam pe gardurile din jurul uzinelor Malaxa nişte manifeste pe care scria, între altele, cu aldine: Armata Roşie se apropie! Atunci aveam la mine un buletin de populaţie fals, după cum şi acum aveam la mine, într-unul din buzunarele vestonului, toate dovezile că eram caporalul Franz Werner din al 123-lea regiment de infanterie.

De aceea, mi se părea mai normal să simt ceea ce simţisem cu patru ani în urmă, cînd, pentru prima dată în viaţa mea, primisem o sarcină de partid. Treaba pe care o făcusem atunci constituise debutul meu. Ceea ce făceam acum era, de fapt, tot un debut. Prezente în conştiinţa mea fuseseră atunci mîndria de a şti că mi se acordase încredere, şi bucuria că, a doua zi dimineaţa, în drum spre uzină, muncitorii vor lua cunoştinţă de cuvîntul Partidului. Acum, la fel, eram mîndru că tocmai mie mi se încredinţase misiunea atît de plină de riscuri, şi mă bucuram că a doua zi îi vom putea scoate pe hitlerişti din bîrlogul lor întărit, aproape fără pierderi, pentru noi. Dar în clipa următoare,

atenţia îmi fu absorbită de propriul meu mers. Dedublîndu-mă, am rămas în urmă să privesc, fără ca el să ştie, mersul caporalului Franz Werner. O clipă, două, trei, apoi deodată am avut revelaţia că acela căruia îi spionam mersul era un impostor, că în nici un caz nu putea fi caporalul Franz Werner. Şi nu putea fi, pentru că adevăratul caporal Franz Werner ar fi trebuit să calce mai apăsat, mai dîrz, şi nu tîrîndu-şi paşii, aşa cum făcea impostorul care se dădea drept Franz Werner.

În gînd îl apostrofai, ironic, dintr-o dată şi, inexplicabil, înveselit.

„Vorwärts im Gänsemarsch, Franz Werner! Sehen wir mal gelingt's dir?" [1]

De fapt îndemnul mi-l adresam mie însumi. Un îndemn zadarnic, pentru că eram încredinţat că, oricît m-aş fi străduit, nu aş fi izbutit să realizez prusacul pas de gîscă. Da, mersul mă trăda. Mersul nu era al unui veritabil Franz Werner, cel mai obtuz Feldwebel mă putea demasca, dacă i-ar fi trecut prin minte să fie numai o clipă atent la felul cum merg.

Ca un fel de scuză, am dat întîi vina pe cizme. Se întîmpla acum, pentru prima dată în viaţa mea, să port cizme. Eu eram infanterist şi picioarele mele se obişnuiseră să umble încălţate cu bocanci. În bocanci, picioarele mele se simţeau în largul lor.

Dintr-un anumit punct de vedere, cizmele pe care le purtam — nişte veritabile cizme nemţeşti — erau tot un fel de bocanci, însă cu carîmb. Cu toate acestea, ele mă stînjeneau în mers. Şi faptul era cu atît mai curios cu cît erau pe măsura mea, cum nu mi se mai întîmplase încă niciodată cu nici una dintre perechile de bocanci de care avusesem parte.

De vină erau poate carîmbii. Pulpa piciorului meu era obişnuită să simtă strînsoarea moletierei. Nu ştiu cine a inventat moletiera, cum de asemenea, nu ştiu dacă a făcut-o, exclusiv, în folosul infanteristului. Ceea ce ştiu însă este că, în măsura în care infanteristul de-

[1] Pas de gîscă, Franz Werner! Ia să vedem, eşti în stare?

testă raniţa, în aceeaşi măsură el preţuieşte moletiera. Or, carîmbul cizmei era larg şi nu-mi ajungea decît pînă la jumătatea pulpei. Din cauza aceasta — cu toate că nu era aşa — cizmele mi se păreau largi, atît de largi, încît aveam impresia că, dacă aş încerca să merg ceva mai avîntat, mi-ar sări din picioare.

Şi apoi tunica. Tunica, deşi părea că fusese croită pe măsura mea, mă stînjenea. Mă stînjenea gulerul, perfect potrivit pe măsura gîtului meu. Dar şi casca mă stînjenea, cu toate că nu mă puteam opri să recunosc, dealtfel, fără nici un fel de satisfacţie, că nimerisem o cască potrivită.

Fără nici o legătură cu ceea ce mă preocupa, m-am trezit murmurînd:

„Sînt caporalul Franz Werner, din al 123-lea regiment de infanterie..."

Şi abia acum mi-a fost clar de ce mă simţeam aşa, de parcă atunci aş fi îmbrăcat pentru prima dată în viaţa mea uniforma militară. Pentru că era o uniformă germană, pentru că, în ciuda faptului că îmi repetam mereu: „sînt caporalul Franz Werner", nu încetam o clipă să mă simt sergentul Burlacu Vasile. Din cauza aceasta, cizmele mi se păreau grele şi largi, gata să-mi iasă din picioare, gulerul tunicii înalt şi ţeapăn, iar casca grea, grea, de parcă ar fi fost turnată din aramă.

Dar ceea ce mă obseda cel mai mult, încă din clipa în care îmbrăcasem uniforma — şi care îmi da o senzaţie de greaţă vecină cu voma —, era mirosul vag — spun vag, fiindcă era într-adevăr vag — de transpiraţie. Şi asta cînd? După luni de război, în care timp mă tăvălisem prin băltoace cu noroi şi cu sînge, în care timp prilejurile de a mă îmbăia fuseseră destul de rare, în care timp, cel puţin de două ori, fusesem nevoit să îmbrac tot altă uniformă, care, deşi trecută prin etuvă, păstrase izul de transpiraţie, caracteristic luptătorului din linia întîi.

Dar mai puternic, mai persistent decît izul de transpiraţie era cel de tutun. Uniforma părea îmbibată cu acest miros. Miros de tutun de pipă. Eu însumi sînt un fumător pasionat. Mirosul tutunului niciodată nu mi-a

produs greață. Cu atît mai puțin cel de pipă. Dimpotrivă, aș fi dat orice, numai să-mi pot înfunda o dată luleaua cu tutun veritabil de pipă. Ei, dar unde naiba l-aș fi putut găsi, cînd de multe ori îmi lipsea cel obișnuit, amar și atît de tare, încît după ce fumai o țigară, sughițai apoi o jumătate de oră ?

Uniforma pe care o purtam mirosea a tutun de pipă. Dar nu din cel prost, ci din acela fiert în zeamă de smochine și păstrat în cutii de metal. Și, cu toate acestea, îmi producea greață.

Încercam să înțeleg de cînd izvora senzația aceasta, dar nu izbuteam. Și, cu cît încercam și nu izbuteam, cu atît mă înverșunasem mai mult. Mi se părea că este foarte important să înțeleg ce anume se petrece cu mine.

Am început să întrezăresc explicația abia cînd m-am auzit spunînd tare :

„Ich bin Feldwebel Franz Werner !"

Da, abia acum, cînd m-am auzit vorbind, am început să înțeleg ce se petrecea cu mine. Vorbisem eu, fără îndoială, și, cu toate acestea, nu mi-am recunoscut vocea. Sunase aspră, guturală, imperativă. Vorbisem cu vocea Feldwebelului Franz Werner. Cel puțin așa am crezut, fiindcă, deodată cu gîndul, mi se prinse de retină imaginea unui ostaș neamț care, eram încredințat, reprezenta pe adevăratul Franz Werner. Apoi, o clipă, două, poate mai mult, am crezut că imaginea care plutea înaintea ochilor mă reprezenta pe mine, îmbrăcat în uniforma germană. Dar imediat am știut că imaginea care mi se prinsese de retină nu era nici a mea și nici a veritabilului Feldwebel Franz Werner. Era imaginea hitleristului în uniformă militară. Neamțul pe care îl vedeam, cu ochii închipuirii, pășind cînd alături de mine, cînd înaintea mea, nu era Franz Werner, deoarece putea fi și Hans și Otto și Rudolf și Adolf și Hermann, putea fi oricare dintre soldații în uniformă hitleristă, indiferent de numele pe care îl purtau. Da, imaginea pe care o vedeam, vie de parcă ar fi fost aievea, deși nu reprezenta, concret, pe careva, totuși sub ea se putea recunoaște oricare din sutele și miile de soldați care purtau uniforma armatei hitleriste. De fapt, imaginea pe care

mi-o formasem despre soldatul hitlerist nu era a unui om în uniformă militară, ci a unei uniforme militare cu unele atribute umane. O pereche de cizme cu carîmbii scurți, pantaloni bufanți, o tunică pe talie, cu gulerul înalt și strîns, o cască tare, boltită, în care capul se înfunda adînc, pînă la streașina sprîncenelor. Omul ? Pare poate ciudat. Dar omul care îmbrăca o asemenea uniformă nu m-a interesat niciodată. Nu m-a interesat, pentru că mi s-a părut totdeauna că omul o dată ce a îmbrăcat uniforma armatei hitleriste a încetat să mai aibă o individualitate. Sau, mai bine spus, uniforma hitleristă de infanterist, de tanchist, de vînător de munte sau de aviator avea pentru cel care o îmbrăca o individualitate atît de categorică, încît o anihila pe aceea a omului care o îmbrăca.

Îmi amintesc de anul cînd, în urma înțelegerii cu Antonescu, și în vederea apropiatului război antisovietic, trupele hitleriste au invadat țara. Încă de pe atunci am avut sentimentul că uniforma hitleristă anihilează individualitatea aceluia care o îmbrăca. Ulterior, am avut prilejul să văd soldați și ai altor națiuni. Dar la nici unul nu mi s-a întîmplat să uit omul, din cauză că nu izbuteam să-l văd înapoia uniformei. Dimpotrivă, ceea ce se impunea de la început atenției mele era omul. Numai pe nemți nu am izbutit să-i văd sub uniforma hitleristă, ci numai o uniformă cu cele mai josnice atribute umane.

Scunzi, înalți, frumoși sau urîți, hitleriștii îmi atrăgeau atenția doar prin aceea că toți, fără excepție, scoteau în evidență — în mai mare, sau mai mică măsură — uniforma pe care o purtau :

— *Zu Befehl, Herr Hauptmann !* [1]

— *Jawohl, Herr Leutnant !* [2]

— *Das ist ein Befehl des Führers !* [3]

Sau deviza celor din S.S. :

— *Meine Ehre heisst Treue !* [4]

[1] Ordonați, domnule căpitan !

[2] Da, domnule locotenent !

[3] Este un ordin al Führerului !

[4] Onoarea mea este devotamentul !

De cîte ori încercam să mi-i închipui ca oameni în uniformă, de fiecare dată aceeaşi imagine mi se prindea pe retină, aceeaşi care se încăpăţîna să mă însoţească şi acum în călătoria pe care o făceam : omul din închipuire pocnea călcîiele şi, cu o voce aspră, guturală, imperativă, încremenit într-o poziţie desăvîrşită „de drepţi", rostea una dintre formulele de mai sus.

Şi abia acum mi-a fost cu desăvîrşire clar, de ce uniforma pe care o purtam mă stînjenea, de ce îmi era greaţă de mirosul de tutun cu care era îmbibată. Pentru că, de fapt, în ciuda faptului că încercam să mă conving că sînt Feldwebelul Franz Werner, întreaga mea fiinţă se revolta împotriva acestei intenţii. Simţeam în mine o ură cumplită împotriva uniformei care transforma pe cei care o purtau în ceva asemănător unor manechine. (Evident, nu trebuie să se înţeleagă că atribuiam uniformei hitleriste nu ştiu ce însuşiri miraculoase ; ci vreau doar să spun că aparenta despersonalizare a celui care îmbrăca uniforma se datora unor triste condiţii istorice). Deşi absurd, mă înfuria gîndul că m-aş putea găsi în situaţia, ca, pocnind călcîiele şi încremenind în poziţie desăvîrşită de drepţi, să strig ca un automat :

— *Zu Befehl, Herr Leutnant !*

Sau :

— *Meine Ehre heisst Treue !*

Cu toate acestea, dacă aş fi vrut să-mi îndeplinesc misiunea, ar fi trebuit să intru în pielea lui Franz Werner.

Şi din nou, cu o voce pe care şi de data asta nu mi-o recunoşteam :

— *Ich bin Feldwebel Franz Werner !*

•

Soarele răsări parcă dintr-o dată, de după dealul din fundul zării, ireal de rotund, ca o sferă uriaşă de aramă. Răsăritul era aidoma cu apusul din ajun. Şi în ajun privisem soarele ce cobora spre asfinţit, cu aceeaşi dorinţă sălbatică, nestăvilită, de a trăi. Cu fiecare zi care trecea, şi care în mod incontestabil ne apropia de data cînd războiul avea să ia sfîrşit, dorinţa de a trăi devenea

mai de nezăgăzuit. Fiecare fibră, fiecare por, întreaga mea fiinţă tînjea după clipa în care totul avea să se sfîrşească şi în care ne vom putea întoarce acasă.

Priveam soarele care plutea, departe, în zare, ca o sferă uriaşă de culoarea aramei, cînd deodată m-am pomenit cu Udrea, ordonanţa căpitanului Apostoliu.

— Hai, domn' sergent, că te cheamă domn' căpitan !

— Ce-are cu mine ? am întrebat, ridicîndu-mă de pe treptele prispei pe care stătusem şi scuturîndu-mi cu palma fundul pantalonilor.

— Nu ştiu !

Punctul de comandă al companiei se afla într-o casă din inima satului, aproape de biserică. Grupa era cantonată pe o uliţă laterală, la o depărtare nu mai mare de trei sute de metri.

Am pornit spre companie, Udrea înainte, eu după el. Amîndoi fără chef de vorbă. Prin curţi, nici ţipenie de om. Şi doar în fiecare casă erau cantonaţi soldaţi. Dar, la fel ca şi cei din grupa mea, dormeau, leneveau sau, strînşi în jurul vreunei mese, băteau „foiţele". Nişte „foiţe" atît de murdare şi atît de uzate, încît numai cei care le foloseau le mai puteau deosebi.

Şi de data asta se întîmplase la fel. De aproape o săptămînă, compania noastră se afla în rezervă. Evenimentul acesta se întîmpla după săptămîni de atacuri şi contraatacuri, de marşuri istovitoare.

Cu toate acestea, ajunşi înapoia frontului, în loc să ne odihnim, deşi ne simţeam la limita ultimă a rezistenţei fizice, în primele zile ne foiserăm de colo-colo, fie din dorinţa de a ne procura de mîncare, altceva decît ce ne ofereau bucătăriile de campanie, fie, pur şi simplu, dintr-un fel de neastîmpăr stupid pe care niciodată nu l-am putut înţelege. Abia după cîteva zile neastîmpărul se aciuase, nevoia imperioasă de odihnă izbutind să reintre în drepturile ei.

Acum, cînd mă îndreptam, fără nici un chef şi vag neliniştit, spre punctul de comandă al companiei, întrucît trecuseră zilele de aclimatizare, oamenii, în marea lor majoritate, îşi refăceau forţele dormind somnul acela caracteristic soldatului — somn, care nu se asea-

mănă cu nici un altul, aşa cum nici foamea soldatului nu se aseamănă cu vreo alta.

Într-o curte necheza un mînz. O femeie, care încă s-ar fi putut numi tînără, încerca să-l prindă, dar mînzul se ferea şi, ca un pui de Ducipal, se apăra zburdînd prin toată ograda şi azvîrlind din copite.

Udrea se opri în drum să privească. Privea mînzul cu ochi rîvnitori, cu buzele strînse, cu maxilarele încleştate.

„Ce mi-ar place să am şi eu acasă aşa un mînz!" păreau a spune privirile lui.

Cînd am ajuns la punctul de comandă, înainte de a intra, am privit înapoi. Udrea continua să se uite, admirativ, la mînzul care zburda în bătătura largă şi foarte curată, aşa cum erau toate bătăturile din satul acela, al cărui nume nu l-am ţinut minte niciodată.

Căpitanul Apostoliu stătea la o masă simplă de brad, numai în cămaşă, şi bea cafea dintr-un pahar de aluminiu. Pe masă, port-hartul, pistolul „Beretta" şi o oglindă cu picior. Alături, pe un scaun, telefonul de campanie. Din cauza cafelei fierbinţi, căpitanul Apostoliu transpirase. Faţa lui rotundă, negricioasă, cu vreo cîteva ciupituri — reminiscenţele unui vărsat de vînt contractat la treizeci de ani — lucea de transpiraţie.

Cînd dădu cu ochii de mine, îmi zîmbi. Căpitanul Apostoliu zîmbea rar. Era o fire închisă, ursuză aproape. Întors înăuntrul său, era omul cel mai puţin comunicativ care se poate imagina. Dar nu era rău. Soldaţii ţineau la el. Ofiţerii îl stimau, dar, în acelaşi timp, aveau frică de el.

Pînă acum, atitudinea căpitanului Apostoliu faţă de mine fusese neutrală. Nu-mi arătase nici simpatie, dar nici ranchiună. Chiar cînd avusese cuvinte de laudă, sau cînd mă propusese pentru decorare, o făcuse din datorie, fără nici un fel de căldură sufletească.

Cu toate acestea, mie îmi era simpatic. N-aş putea spune de ce. Aveam vaga intuiţie că omul acela taciturn, întunecat, cu sufletul parcă ros de un fel de amărăciune, care îl închista, îndepărtîndu-l de oameni, era, totuşi, altfel decît ne apărea nouă din comportamentul său de fiecare zi. Abia cînd mi-a zîmbit, cînd i-am putut

vedea de aproape zîmbetul, am ştiut că, într-adevăr, nu mă înşelasem. În ciuda aparenţelor, căpitanul Apostoliu avea un suflet cald, bun, pe care însă, din anumite motive, cunoscute numai de el, ţinea neapărat să şi-l ascundă de noi toţi. Mă miram că fusese posibil ca pînă acum să nu-mi dau seama ce se ascundea înapoia acelei aparente uscăciuni şi morocănoşenii. Astăzi însă, îmi dau seama că am izbutit să intuiesc adevărata fire a căpitanului Apostoliu, aceasta numai datorită faptului că l-am surprins în intimitate. Dacă nu l-aş fi găsit în cămaşă, transpirat, sorbind cu nesaţ erzaţul, cred că n-aş fi ştiut niciodată că avea un suflet capabil să se impresioneze de o mulţime de lucruri care scăpau neobservate celor mai mulţi oameni, şi că, în fond, era o fire blajină, îngăduitoare, care cunoscîndu-şi slăbiciunea, se silea s-o ascundă, împrumutînd chipului o mască rigidă de om închis, mască de care, puţintel măcar, tuturora ne era teamă.

Şi am mai descoperit atunci ceva. Cînd căpitanul Apostoliu zîmbea, devenea surprinzător de tînăr. Atît de tînăr, încît faţă de el m-am simţit, dintr-o dată, bătrîn.

„Parcă ar zîmbi un copil!" mi-am zis, minunîndu-mă.

— Te cheamă la regiment colonelul, ţinu să mă lămurească, vorbindu-mi mereu cu bunăvoinţă.

— Domnul colonel ?

— Da, domnul colonel !

— Nu ştiţi pentru ce ?

— Nu ştiu ! Dar nu cred că e cazul să fii neliniştit.

— Dar nu sînt deloc !

Şi, într-adevăr, nu eram. Nu mă ştiam să fi făptuit ceva de o asemenea gravitate, ca să necesite intervenţia comandantului de regiment.

— Evident, evident !

Cuvintele fură rostite repede, cu un fel de ton conciliant, ca şi cînd i-ar fi fost teamă ca nu cumva să mă fi jignit.

Apoi, cu aceeaşi bunăvoinţă :

— Cînd te întorci de la colonel, să treci din nou pe la mine. Şi, pentru orice eventualitate, îţi urez noroc !

— Mulţumesc ! Să trăiţi !

Punctul de comandă al regimentului era instalat la capătul celălalt al satului. Am plecat într-acolo, mergînd la început cu paşi obişnuiţi, apoi mereu mai repede, aproape alergînd. Nu ştiu, dar parcă urarea căpitanului Apostoliu îmi strecurase în suflet un fel de nelinişte enervantă, care, pe măsură ce clipele treceau, se transforma într-un fel de insuportabilă curiozitate de a afla motivul pentru care mă chema colonelul.

În sfîrşit, am ajuns. Drumul n-a durat mai mult de zece minute, dar mie mi se păru că trecuseră ore.

Locotenentul Popazu, adjutantul, mă introduse la colonel.

— Sergentul Burlacu ! anunţă închizînd uşa în spatele meu.

Am pocnit călcîiele şi am salutat, cred, impecabil. Ştiam că *Mumia* — colonelul Grigore Macarie, comandantul regimentului — era tare milităros şi că cerea soldaţilor să nu uite nici acolo, pe front, „alfabetul militariei", cum obişnuia el să spună.

Eram foarte mîndru de faptul că izbutisem să execut „o prezentare", aşa cum scrie la carte. De aceea, am fost o clipă consternat văzînd că *Mumia,* preocupat de cu totul altceva, nu o aprecia ca atare.

— Ia loc, te rog ! mă îndemnă, arătîndu-mi un scaun.

Nu mă aşteptasem deloc la o asemenea primire. Dealtfel, gestul era cu totul neobişnuit pentru un comandant de regiment, dacă se are în vedere că nu eram decît un biet sergent. Din acest motiv, mărturisesc, m-am aşezat cu multă timiditate pe marginea scaunului. Cu toate acestea, de vechi ce era, scaunul scîrţîi îngrozitor.

Pentru prima dată mi se ivea prilejul să-l privesc pe colonel din imediata apropiere. Stătea la un pas de mine, de cealaltă parte a mesei. Şi, cu toate că ardeam de curiozitate să aflu motivul pentru care fusesem chemat, cîteva clipe mă pierdui în contemplarea chipului său. Porecla i se potrivea de minune. Într-adevăr, arăta ca o mumie. De fapt, nu văzusem niciodată o mumie adevărată, dar sînt convins că între chipul colonelului Grigore Macarie şi chipul unei mumii nu puteau să existe deosebiri esenţiale.

Un cap lunguieţ şi îngust, cu pielea obrazului întinsă şi galbenă, mai mult pămîntie şi cumva lucioasă, o frunte înaltă şi boltită ca un fel de streaşină, din care cauză ochii păreau adînciţi în orbite. Craniul lunguieţ, cu desăvîrşire chel, era acoperit de o piele galben-pămîntie. Gura mare, cu buze subţiri, avea culoarea unei portocale de Iaffa.

Dar ceea ce făcea, cel mai mult, ca teribilul nostru comandant de regiment să semene cu o mumie erau ochii. Mai bine zis, pleoapele, care niciodată nu se deschideau atît cît ar fi fost nevoie. Din cauza aceasta, ele se impuneau de la început privirii. Pleoapele, care niciodată nu se deschideau cît ar fi trebuit, dădeau colonelului un aer de om molîu, adormit.

În ciuda acestei impresii, colonelul Grigore Macarie era un om aprig, milităros pînă la rădăcina părului, dar drept şi, mai ales, curajos. Nu pregeta să vină pînă în primele linii, să inspecteze, personal, poziţiile. Din acest motiv, nouă celor din linia întîi, deşi ne temeam de el, ne era totuşi simpatic.

Colonelul se uita la mine şi zîmbea vag. Deşi mă privea, îi vedeam mai puţin ochii şi mai mult pleoapele. Hotărît, colonelul nu era deloc un om frumos. Dimpotrivă. Şi, cu toate acestea, dacă era adevărat, despre colonel se spunea că, pînă la război, avusese foarte mare succes la femei.

Privind în altă parte — şi anume la fereastră — l-am descoperit pe ofiţerul sovietic. Stătea lîngă fereastră, picior peste picior, şi fuma dintr-o ţigară lungă, din care trei sferturi era numai carton. Stînd pe scaun, îmi făcea impresia unui om mic de statură. Avea ochi verzui şi sprîncenele aproape blonde. Blondă îi era şi mustaţa, prelungită tătăreşte spre colţuri, pînă mai jos de extremităţile buzei inferioare. Ofiţerul sovietic care avea gradul de maior — mai tîrziu aveam să aflu că era ofiţerul de legătură cu divizia noastră — îmi zîmbi la rîndul său.

Bunăvoinţa colonelului, zîmbetul maiorului sovietic, mai ales zîmbetul acestuia din urmă, repede mă făcură să înţeleg că fusesem chemat pentru o treabă extrem de importantă. Dealtfel, am mai descoperit, imediat după

aceea, că în biroul improvizat al colonelului se mai afla un căpitan de stat major care, parcă spre a-şi trece timpul, se juca cu eghileţii. (Mai tîrziu aveam să aflu că stat majoristul era căpitanul Bordeianu de la Biroul 2 al Diviziei.)

Cîteva minute, tăcerea pluti prin birou, în acelaşi timp cu fumul gros pe care îl scotea ţigara ofiţerului sovietic. Pe urmă, după ce cercetă cu atenţie o foaie de hîrtie pe care o avea pe masă, în faţa sa, şi care era cu desăvîrşire albă, colonelul începu să mă chestioneze :

— De unde eşti dumneata ?

— Sînt originar din Rădăuţi... În ultimii ani...

Şi mă oprii, fiindcă mi-am dat seama că amănuntele erau de prisos, întrucît toţi cei de faţă le cunoşteau.

— După cum sînt informat, cunoşti bine limba germană. E adevărat ?

M-am mulţumit să confirm, înclinînd capul, încredinţat că întrebările îmi erau puse nu pentru că răspunsurile mele prezentau vreo importanţă, ci pentru că ele constituiau doar o simplă introducere la ceea ce avea să urmeze după aceea.

Şi într-adevăr, lucrurile se întîmplară întocmai. Colonelul îmi mai puse cîteva întrebări, lipsite cu desăvîrşire de importanţă, apoi, tot el, succint, mă puse „în temă", ca să folosesc un termen militar consacrat. Detaliile în schimb mi le dădu căpitanul Bordeianu, de la Biroul 2 al Diviziei. Nu-mi ascunse nici primejdiile la care mă expuneam. Mai mult, în privinţa primejdiilor a exagerat, bănuiesc în mod intenţionat, tocmai ca să-şi dea seama dacă, şi în ce măsură, curajul meu se clatină.

A vorbit o jumătate de oră şi cînd a contenit, ştiam foarte detaliat ce trebuie să fac. Acum, presupunînd că sînt în suficientă măsură edificat, *Mumia* m-a întrebat dacă accept. Întrebarea colonelului mi s-a părut lipsită de sens. Bineînţeles că acceptam. În ceea ce priveşte primejdiile, la dracu ! Nu erau mai puţine acolo, în prima linie, şi cu toate acestea niciodată nu s-a întîmplat să-mi pierd capul. Temerea mea acum era de cu totul altă natură. Anume, dacă eram în stare să duc la bun sfîrşit misiunea care mi se încredinţa. Mă pricepeam să

conduc grupa la atac, ba chiar şi un pluton, aşa cum se întîmplase în luptele de la Oarba, cînd am pierdut trei comandanţi de pluton ; mă pricepeam să mînuiesc puşca-mitralieră sau mitraliera, să zvîrl cu grenada sau cu Faust-patroanele, aveam puţină idee de felul cum se trage cu un tun anti-tanc şi, în fine, mă descurcam destul de bine în radiotelegrafie. De asemenea, aveam o oarecare experienţă în ceea ce priveşte munca ilegală, mai ales în rîndul armatei. Aşa, spre pildă, cîteva luni înainte de 23 august, cînd contingentul meu încă era instruit pe la unităţi, într-o noapte, pe cînd batalionul nostru se afla în aplicaţie într-o comună în afară de oraş, eu şi cu încă un tovarăş din acelaşi batalion am dat o mînă de ajutor ca să deraieze un tren nemţesc încărcat cu muniţie de artilerie şi destinat frontului din Moldova. (Satul în care cantonase batalionul nostru în noaptea aceea se afla în apropierea liniei ferate. Sarcina noastră a fost să slăbim buloanele pe o anumită porţiune a liniei ferate. Sarcina ne-am îndeplinit-o, fără ca cineva să sesizeze absenţa noastră din cantonament.)

Dar ceea ce mi se cerea acum era o treabă pe care n-o făcusem niciodată şi din cauza aceasta mi se părea al naibii de grea. De aceea, nu m-am sfiit să mărturisesc reprezentantului Diviziei temerile mele.

Căpitanul Bordeianu îmi răspunse zîmbind că este convins de reuşită. Din tonul cu care îmi vorbi, am înţeles că optimismul său avea drept scop să-mi spulbere temerile, dar că el, în sinea sa, avea unele îndoieli în ceea ce priveşte reuşita.

După aceea, colonelul se ridică şi noi, ceilalţi, am făcut la fel.

Ofiţerul de legătură sovietic, înainte de a pleca, îmi întinse mîna :

— Mult noroc, tovarăşe !

Era din Moldova sovietică şi vorbea perfect românește.

— Mulţumesc !

Ofiţerul sovietic de legătură, ori de cîte ori intervenise în discuţie, adresîndu-se, fie colonelului, fie căpitanului Bordeianu, folosise formula de politeţe „domnule". Pe mine, în schimb, mă numise tovarăş. Deosebi-

rea aceasta în modul de adresare îmi umplu inima de bucurie şi de mîndrie.

După ce am plecat cu toţii de la colonel, am crezut că mă vor lăsa să mă întorc la companie. M-am înşelat însă. Căpitanul Bordeianu m-a suit în maşina care îl adusese şi, o clipă mai tîrziu, goneam spre punctul de comandă al diviziei.

Din acest motiv, nu mi-am putut ţine făgăduiala pe care i-o făcusem căpitanului Apostoliu.

Două nopţi mai tîrziu, mă aflam într-un sector străin, în flancul drept al regimentului nostru. Lîngă mine, în groapă, sublocotenentul Paraschivescu, de la Biroul 2 al Diviziei, care îmi da ultimele instrucţiuni în legătură cu misiunea pe care o aveam de îndeplinit. Mă însoţise pînă acolo, în linia întîi, deşi nu cred că treaba asta intra în sarcina lui. Cred că o făcuse numai din prietenie faţă de mine. În cele patruzeci şi opt de ore care trecuseră, şi în care timp fuseserăm împreună, între noi se stabiliseră, dacă nu relaţii de prietenie în accepţia adevărată a cuvîntului, în orice caz ceva mai mult decît o simpatie reciprocă. N-aş putea spune ce anume ne-a apropiat. În ceea ce mă priveşte, mi-a plăcut firea lui deschisă, cinstită, ura sinceră împotriva fascismului. În orele pe care le-am petrecut împreună n-am făcut altceva decît el să vorbească tot timpul, instruindu-mă, iar eu să bag în cap tot ceea ce îmi spunea.

Acum, sta lîngă mine în groapă şi privea, grav şi puţin încruntat, într-acolo unde presupunea că se afla linia nemţilor. Din minut în minut îşi consulta ceasul-brăţară cu cadranul fosforescent. Gestul mi se păru puţin ridicol, pentru că trăda o nervozitate care o întrecea pe a mea. De fapt, nu-mi dădeam seama dacă sînt sau nu nervos. Înclin să cred că nici nu eram. Pentru că, tot ceea ce se petrecea cu mine îmi era foarte familiar. Ce dumnezeu, doar nu mi se întîmpla pentru prima dată să stau într-o groapă din prima linie şi să aştept dezlănţuirea unui atac.

Calm, priveam cerul, ca niciodată împroşcat cu mii de stele şi mai ales ca niciodată strălucitoare. Şi era o

liniște desăvîrșită, gravă, neliniștitoare. Ai fi zis că tot cîmpul era pustiu, pînă acolo unde se împreună cu zarea. De la o vreme, un greiere începu să țîrîie. În tăcerea profundă, desăvîrșită și gravă, țîrîitul acela mi se păru puternic și melodios ca un cîntec straniu al adîncurilor pămîntului.

— Îl auzi, Ioane ?

— Îl aud !

Vorbeau doi ostași în apropierea mea.

După cîteva clipe de tăcere, prima voce continuă :

— Pe la noi, în luna asta greierii nu mai cîntă.

— Mda ! Nici la noi. Pesemne că pe aici vara-i mai lungă.

După alte cîteva clipe de pauză, primul vorbi din nou :

— Măi Ioane, poftă mi-i de un porumb copt.

— Ba eu aș bea un pahar de vin. La noi acu, mă frate-meu, e vin... cît nu-i apă în fîntîni. Pînă la primăvară nici pruncii nu mai beau apă.

Pe sublocotenentul Paraschivescu conversația celor doi ostași nu-l interesa deloc. Continua să-și consulte ceasul brățară din minut în minut.

— Mai avem patruzeci și șase de secunde, mă anunță în șoaptă.

Și, într-adevăr, exact după patruzeci și șase de secunde artileria noastră se dezlănțui. Proiectilele începură să curgă în liniile nemțești. Rachetele și trasoarele luminară cîmpul. O mitralieră din liniile nemțești prinse să melițe furioasă. O imită o alta, apoi altele.

Rostul canonadei dezlănțuite de artileria noastră era ca, simulînd un atac de noapte în sectorul din dreapta noastră, să-mi asigure posibilitatea de a trece prin liniile nemțești.

— Acum, cred, e momentul ! mă îndemnă sublocotenentul Paraschivescu.

— Bine !

Am dat să sar afară din groapă. Sublocotenentul Paraschivescu mă reținu, apucîndu-mi brațul.

— O clipă ! Cînd ajungi la surpătură, să nu uiți s-o ocolești pe la nord. După informațiile pe care le deținem,

din cauza terenului, joncţiunea o stabilesc prin posturi mobile. Aşa că ai toate şansele să răzbaţi dincolo.

— Nădăjduiesc !

— Mîine seară, la aceeaşi oră te aşteptăm. Îţi urez mult noroc !

Şi, spre surprinderea mea, mă îmbrăţişă. Gestul mă emoţionă. L-am strîns şi eu în braţe, l-am sărutat pe obrazul drept, apoi am sărit afară din groapă.

— Să fii cu ochii în patru !

— Am să fiu.

— Încă o dată, mult noroc !

— Mulţumesc !

Nu ştiu dacă m-a mai auzit, pentru că, între timp, mă îndepărtasem, tîrîndu-mă.

Încerc să-mi aduc aminte ce am simţit cît a durat drumul pînă dincolo de liniile nemţeşti, dar nu izbutesc decît vag. Dacă îmi amintesc bine, la început am fost foarte calm. Şi eram calm, fiindcă, de fapt, nu făceam ceva neobişnuit. Mă tîram spre liniile nemţeşti, singur, şi, după toate probabilităţile, cei care erau în faţa mea habar nu aveau de acest lucru. E drept, din cînd în cînd cîte o rachetă lumina cîmpul. Dar atunci mă făceam una cu pămîntul.

Da, eram calm şi, ţin minte, mă bucuram cît de bine trăgeau tunarii noştri.

Urmărind cu privirile vîlvătăile de foc care treceau pe deasupra mea şi auzind apoi detunăturile exploziilor în gînd îi încurajam pe tunari :

„Aşa, băieţi ! Tocaţi-i bine ! De ce dracu mai opun rezistenţă ? Ce, nu-şi dau seama că sînt pe dric ?"

Cînd am ajuns dincolo, în liniile nemţeşti, şi cînd m-am culcat într-o tranşee părăsită ca să-mi trag sufletul — eram obosit, deoarece ajunsesem pînă acolo tîrîndu-mă aproape tot timpul — mi-am dat seama că sînt emoţionat. De fapt, emoţia era periferică şi constatativă. O înregistram doar, aşa cum obişnuiam să înregistrez — datorită unei aplecări deosebite pentru introspecţie — cele mai neînsemnate stări sufleteşti. Lucid şi stăpîn pe voinţa mea, eram hotărît să-mi îndeplinesc misiunea pentru care fusesem trimis.

Culcat pe spate, priveam cerul înstelat, care mi se părea nefiresc de înalt, şi ascultam un uruit de motoare. După cît îmi puteam da seama, era vorba de nişte tancuri care treceau pe şoseaua pe care trebuia să ajung şi eu, încă înainte de a se lumina.

Canonada încetase şi liniştea ar fi fost şi aici tot atît de biruitoare ca şi dincolo. Dar uruitul tancurilor, uruitul caracteristic „Tigrilor", îmi refuza orice fel de mistificare. Mă aflam, fără doar şi poate, pe un teritoriu ocupat de trupele hitleriste şi, peste cîteva minute, trebuia să mă ridic şi să pornesc mai departe, cu scopul de a intra în posesia unor informaţii care aveau să permită reluarea ofensivei de către unităţile diviziei noastre.

Da, peste cîteva minute, trebuia să pornesc, întîi pe un drumeag de ţară apoi pe o şosea asfaltată şi, în sfîrşit, să ajung în sat. În total, nu aveam de mers mai mult de opt kilometri. Dar în aceşti puţini kilometri, cîte nu mi se puteau întîmpla !

Eram conştient că, de fapt, abia, acum începe greutatea misiunii pe care o aveam de îndeplinit. Dacă nu voiam ca zorile să mă găsească în zona frontului, trebuia să mă grăbesc.

Cînd n-am mai auzit uruitul tancurilor, m-am ridicat în capul oaselor şi, înainte de a porni, am ascultat liniştea. Era deplină şi cutremurător de măreaţă. Stelele, strălucitoare şi multe, clipeau des, parcă somnoroase. O pală de vînt aduse pînă la mine un miros de pămînt reavăn. Fu doar o părere, pentru că de mult timp nu mai plouase.

„Ich bin Feldwebel Franz Werner !"

Repetam într-una cuvintele, privind soarele care se ridica la orizont. Din cînd în cînd îmi vîram degetul arătător între gît şi guler şi trăgeam de el spre a-l lărgi. Gestul era doar un tic nervos, pentru că, de fapt, gulerul era larg şi mă stînjenea numai în închipuire.

„Ich bin Feldwebel Franz Werner !"

Hotărît, zadarnic repetam cuvintele, pentru că nu izbuteam să intru în pielea necunoscutului Franz Werner. În schimb, emoţia se molcomea, pe măsură ce mă apropiam de satul care se zărea nu prea departe, cenuşiu şi parcă ireal în lumina încă lăptoasă a dimineţii.

Şoseaua era, în general, liniştită. Din cînd în cînd treceau, în sus şi în jos, camioane şi căruţe trase de cai din aceia uriaşi, cai de Pomerania.

Din urmă, mă ajunse o motocicletă. În ataş, un ofiţer cu ochelari fumurii şi cu un trabuc stins în colţul gurii. Cînd motocicleta ajunse în dreptul meu, încetini. Cîteva clipe panica mă năpădi, grăbind bătăile inimii.

L-am salutat pe ofiţer şi, în timp ce mă străduiam ca salutul să pară un veritabil salut de Feldwebel, urlam în gînd :

„Ich bin Feldwebel Franz Werner !"

Motocicleta îşi continuă drumul fără să oprească, iar ofiţerul nici nu catadicsi să-mi răspundă la salut.

Am răsuflat uşurat.

Am intrat în sat, cînd soarele abia pornea să urce. Spre surprinderea mea satul gemea de trupe. Trupe nemţeşti, trupe ungureşti. Din forfota de pe şosea şi uliţe mi-am dat seama că trupele fuseseră aduse în timpul nopţii. Faptul că satul era plin de trupe putea să însemne că nemţii pregătesc o ofensivă. Dar, în acelaşi timp, putea să însemne că se pregătesc să se retragă. Prezenţa trupelor hortiste făcea mai plauzibilă ultima ipoteză. Pentru că intrase în obiceiul hitleriştilor ca, atunci cînd un sector devenea greu de apărat şi în orice caz cu pierderi foarte mari, să-l predea trupelor hortiste, cu ordinul expres de a rezista cu orice preţ.

Mişunarea aceea de trupe, pe toate uliţele satului, era în favoarea mea. Nimănui nu i-ar fi trecut prin minte să mă întrebe, tocmai pe mine, ce căutam. Dealtfel, acum eram calm, lucid. Şansa neaşteptată de a găsi satul plin de trupe îmi alungase cu desăvîrşire orice temere şi aproape că mă bucuram, anticipînd succesul.

Mergeam pe uliţa principală a satului, fără să mă grăbesc, cu atenţia divizată. Pe de o parte căutam să reţin cît mai mult şi cît mai bine din spectacolul pe care mi-l oferea şoseaua, convins că relatările mele îl vor interesa în cel mai înalt grad pe sublocotenentul Paraschivescu, iar pe de alta, căutam ca nu cumva, furat de spectacolul din jurul meu, să greşesc drumul.

Şi parcă îl auzeam pe sublocotenentul Paraschivescu:

— Mergi pe şosea, pînă în inima satului. Treci de biserică, apoi, la prima întretăiere, apuci la dreapta. Mergi pe uliţa aceea, pînă aproape de capătul ei, şi, penultima casă pe mîna stîngă e aceea care te interesează. E casa unui stupar. Îl cheamă Teller. El are să-ţi dea o hartă a sectorului, pe care este indicat întreg dispozitivul de foc al nemţilor. Ca să te cunoască, ai să-l întrebi pe nemţeşte dacă are miere din floare de salcîm. Se spune: *Haben Sie Akazienblütenhonig?* Şi el îţi va răspunde: *Nein, ich habe nur Lindenblütenhonig.* [1]

Înţelegi, trebuie să aflăm neapărat dispozitivul lor de foc... Altfel...

Altfel... Înţelegeam... Altfel, încă multă lume s-ar fi prăpădit pînă să putem străpunge poziţiile nemţilor. Parcă nicăieri nu fusesem ţinuţi cu atîta înverşunare pe loc. Hitleriştii dispuneau de o putere de foc, bine amplasată. Din cauza aceasta, artileria noastră ajutată şi de cea sovietică, deşi vărsa mereu uragane de foc, atunci cînd infanteria pornea la atac focul nemţilor îi obliga pe ai noştri să se întoarcă pe vechile poziţii. Hotărît, de reuşita misiunii mele depindea într-o oarecare măsură situaţia frontului în sectorul ocupat de divizia noastră.

Înaintea mea, şi nu prea departe, se deschidea piaţa satului. Încă puţin şi partea cea mai grea a misiunii mele avea să fie îndeplinită. Eram sigur de reuşită. Cred că optimismul meu se datora siguranţei cu care mă mişcam. Vreau să spun că, dedublîndu-mă, pentru a-mi da seama în ce măsură mă comportam ca autenticul Feldwebel Franz Werner, nu-mi găseam lipsuri. Mă comportam ca un veritabil Feldwebel, dar fără a mă identifica rolului. Altfel spus, cu mine se petrecea ceva deosebit decît se întîmpla unui actor. Pentru că — cel puţin aşa se spunea — un actor mare trebuie să intre în rol, să trăiască destinul eroului pe care îl interpretează, dacă vrea să creeze un personaj. Or, cu mine se întîm-

[1] Nu, am numai din floare de tei.

pla exact invers. Eram actor şi spectator în acelaşi timp.

Pînă mai adineauri, îmi repetasem întruna : *„Ich bin Feldwebel Franz Werner"*, convins că numai în măsura în care voi izbuti, voi fi scutit de primejdii. Acum, însă, eram conştient nu numai că nu izbutisem să intru în pielea adevăratului Franz Werner, dar că nici nu era nevoie. Şi nu era nevoie pentru că, fiind spectatorul propriului meu avatar vestimentar, constatam că, în condiţiile date, mă comportam admirabil.

Poate pare ciudat, dacă se are în vedere situaţia în care mă aflam ; totuşi, lucrurile aşa s-au întîmplat. Constatînd că izbutesc să mă comport peste aşteptări, m-am întrebat care era explicaţia acestei metamorfoze. De ce mai înainte uniforma mă stînjenea, cu toate sforţările pe care le făceam, nu izbutisem — şi eram convins de acest lucru — să am o ţinută şi un mers adecvat care să nu mă trădeze că abia de douăzeci şi patru de ore îmbrăcasem uniforma străină, iar acum, dintr-o dată, şi absolut fără nici un efort, izbutisem atît de bine ? Nu a fost uşor ; dar, pînă la urmă, am găsit explicaţia. Am găsit-o sau, poate, mi se părea numai că am găsit-o.

Cred că explicaţia constă în faptul că întîmplarea făcînd să mă găsesc, dintr-o dată şi pe neaşteptate, printre atîţia hitlerişti, izbuteam, prin mimetism, să mă comport aidoma lor. Izbuteam acest lucru şi datorită faptului că ei nu-mi dădeau nici o atenţie, că mă luau drept unul de-ai lor. Cred că, dacă satul nu ar fi fost plin cu trupe şi dacă pe vreuna din uliţele lui mi-ar fi ieşit în faţă un ofiţer sau un simplu soldat, cu toate eforturile făcute, nu aş fi izbutit să împrumut ţinutei şi comportamentului meu acea rigiditate şi aroganţă specific hitleristă, aşa cum izbuteam acum, absolut fără nici un fel de efort.

Constatarea aceasta îmi dădea o atare siguranţă, eram convins că din partea nemţilor, care mă ignorau pur şi simplu, nu mă aştepta vreo primejdie, încît nu mă mai grăbeam deloc să ajung la destinaţie.

De fapt, termenul e impropriu. Nemţii care mişunau în jurul meu îmi dădeau o anumită atenţie. Dar nu una care să mă neliniştească. La început nici n-am băgat de

seamă. Abia după cîtva timp, felul anumit cum mă priveau unii dintre ei începu să mă intrige. Întîi, o privire fugară asupra chipului, apoi una stăruitoare asupra bărbiei mele. Faptul mă intriga, pentru că, după știința mea, aveam o bărbie care, în actele mele de identitate, era caracterizată drept „potrivită". Atunci, de ce pe toți acei care catadicseau să se uite la mine îi interesa tocmai biata și banala mea bărbie ?

Ce însemna, de fapt, interesul manifestat de hitlerişti față de bărbia mea am înțeles abia cînd a trecut pe lîngă mine un neamț înalt cît o prăjină, ca și mine Feldwebel. Privirea cu care acesta îmi fixa bărbia fu mai elocventă decît a celorlalți. Am citit în ea invidie și, în același timp, o respectuoasă admirație.

Ajuns în piațeta din inima satului, am cotit la dreapta pe ulița de care îmi vorbise sublocotenentul Paraschivescu. Era lungă și ducea afară din sat.

Pe ulița asta am avut impresia că mă găsesc într-un alt sat. Stăpînea liniștea și nu se vedea picior de neamț sau de hortist. Lucrul acesta părea explicabil, deoarece ulița era lăturalnică, perpendiculară pe șosea și se sfîrșea în plin cîmp. Este doar știut că într-un sat ocupat, trupele cantonează, în mod obișnuit, în casele din inima satului, de-a dreapta și de-a stînga șoselei.

Altceva însă mă surprinse. Deși străbătusem mai bine de jumătate din sat, atent să înregistrez ceea ce ar fi putut interesa pe sublocotenentul Paraschivescu, nu-mi dădusem seama că satul era pustiu. Abia acum, cînd păşeam pe ulița aceasta, m-a izbit faptul că, în dreapta și în stînga mea, casele păreau părăsite. La început, am crezut că satul fusese evacuat forțat de către nemți. Dar, după ce am străbătut ulița pe jumătate, și după ce am observat, ici-colo, cîte un chip de bătrîn sau de bătrînă, urmărindu-mă cu priviri speriate, mi-am zis că probabil populația se băjenise de frica hitleriștilor.

Am străbătut ulița, urmărit doar de privirile neliniștite ale acelor bătrîni și bătrîne, și, în sfîrșit, am ajuns la casa stuparului Teller.

Poarta casei era înaltă, alcătuită din blăni groase puse una lîngă alta, parcă dinadins ca să nu se vadă de

afară ce se petrece în curte. Am apăsat pe clanţă şi am împins poarta. Curtea era lungă, îngustă şi urca în pantă pe un deluşor. Pe deluşorul acela se afla casa, înconjurată de tei şi de salcîmi. Pe sub tei o mulţime de stupi. În spatele casei, ceva mai departe, după ce se sfîrşea spinarea lată a deluşorului, terenul urca din nou spre o altă terasă acoperită de o pădurice tînără şi deasă ca o perie.

Spre deosebire de celelalte case, cea a stuparului Teller era mică şi veche şi nu la stradă, ci tocmai acolo, în fund, abia zărindu-se printre teii şi salcîmii care o înconjurau. Dealtfel, teii străjuiau şi aleea lungă, care ducea pînă la casă.

Înainte de a păşi în curte, privind în dreapta şi în stînga, m-am convins că vecinii stuparului şi ei se băjeniseră de frica hitleriştilor. Nu se zărea nici ţipenie de om. Constatarea am înregistrat-o, pur şi simplu, fără să-mi trezească vreo reflecţie.

Cînd am închis poarta înapoia mea, am avut un sentiment de uşurare.

„În sfîrşit ! mi-am zis. Bine că am ajuns !"

Şi, fără să mă grăbesc, m-am îndreptat spre căsuţa din fundul curţii.

Speranţa că zgomotul pe care îl făceau cizmele mele pe pietrişul aleii va atrage afară pe cineva din casă se dovedi iluzorie. Nu ieşi nimeni să mă întîmpine nici cînd am ajuns în faţa uşii de la intrare. Am întins mîna spre clanţă, dar, în ultima clipă mi-am retras-o. Şi, fără un gînd foarte precis, dintr-un elementar simţ de prudenţă, am pornit să dau ocol casei, după ce, în prealabil, am privit prin unica fereastră, cea din stînga uşii de la intrare.

În încăperea în care am privit nu am văzut pe nimeni. Pornind să dau ocol casei, pe la stînga, am constatat că cele două ferestre dinspre partea aceasta a casei aparţineau aceleiaşi încăperi în care privisem prin prima fereastră. Peretele din spatele casei, de asemenea, nu avea decît o singură fereastră. Nici aici nu am văzut pe nimeni. Pe plita maşinii de gătit am descoperit o oală cu lapte.

Asta însemna, că, totuşi, cineva locuia în casă.

Am mers mai departe şi, ocolind casa spre dreapta, am ajuns din nou în dreptul altor două ferestre. De data asta, privind printr-una din ele, am văzut un bărbat învîrtind manivela unei maşini centrifuge de golit mierea din faguri. Întrucît în toată casa nu mai era nimeni, am presupus că omul care învîrtea manivela era stuparul Teller. Fiind întors cu spatele, nu-l vedeam la faţă şi nici el nu mă vedea.

Mi-am continuat drumul şi am ajuns iarăşi în faţa casei, de data asta venind dinspre dreapta. Am apăsat clanţa, uşa era descuiată şi am păşit în tindă. Luîndu-mă după zgomotul pe care îl făcea maşina centrifugă, am bătut în uşa dinapoia căreia se afla stuparul Teller.

— *Eintreten!*[1] îmi răspunse o voce groasă şi puţin guturală.

Am intrat. Încăperea căreia îi trecusem pragul era destul de mare. Într-un colţ, maşina centrifugă, acţionată cu mîna. O masă, cîteva bidoane de tablă şi atît. Lîngă maşină, omul care, după toate probabilităţile, era Teller. Încăperea mirosea frumos a miere şi a ceară.

La început, Teller întoarse numai capul spre uşă, dar, cînd dădu cu ochii de mine, opri maşina. Pe urmă, înainte de a veni în întîmpinarea mea, îşi şterse de cîteva ori palmele de halat. Din prima clipă i-am descoperit mîinile. Nişte mîini albe, frumoase, cu degete lungi şi cu unghii îngrijite, degete mai curînd de pianist decît de stupar.

Impresiile pe care le redau în rîndurile ce urmează le-am înregistrat cît timp şi-a şters palmele de halat, nu pentru că ar fi fost absolut nevoie să şi le şteargă, ci dintr-un fel de obişnuinţă devenită tic.

Îmi aduc aminte că, privindu-i mîinile, l-am apostrofat în gînd :

„Hei, domnule Teller, trebuie că pe aici oamenii sînt proşti dacă nu-şi dau seama că un stupar adevărat nu poate avea astfel de mîini."

Domnul Teller — dumnezeu ştia care va fi fost numele lui adevărat — era un om încă tînăr. Nu cred să

[1] Intră !

fi avut patruzeci de ani. Era înalt, avea ochelari fără ramă şi un mers aproape solemn. Chipul său palid şi deloc agreabil se distingea, de asemenea, printr-o solemnă rigiditate.

Omul înseamnă pentru mine o decepţie. Mi-l închipuisem cu totul altfel. Mi-l închipuisem ca pe un bătrînel simpatic, mic de statură şi adus un pic de spate, cu chelie, cu ochi de viezure, vii şi inteligenţi. De ce neapărat aşa, nu ştiu. Probabil, în creionarea unei asemenea imagini, îmi jucase festa picul de romantism pe care îl păstram în noi şi de care, de multe ori, nici nu sîntem conştienţi.

De aceea, faptul că Teller părea mai curînd un farmacist decît un stupar mă decepţionă.

După ce îşi şterse palmele de halat, stuparul Teller porni spre mine. Şi, în clipa următoare, am înţeles ce adresă avuseseră, de fapt, privirile invidioase ale hitleriştilor cît timp străbătusem uliţele satului. Ochii stuparului se opriră asupra „Crucii de fier" de la gîtul meu. O clipă, nu mai mult. Dar a fost suficientă clipa aceea ca să recunosc în ei invidia şi stima admirativă pe care o citisem mai adineauri în ochii Feldwebelului şi ai celorlalţi. Da, acum ştiam că nu bărbia mi-o invidiaseră, ci „crucea de fier" de la gîtul meu.

Şi a fost de-ajuns privirea aceea admirativă a stuparului, ca să am intuiţia că omul din faţa mea nu era adevăratul Teller la care mă trimisese sublocotenentul Paraschivescu, ci altcineva, care se substituise acestuia. Mai mult ca sigur că adevăratul Teller, pînă la urmă, fusese dibuit şi arestat şi că omul din faţa mea, un agent al serviciului de contrainformaţii hitlerist, îi luase locul, pentru a pune mîna pe cei care aveau să vină să ia legătură cu presupusul stupar.

Căzusem, cu alte cuvinte, într-o cursă, din care numai o minune mă mai putea scăpa.

Toate aceste gînduri îmi trecură fulgerător prin minte.

„În orice caz — mi-am spus — nu trebuie să-mi pierd capul şi, mai ales, nu trebuie să prindă de veste că ştiu adevărul. Numai aşa poate că mai există o şansă de salvare."

Zîmbindu-mi cu o desăvîrşită bunăvoinţă, falsul Teller îmi spuse :

Să mergem dincolo şi să stăm de vorbă !

O clipă mi-a trecut prin minte să mă folosesc pe loc de automat. Dar imediat mi-am dat seama că ar fi fost o mare prostie. Pînă să aduc automatul în poziţia de tragere, el ar fi prins de veste şi m-ar fi dezarmat imediat. Pe lîngă înălţimea şi forţa lui, eu nu eram decît un pitic. Hotărît, şansele erau, deocamdată, toate de partea lui.

La invitaţia lui, a trebuit să trec primul pragul. Ştiindu-l în urma mea, mi-a fost frică să nu care cumva, cu o lovitură năprasnică în cap, să mă prăbuşească la pămînt, fără să pot schiţa măcar un gest de apărare.

Dar lucrul acesta nu se întîmplă.

— Aici ? am întrebat arătînd cealaltă uşă numai pentru a găsi un pretext să privesc înapoi.

— Da !... Da !...

Şi, luînd-o înaintea mea, deschise uşa, trecîndu-i primul pragul.

L-am urmat, dar în momentul în care am trecut pragul am manevrat în aşa fel, încît patul automatului să se lovească, întîmplător, de canatul uşii. Profitînd de faptul că nu se uita la mine, aşezîndu-l mai bine pe umăr, pe nesimţite am ridicat piedica automatului. Din clipa aceea am fost mai liniştit.

Dar chiar şi fără această măsură de precauţie, auzind întrebarea stuparului, tot aş fi izbutit să-mi disciplinez nervii :

— *Was wünschen Sie ?* [1]

— *Haben Sie Akazienblütenhonig ?* [2] am întrebat la rîndul meu, bucurîndu-mă că vocea nu mă trădează.

— *Nein, ich habe nur Lindenblütenhonig !* [3]

Încăperea în care mă introdusese falsul Teller era o banală cameră de locuit. Un pat de bronz, acoperit cu

[1] Ce doriţi ?
[2] Aveţi miere din flori de salcîm ?
[3] Nu, am numai miere din flori de tei.

o cuvertură vişinie. Lînă pat, pe jos, o valiză deschisă plină cu rufe, pe care falsul stupar o împinse dedesubt cu piciorul. Un dulap de haine, cu o singură uşă, un bufet care nu avea ce căuta acolo, o masă dreptunghiulară, lîngă fereastră, acoperită cu o pînză albă, peste care era întinsă o foaie de carton verzui. Masa părea a servi de birou, deoarece pe ea se afla o garnitură ieftină de scris, din alabastru. La perete, dincolo de fereastră, o etajeră ticsită cu cărţi.

Falsul Teller luă loc înapoia improvizatului birou, pe un fotoliu cu spetează înaltă, şi cu un gest curtenitor îmi arătă un fotoliu, care se afla ceva mai departe de masă, dar faţă în faţă cu acesta.

— Şi fă-te comod ! adăugă, zîmbind cu bunăvoinţă.

Întrucît nu eram îmbrăcat cu mantaua, am priceput că prin a mă face comod înţelegea să mă descotorosesc de automat. Îndemnul l-am găsit binevenit. Mi-am luat automatul de pe umăr, dar în loc să-l agăţ în cuier sau de speteaza unui scaun din apropiere, cu un gest neglijent, ca şi cînd numai lenea mă îndemna să procedez astfel, l-am depus pe genunchi.

Fotoliul în care m-am aşezat avea perna moale şi m-am afundat adînc în el. Deşi mă aflam într-o situaţie destul de neliniştitoare, totuşi, o clipă, am gustat voluptatea de a mă putea odihni. De acolo, de pe fotoliu, vedeam bine valiza pe care falsul Teller o împinsese, aproape cu duşmănie, sub pat.

„Se pregăteşte şi el să spele putina !"

Certitudinea că agentul hitlerist era pe punctul de a da bir cu fugiţii mă liniştea, îmi stimula gîndurile în căutarea unei soluţii care să mă scoată din impasul în care mă găseam.

Cînd l-am privit din nou, cu un impecabil zîmbet de bunăvoinţă pe buze, falsul Teller mă examina. În ochi îi lucea un fel de cruzime triumfătoare. Zîmbindu-i cu aceeaşi făţarnică bunăvoinţă, l-am examinat şi eu în voie. Şi cîteva minute, în aparenţă, am fost doi oameni care se cercetau reciproc ca doi călători într-un tren, înainte de a face cunoştinţă. În realitate, eram doi oa-

meni care se urau de moarte ; fiecare era bucuros că-l poate păcăli pe celălalt.

Totuşi, eu îi eram superior, pentru că ştiam cine este, pe cînd el, convins că mă păcălise, credea că-şi poate permite capriciul de a se juca, liniştit, cu mine, ca o pisică năzuroasă cu un şoricel.

O clipă, mi-am închipuit ce s-ar fi întîmplat dacă nu aş fi descoperit la timp mistificarea, şi m-am cutremurat. Fără îndoială, primind răspunsul la parolă, nici aerul său doctoral şi nici mîinile, de pianist mai curînd decît de stupar, nu mi-ar fi trezit bănuieli. Aceasta, mai ales după ce mă convinsesem că, deocamdată cel puţin, era singur în toată casa. Renunţînd la orice măsură de prudenţă, convins că am de a face cu omul la care mă trimisese locotenentul Paraschivescu, mi-aş fi agăţat automatul de cuier şi acum aş fi stat dezarmat pe fotoliul pe care stăteam, bucuros şi în acelaşi timp nerăbdător, să încep o conversaţie care nu putea fi decît agreabilă. Şi tocmai cînd m-aş fi aşteptat mai puţin, omul de dinapoia improvizatului birou m-ar fi arestat. Deoarece imaginaţia mea ticluia fulgerător variante în legătură cu ceea ce s-ar fi putut întîmpla, m-am hotărît să-i pun frîu. Şi, întrucît mi se păru că tocmai chipul sever al falsului stupar îmi stimulează atît de neplăcut imaginaţia, am privit în altă parte.

Fără voie, din nou mi se opriră ochii pe valiza de sub pat şi din nou am simţit satisfacţia de mai înainte. Apoi, m-am întrebat dacă predarea sectorului de către hitlerişti nu explica întrucîtva faptul că falsul Teller aşteptase de unul singur să cadă vînatul în capcană. Poate că, douăzeci şi patru de ore mai tîrziu, nu aş mai fi găsit pe nimeni în casa stuparului.

— Ei, cum a mers ? Greu ?

Am înţeles la ce se referă întrebarea şi i-am răspuns cu aceeaşi bunăvoinţă :

— N-aş putea spune că a fost foarte greu.

— Îmi închipui. Dar pe unde ai trecut ? Pe la „Moară" ?

„Aha, a început interogatoriul. Bine, să jucăm comedia".

„Moara" de care pomenise era în direcţia în care opera compania noastră. Presupunerea lui că aş fi putut trece pe acolo era o prostie, deoarece „Moara" constituia o poziţie foarte puternică. Nu aveam însă nici un interes să-i dezvălui adevărul.

— Da, pe acolo !

— Şi cînd ai de gînd să treci înapoi ?

— La noapte. Sper că va merge mai uşor decît la venire.

— Da ? Ce te face să crezi asta ?

Ochii care mă priveau prin ochelari nu exprimau curiozitatea care era evidentă în tonul cu care întrebase.

Nu aveam motiv să-i ascund de ce credeam că, la noapte, îmi va fi mult mai uşor să trec înapoi.

— Pentru că la noapte şi ultimele trupe nemţeşti vor fi înlocuite. Ori, în asemenea împrejurări, cînd au loc schimbări de trupe, îmi va fi uşor să trec pe sub nasul pîndarilor fără ca măcar să prindă de veste.

— Desigur ! Ar trebui, într-adevăr, să ai un ghinion teribil ca să nu poţi trece. Dar dacă ai putut ajunge pînă aici, fără să ţi se întîmple nimic, înseamnă că ai noroc, nu glumă !

Mi s-a părut că întrezăresc o nuanţă de ironie şi am devenit atent.

— ...Şi pînă la noapte — continuă tot el — ai să fii oaspetele meu. Am nişte coniac bun, am şi cîteva sticle de vin franţuzesc. Mi le-a dat un neamţ în schimbul cîtorva kilograme de miere.

Acum era evident că-şi bătea joc de mine. Convins că mă avea în puterea lui, îşi îngăduia să se joace cu mine.

— Invitaţia dumitale mă onorează, i-am răspuns cu prefăcută naivitate. Şi de mîncat ce vom mînca ? Ştii, nouă, românilor, ne place ca la o băutură bună să avem şi mîncare corespunzătoare.

— Aşa ? Şi cam ce ţi-ar pofti inima ?

Da, fără îndoială, îşi bătea joc de mine. Dar şi mie puţin îmi păsa ! Principalul era să cîştig timp.

— Ştiu şi eu ? Poate un purcel la tavă. Voi, slovacii, obişnuiţi aşa ceva ? Apoi fără a mai aştepta răspunsul :

Dar ce stau eu să vorbesc ! Chiar dacă ai avea la îndemînă un purcel, tot n-ar avea cine să-l pregătească !

Oare întrebarea mea să-i fi trezit bănuiala ? Pentru că mi s-a părut că ochii lui mă privesc altfel, că mă privesc bănuitori.

În orice caz răspunsul mi-l dădu cu vocea lui obişnuită :

— Propriu-zis o menajeră nu am. Dar, la două zile, o bătrînă vine şi-mi pregăteşte cîte ceva de mîncare. Ştii, la treaba pe care o fac, e mai bine să trăieşti de unul singur. În ceea ce priveşte pofta dumitale, îmi pare rău că nu ţi-o pot satisface. Dar, flămînd n-am să te las. Bătrîna are să pice mai înspre prînz şi de cîteva ouă şi de vreo doi-trei pui tot are să ne facă rost.

Apoi zîmbind, ca unui vechi prieten :

— Te asigur, vom avea după ce bea vinul franţuzesc !

Avînd sentimentul că-şi bate joc de mine, mă întrebam ce urmăreşte ? Ce urmărea, lăsîndu-mă să cred că am în faţa mea pe adevăratul Teller ? Eu, în locul lui, aş fi procedat altfel. L-aş fi arestat imediat şi, supunîndu-l unui interogatoriu dibaci, i-aş fi smuls toate informaţiile de care aveam nevoie.

El, în schimb, proceda într-un chip de neînţeles. Se purta amabil cu mine, îmi îndruga verzi şi uscate şi, culmea, desfundînd o sticlă de coniac, pe eticheta căruia străluceau trei stele, mă îmbia cu paharul plin.

— Prozit !

— Prozit !

Am dat peste cap paharul. Coniacul era straşnic. Falsul Teller se grăbi să mi-l umple la loc.

— Ce mai stai ? Dă-i drumul pe gît. Cred că la voi nu prea se găseşte ceva asemănător.

Ce urmărea ? Să mă îmbete ? Ei, dar nici eu nu eram de ieri, de alaltăieri. Dealtfel, necunoscînd ce fel de om sînt, normal ar fi fost să creadă că m-ar putea face să vorbesc sub ameninţarea revolverului. Dar atunci ce urmărea ?

„Dracu' să-l ia ! Jocul în orice caz îmi convine. Cîştig timp !" mi-am zis.

Dar, oare, cîştigam timp ? Într-adevăr, în asemenea împrejurări, principalul e să cîştigi timp. Dacă, însă, din motive, pe care nu le puteam bănui, căuta şi el să cîştige timp ? Dacă, spre pildă, în loc de bătrîna pe care o aştepa să-i pregătească prînzul, mă trezeam cu încă vreo cîţiva hitlerişti pe cap ? Pînă acum, ştiindu-l singur şi avînd, oarecum, la îndemînă automatul, fusesem liniştit, convins că, pînă la urmă, mi se va ivi şansa să scap, fără a face uz de automat.

Acum, cînd îmi dădeam seama că purtarea ciudată a falsului Teller putea să însemne o tactică deliberată prin care încerca să cîştige timp, am început să mă neliniştesc. Dacă el căuta să cîştige timp, atunci trebuia să-i dejoc intenţia. Îmi dădeam seama ce ar fi însemnat dacă la noapte nu ajungeam înapoi în liniile noastre. Sublocotenentul Paraschivescu va crede că am fost prins pe cînd încercam să trec, fie între linii, fie după aceea, aici, în sat. În orice caz, mi se părea mai puţin probabil că va bănui adevărul. Şi, nebănuindu-l, mîine seară poate va trimite pe altcineva, care, de asemenea, va pica în capcană. Abia cînd va vedea că nici acesta nu se mai întoarce, poate va ghici adevărul. Şi încă nu acesta era lucrul cel mai grav. Grav era că nu va mai putea intra în posesia hărţii, grav era că ofensiva va fi întîrziată, şi că, atunci cînd se va declanşa, vom înregistra pierderi care ar fi putut fi evitate dacă am fi izbutit să punem mîna pe hartă.

Iată, era prima sarcină primită pe care n-o puteam duce la îndeplinire. Totuşi, dacă aş fi izbutit întoarcerea la ai mei, chiar fără hartă, însemna că, cel puţin pe jumătate şi tot mi-aş fi îndeplinit misiunea. Divizia ar afla ce i se întîmplase lui Teller şi va putea lua măsurile pe care le va crede de cuviinţă.

„Dacă ăsta vrea să cîştige timp, ei bine, va trebui să nu-i dau această posibilitate".

Aproape mă hotărîsem, riscînd, să mă folosesc de automat, cînd l-am auzit :

— Află că ţi-am pregătit o hartă foarte amănunţită.

Şi scoţînd din sertarul mesei harta, înainte de a mi-o da, o examina cu un aer de satisfacţie şi, aş zice, de mîndrie.

— Să ştii că în două rînduri a fost cît p-aci să mi se înfunde. Să spui asta şi celui care te-a trimis.

— Am să spun.

Şi ridicîndu-mă puţin din fotoliu, am întins mîna după hartă, căutînd să nu se cunoască defel că eram de-a dreptul stupefiat. Pentru că la orice m-aş fi aşteptat, numai la o asemenea întorsătură a lucrurilor nu.

O clipă mi-a trecut, fulgerător, prin minte :

„Nu cumva sînt un prost şi mă lupt cu morile de vînt ? Dacă, totuşi, mă găsesc în faţa adevăratului Teller ?"

— Nu pari să fii... de meserie. Sau, poate, mă înşel ?

Cred că un pic m-am roşit. Întrebarea nu-mi făcea plăcere. Nu sînt o fire orgolioasă. Totuşi, nu-mi plăcea ca duşmanul pe care îl uram, să-mi spună, de la obraz, că mă comportam ca un ageamiu.

— Într-adevăr, nu sînt de meserie. Dar cum de ţi-ai dat seama ?

N-aş putea spune că răspunsul nu mă interesa. Dar harta mă interesa şi mai mult. De aceea, aproape nici nu i-am auzit explicaţia, care, după cît am putut totuşi reţine, nu era lipsită de interes.

Pe hartă era trasată, cu creion roşu, linia frontului nemţesc. De-a lungul liniei şi în adîncime erau însemnate : cazemate, cuiburi de mitraliere, baterii de branduri, tunuri antitanc etc. etc. În spate, artileria grea, cu indicarea exactă a bateriilor şi numărul lor.

— Ei, ce zici ?

— Straşnic !

— Nu va fi uşor să-i scoateţi pe nemţi, nu-i aşa ?

— Mda ! Nu va fi uşor.

— Şi pînă acuma v-au cam tocat. Aţi avut multe pierderi. Nu ?

— Am avut ceva.

Răspundeam aproape monosilabic şi nu-mi puteam dezlipi ochii de pe hartă.

— Dacă nu vă ajută ruşii şi cu aviaţia, nu veţi putea trece. Au un dispozitiv de foc... infernal, nu-i aşa ? Şi trebuie să ştii că nu şi-au descoperit încă toată puterea

de foc de care dispun. Eu însă am însemnat, acolo pe hartă, tot. Cred că am lucrat bine.

Poate că aştepta o laudă de la mine, dar am uitat să i-o aduc. Pentru că, tot cercetînd harta, foarte atent, am descoperit ceea ce mi-a ajutat să-mi explic paradoxalul comportament al falsului Teller. Da, acum, fără nici un fel de dubiu, al falsului Teller.

Dar iată cum am ajuns să descopăr ciudăţenia hărţii pe care o cercetam :

Căutînd să reconstitui pe hartă drumul pe care îl parcursesem ca să ajung la bojdeuca lui Teller, n-am găsit însemnată bateria de branduri grele pe care o descoperisem venind încoace. Descoperirea fusese absolut întîmplătoare şi numai datorită faptului că mă abătusem din drumul pe care, în mod obişnuit, ar fi trebuit să merg.

Lucrurile s-au întîmplat aşa : La cel mult două, trei sute de metri depărtare de sat, în loc să-mi continui drumul pe şosea, cum ar fi fost normal, m-am abătut pe un drumeag, care, nu numai că era plin de praf şi de gropi, dar, pe deasupra, aproape dubla distanţa pînă în sat. Am preferat, totuşi, ruta aceasta ocolită, pentru motivul — foarte important în momentul acela — că mergînd pe pămînt şi nu pe betonul şoselei nu-mi auzeam cadenţa paşilor care suna nu aşa cum ar fi sunat dacă aş fi fost într-adevăr caporalul Franz Werner, din al 123-lea regiment de infanterie.

Drumeagul acela nu m-a readus în şosea, ci, printr-o uliţă care nu avea mai mult de douăzeci de case pe ambele părţi, m-a scos chiar în sat. Pe ulicioara aceea, într-o grădină, am descoperit bateria de branduri grele pe care harta lui Teller n-o indica.

Oare să fi fost o simplă omisiune ? Dacă aş fi avut în faţa mea pe adevăratul Teller, aş fi putut crede că, într-adevăr, era vorba de o omisiune. Dar cel care mi-o oferise cu atîta generozitate era un agent al serviciului de contrainformaţii hitlerist şi, dacă nu aveam de a face cu un nebun, eu eram ultimul om căruia el ar fi trebuit să-i ofere harta.

Am căutat, apoi, pe hartă obiectivele pe care plutonul nostru le identificase. Erau toate însemnate. Toate afară de unul, o baterie de tunuri antitanc despre existența căreia aflasem întîmplător, de la un prizonier. Această descoperire mai ales, m-a edificat. Punctele de foc din prima linie, precum și acele obiective presupuse de nemți ca identificate figurau toate pe hartă. Dar acele greu de identificat sau încă neutilizate lipseau. Cît privește obiectivele celelalte, ori nu existau în realitate, ori, dacă existau, erau amplasate în alte locuri decît cele indicate pe hartă.

Acum, comportamentul falsului Teller nu mi se mai păru ciudat. Acum știam că nu aveam motiv să-mi mai tem viața. Falsul Teller, care mă îmbia cu coniacul său englezesc, avea să mă lase să plec, fără să se atingă măcar de un fir de păr din capul meu. Poate că se va oferi să mă și conducă, pe un drum știut numai de el, pînă în apropierea liniei frontului. Aceasta era explicația că se găsea singur în toată casa, aceasta era explicația că nu luase nici una din măsurile care se impun în împrejurări similare. Și eu care, crezînd că pînă la urmă va încerca să mă aresteze, stătusem tot timpul cu automatul la îndemînă...

Da, acum îmi apărea limpede planul falsului Teller. Avea să mă lase să plec cu harta la ai mei, pentru ca a doua zi sau în zilele următoare, artileria noastră, artileria și eventual aviația sovietică să risipească tone întregi de proiectile asupra unor obiective inexistente. Iar mai tîrziu, cînd companiile vor porni la atac, să dezlănțuie asupra noastră potopul de foc și de fier din cazematele, cuiburile de mitraliere, bateriile de branduri și din celelalte obiective neidentificate.

Da, ne-ar fi cauzat pierderi, dar, nedispunînd de rezerve, nu ar fi putut realiza vreun succes tactic. Însă comandanții unităților hitleriste, siliți mereu să se retragă în ciuda ordinelor superioare care cereau menținerea cu orice preț a pozițiilor, temîndu-și propria lor piele — mulți dintre ei fuseseră înlocuiți și trimiși nu se știe unde — erau bucuroși atunci cînd puteau raporta un neînsemnat și efemer succes local drept o mare vic-

torie. De aceea, nu era deloc exclusă posibilitatea ca ideea cu harta să se fi născut în capul vreunui comandant hitlerist, tocmai din dorința de a-și păcăli superiorii.

— Să le spui — vorbi falsul Teller — că, după părerea mea, ar fi bine să ceară sprijinul aviației rusești. Asta ca să meargă treaba mai repede.

— Am să spun, n-ai nici o grijă !

Falsul Teller se uita la mine, surîdea și se juca, învîrtind între degete, păhărușul pe care îl golise numai pe jumătate. Calm, abia acuma cu desăvîrșire calm, surîdeam la rîndul meu și mă gîndeam. Mă gîndeam că dacă exista o hartă falsă, era foarte probabil să existe și una netrucată, întocmită de adevăratul Teller. Falsului Teller nu i-ar fi venit în minte ideea cu harta falsă, dacă nu ar fi pus mîna pe cea adevărată.

Or, dacă o asemenea hartă existase, poate că nu fusese distrusă. Și în acest caz, de ce n-aș încerca să pun mîna pe ea ? Sub amenințarea automatului, poate că Teller îmi va da harta. Iar dacă nu, atunci, făcîndu-l inofensiv în vreun fel oarecare, o voi căuta singur.

„...Și dacă totuși harta nu există, dacă ea a fost distrusă ?" m-am întrebat.

Desigur, o asemenea ipoteză nu trebuia exclusă. Totuși merita să încerc, mai ales că avantajul era acum de partea mea.

Falsul Teller umplu din nou păhărelele.

— Mi se pare că nu-ți place coniacul meu ! glumi el.

— Dimpotrivă, îl găsesc excelent !

— Atunci prozit !

Am întins mîna dar nu ca să iau paharul, ci ca să pun mîna pe automat.

— Ridică mîinile și scoală-te în picioare !

Falsul Teller nici nu tresări. Mă privi cu niște ochi care simulau nedumerirea.

— Ce ți s-a năzărit ? mă întreabă, fără să dea curs invitației pe care i-o făcusem.

— Ți-am spus să ridici mîinile și să te scoli în picioare ! Fă așa cum ți-am cerut.

Falsul Teller, simulînd un aer de totală stupefacție, se execută.

— Întoarce-te cu spatele.

— Bine, dar nu pricep nimic. Te-ai îmbătat ?

— Ai să pricepi mai tîrziu. Acum întoarce-te !

Din nou făcu ceea ce-i cerusem.

— Acum apropie-te de perete !

Procedam așa, cu intenția de a-l percheziționa. Eram convins că este înarmat.

Aceasta a fost însă greșeala mea. Și a fost greșeala mea, pentru că nu am dat importanță oglinzii, cu care falsul Teller se găsi dintr-o dată față în față. I-am dat astfel posibilitatea să-mi urmărească în oglindă toate mișcările. Și în timp ce eu pornisem să ocolesc masa, ca să-i ajung în spate, simțindu-mă mai puțin atent, fulgerător scoase revolverul. Mi-am dat seama de ceea ce se întîmplase cînd, tot în oglindă, l-am văzut cu revolverul în mînă. Cred că am tras amîndoi în același timp. Ba nu ! Sigur că am avut avantajul unui fragment de secundă. Fragmentul acela de secundă mi-a dat posibilitatea să nu greșesc ținta iar lui da. Cînd a tras și el, cel puțin unul din cele patru gloanțe ale automatului meu îl nimerise. A fost norocul meu, pentru că, rănit de moarte, mă nimeri numai cu două din gloanțele revolverului său. În umăr și în pulpa piciorului stîng.

În schimb gloanțele automatului meu nici unul nu greși ținta. A fost suficientă o singură privire ca să-mi dau seama că-l omorîsem.

Primul lucru pe care l-am făcut după ce m-am încredințat că murise a fost să fac front spre ușă. Sîngele îmi șiroia din rana de la umăr pe piept și de-a lungul șirei spinării ; rana din pulpa piciorului sîngera, împiedicîndu-mă să merg. Dacă totuși în casă s-ar mai fi aflat cineva aș fi fost pierdut. În acest caz eram hotărît să-mi vînd pielea cît mai scump.

Dar am avut noroc. Au trecut un minut, două, trei și nimeni nu s-a arătat.

Atunci abia, am răsuflat ușurat și, cuprins de o sfîșiere vecină cu leșinul, m-am tîrît pînă la fotoliul pe care stătusem mai înainte. M-am prăbușit în el cu șira

spinării ţeapănă, evitînd să mă mişc, pentru că fiecare mişcare îmi producea dureri insuportabile.

La cîţiva paşi de mine, zăcea, răsturnat pe spate, cadavrul falsului Teller. Şi curios, deşi murise, strîngea încă în mînă tocul revolverului „Beretta". În cădere, îi picaseră ochelarii, şi, acum, fără ei, era aproape de nerecunoscut. Părea mult mai tînăr, cel mult de douăzeci şi cinci de ani. Murise cu sprîncenele încruntate, parcă sfîşiat, în ultimele clipe, de o durere cumplită.

Stăteam în fotoliu şi sîngele curgea, din belşug, din cele două răni. Simţeam cum cu fiecare picătură se scurge cîte ceva din puterile mele şi că, în scurt timp, voi leşina. Dacă nu voiam să se întîmple aceasta, trebuia să fac ceva ca să opresc sîngele. Cu sforţări, care mă făcură să gem de durere, m-am ridicat în picioare. Fără să dau drumul din mînă automatului, sărind într-un picior, m-am îndreptat spre şifonierul primitiv. Nu era încuiat. Am găsit acolo prosoape, cearşafuri. Am luat două prosoape, un cearşaf, şi cu ele în braţe am plecat să caut apă în bucătărie.

Am găsit într-o căldare emailată. Am umplut o oală şi, după ce mi-am spălat rănile, folosindu-mă de mîna sănătoasă şi de dinţi, am izbutit să mă oblojesc. Treaba aceasta a necesitat însă mari eforturi, care mi-au produs dureri atît de insuportabile, încît mă mir că nu am leşinat.

După aceea, m-am întors în camera unde îl omorîsem pe falsul Teller şi m-am culcat în patul mare, de bronz. Mă simţeam istovit, rănile mă dureau. Mai ales rana din picior. Poate că durerea din picior era mai chinuitoare, pentru că piciorul fusese solicitat la eforturi mai multe decît umărul.

Nu ştiu dacă am adormit, sau am leşinat imediat ce m-am culcat în pat. Poate că a fost şi una şi alta. În orice caz, cred că întîi a fost leşinul şi pe urmă a venit somnul. A fost un somn ciudat, un somn în care ceva din conştientul meu rămăsese treaz. Şi cu acea parte trează — şi în panică — eul meu raţiona, se străduia să ia hotărîri.

Aşa, de pildă, constata, invadat de teamă, că dormeam şi că s-ar putea să vină cineva, care, descoperind moartea falsului Teller, să mă ia ca din oală.

Pe urmă, însă, tot el ajungea la o altă concluzie. În definitiv, casa constituia, totuşi, cel mai sigur adăpost, cu toate riscurile pe care le prezenta. Rănit şi oblojit în chip caraghios, unde aş fi putut găsi un adăpost mai sigur, decît în casa în care mă aflam ? Desigur, exista riscul să dea peste mine cineva, poate un om de legătură al falsului Teller. Dar riscul era minim, deoarece era de presupus că falsul Teller, aşteptîndu-mă şi neştiind nici ziua şi nici ora cînd aveam să vin, fără îndoială că-şi luase toate măsurile ca nu cumva o terţă persoană, picată într-un moment cu totul nepotrivit, să-mi trezească suspiciuni.

Raţionamentele acestea, repet, nu le-am visat. Le-am gîndit cu acea parte a eului meu pe care somnul nu izbutise s-o biruie.

Am dormit mult. Cînd m-am trezit, deşi aveam febră, capul îmi era limpede. Am privit spre fereastră. Soarele era sus şi iradia o lumină cuminte. Totuşi peste cîteva ore, avea să fie noapte, iar peste alte cîteva ore, din ordinul divizei, ai mei, ca să-mi uşureze trecerea, aveau să simuleze din nou un atac de noapte. Cît priveşte sublocotenentul Paraschivescu, el avea să mă aştepte — de data asta zadarnic — în aceeaşi groapă de pîndar, de unde mă văzuse în ajun mistuindu-mă spre liniile nemţeşti. Şi cînd îşi va da seama că aşteptarea îi este zadarnică, va crede că hitleriştii au pus mîna pe mine pe cînd încercam să trec. Adevărul, însă, nu-l va cunoaşte niciodată.

Cel puţin dacă l-aş fi putut anunţa. Gîndul că n-o puteam face mă deznădăjduia. Eram rănit, abia mă puteam mişca, şi obţinusem doar o hartă trucată. Dar harta adevărată ? Dacă, totuşi, exista, undeva, printre hîrtiile falsului Teller ? Cum să dau însă de ea, dacă nu aveam putere nici să mă ridic în capul oaselor ? Şi apoi, chiar dacă aş găsi-o, la ce mi-ar folosi ? În halul în care mă aflam tot nu putea ajunge pînă la ai mei.

„Poate că pînă deseară — mi-am zis — am să mă simt mai bine. Şi, chiar dacă va trebui să mă tîrăsc pînă la ai mei, ei bine, mă voi tîrî. Să am numai şansa s-o găsesc şi pe urmă, aveam să văd ce-mi rămînea de făcut".

M-am ridicat din aşternut şi, cu eforturi desperate, am izbutit să stau pe marginea patului. Cîteva clipe, camera se învîrti, împreună cu mine, atît de vertiginos, încît am crezut că mă voi prăbuşi.

Dar nevoia imperioasă de a acţiona într-un fel oarecare a fost mai puternică. Mi-am putut învinge slăbiciunea. Sprijinindu-mă de mobile, am început investigaţiile. În primul rînd, am fost curios să aflu dacă buzunarele mortului nu ascund ceva, care m-ar putea interesa.

În cele cîteva ore care trecuseră, chipul falsului Teller se schimbase. Devenise galben ca şofranul, iar barba, rară dealtfel, îi crescuse nefiresc de mare.

În buzunarele mortului nu am găsit nimic care să mă intreseze. N-am găsit nici printre hîrtiile din sertarul mesei care îi servise drept birou. Pe urmă, am observat că pe ultimul raft al etajerei cu cărţi se găsesc vreo cîteva mape. Deasupra mapelor, un teanc întreg de reviste. M-am gîndit că, poate, mapele acelea ascund ceea ce căutam. Bineînţeles, strădania mi-a fost zadarnică. Dezamăgit, am încercat să citesc titlurile de pe cotorul cărţilor. Scrise în marea lor majoritate în limba slovacă, nu mi-am putut da seama ce tratau. Cele cîteva în limba germană priveau stupăritul.

Întrucît etajera era mai lată decît lăţimea obişnuită a cărţilor, am vrut să mă conving dacă nu cumva înapoia rîndurilor de cărţi se găseşte ceva care m-ar putea interesa. Cu tot respectul pentru cartea tipărită, deoarece nu mă puteam folosi decît de o singură mînă, am fost nevoit să zvîrl pe jos vreo cinci, şase cărţi şi, cîteva minute mai tîrziu, am descoperit ceva la care nici nu visasem. Înapoia etajerei era o nişă, iar înăuntrul ei, o cutie care, dacă ar fi fost ceva mai mică, ar fi putut fi luată drept un patefon.

Doamne, cum îmi mai bătea inima pînă am scos-o din nişă, pînă am deschis-o !... Într-adevăr, nu mă înşelasem. Presupusul patefon era, în realitate, un aparat

de radio-emisie, numai cu puţin mai mare decît „G-urile" cu care erau înzestrate grupele de comandă ale batalioanelor noastre. Construit după aceleaşi principii, aparatul pe care îl aveam în faţă putea emite şi recepţiona atît prin t.f.f. cît şi prin fonie.

Hazardul îmi oferea o şansă extraordinară, de nesperat. Iată, aveam posibilitatea de a mă pune în legătură cu ai mei. L-am binecuvîntat pe sublocotenentul Gornea, care, în puţinele săptămîni cît timp făcusem parte din grupul de comandă al batalionului, lăudîndu-mi aptitudinile de radist, mă stimulase să deprind binişor meseria.

Aparatul pe care îl aveam în faţa mea era de provenienţă germană şi, fără îndoială, aparţinuse falsului Teller, cu toate că, ţinînd seama de ascunzătoare unde îl găsisem, ar fi trebuit, mai curînd, să cred că se folosise de el adevăratul Teller.

După cîteva încercări, care n-au durat mai mult de zece minute, am izbutit să deschid staţia şi să transmit prin fonie :

— Alo ! Milcovul !... Alo, Soveja !... Alo ! Trotuşul ! Am început să înşir indicativele batalioanelor regimentului nostru. Şi continuai : Alo, oricare ar fi staţia care mă recepţionează. Sînt — şi fiindcă nu puteam spune cine sînt — mi-am dat un indicativ : Ozana... Sînt Ozana şi transmit pe unda trei mii patru sute. Am de făcut o comunicare urgentă pentru Moldova. Răspunde dacă mă auzi. Răspunde dacă mă auzi. Atenţiune, trec pe recepţie... Atenţiune, trec pe recepţie.

Am trecut pe recepţie. Cîteva clipe n-am auzit nimic. De emoţie, inima îmi bătea să se spargă. O clipă, două, trei, un minut... Apoi, deodată cîteva păcănituri în căşti şi o voce guturală pe care abia o auzeam :

— Alo ! Ozana !... Alo, Ozana !... Sînt Vrancea !... Sînt Vrancea !... Te-am auzit. Te-am auzit. Transmite comunicarea către Moldova. Transmite comunicarea către Moldova... Ozana !... Ozana !... Transmite comunicarea către Moldova. Atenţiune ! Atenţiune ! Trec pe recepţie ! Trec pe recepţie !

Iarăşi o păcănitură apoi un bîzîit. Fericit, am trecut pe recepţie.

Folosind un limbaj convenţional, pe care, însă, eram sigur că sublocotenentul Paraschivescu avea să-l înţeleagă, comunicarea către Moldova — indicativul postului de comandă al diviziei noastre — a fost următoarea :

— Alo, Vrancea ! Sînt Ozana. Sînt Ozana. Transmit comunicarea către Moldova. Atenţiune, transmit comunicare către Moldova. Sergentul Burlacu Vasile către sublocotenentul Paraschivescu de la Moldova. Ajuns cu bine la tîrg, am observat datorită unei simple întîmplări, că farfuria [1] a fost substituită. Fiindu-mi viaţa în primejdie, a trebuit s-o distrug. Din păcate, la rîndul meu, am fost rănit de cioburi. Nu ştiu cît de grave sînt rănile, dar, din cauză că am pierdut şi continui să pierd sînge, mi-e teamă că n-am să fiu în stare să vin la întîlnirea de la miezul nopţii. Dacă n-am să pot veni, mîine dimineaţă la orele nouă, fiţi pregătiţi să mă recepţionaţi pe aceeaşi undă.

Gata !... Am terminat comunicarea ! Atenţiune, Vrancea ! Repet transmisia.. Repet transmisia.

Astăzi, cînd îmi amintesc cît de naiv a fost limbajul convenţional pe care l-am folosit, îmi vine să zîmbesc. Dar atunci atît m-am priceput. Şi, trebuie să ştiţi, am fost destul de mîndru, părîndu-mi-se, în simplitatea lui, ingenios. Mi se părea ingenioasă mai ales ideea de a înlocui numele de Teller cu banalul cuvînt farfurie. Îmi spuneam că, dacă sublocotenentului Paraschivescu nu-i va fi greu să înţeleagă despre ce fel de farfurie e vorba, în schimb în eventualitatea că nemţii vor intercepta comunicarea — şi în privinţa aceasta nu aveam nici un fel de îndoială — le va fi foarte greu, dacă nu imposibil, să înţeleagă despre ce anume farfurie era vorba.

Cînd am terminat de transmis comunicarea către sublocotenentul Paraschivescu, starea aceea de slăbiciune, de sfîrşire vecină cu leşinul, a pus din nou stăpînire pe mine. Mi-am dat atunci seama că făcusem o

[1] Aluzie la numele agentului Teler, în limba germană înseamnă farfurie.

prostie lăsîndu-l pe sublocotenentul Paraschivescu să spere că mă voi putea întoarce.

Mi-am adus din nou aminte de hartă. Descoperind staţia de radio, atîta mă bucurasem încît uitasem în ce scop pornisem investigaţiile. Acum însă trebuia să continui cercetările. Orice s-ar întîmpla cu mine, atîta vreme cît mă mai puteam mişca, trebuia să mă conving dacă mai există sau nu o hartă.

Şi din nou am început s-o caut. Mult n-am mai căutat. Pînă la urmă am găsit-o în geamantanul de sub pat, de care uitasem cu desăvîrşire, într-un portofel, împreună cu actul de identitate al adevăratului Teller. După fotografie, am putut constata că imaginea pe care mi-o făcusem despre el corespundea în mare măsură : un bătrînel simpatic, vioi, cu nişte ochi şireţi, de ghiduş.

Descoperirea aproape că nu m-a bucurat. Pentru că îmi era rău, din ce în ce mai rău.

La început, am crezut că din cauza rănilor, a sîngelui pierdut. Dar repede mi-am dat seama că aceasta se datora şi faptului că, la doi paşi de mine, cadavrul falsului Teller începuse să miroasă.

De fapt, de mult timp nu mi se mai întîmplase ca mirosul de cadavru să-mi facă rău. Ceva asemănător mi se întîmplase demult, în primele zile de front :

Într-o dimineaţă, am pornit la atac, cînd încă nu se luminase bine de ziuă. (Fusesem aduşi pe poziţie în timpul nopţii ca să schimbăm o unitate de vînători cu efectivele destul de greu încercate). Sprijiniţi de artilerie, am putut înainta o sută de metri. Mai departe, n-a mai fost chip. Am primit ordin să ne îngropăm la pămînt. Aşa am făcut cu toţii, întîi măşti individuale, apoi, pînă înspre seară, gropi adînci de puteam sta în picioare în ele. În cursul zilei, am respins trei contraatacuri. În sfîrşit, s-a lăsat noaptea, şi marmizile cu mîncare au ajuns pînă la noi. Toată ziua nu pusesem nimic în gură şi eram hămesit de foame. Dar tocmai cînd mă pregăteam să înfulec mîncarea care încă mai aburea, s-a stîrnit vîntul. Vîntul a adus pînă la mine miros de cadavru şi n-am mai putut mînca.

După aceea, în zilele şi săptămînile care au urmat, m-am obişnuit. Şi în împrejurări mult mai grele, idiosincrazia mea faţă de unele mirosuri neplăcute a dispărut.

Mai mult tîrîndu-mă, am ieşit în tindă. Acolo, nu mirosea decît a miere şi a ceară curată. Şi atunci deodată am simţit că mi-e foame, o foame cumplită. Din ajun nu mai pusesem nimic în gură. Am intrat în atelierul stuparului şi tăindu-mi o bucată de fagure, am început să mănînc lacom. Muşcam din fagure, îl mestecam între dinţi, apoi, după ce înghiţisem mierea, scuipam ceara.

După ce m-am săturat, cîtva timp m-am simţit mai bine. Pe urmă însă durerile au revenit şi, odată cu ele, starea aceea de sfîrşire, vecină cu leşinul. Îmi dădeam seama că, dacă mai rămîn mult timp în picioare, mă voi prăbuşi. Trebuia neapărat să mă culc. Patul însă era dincolo, în camera în care se descompunea cadavrul falsului Teller.

Ca într-o stare somnambulică, am intrat din nou acolo, am smuls de pe pat salteaua şi aşternutul şi le-am adus în camera care mirosea atît de frumos a ceară şi miere. Pe urmă, am mai făcut un drum ca să aduc staţia de radio. În sfîrşit, am adus-o. Am adus-o tîrînd-o, tîrîndu-mă. Mi-ar trebui pagini întregi ca să descriu cum am izbutit s-o car.

Cînd am terminat şi această treabă, eram sfîrşit. Dar, în acelaşi timp, şi mulţumit. Staţia era lîngă mine. Fără să-mi dau seama ce fac, mi-am pus căştile la urechi şi am deschis staţia. Pe urmă, m-am prăbuşit pe salteaua care mi se păru răcoroasă, pentru că eu frigeam.

Febra mă incendia, cu toate că rănile parcă nu mă mai dureau atît de tare. Mai ales aceea din umăr îşi astîmpărase durerile. În schimb simţeam. Vreau să spun prin asta că ştiam exact locul pe unde pătrunsese glontele, pentru că locul acela zvîcnea, aproape ritmic. Ce însemna zvîcnirea aceea nu era greu să înţeleg; rana începea să facă puroi.

Şi, atunci, din nou am avut sentimentul că mă aşteaptă şi pe mine soarta falsului Teller. Lipsit de orice

fel de îngrijire medicală şi fără să am la îndemînă măcar tinctură de iod, rana se va cangrena fără îndoială, dacă nu cumva, mai înainte, aveam să fiu descoperit şi arestat. M-am întrebat atunci dacă nu ar fi mai bine să mă folosesc de automatul de care mă despărţisem o clipă, pentru a pune capăt unei agonii dureroase şi iremediabile.

Aveam să mor tocmai cînd mă aflam în posesia hărţii, pe care adevăratul Teller însemnase toate obiectivele dispozitivului de foc al hitleriştilor din sectorul acela afurisit, care ne cauzase atîtea pierderi. Aveam să mor, fără să am măcar satisfacţia datoriei împlinite.

Dar, nu! Nu puteam accepta moartea ca pe ceva iremediabil. Trebuia să lupt împotriva ei, împotriva propriei mele slăbiciuni. Un tovarăş de-al meu, călit în închisori şi lagăre, mă învăţase că pentru un comunist posibilul începe abia de acolo de unde pentru toţi ceilalţi oameni începe imposibilul.

„De-ar trece timpul mai repede, de s-ar lăsa mai curînd noaptea. Atunci..."

Dar gîndul nu îndrăzni să meargă mai departe. De fapt, în starea în care mă aflam, nu vedeam ce aş putea face mai tîrziu, după ce avea să se întunece. Totuşi era aceasta o speranţă, aş zice speranţă supremă, era oxigenul de care aveam nevoie ca să nu mă las înfrînt.

Dar şi această speranţă se risipi în clipa cînd am auzit paşi afară, în curte. Venea cineva, venea, fără îndoială, un om al falsului Teller. De data aceasta totul era pierdut. Ghinionul se ţinea scai de mine.

„Dar, dacă, totuşi trebuie să mor, atunci să mor, cum se spune, cu faţa la inamic, vînzîndu-mi cît mai scump pielea."

Am încercat să mă ridic în capul oaselor, dar n-am izbutit. Pierdusem mult sînge şi încă mai continuam să pierd. Pînă la urmă, am izbutit să mă întorc pe partea dreaptă, cu automatul în poziţia de tragere. Desigur, era o poziţie destul de incomodă, totuşi eram convins că nu voi greşi ţinta.

Şi, cu degetul pe trăgaciul automatului, am aşteptat. Acum paşii se auzeau aproape şi, spre satisfacţia mea, eram sigur să sînt paşii unui singur om.

„Dacă e aşa, poate că voi izbuti să mă descotorosesc şi de ăsta".

Deşi mai liniştit, mai stăpîn pe mine, am simţit cum mi se crispează degetul pe trăgaci.

Paşii se auzeau acum în tindă. Unul, încă unul, şi, în fine, încă unul. Necunoscutul se opri în dreptul uşii mele, dar în acelaşi timp în dreptul uşii înapoia căreia se descompunea cadavrul falsului Teller.

„Oare pe care uşă o va deschide mai întîi ? Pe a mea sau pe cealaltă ?"

Deşi respiraţia îmi era ceva mai scurtă, n-aş putea spune că-mi era frică. Eram — oricît s-ar părea de curios — mai curînd emoţionat.

În sfîrşit, cel de afară intră în cealaltă cameră. L-am auzit deschizînd uşa.

„Peste cîteva clipe are să se hotărască, într-un fel sau altul !" mi-am zis furios că şi de data asta aveam ghinion.

Pentru că — raţionam — necunoscutul, descoperind mai întîi cadavrul falsului Teller, va deveni mai prudent şi nu va intra buzna la mine fără să-şi ia anumite măsuri de siguranţă. Pe cînd dacă intra mai întîi la mine, avînd avantajul surprizei, m-aş fi putut descotorisi mai uşor de el.

Ceva mai tîrziu — de fapt nu mai tîrziu de cinci, şase minute — am auzit din nou paşii şi am văzut clanţa uşii mişcîndu-se. Şi dacă în clipa cînd uşa porni să se deschidă nu aş fi auzit cuvintele ce urmează, rostite de un glas de femeie, automatul meu ar fi început să meliţe.

— Boje ! Boje !

Apoi şi-a făcut apariţia în prag o bătrînică înaltă şi slabă ca o icoană bizantină.

Se aştepta să dea cu ochii de mine — ulterior mi-a explicat că a pus-o pe urma mea dîra de sînge — pentru că atunci cînd mă descoperi nici nu tresări măcar.

„O fi menajera falsului Teller", mi-am zis, întrebîndu-mă în acelaşi timp dacă şi ce fel de primejdie mă pîndea din partea bătrînei.

Mă înşelam însă. Bătrîna — cum aveam să aflu mai mult din gesturi decît din puţina germană pe care o vorbea — fusese menajera adevăratului Teller, pe care falsul Teller o păstrase. Informaţia aceasta mă intrigă, pentru că nu-mi venea să cred că un agent al serviciului de contrainformaţii putuse proceda atît de imprudent. Bineînţeles, numai prin semne, neputînd căpăta explicaţiile de care aveam nevoie, am renunţat s-o mai chestionez. Ulterior — vreau să spun, cîteva ore mai tîrziu — nedumerirea mea avea să se risipească. Aveam să aflu următoarele : într-o zi, omul pe care îl ucisesem apăruse pe neaşteptate, şi, dîndu-se drept fratele lui Teller, pretindea că fusese chemat de către acesta ca să aibă grijă de stupi cît timp avea să lipsească — o săptămînă, două — cu diverse treburi la Praga. Treburile care îl solicitau la Praga erau atît de urgente, încît plecase în timpul nopţii, fără ca să-l mai aştepte.

Bineînţeles, dacă bătrîna ar fi fost mai puţin deşteaptă, ar fi acceptat explicaţia, fără să se mire. Dar, cum nu era proastă — şi mai ales fiindcă ochii ei ştiau să observe — şi-a dat seama că treburile pentru care plecase adevăratul Teller aveau să-l absoarbă în aşa măsură, încît nu se va mai întoarce niciodată. De asemenea, şi-a dat seama cam ce fel de frate putea fi cel de-al doilea Teller.

Dar, aşa cum am mai spus, despre toate acestea am aflat mai spre seară.

La început, după ce bătrîna mă privi cîteva clipe din prag clătinînd din cap, veni lîngă mine, şi mai mult prin gesturi, îmi dădu să înţeleg că trebuie să-mi oblojească rănile. Din felul cum îmi vorbi, dar mai ales din întreaga ei atitudine reieşea că îşi îndeplinea rolul de infirmieră din pură obligaţie. Era clar că, din anumite motive, nu avea încredere în mine. În timp ce-mi spăla rănile, arătînd cu degetul spre „Crucea de fier", care, nu ştiu prin ce împrejurare, nimerise într-o băltoacă de sînge, mă întrebă dacă sînt neamţ. I-am răspuns că nu, fără să-i dezvălui naţionalitatea.

— Şi de ce l-ai omorît pe ăla ?

Am simţit că pot avea încredere în ea. Pentru că în clipa cînd a auzit că nu sînt neamţ, a devenit mai puţin rigidă, mai caldă. I-am spus că sînt român şi i-am explicat în ce împrejurări îl omorîsem. Dacă bătrîna ar fi ştiut să vorbească nemţeşte tot atît de binişor pe cît înţelegea, conversaţia dintre noi ar fi avut rezultate mult mai fructuoase, cel puţin pentru mine.

Aflînd că sînt român, mă privi cîteva clipe cu o legitimă curiozitate. Pe urmă, deveni şi mai atentă. M-am abandonat cu încredere mîinilor ei dibace, şi, trebuie să mărturisesc, am avut tot timpul senzaţia că mă las îngrijit de mama mea. Cred că tocmai de aceea, împrumutînd un cuvînt pe care îl auzisem la soldaţii sovietici, i-am spus : *mamuşca.*

Dacă la îndemînarea cu care îmi spăla şi lega rănile ar fi putut adăuga niscai medicamente, fără îndoială că starea mea s-ar fi ameliorat. Dar neavînd nici un fel de medicament, tot ceea ce a putut face a fost să mă bandajeze în aşa fel, ca să împiedice sîngele de a mai curge. După aceea, mi-a dat să beau o cană cu lapte. Am băut-o şi i-am mai cerut una.

O oră mai tîrziu, era gata de plecare. Mă făcu să înţeleg că va reveni mai tîrziu, spre seară, şi îmi recomandă să fiu liniştit, întrucît aproape că nu mai rămăseseră nemţi în sat.

Pe urmă, după ce bătrîna a plecat, am adormit. Am adormit atît de adînc, încît nu m-am trezit decît seara şi abia cînd am simţit o mînă pe frunte. Era bătrîna, dar nu singură. Din spatele ei, se uita la mine un bărbat tînăr, poate ceva mai tînăr decît mine. Era îmbrăcat într-un fel de uniformă necunoscută şi pe piept i se odihnea automatul.

Dînd cu ochii de el, instinctiv, am întins mîna după automatul meu. Dar bătrîna mă linişti, lămurindu-mă că e fiul ei şi că nu am motiv să-mi fie teamă.

— El e partizan, îmi explică şi mîndria cu care pronunţă cuvintele îmi risipi pe dată toată neîncrederea şi îngrijorarea.

M-am uitat la el, de data asta cu curiozitate. De cînd trecusem pe teritoriul Slovaciei auzisem că partizanii

operau în spatele liniilor nemțești, dar acum mi se întîmpla pentru prima dată să mă găsesec în fața unui partizan.

Tînărul partizan vorbea destul de bine limba germană, așa că ne-am putut înțelege. Se arătă foarte interesat să afle cum ajunsesem în sat și în ce scop. Am considerat că pot să-i spun adevărul. Informația pe care i-am dat-o că falsul Teller era fără îndoială un agent al serviciului de contrainformații hitlerist nu-l impresionă. Bănuise. Pe urmă, mă întreba dacă nu-mi putea fi de folos în vreun fel.

— Prin mama dumitale, mi-ai și fost de mare folos. Mi-ați salvat viața. Mai mult ce aș putea pretinde ?

Partizanul aproape se supără :

— Ce a făcut mama pentru dumneata asta e cu totul altceva. Eu cum aș putea să-ți fiu de vreun folos ? Dar era să uit. În legătură cu sănătatea dumitale, iată, asta e tot ce am putut să fac rost deocamdată.

Și îmi întinse patru tablete care, după format și culoare, am bănuit că sînt sulfamide.

— Eu știu cum ai putea să-mi fii de folos ? întrebai cu îndoială, dar în același timp, tentat teribil de gîndul care îmi venise dintr-o dată în minte.

— Poate că vrei să transmiți vreo veste dincolo, la ai dumitale. Pot trece, să știi.

Apoi descoperind stația de radio :

— Dar probabil că ai și făcut-o pînă acum.

Din nenorocire, nu puteam transmite prin radio informațiile pe care mi le furniza harta. De aceea, propunerea partizanului mi se păru mai mult decît ispititoare.

„În definitiv, ce risc ? m-am întrebat.

Dacă, prin absurd, tînărul partizan nu era ceea ce voia să pară, atîta vreme cît eu, toropit de febră și cu una din răni obrintită sau, în cel mai bun caz, pe punctul de a se obrinti, nu puteam părăsi așternutul, ceea ce aș fi riscat — dacă lucrul acesta se putea numi risc — era ca, prin presupusul partizan, harta să ajungă din nou în mîinile nemților. În schimb, dacă era, într-adevăr, un partizan, atunci existau toate șansele ca harta să ajungă la divizie.

M-am hotărît relativ repede. I-am dat harta, i-am spus pe unde trebuie să treacă, la ce oră şi cu cine să ia legătură. N-a reţinut decît numele sublocotenentului Paraschivescu, deoarece cunoştea un loc de trecere mult mai sigur.

M-a asigurat că, cel mult într-o oră, harta va fi predată sublocotenentului Paraschivescu. Pe urmă, pentru mai multă siguranţă, m-a pus cu saltea cu tot pe o pătură, şi, ajutat de maică-sa, m-au cărat, pe această improvizată brancardă, într-o casă vecină. M-au culcat într-un pat şi după ce mi-au dat să înghit două din cele patru sulfamide, au plecat, făgăduindu-mi pentru a doua zi veşti şi îngrijire medicală.

Abia cînd am rămas singur mi-am dat seama că aveam febră mare. Cămaşa pe mine parcă era de jar. Mă frigea. Şi îmi era sete. O sete cumplită. Am dat să mă ridic în capul oaselor, dar n-am izbutit. N-am izbutit decît pe jumătate şi m-am prăbuşit înapoi, în aşternut, cu toată greutatea corpului pe umeri. Durerea a fost înnebunitoare. Cu eforturi desperate, am izbutit să mă întorc pe partea convenabilă. Capul mă durea, urechile îmi vîjîiau. Cu ochii căscaţi în întunericul compact, priveam un închipuit cortegiu de steluţe, care treceau la un pas de mine, zumzăind. Afară, în noapte, parcă totul încremenise.

Pe urmă, ce s-a mai întîmplat nu-mi mai amintesc. Cele cîteva amintiri pe care le păstrez nu ştiu dacă au fost adevărate sau ţin de delirul care a durat toată noaptea.

Cînd mi-am revenit, ferestrele erau spălate de întuneric.

„Iată, se destramă noaptea ! Oare, o fi ajuns harta în mîinile sublocotenentului Paraschivescu ?" m-am întrebat cu nelinişte.

În clipa aceea, s-a dezlănţuit canonada. Trăgea artileria noastră cu toate gurile de foc. La un moment dat, în pauzele dintre bubuituri, am auzit un huruit de motoare care se tot apropia. L-am recunoscut. Era huruitul caracteristic bombardierelor sovietice.

Ascultam fericit canonada, ascultam fericit huruitul bombardierelor.

Şi atunci am ştiut că partizanul predase harta în mîinile sublocotenentului Paraschivescu. Predase harta şi acum artileria noastră pe de o parte, iar pe de alta bombardierele sovietice vărsau tone întregi de proiectile asupra obiectivelor hitleriste.

Artileria se îndîrjise. Bateriile trăgeau în rafale. Exploziile îmi ajungeau în urechi ca o succesiune de sunete. Bombardierele, ajunse şi ele deasupra obiectivelor, bombardau. Se cutremura pămîntul şi huia văzduhul.

Mi-am culcat obrazul drept pe duşumeaua rece şi am murmurat fericit :

„După un astfel de bombardament, ai noştri vor trece ca prin brînză !"

Pe urmă am închis ochii. Cînd i-am deschis din nou mă aflam într-un spital de campanie. [1]

[1] Relatînd întîmplarea pentru cititorii săi, autorul nu are alt merit decît de a fi transcris fidel cele ce i-au fost relatate de către sergentul Burlacu Alexandru pe care l-a cunoscut într-un spital de campanie.

ULTIMA RAFALĂ

La început numele nu mi-a trezit nici o amintire. Mi s-a părut că-l aud pentru prima dată. Abia pe urmă, în timp ce, la invitaţia mea, a început să se dezbrace, am avut vaga impresie că Panait Huştoiu nu-mi este un nume cu desăvîrşire necunoscut. Parcă mai auzisem vorbindu-se despre acest om, şi încă de curînd. Aducerea aminte precisă a venit însă treptat. Întîi mi-am amintit că, nu mai departe decît în ajun, o revistă săptămînală din Capitală se ocupase pe larg de pacientul meu. Într-un portret literar reuşit, un tînăr scriitor creiona cu mult talent figura comunistului Panait Huştoiu, de doisprezece ani ales mereu preşedinte al cooperativei agricole de producţie „Zori noi", una din cele mai vechi şi mai înfloritoare din întreaga regiune. Apoi pe urmă, în timp ce mă pregăteam să-i palpez abdomenul, descoperind sub ombilic cicatricea, mi-am adus aminte că îl cunoscusem cu ani în urmă, pe vremea cînd eram chirurg la spitalul militar de campanie nr. 9.

— Va să zică — mi-am spus — omul acesta este Panait Huştoiu !... Deţinutul !... Extraordinar ! Deşi fizic nu s-a schimbat prea mult, pare cu desăvîrşire alt om.

Cînd am sfîrşit examenul, nerăbdător şi neliniştit, m-a întrebat :

— Sper că nu aveţi de gînd să mă internaţi în spital, tovarăşe doctor.

— Deocamdată, nu ! Suferiţi de gastrită.

— Îmi luaţi o piatră de pe inimă. Acum, primăvara, nu am timp să fiu bolnav.

— Sa ştiţi că va trebui să ţineţi cîtva timp regim şi să luaţi, neapărat, medicamentele pe care vi le voi prescrie.

— Dacă este absolut nevoie, voi ţine regim şi voi lua şi medicamentele.

După ce i-am scris reţeta, m-am trezit rostindu-mi gîndul tare :

— Va să zică, dumneavoastră sînteţi Panait Huştoiu, deţinutul !

S-a uitat la mine cu uimire şi curiozitate. Era evident că se străduia să-şi amintească în ce împrejurare îl cunoscusem. La rîndul meu, l-am cercetat cu nu mai puţină curiozitate.

Era acelaşi şi totuşi de nerecunoscut. Era acelaşi, în sensul că cei optsprezece ani care trecuseră nu-l îmbătrîniseră. I-ai fi dat cel mult patruzeci şi doi de ani, deşi, după socotelile mele, avea aproape cincizeci. Ochii, în schimb, nu mai erau aceiaşi. Altă dată fuseseră blînzi, sfioşi. Acum privirea lor era metalică, dîrză, sfredelitoare. Şi vocea i se schimbase. Nu mai era domoală, ci puternică, puţintel aspră, însă convingătoare, cu alte cuvinte, vocea unui om cu voinţă hotărîtă, care izbuteşte să se facă ascultat tocmai fiindcă ştie să cîştige încrederea acelora cărora li se adresează. Părul puţin încărunţit pe la tîmple se păstra bogat şi uşor ondulat. Doar creţurile din jurul ochilor trădau că cei optsprezece ani care trecuseră fuseseră ani de luptă şi de eforturi.

— Dacă ştiţi că mi se spunea deţinutul înseamnă că aţi fost medic la spitalul militar. Aşa-i ?

— Am fost.

Panait Huştoiu îşi boţi fruntea. Tot nu-şi reamintea de mine.

— În noaptea în care hitleriştii au minat spitalul, am dat şi eu o mînă de ajutor. Vă reamintiţi acum ?

Panait Huştoiu se lovi cu palma peste frunte.

— Da !... Da !... Acuma ştiu ! Dumneavoastră sînteţi medicul care aţi fost printre primii cînd i-am atacat pe hitlerişti, deşi nu mai aveaţi un glonte în revolver. Aşa-i ?

Am dat din cap afirmativ.

— Iată o întîlnire neașteptată, tovarășe doctor, care nici nu vă închipuiți cît de mult mă bucură.

S-a ridicat și mi-a întins ambele mîini, bucuros din cale-afară. În clipa aceea, semăna foarte mult cu Panait Huștoiu pe care îl cunoscusem cu ani în urmă.

Pe urmă, privindu-mă cu căldură și simpatie, îmi spuse fără nici un fel de părere de rău :

— Cum au mai trecut anii !

— Repede, necrezut de repede. Și cîte lucruri minunate nu s-au întîmplat în anii aceștia. În ceea ce vă privește, ați devenit un om însemnat. Despre dumneavoastră scriu ziarele, revistele. Nu mai departe decît ieri am citit un portret literar...

— Îl știu... L-am citit și eu. Aflați însă de la mine că tovarășul care a scris a cam înflorit lucrurile. De aceea, cînd pică vreunul pe la noi — și pică destui — le spun : Vreți să scrieți despre cooperativa noastră ? Scrieți cît poftiți. Nu aveți să scrieți și despre mine dacă e musai, așa cum spuneți. Dar mai cu măsură. Fiindcă, dragă tovarășe, adevărul adevărat este acesta : dacă gospodăria noastră este fruntașă pe regiune și multimilionară, în primul rînd meritul este al colectiviștilor noștri care au avut încredere în cuvîntul partidului încă în urmă cu doisprezece ani.

— Ziariștilor le-ați povestit cum ați salvat spitalul ? l-am întrebat ceva mai tîrziu.

— De ce să le fi povestit ! Ce, parcă numai eu l-am salvat ? Pe Răuț l-ați uitat ? Dar pe Paraschivoiu, pe sora Cornelia, pe invalidul cu piciorul anchilozat, pe dumneavoastră și pe ceilalți ? N-am spus decît la partid, atunci cînd m-au primit. Am vorbit despre toți.

— Bine, dar dumneavoastră ați fost acela care ne-ați mobilizat.

— Ei, da ! Ceva am făcut, nu zic. Trebuie să știți însă că, dacă atunci am avut curaj, lucrul s-a datorat numai tovarășului Bunea.

— Tovarășului Bunea ? Cine-i tovarășul acesta ?

Panait Huștoiu zîmbi :

— Nu aveți de unde să-l știți. L-am cunoscut la închisoarea din Caransebeș. El mi-a deschis ochii, el m-a

ajutat să înţeleg, atîta cît mă ducea capul, pentru ce luptă comuniştii. Fiindcă, trebuie să aflaţi că, neavînd carte, pe atunci mintea mea era aşa cum sînt ochii unora: cu albeaţă. Îmi aduc aminte acum că, atunci cînd am aflat ce plănuiau hitleriştii în legătură cu spitalul, imediat m-am gîndit la tovarăşul Bunea care-mi deschisese capul şi mi-am zis: Trebuie să fac musai ceva... Ei, dar eu vă ţin de vorbă şi dincolo vă aşteaptă pacienţi.

Într-adevăr, în sala de aşteptare mai erau încă destui bolnavi.

— Aş vrea să ne mai vedem, tovarăşe Huştoiu.

— Cu mare plăcere, tovarăşe doctor.

— Veniţi des pe la oraş?

— Mult mai des decît mi-e voia.

— Într-una din zile, cînd veţi mai veni, treceţi pe la mine, pe acasă. Soţia mea va fi bucuroasă să vă cunoască.

— Am să vin neapărat.

Ne-am strîns mîinile şi a plecat. Peste cîteva clipe, l-am văzut de la fereastră urcîndu-se într-un „GAZ".

Revederea neaşteptată, şi încă după atîţia ani, mi-a trezit curiozitatea să-l cunosc mai îndeaproape. Şi lucrul a fost cu putinţă, fiindcă făgăduinţa de a ne revedea nu a rămas doar o simplă formulă de politeţe. În lunile următoare ne-am revăzut de mai multe ori, la mine acasă, la el, la cooperativă. Am mai stat de vorbă şi cu alte persoane care, la fel ca mine, îl cunoscuseră cu optsprezece ani în urmă: cu doctorul Poenaru, pe atunci şeful spitalului militar de campanie nr. 9, cu sora Cornelia, infirmiera şefă, cu Manole Crăiuţ, comandantul formaţiunii patriotice de luptă şi cu mulţi alţii.

Stînd de vorbă cu atîţia oameni, s-a născut ideea de a aşterne pe hîrtie tot ce am izbutit să aflu despre acest om. Dar întrucît despre Panait Huştoiu cel de astăzi au scris adesea ziarele noastre — şi fără îndoială că vor mai scrie — mă voi rezuma să povestesc despre Panait Huştoiu cel de acum optsprezece ani, despre deţinutul pe care ni l-au trimis să-l vindecăm pentru ca după aceea să fie executat.

Despre acest Panait Huştoiu vreau să scriu şi, mai ales, despre un episod din viaţa sa care ilustrează, cu prisosinţă, că oamenii cinstiţi, din afara partidului, dar sub influenţa mobilizatoare a acestuia, au fost capabili, în împrejurări grele, de fapte eroice pe care în alte condiţii nu le-ar fi putut înfăptui.

Şi fiindcă în cele ce urmează să povestesc voi folosi în cea mai mare parte datele şi amintirile care mi-au fost relatate de către aceia care l-au cunoscut mai bine, voi reda faptele fără a mai face referire la mine.

Cînd şeful de post i-a făcut cinstea să-i înmîneze personal ordinul de chemare, lucrurile s-au petrecut puţin altfel.

Mai întîi, cîinele Gruia, nu s-a obosit nici măcar să-l latre. Gruia era un cîine bătrîn şi blajin, care atunci cînd cineva intra pe poartă, fie că-l cunoştea, fie că nu, îi ieşea înainte gudurîndu-se. Panait Huştoiu îl certa deseori, făcîndu-l „bleg", fiindcă nu ştia deosebi pe oamenii buni de cei răi, şi nici pe prieteni de duşmani. Ţinea însă la cîine. Îl crescuse doar el cu mămăligă muiată în lapte, spre marea indignare a nevestei sale, care nu putea pricepe cum el, om în toată firea, îşi pierde vremea cu o potaie bălţată şi cu ochi, pe atunci, urduroşi.

Gruia cînd l-a văzut pe şeful de post că intră în ogradă i-a ieşit înainte gudurîndu-se, cum îi era obiceiul. Dom' şef Zîmbrea nu i-a dat însă nici o atenţie. Îndreptîndu-se grăbit spre casa pitită sub nişte duzi, tocmai în fundul ogrăzii, a întrebat cu glas tare, încă de departe:

— Măi, Panaite, eşti acasă ?

Şi fiindcă nu i-a ieşit nimeni înainte, vrînd, nevrînd a trebuit să străbată toată curtea. În casă n-a zăbovit mult. Pe urmă, în timp ce se îndrepta grăbit spre poartă. Gruia s-a apropiat pe furiş şi, tocmai cînd dădea să iasă, s-a repezit şi l-a muşcat de pulpa piciorului. Colţii cîinelui i-au sfîşiat moletiera şi au pătruns adînc în carne. După isprava aceasta, Gruia nu a fugit, aşa cum ar fi făcut un alt cîine. S-a retras numai puţin, s-a proptit pe picioarele dinapoi şi, zbîrlindu-şi părul de pe ceafă, a început să mîrîie la jandarm şi să-şi arate colţii.

Şeful de post, după o clipă de uluială, cînd îşi văzu moletiera sfîşiată şi sîngele curgînd gîrlă, duse furios carabina la ochi şi trase. Dulău făcu un salt în aer şi se prăbuşi fără să mai mişte.

Zgomotul împuşcăturii îl scoase afară din casă pe Panait Huştoiu. Cînd îl văzu pe şeful de post cu carabina în mînă şi pe Gruia culcat într-o rînă cu picioarele în aer şi ţepene, înţelese.

— De ce mi-ai împuşcat cîinele, dom' şef ?

— De ce ? Auzi, tîlharul mai întreabă de ce ! De ce ţii javra dezlegată cînd ştii că are năravul să se repeadă pe ascuns şi să muşte ? Uite ce-mi făcu, mă ! Ai să-mi plăteşti pantalonii, auzi, mă ?

— Isprava asta a făcut-o Gruia ? întrebă cu neîncredere Panait Huştoiu.

— Dar cine, mă dobitocule, crezi c-a făcut-o ?

— Iote-te, domnule ! se miră Panait Huştoiu.

Turbînd de furie, şeful de post începu să urle de se auzi pînă la capătul uliţei :

— Ce te miri, bă ? Soarele mă-ti de calic ! Te împuşc, la fel ca pe jigodia asta !

Şi fiindcă Panait Huştoiu se uita la el cu dispreţ, jandarmul a înşurubat în umăr carabina, mînuind totodată închizătorul.

Dar acum îi sări ţandăra şi lui Panait Huştoiu. Galben la faţă de mînie, porni hotărît spre poartă. În drum apucă toporul pe care îl uitase la tăietor.

— Ce face ? Vrei să mă împuşti, dom' şef ? Adicătelea de ce să mă împuşti ? Mă-ntrebi de ce mă mir ? Păi, cum să nu mă mir, cînd bietul cîine de cînd e el n-a muşcat pe nimeni.

— Aşa vorbeşti tu cu mine ? Cu mine, mă nenorocitule, mă sărăntocule !

Dar Panait Huştoiu nu se sperie de ameninţare. Dimpotrivă, abia acum, cînd descoperise de ce Gruia îl muşcase pe şef, deveni şi mai furios că-i împuşcase cîinele.

— Şi adicătelea, de ce mi-ai ucis cîinele, dom' şef ? Fiindcă te-a muşcat ? Dar ce vină are el că eşti matale atît de rău, încît pînă şi un bleg ca el te-a simţit şi nu s-a putut înfrîna să nu te muşte ? De ce, dom' şef, l-ai împuşcat ?

Întrebarea era încărcată de atîta amenințare, încît șeful de post, cu toate că era înarmat, se neliniști :

— Parascovenia mă-ti de nebun ! Lasă că pun eu gabja pe tine, n-ai grijă !

Și, fără să mai întîrzie o clipă, ieși pe poartă, de-a-ndăratelea.

Panait Huștoiu privi întunecat după el, pe urmă se întoarse în casă, călcînd apăsat și cu privirea în pămînt. Vocea detunată a jandarmului adunase pe la garduri vecinii, mai ales vecinele. Cu toții și cu toatele fuseseră martori cum îl înfruntase Panait Huștoiu. Acum, bucuroși, îl lăudau :

— Bravo, Panaite ! Bine l-ai mai înfruntat ! A plecat cu coada între picioare, tîlharul dracului.

Cel care vorbise era un moșneag ce fuma din pipă. Obiceiul acesta îl căpătase încă din vremea primului război mondial, cînd căzuse prizonier la austrieci.

Panait Huștoiu nu-i răspunse.

O femeie întrebă îngrijorată :

— Nu cumva ți-a adus ordin, Panaite ?

— Mi-a adus ! Iaca acu' mă mînă și pe mine.

Un țînc, care stătuse cocoțat pe gard, sări jos și o rupse la fugă spre casă.

— Țață Aglaie, nea Panait a primit ordin.

Panait Huștoiu intră în casă, fără să mai privească nici în dreapta, nici în stînga. Cei strînși pe la garduri se risipiră și ei curînd. Doar vecinele mai întîrziară prin ogradă să poarte vestea către femeile care treceau pe uliță.

Acasă, amintindu-și de cele întîmplate, șeful de post se învineți de furie :

„Ai dracului oameni, și el, și nevastă-sa ! M-au primit... ptiu cum m-au primit, păcătoșii dracului !" își vorbi șeful de post.

— Ce-i, dom' șef ? îl luase în primire din prag stăpînul casei. Nici bună ziua, nici să se ridice în picioare, așa cum obișnuiau alții.

— Ce să fie ! Ți-a venit ordin. Pleci chiar de astăzi. Mîine să fii la regiment. Dacă te mai prind mîine prin sat, dai de dracu' ! Mă știi doar !

— Te știu ! Cine nu te știe pe dumneata !

— De bun ce ești, dom' șef, se usucă iarba pe unde calci, adăugase Dochița, nevasta lui Panait.

— Mă Panaite, dacă nu ești în stare să pui lacăt la gura muierii tale, am să dau ordin jandarmilor mei s-o facă.

— Dă fițuica ceea încoace, dom' șef, și du-te cu sfîntuleț'u' ! Du-te, că dacă eu știu cum ești, dumneata nu știi cum sînt eu.

— Na-ți-l ! Dar bagă de seamă. Dacă mîine te mai prind prin sat, bine n-o să fie de tine. Mă auzi tu ?

Panait Huștoiu nu i-a răspuns. A apucat ordinul de chemare numai cu două degete, parcă a scîrbă, și repede l-a lăsat să cadă într-o strachină de pe cuptor, plină numai pe jumătate cu boabe de porumb.

— Iaca îți veni și ție rîndul să te duci ! a grăit Dochița după plecarea jandarmului.

Rostise cuvintele fără să plîngă și fără să se vaite, ca și cînd ar fi constatat un fapt care n-o privea defel.

Panait Huștoiu o cunoștea însă bine, simțea jalea ce se ascundea înapoia cuvintelor.

— Ăsta-i războiul dracului. Pînă la urmă, le vine tuturor rîndul. Doar moșnegii de-or să scape.

Dar tocmai acum se auzi împușcătura și Panait ieși să vadă ce se întîmplase.

Cînd se întoarse, Dochița care învîrtea mămăliga în ceaun întrebă fără să se uite la el.

— A tras tîlharul de șef ?

— El ! l-a împușcat pe Gruia !

— Da' de ce ? Nu l-ar mai răbda sfîntu' !

— L-a mușcat de pulpa piciorului. Da' l-a mușcat, nu glumă !

— Mai bine îi rupea beregata !

Panait Huștoiu nu-i răspunse. Se așeză pe vine, cu spatele rezemat de perete și începu să-și răsucească o țigară groasă.

Abia mult mai tîrziu întrebă :

— Tu ce zici, Dochiță ?

— Eu zic să te duci pînă la regiment. Poate ai norocul şi te opresc pentru vreo treabă la „pese" [1]. Ce zici ?

— Ce să zic ! De bună seamă că am să mă duc pînă acolo. Poate că — vorba ta — am noroc... Iacă am plecat, Dochiţă !

— Du-te şi să te păzească sfîntuleţu', Panaite !...

S-au îmbrăţişat, iar omul s-a depărtat mergînd cu paşi mari şi apăsaţi. Greu îi mai era că trebuia să se despartă de Dochiţa. Cînd a ajuns la capătul uliţei a întors capul. Dochiţa era tot în poartă. Privea de departe şi părea o stană de piatră. I-a făcut semn cu mîna şi a întors repede capul, fără să mai vadă dacă femeia i-a răspuns sau nu.

Dacă l-ar fi întrebat cineva cum de ajunsese să-l suspecteze, n-ar fi putut răspunde. Cu toate acestea îl bănuia, deşi toate încercările de a-l dovedi se soldaseră cu eşecuri. Dacă Negrilă n-ar fi fost invalid — şi încă mare mutilat — ar fi ştiut cum să procedeze ca să afle dacă are sau nu vreo vină. L-ar fi chemat la post şi — credea el — l-ar fi făcut să-şi amintească pînă şi de laptele pe care l-a supt de la mamă-sa. Aşa însă nu îndrăznea, de teamă să nu-şi ridice în cap întreg satul, care îl ura de moarte.

Totuşi, ca să se pună la adăpost, în cazul în care ar fi izbucnit cine ştie ce boroboaţă în sat, trimise la legiunea de jandarmi o notă informativă, în care arăta că „aplecîndu-şi urechea la propaganda comunistă subversivă, oamenii se vorbesc să saboteze aprovizionarea trupelor germane şi propriul nostru front, refuzînd să livreze cereale, vite şi orice fel de alimente". Cerînd instrucţiuni speciale, informa totodată că este pe punctul de a „identifica pe unul dintre agenţii comunişti care acţionează cu multă abilitate în comună".

Partea sedentară a regimentului din care făcea parte Panait Huştoiu se dispersase în satul Caiaua, tocmai în Oltenia. Era un sat de şes, mare, cu multe case arătoase din zid şi acoperite cu tablă, semn că numărul chiaburi-

[1] În vechea armată P.S. însemna partea sedentară a regimentului, spre deosebire de P.O.: partea operativă.

lor nu era mic. Se înşirau mai toate pe uliţa principală, între biserică şi primărie. Spre margine şi pe uliţele lăturalnice erau doar nişte coşmelii, în cea mai mare parte acoperite cu stuf. Satul gemea de concentraţi.

Regimentul lor suferise pierderi grele şi avea nevoie de o reîmprospătare masivă. Era vorba să plece pe front cîteva batalioane de marş. Şi, cu toate acestea, numai o parte dintre cei care primiseră ordine de chemare se prezentaseră. Maiorul — comandantul P. S. — era îngrijorat, întrucît şi la precedenta reîmprospătare a regimentului procentul celor care refuzaseră să se prezinte fusese ridicat. Întrucîtva se mîngîia, deoarece ştia că şi la celelalte regimente situaţia era similară. (Un căpitan de la cercul teritorial îl informase, cu totul şi cu totul confidenţial, că numărul celor nesupuşi la încorporare şi concentrare trecuse de cîteva mii.)

Faptul că cei chemaţi se prezentau cu greu sau deloc întîrzia plecarea batalioanelor de marş spre front, unde se simţea atîta nevoie de combatanţi. O altă dificultate era şi aceea că oamenii se prezentau în loturi mici, mulţi dintre ei întîrziind intenţionat prin gări sau prin alte sate unde aveau rude. De pildă, odată cu Panait Huştoiu, coborîră la Caiaua doar vreo treizeci de concentraţi. În grupuri — grupurile erau alcătuite din consăteni — porniră spre P. S. Erau cu toţii întunecaţi, deprimaţi. Mergeau aduşi de spate, cu privirile încruntate, aţintite în pămînt. În drum, se încrucişau cu cei care, sosiţi mai de mult, îmbrăcaseră de acum uniforma. Cîte unul mai curios întreba :

— Din ce comună eşti, măi judeţ ?

Cînd Panait Huştoiu şi cei care veniseră cu acelaşi tren ajunseră la regiment, se prezentară cu toţii la biroul mobilizării. Majorul de la mobilizare era un vlăjgan înalt cît o prăjină şi slab ca un ţîr, negricios la faţă, cu o mustaţă de catran care se subţia spre colţurile gurii, cu sprîncenele împreunate şi ochii parcă lăcuiţi. Le lua ordinele, le striga numele de cele mai multe ori schimonosindu-le, în timp ce un furier, chel şi fălcos, îi scria pe un tabel.

— Indringeanu Petre !

— Idrigeanu, dom' majur. Prezent !

— Idrigeanu Petre. Compania cincea. Marş la magazie să te echipeze !

Pe unii îi cunoştea mai dinainte. Ăstora le lua ordinele, le punea deoparte şi nu-i repartiza la nici o companie. Erau cei mai rumeni, mai graşi şi mai bine îmbrăcaţi. Din siguranţa cu care priveau la cei din jurul lor se cunoştea că se prezentaseră cu buzunarele doldora de parale.

— Huştoiu Panait !

— 'Zent !

— Compania întîi. Fuga marş la magaziner, să te echipeze.

I se dădu echipamentul aproape nou şi o armă Z.B. năclăită de unsoare.

— Iaca, mă, te înţoleşti ! glumi sergentul major care avea în primire magazia de efecte.

— Ei, da ! Omul cînd moare e îngropat cu hainele cele bune.

— Lasă că nu mor toţi. Şi apoi, dacă ţi-o fi să mori, încaltea mori pentru ţărişoara noastră.

Întrucît batalioanele de marş urmau să plece pe front în cîteva zile, li se dăduse voie soldaţilor să-şi aleagă singuri cantonamentele. Se cerea doar ca ele să nu fie prea departe de casă unde se afla instalat P.S.-ul.

Panait Huştoiu se aciuă într-o coşmelie, care tocmai din cauza aceasta fusese ocolită de ceilalţi concentraţi. Stăpîna casei era singură. Omul ei plecase pe front din primele zile şi de atunci nu mai primise nici o veste de la el. Nu ştia dacă mai trăieşte sau nu. Era o femeie ca la douăzeci şi şapte de ani, bolnavă de piept, îmbătrînită înainte de vreme. Înaltă şi slabă, trezea mirare că picioarele mai pot purta trupul. Nu avea rude. Nu avea copii. Singură şi bolnavă trăia mai mult din mila vecinilor. Îl primi pe Panait Huştoiu cu inima deschisă — se bucura că avea să mai fie în casă suflet de om — dar şi cu mare mirare că tocmai în dărăpănătura ei îşi căutase el cantonament.

— Măcar dacă în linia întîi ar fi ca aici la matale, răspunse nedumeririi gazdei sale.

Pe urmă, cu toate că femeia prinsese sămînță de vorbă, Huștoiu se duse în sat, să afle amănunte în legătură cu plecarea pe front a batalioanelor de marș.

Cîrciuma situată în apropierea P.C.-ului era plină de soldați, alții ocupau puținele mese din lemn de brad aproximativ geluit, iar alții stăteau pe vine pe lîngă pereți, cu cîte un țoi de rachiu în mînă. Lumina era mohorîtă din cauza fumului de tutun gros să-l tai cu cuțitul.

„Tii sfîntulețu' mă-sii, cît sînt eu de amărît, aș bea acum un chil, singur și pe nerăsuflate", își vorbi el în gînd ducînd mîna la buzunarul unde păstra cei douăzeci de lei pe care Dochița îi vîrîse acolo cu de-a sila. Ceru o cinzeacă de rachiu, o bău pe îndelete, ascultînd la ce vorbeau ceilalți, pe urmă părăsi cîrciuma.

Afară, în stradă, murmură ca pentru sine :

„Sfîntulețu' mă-sii de viață ! De ce or fi toate lucrurile pe lumea asta orînduite așa, parcă dinadins cu dosu-n sus ?"

Și o porni în jos, pe uliță, descumpănit, pe gînduri. Peste o jumătate de oră se trezi la gară. Peronul mic era pustiu. Un ceferist cu uniformă peticită și chipiu slinos scotea apă de la o fîntînă cu roată. Un stol de hulubi înnegri o clipă cerul și ateriză pe acoperișul magaziei cu rampă de încărcare. Panait Huștoiu se așeză pe singura bancă de pe peron. Scoase pachetul de tutun și își răsuci o țigară groasă, mai să n-o încapă foița. După ce o aprinse, începu să fumeze tacticos.

Și iată că tocmai acum apărură pe peron doi dintre cei cărora majorul de la mobilizare le luase ordinele fără să-i repartizeze la vreo companie. Erau veseli, mulțumiți. Unul dintre ei intră în biroul impiegatului de unde reveni după cîteva clipe.

— Ei ? întrebă cel care rămăsese pe peron.

— Mai avem de așteptat o oră.

— Acu' nu-mi mai pasă ! Aștept și două.

— Hai să mîncăm ceva. Mi se făcu foame.

Banca pe care sta Panait Huștoiu era lungă. Veniră să se așeze și ei. Unul îl recunoscu.

Făcîndu-i din ochi cu înțeles, întrebă :

— Ei, cît ?

— Ce ? întrebă nedumerit Panait Huștoiu.

— Cît dăduşi majurului ?

— Dar tu cît ai dat ? îi întoarse Panait Huştoiu întrebarea.

— Opt bătrîne.

— Eu am scăpat mai ieftin ! Cu vreo trei mii, îi minţi uitîndu-se la ei cu ură.

— Uite, mă hoţu' dracului, cum ne-a pungăşit ! Ne-a cerut cîte opt bătrîne şi nici n-a vrut să audă de mai puţin.

— Ia mai dă-l în mă-sa de tîlhar ! replică celălalt. Acu' mai bine să mîncăm. Dacă vrei să ştii, sînt bucuros că am scăpat numai cu atîta. Sănătos să fiu, şi fac eu banii la loc.

Pe urmă, urcînd pe bancă un cufăr, îl deschise între ei. Cufărul era burdușit cu de-ale mîncării.

Panait Huştoiu se uită pe furiş la ei, cu ură neîmpăcată.

„Tu-le sfîntuleţu' lor ! Au dat cîte opt mii de lei majurului de la mobilizare ca să-i facă scăpaţi de front. Opt mii !... Şi eu de cînd n-am mai avut în mînă, deodată, atîta bănăret ! Ăştia sînt chiaburi ca de-alde Năstase Cîrmăz !"

— Na, trage şi tu o duşcă ! îl îndemnă unul oferindu-i sticla golită pe trei sferturi şi vorbind cu gura plină.

— Ba, că nu vă mai rămîne vouă ! Şi, ridicîndu-se de pe bancă, părăsi peronul gării. Porni grăbit înapoi, spre sat, ca şi cînd acolo l-ar fi aşteptat cine ştie ce treabă. Cum ajunse la cantonament, se lungi pe o laviţă ca să doarmă. Nu se trezi decît a doua zi dimineaţa. Trecuseră douăzeci şi patru de ore de cînd nu pusese nimic în gură, şi acum îi era o foame cumplită. Vîrî gamela în sacul gol de merinde şi plecă să caute bucătăria. Acolo, îl luă în primire majurul.

— Tu cînd picaşi, bă !

— Ieri, dom' majur.

— Păi dacă picaşi de ieri de ce mai umbli ţivil, bă ? Fuga marş de te îmbracă şi pe urmă vină să capeţi cafea. Gura !

— Lasă-l, dom'majur, că se îmbracă el pe urmă, se amestecă în vorbă bucătarul. Nu vezi că i s-au lungit urechile de foame, săracu' !

— Bine, bă, dacă zici tu ! Gura !

Bucătarul îi turnă în gamelă un polonic de *cafea*, iar artelnicul îi zvîrli dintr-o căruţă cu coviltir o pîine clisoasă cu pete de noroi pe ea.

Panait Huştoiu se aşeză pe prispa casei şi începu să mănînce tacticos, aşa cum îi era obiceiul.

În timp ce mînca, un sergent aduse vestea :

— Măi fraţilor, au sosit în gară bou-vagoanele.

Oamenii se posomorîră dintr-odată. Unul, care nici nu apucase să soarbă măcar o dată din gamela cu cafea, auzind vestea, răsturnă lichidul negricios şi amar chiar pe treptele ce duceau la „cancelaria" majurului, înjurînd cumplit.

— Dacă au venit vagoanele, înseamnă că azi ne duc, spuse un altul oftînd.

— Astăzi poate nu, dar mîine fără doar şi poate, adăugă cel care adusese vestea.

Plutonierul major, ieşind din „cancelarie", îi vesti :

— Ascultaţi aici, măi oameni ! Mîine, la orele douăsprezece, toată lumea se prezintă echipată şi ferchezuită pentru inspecţia lu' dom' maior. Se aude ? Gura !

— Cînd ne duceţi, dom' majur ? întrebă unul.

— Are să vă spună după inspecţie dom' maior. Bă, să nu care cumva să lipseşti vreunul, că mănînci chibrite. Gura !

Şi, grăbit, se înapoie în cancelarie unde îl aştepta o tigaie plină cu carne de porc prăjită, o mămăligă aurie şi o damigeană pîntecoasă adusă de un bogătan pe care îl „aranjase" să nu plece pe front.

Inventar de efecte, cazarmament şi armament aflate asupra soldatului Huştoiu Panait, scrise citeţ Panait.

Apoi, pe liniile orizontale, trase aproape corect, începu să scrie toată zestrea pe care o primise, de la capelă şi veston, pînă la baionetă şi puşcă. După ce sfîrşi, se înnoptase de aproape o oră. Gazda lui se pregătea de culcare.

— Leliţă, vrei matale să-mi faci un mare bine ?

— Cum să nu, cum să nu ! Dar cu ce-ţi pot eu oare fi de folos ?

— Mîine pleacă batalioanele. Ne duc pe front, tu-le sfîntuleţu' lor de tîlhari. Da' eu nu vreau să mor pentru că aşa vrea Antonescu.

Uite, aici în raniţă sînt efectele şi ce altceva mi-au dat de la magazie. Am trecut totul pe acest inventar. Totul! Ce te rog eu pe matale tare mult: mîine, după ce o porni trenul din gară, să iei efectele şi hîrtia asta şi să i le duci majurului. Vrei, leliţă, să-mi faci binele ăsta? Să n-ai grijă, fără veste n-am să te las, fie că pun sau nu mîna pe mine. Mă gîndesc să mă duc la munte, la tăiat de păduri. Mi-a spus unul în tren unde anume. Cică au mare nevoie de braţe de muncă şi de aceea nu-i prea întreabă ce hram poartă pe cei care vin să ceară de lucru. Poate am noroc şi mi se pierde urma.

Trei zile a stat ascuns în casă. În a patra, noaptea, a plecat. A călătorit mai întîi cu un mărfar, apoi cu un accelerat pînă la Braşov. În ziua următoare, chiar în gara Sibiu, cu prilejul unei razii militare, au pus mîna pe el. A fost trimis sub pază înapoi, la P. S., iar maiorul, rău şi hain, după ce l-a bătut cu cravaşa peste obraz, a dat ordin să i se întocmească actele de trimitere în judecata Curţii Marţiale. Era furios şi de neînduplecat, mai ales din cauza inventarului:

— Va să zică, aşa, mă trădătorule! Nu numai că dezertezi, dar îţi mai şi baţi joc de noi. Ne laşi plocon efectele, armamentul, cu inventarul în regulă.

— Nu mi-am bătut joc, păcatele mele, dom' maior! Am socotit că dacă dezertez cu armament şi efecte cazone şi am nenorocul să mă prindeţi, pedeapsa o să fie mai mare.

— Lasă, banditule, că nici aşa n-ai să scapi uşor! Cei de la Curtea Marţială nu glumesc.

Plutonierul major cu administraţia companiei, după ce l-a înjurat pînă a obosit, i-a spus-o pe şleau:

— Bă, vrei să scapi de Curtea Marţială? Te scap eu. Dai două bătrîne şi te-am scăpat. În regulă?

— De unde să iau două mii, dom' majur!

— O mie!

— N-am, dom' majur.

— Atunci ocna te mănîncă, golane. Gura!

L-au trimis cu acte la Curtea Marţială.

Închisoarea Curții Marțiale era plină de arestați. Cu toate că judecau și dimineața și după-amiaza, și cu toate că judecățile erau sumare, unii așteptau cu lunile pînă să le vină rîndul. Panait Huștoiu nu-și închipuise că ar putea fi atît de mulți cei judecați pentru dezertare.

— Sîntem mulți, mă frate-meu! îl informă un caporal artilerist, care de trei săptămîni aștepta să fie judecat. Și fiindcă sîntem mulți — fără să punem la socoteală pe aceia pe care încă n-au izbutit să pună mîna — au înăsprit pedepsele. Să zici mulțam dacă scapi sub cinci ani. Mie, unul, au să-mi dea pe puțin zece.

— Dar de ce să-ți dea atîția? Ce-ai făcut matale, dom' căprar?

Artileristul prinse a rîde, ca și cînd ceea ce făcuse l-ar fi amuzat nespus.

— Eu, măi frate-meu, îs omul dracului! Nu sufăr să dea cineva în mine, nici general de-ar fi, d-apoi un fîrțîngău de locotenent. Să vezi cum a fost. Regimentul nostru se îmbarcase pentru zonă. Tunuri, chesoane, cai, mă rog, tot calabalîcul. Am muncit o zi și o noapte întreagă. Dimineața eram gata, așteptam numai locomotiva să ne remorcheze. Dar, nu știu cum, i se năzare comandantului bateriei că așezasem în vagon două tunuri prea aproape unul de altul și numai pentru atîta lucru începe să mă înjure. Locotenentul era un ăla mărunt și sfrijit să-l dobori dintr-un scuipat. Dar rău, cum nu-i găseai pereche în nici o altă baterie. Și la noi în regiment se adunaseră, nu știu cum, ăi mai cîinoși ofițeri activi din cîți există în armată.

„Lasă, dom' locotenent — am căutat eu să-l potolesc — nu se prăpădesc tunurile numai dintr-atîta." „Ce spui, mă?" urlă locotenentul sărind în vagon după mine. „Spun și eu, ce-am auzit, dom'locotenent". „Așa vorbește, mă, un comandant de tun?" Și îmi arde o palmă, de am văzut stele verzi. Cît era el de pirpiriu, avea o palmă grea ca de plumb. Atunci, măi frate-meu, n-am mai putut răbda. I-am cîrpit un dos de labă, de-a zburat din vagon cu capul în jos.

Cum am dat, cum m-am răcorit. Și dacă m-am răcorit, mi s-a limpezit și mintea. Mi-am dat seama ce mă așteaptă. N-am mai stat mult pe gînduri. Am sărit din

vagon şi, pînă să se dezmeticească locotenentul, eu mă şi ascunsesem în păpuşoii de dincolo de linii. Şi m-am tot dus prin păpuşoi, pînă mi-au pierdut de urmă. Să nu crezi cumva că-mi părea rău de ceea ce făcusem. Da' de unde ! Dimpotrivă, zău aşa ! Şi nu că mă răcorisem, ci pentru că îmi dam seama că acu', măcar pentru un timp, scăpasem de front.

Din ziua aceea, timp de un an, am izbutit să mă ascund. Pînă la urmă însă tot au pus mîna pe mine. Dar nu-i nimic. Să-mi dea ! Pe urmă, om mai vedea.

Pe Panait Huştoiu nu l-au condamnat la cinci, aşa cum crezuse artileristul, ci la opt ani închisoare. Începînd cu Văcăreşti şi sfîrşind cu cea din Aiud, Panait Huştoiu trecu prin toate închisorile. Pretutindeni întîlni comunişti. Dar mai ales la Caransebeş avu prilej să-i cunoască mai îndeoproape. Pe cîţiva îi întîlnise şi la închisoarea Curţii Marţiale. Se mirase atunci cît sînt de tineri şi mai ales se minunase că nişte muncitori necăjiţi se încumetau să pornească războiul contra „ălora de aveau în mînă pîinea şi cuţitul". Pe urmă, cînd a aflat că, la judecată, *galonaţii* de la Curtea Marţială i-au condamnat la ani grei de temniţă şi-a zis :

„Dacă le-au dat atîţia ani de puşcărie, înseamnă că boierii se tem de ei. Dar cum se face că dumnealor, care au puterea să taie şi să spînzure, au frică de nişte amărîţi de ciocănari ? Asta nu pot înţelege şi trebuie musai să mă dumiresc".

Începu prin a-i observa cu multă atenţie, străduindu-se să găsească singur răspuns la întrebarea care îl frămînta. Pe măsură ce izbutea să-i cunoască mai bine, se convingea din ce în ce mai mult că, într-adevăr, boierilor le era frică de comunişti. De ce însă trebuiau neapărat să se teamă de ei, nu-şi putea explica, aşa cum nu-şi putea explica nici în ce consta curajul cu care aceştia înfruntau, neînfricaţi, pe cei mari.

Răspuns la aceste întrebări avea să capete abia la închisoarea Caransebeş, de la comunistul Stamate Bunea.

La închisoarea din Caransebeş Panait Huştoiu fu repartizat să lucreze la atelierul de lustruit mobilă. Tot acolo fusese dat să muncească şi Stamate Bunea, un tînăr de vreo douăzeci şi trei de ani care şchiopăta de

piciorul stîng. Panait Huştoiu îl crezu invalid de război. Abia mai tîrziu avea să afle că, de fapt, infirmitatea se datora schingiuirilor pe care le îndurase în beciurile Siguranţei.

Încă din primele zile, Stamate Bunea îi arătă multă bunăvoinţă. Îl ajută să deprindă meseria, în aparenţă simplă, dar care cerea migală şi răbdare. Pe atunci era o fire tare sfioasă. Dar bunăvoinţa pe care i-o arăta politicul făcu să-şi învingă slăbiciunea şi să ceară acestuia răspunsuri la întrebările care îl frămîntau.

— Nu te superi matale dacă am să te întreb ceva ?

— De ce să mă supăr ? Întreabă şi, dacă m-oi pricepe, ţi-oi răspunde.

— Ştii, domnule, de cîtva timp mă tot întreb ceva şi nu izbutesc să mă dumiresc în legătură cu alde dumneavoastră comuniştii.

— Aşa !... Şi asupra cărui lucru nu izbuteşti să te dumireşti ?

— Dumneata, pînă a nu fi închis, ce meserie aveai ?

— Lucram la atelierele Griviţa. Sînt cazangiu.

— Ciocănar, va să zică !

— Ciocănar.

— Eu sînt plugar. Va să zică, nici dumneata şi nici eu nu sîntem dintre cei poftiţi de boieri la masa cu bucate multe. Dar dacă aşa stau lucrurile, atunci de ce nu sînt şi eu în stare să mă iau de piept cu ei pentru dreptate, aşa cum ai făcut dumneata ? De ce dumneata şi cei de-o seamă cu dumneata aveţi curaj şi eu nu ? Iaca ce te-aş ruga să mă lămureşti. Şi apoi te-aş ruga să-mi mai spui de ce domnii ăia mari se tem atîta de voi ? Sînteţi pesemne mai puternici decît ei. Dar unde-i, în ce vă stă puterea ?

Stamate Bunea a zîmbit întîi, apoi a început să-i explice. În ziua aceea, foarte general şi numai atît cît a crezut că Panait Huştoiu este în stare să înţeleagă ; pe urmă, în zilele următoare, din ce în ce mai mult, dar totdeauna pe măsura priceperii lui.

După o lună aproape, într-o zi, Panait Huştoiu exclamă plin de bucurie şi uimită încîntare :

— Uite-te, domnule, cum se leagă toate, ca mărgelele pe o aţă ! Vezi dumneata, eu de multe ori m-am întrebat

de ce o fi lumea asta așa, cu dosul în sus parcă, dar nu m-am putut dumiri. Păi dacă așa stau lucrurile, atunci sînt și eu comunist, zău așa !

Noaptea, tot gîndindu-se la cele ce-i spusese Stamate Bunea, își aminti de invalidul Costea Negrilă de la ei din sat, și de cele ce se zvoneau în legătură cu acesta.

„Să știi că prin spitale pe unde o fi zăcut luni de zile, Costea a cunoscut comuniști, și s-a dat de partea lor".

Pe frontul din Moldova pentru armata germană și pentru trupele române lucrurile mergeau din zi în zi mai prost, din zi în zi pierderile în material de război și în efective erau mai mari. Nevoia de oameni era așa de acută, încît începură să fie scoși și trimiși în linia întîi pînă și cei din închisori. Nu trecea săptămînă fără ca, la apel, gardianul șef să nu întrebe :

— Mă, care mai vrei să te reabilitezi ? Care vrei, mă, să intri în rîndul oamenilor ?

Se înscriau mereu alții, delincvenți de drept comun, criminali, hoți, delapidatori, drojdia societății. Mai întîi erau expediați la centrul de instrucție, special amenajat, la Sărata. De acolo, după o instruire sumară, erau trimiși pe front și încadrați în așa-numitele „batalioane de sacrificiu". Unele dintre ele luptau direct sub comanda hitleristă care le utiliza acolo unde era situația mai grea și primejdia mai mare. De aceea, erau repede exterminate. Dar asta nu avea importanță, fiindcă de la Sărata porneau spre front alte și alte batalioane, iar din închisori spre acest centru de instrucție mereu alți pușcăriași, mereu alte epave omenești.

Pe Panait Huștoiu care între timp fusese transferat de la închisoarea din Caransebeș la cea din Aiud îl întrebaseră de mai multe ori dacă nu vrea să se reabiliteze.

— Nu, dom' gardian șef !

— De ce, mă ? Ia gîndește-te ! Iei parte la un atac, faci acolo o bravură, și gata reabilitarea. Cică, dacă distrugi un tanc, te decorează și-ți dă pe deasupra și conced o lună de zile. Ce, e rău ? Te duci și tu acasă, îți vezi femeia... Nu-i mai bine decît să zaci aici, în pușcărie ? Sau ți-o fi frică de moarte ? Păi ce, parcă toți care merg pe front mor ? Dacă n-ai zile, crezi că aici ești mai ferit ?

Te apucă o pîntecariţă sau mai ştiu eu ce altă boală, şi gata !

— Nu, dom' gardian şef, nu-mi trebuie mie reabilitare de asta. Pe mine chiar dacă m-aţi ţine şi aici nu opt, ci optsprezece ani sau chiar toată viaţa, pe front tot nu mă duc de bună voie.

— Aşa, mă ?

— Aşa, dom' gardian şef !

— Şi de ce, mă ?

— Că nu-s vită, dom' gardian şef, să mă las mînat la moarte din spate. Ăsta-i războiul boierilor ! Da' ei stau aici în ţară, departe de foc, şi ne trimit pe noi ăştia proştii, ăştia mulţii, să murim pentru ei.

— Ce spui, mă ! Şi fiindcă eşti deştept nevoie mare, de-aia ţi-e mai la îndemînă să stai în puşcărie ?

— Păi, da ! Cei deştepţi spun : mai bine la puşcărie decît pe front. Fiindcă ei mai ştiu şi ce are să se întîmple mîine.

— Cine sînt ăia, mă ?

— Lasă că-i cunoşti matale, dom' gardian şef.

— Comuniştii, mă ?

— (!)

— Atunci ia să te vîr o săptămînă la „neagra", să vedem dacă şi după aceea tot aşa ai să gîndeşti...

În drum spre punctul de comandă al batalionului locotenentul se abătu pe la postul de prim-ajutor ca să-l panseze pe rănit. Panait Huştoiu, deşi pierduse mult sînge, după ce fusese pansat, putu să meargă pe propriile sale picioare. De la punctul de comandă al batalionului fu expediat în sat, unde se afla comanda regimentului, iar de acolo, cu un „Horsch" trimis de Biroul 2, la divizie.

Informat de comandantul regimentului, şeful Biroului 2 ţinea să-l interogheze personal pe „dezertor". Şi socotea că este de datoria sa s-o facă, deoarece considera că ceea ce se întîmplase nu era o simplă tentativă de dezertare, ci o adevărată rebeliune: patru oameni din aceeaşi grupă fugiseră cu toţii deodată, după ce, în prealabil, încercaseră să-l omoare pe ajutorul comandantului lor de grupă. Unul dintre ei era recidivist, scos din în-

chisoare şi trimis pe front pentru reabilitare. Cazul trebuia cercetat îndeaproape, cu multă atenţie. Nădăjduia că, interogînd pe „dezertorul recidivist", va putea da de firul vreunui nucleu comunist, care — era convins de aceasta — activa printre ostaşii din linia întîi.

Şeful Biroului 2, ofiţer de carieră cu gradul de maior, prin însăşi funcţia pe care o îndeplinea, cunoştea cel mai bine cît de catastrofal de scăzut era moralul trupelor de pe front. Sintezele informative primite de la unităţi — pe care le citea personal şi le adnota — erau mai mult decît grăitoare. În fiecare noapte cazuri de dezertare, manifestări mai mult sau mai puţin făţişe de indisciplină, comentarii, păreri îndrăzneţe, exprimate pe faţă în legătură cu apropiata prăbuşire a frontului, iluzii mai mult sau mai puţin străvezii în legătură cu „soarta boierilor" după înfrîngere. Rapoartele mai aminteau de interesul cu care erau ascultate cuvîntările ostaşilor şi ofiţerilor români, prizonieri la sovietici, difuzate prin megafoanele instalate în primele linii.

Maiorul le citea cu mare atenţie absolut pe toate, sublinia pasajele mai importante şi pe urmă, pe baza lor, informa, în scris, mai departe. Ca urmare a acestor sinteze, şi ale altora asemănătoare — asemănătoare fiindcă „moralul" era acelaşi de la un capăt la celălalt al frontului — porneau, zilnic aproape, tocmai de la Marele Cartier, ordine şi circulări care preconizau cele mai năstruşnice măsuri în scopul „întăririi disciplinei şi ridicării moralului trupelor". La rîndul său, maiorul convoca ofiţerii cu informaţiile de la unităţi, le transmitea în copie dispoziţiile primite de sus şi le ţinea apoi cîte un mic discurs, ca încheiere. Dar, cu fiecare zi care trecea, se convingea mai mult de totala lipsă de eficacitate a ordinelor primite şi transmise de el mai departe, în jos, de micile sale discursuri patriotarde în care de mult încetase să mai creadă.

În sinea sa, adesea se trezea spunîndu-şi :

„Degeaba ! Totul este pierdut. Frontul se prăbuşeşte. Nimic nu ne mai poate salva".

Şi, spunîndu-şi aceasta, nu-şi dădea seama că nici „moralul" său nu era mai ridicat decît al ostaşilor pe care voia să-i stimuleze prin măsurile preconizate de

Marele Cartier. Aceste măsuri recomandau, printre altele, sancționarea prin împușcare a tuturor acelora care se fac vinovați de abateri de la disciplină sau a acelora care colportează zvonuri menite să submineze moralul trupei...

— Dragi nu știu dacă îmi sînt. Dar nici să-i urăsc nu am de ce.

— Ce-ai spus, mă ?

— Am spus ce m-am priceput.

Și, într-o oarecare măsură, înspăimîntat de ceea ce rostise, își plecă privirea.

Maiorul nu-și ieși din fire. Răspunsul curajos al mîrlanului îi aminti de unele pasaje din sintezele pe care le primea de la unități : «...în sufletul ostașilor s-a născut anarhia, care poate să ajungă la revoluție într-un timp nu prea îndepărtat...» «...Din cele ce discutau ostașii între ei se desprinde impresia că trupa nu mai vrea să lupte. Se pare că, în cazul unei ofensive sovietice, ei sînt hotărîți să părăsească pozițiile...» «...Sub impresia evenimentelor și a propagandei, ostașii nu înțeleg și nu vor să înțeleagă rostul războiului».

Maiorul clipi des și își trecu de cîteva ori palma peste frunte. Destul !... Ce rost avea să-și amintească acum ce relatau în sintezele lor ofițerii cu informațiile ! Ca să-și dea seama de adevăratul „moral" al trupelor nu avea decît să asculte pe dezertorul din fața sa.

— Tu ai mai fost o dată condamnat pentru dezertare, așa-i ?

— Așa-i, dom' maior !

— Cîți ani ți-au dat ?

— Opt !

— Opt ? Puțin ! Ar fi trebuit să te împuște. Cu ce minciuni le-ai împuiat capul ? Ce le-ai spus ? Hai, mă, la comuniști, că ne așteaptă cu bucatele pe masă ?

— Își puseseră ei mai de mult în minte să treacă dincolo, dom' maior. Așteptau numai prilejul.

— De ce minți, mă ? Tu i-ai momit. Spune drept !...

— Spun drept. De mult așteptau ei un prilej. Dar cu un comandant de grupă ca păcătosul de Zdrelea, nu era o treabă tocmai ușoară. Cîinele toată noaptea nu doarme, și stă cu ochii pe oameni. De aceea oamenii se te-

meau să încerce. Dumneavoastră gîndiţi că oamenii au rămas tot aşa proşti. Da' de unde ! S-au deşteptat ei. Adicătelea, parcă dumneavoastră nu ştiţi !

Ultimele cuvinte îl făcură pe maior să tresară : Adicătelea parcă dumneavoastră nu ştiţi !...

„Al dracului mîrlan. Îşi dă oare seama ce mare adevăr a rostit ? Poate nu-i chiar atît de prost pe cît mi-am închipuit".

Apoi, cu voce tare :

— Mă, tu vorbeşti, de parcă ai fi... comunist.

— Sînt !

— Eşti ? Atunci se schimbă socoteala, se bucură maiorul, dintr-o dată înviorat, gîndindu-se la perspectiva care îl aştepta în cazul în care izbutea să dea de firul vreunui nucleu comunist. Va să zică, aşa. Eşti comunist !... În afară de tine, mai sînt mulţi în regimentul vostru ? Dacă îmi spui numele tuturor, îţi făgăduiesc, omule, că te scap de plutonul de execuţie.

— Păi de unde să-i ştiu eu, dom' maior ? răspunse Panait Huştoiu, care nu înţelegea ce anume voia să afle maiorul de la el.

— Bine... Bine... Să zicem că nu-i ştii pe toţi. Atunci, spune-mi cu cine ţii tu legătura. De la cine primeai ordine, cui le transmiteai mai departe. Că doar n-oi fi pretinzînd că ai lucrat de unul singur.

Abia acum înţelese ce ticăloşie i se cerea.

— Staţi, dom' maior, că m-aţi înţeles greşit. Eu v-am spus că sînt comunist, fiindcă simţesc ca un comunist. Dacă vreţi să aflaţi de la mine pe comuniştii cei adevăraţi, cîţi or fi fiind în regimentul nostru, apoi nu-i ştiu.

— Va să zică, tu nu eşti comunist de-adevăratelea.

— Nu sînt !

— Tu... numai simţeşti ca un comunist, hai ?

— Da ! Eu numai simţesc !... Parcă numai eu !

Maiorul se simţi dintr-odată obosit, neputincios. Ce rost avea să-şi mai piardă timpul. Ce putea să afle mai mult decît aflase ? Nimic !...

...El doar simţeşte ! În naivitatea lui, mîrlanul, fără să-şi dea seama, a caracterizat situaţia de fapt : ideile comuniste au contaminat masa ostaşilor. Sînt mulţi

aceia care au început să simţească aidoma comuniştilor. „Şi partea gravă nu constă în faptul că am pierdut, fără doar şi poate, războiul. Partea cea mai gravă constă în aceea că vom pierde şi altceva, mult mai important decît războiul, din cauză că ăştia — gloata — au început să simtă ca şi comuniştii".

Îşi trecu palma peste frunte, apoi zbieră ca un bezmetic :

— Planton !

— Ordonaţi, dom' maior !

— Luaţi-l de aici ! Să-l ducă escorta la domnul colonel pretor.

Ancheta şi întocmirea dosarului cu care Panait Huştoiu urma să fie înaintat Curţii Marţiale durară patru zile. Antonescu, printr-un ordin special, împuternici comandanţii de divizii să judece pe loc şi să sancţioneze chiar cu pedeapsa capitală — prin împuşcare — toate cazurile de indisciplină semnalate la unităţile în subordine, fără ca cei vinovaţi să mai fie deferiţi Curţii Marţiale.

Condamnarea la moarte a lui Panait Huştoiu fu prima sentinţă de acest fel pe care o semnă comandantul diviziei. În executarea ei imediată însă, colonelul pretor întîmpină dificultăţi, şi iată din ce cauză : Timp de cinci zile — atît durase ancheta şi procesul — anchetatorii şi judecătorii improvizaţi nu se sinchisiseră că dezertorul are pîntecul străpuns de glontele unui automat. Din acest motiv, rana — neîngrijită — făcuse puroi şi exista primejdia unei infecţii generale. În stare gravă, Panait Huştoiu fu internat, provizoriu, la infirmerie. Sentinţa neputînd fi adusă la îndeplinire, colonelul pretor, ca să iasă din încurcătura în care se găsea, relată în scris generalului cele întîmplate. Pe raportul acestuia comandantul diviziei puse următoarea rezoluţie : La spital ! Va fi împuşcat după ce se va vindeca. Execuţia să aibă loc în prezenţa delegaţiilor de la toate unităţile diviziei. Să le fie de învăţătură !

Deoarece Panait Huştoiu se afla în stare gravă, fu evacuat la un spital din interior. Sarcina de a-l păzi fu încredinţată soldatului Chibrit Ion, un rezervist trecut de patruzeci de ani.

La plecare, comandantul companiei de poliție îi spuse :

— Mă Chibrit, răspunzi de deținut cu capul. Dacă îți fuge cumva, după ce doctorii de la spital au să-l pună pe picioare, te sfătuiesc, măi omule, că ai face mai bine să te spînzuri decît să te prezinți în fața mea. Ai băgat în cap, mă ?

— Am băgat dom' căpitan.

Panait Huștoiu fu operat de doctorul Spătaru, poreclit „doctorul Ham-Ham".

Convins că mîrlanul nu avea să scape cu viață, i-o spusese fără menajamente.

— Bă, operația a reușit, dar să știi că ai să te cureți. Ai să te cureți, bă ! Auzi ?

Nutrind un dispreț suveran față de aceia pe care trebuia să-i opereze — deși medic, nu vedea în răniți oamenii, suferința omenească, ci doar țărănoii în haine militare — avea un motiv în plus să nu-l menajeze pe Panait Huștoiu, fusese doar adus la spital escortat de o santinelă.

— Ce-i cu ăsta, bă ? Ce-a făcut ? întrebase curios pe Chibrit.

— Ce să facă, dom' maior ! A vrut să treacă dincolo. L-au prins cînd se afla între linii și au tras în el. Pe urmă, așa rănit, l-au trimis la divizie să-l judece.

— Așa, va să zică !

— Chiar așa, dom' maior ! Apoi, după o pauză, cu vădită stînjeneală : Oare are să se vindece, dom' maior ?

— Se vindecă, pe dracu ! Moare, bă !

— Mai bine de el, săracu !

— De ce, bă ?

— Păi dacă se face bine îl execută, dom' maior !

— Ce spui, bă ?

— Spun că după ce se vindecă, au să-l împuște. Fiindcă la judecată a fost condamnat la moarte prin împușcare.

— Și de ce nu l-au împușcat, bă, imediat ? De ce l-au mai trimis aici ? Că pe picioare, la nevoie și acum încă mai poate merge.

— Păi zicea dom' căpitan ăl de mi l-a dat sub iscortă, că a ordonat dom' general să fie împuşcat numai după ce l-oţi vindeca alde dumneavoastră.

— Cum, bă, l-au trimis aici să-l vindec, ca pe urmă să-l împuşte ?

— Chiar aşa, dom' maior ! Ei, dar parcă dumneavoastră nu ştiţi ce fel de cîini de oameni sînt ăia de ne judecă pe noi, leaturile !...

Dar, imediat, speriat de ceea ce spusese, începu să tuşească absolut fără motiv, privind cu nelinişte la doctor.

Acesta însă nu acordă nici un fel de importanţă celor spuse de soldat. Ceea ce aflase în legătură cu mîrlanul pe care îl operase îl amuza teribil. Izbucnind în rîs, făcu următoarea reflecţie pe care însă soldatul n-o pricepu :

— Cîtă fantezie şi la generalul acela !

Se înnoptase aproape de tot. Peste oraş se aşternuse liniştea. Arar se auzea motorul vreunui camion sau răpăitul vreunei puşti mitraliere. Mult mai des, şi la intervale regulate, se auzeau exploziile aruncătoarelor cu care hitleriştii trăgeau din Pavilion. Pe străzi nici ţipenie de om. Locuitorii oraşului, strînşi în jurul aparatelor de radio, ascultau veştile pe care le transmiteau crainicii.

În camera de gardă a spitalului, sora Cornelia, infirmierea şefă, îşi trăsese un scaun în dreptul ferestrei deschise şi privea afară, înspre capătul celălalt al aleii, pe unde dispăruse, condus de către cei doi ofiţeri hitlerişti, doctorul Poenaru. Camera de gardă a spitalului se afla într-o clădire anexă, puţin mai departe de pavilionul principal. Acolo mai erau instalate birourile administraţiei, „salonul 5", al convalescenţilor pe punctul de a părăsi spitalul, iar la subsol, bucătăria.

Trecuseră două ore de cînd ofiţerii hitlerişti îl ridicaseră pe doctorul Poenaru, şeful spitalului, şi acesta încă nu se înapoiase. Din acest motiv, sora Cornelia era neliniştită şi îi era teamă. Teamă că nu avea să-l mai vadă niciodată.

„Bestiile ar fi în stare să-l împuşte !" îşi spuse, continuînd să supravegheze aleea pe care se putea ajunge la Pavilion.

Şi cum stătea pîndind aleea, auzi deodată paşi înapoia sa.

— Cine este ? întrebă fără să se întoarcă.

— Eu, soră Cornelia ! răspunse cel întrebat.

Era Panait Huştoiu, căruia mulţi dintre cei care făceau parte din personalul spitalului îi spuneau *deţinutul*.

— Ce vrei, Panaite ?

Panait Huştoiu nu răspunse imediat. Veni lîngă ea şi se aşeză cu grijă pe un colţ al unei mese, pe care se aflau nişte cutii cu eprubete de mărimi diferite.

— Ai grijă să nu spargi vreuna ! îi atrase atenţia infirmiera şefă, privindu-l cu coada ochiului.

— Nu sparg !... Am eu grijă, soră Cornelia.

Cîteva minute nu mai vorbi nici unul dintre ei. Între timp se întunecase de-a binelea.

— Soră Cornelia !

— Ce vrei ?

— Nu e bine !

— Ce nu e bine ?

— Nu e bine că nu s-a întors încă domnu' colonel. Zău că nu e bine. Mie, unul...

— Ei ? se prefăcu ea nepăsătoare.

— Mi-e teamă !

— Ei, lasă că nu are să i se întîmple nimic.

Cuvintele, rostite fără convingere, fură urmate de un oftat pe care nu şi-l putuse stăpîni.

— Soră Cornelia, mie mi-e teamă nu numai pentru viaţa domnului colonel : mie mi-e teamă pentru spital, pentru răniţi. Situaţia e afurisită de tot, soră Cornelia.

— Ce tot bîigui acolo...

Panait Huştoiu se aşeză mai bine pe masă şi eprubetele zăngăniră alarmate.

— Ai să le spargi !

— Dacă am spus că nu le sparg, gata ! Eu cînd spun o vorbă e sfîntă. Soră Cornelia, matale ştii că hitleriştii au pus santinele ?

— Ştiu ! Au pus la sala cazanelor. La acelea te referi ?

— La ele, soră Cornelia.

— Şi fiindcă au pus acolo santinele ţi-e teamă ?

— Dar ştii matale de ce fac ei de pază acolo ?

— Naiba să-i ia ! Şi-or fi făcut vreun depozit. Nu vezi ce turbaţi sînt ? În loc să se predea, se încăpăţînează să opună rezistenţă. Ce-or mai fi sperînd, nu ştiu. Mîine dimineaţă, cel mai tîrziu, ai noştri sigur au să termine cu ei.

— Soră Cornelia, eu ştiu de ce au pus pază.

— Ştii ?

— Ştiu, zău că ştiu ! Păzesc, fiindcă au minat spitalul, soră Cornelia !

— Ce spui !

Dacă nu ar fi fost întuneric, Panait Huştoiu s-ar fi mirat cît de palidă devenise dintr-odată sora Cornelia.

— Spun ce am văzut, soră Cornelia. I-am văzut cărînd la subsol lăzi cu trotil, atîtea cîte sînt de ajuns ca din toată mîndreţea asta de spital să nu mai rămînă piatră peste piatră.

— Bine, dar cum pot fi în stare de o asemenea crimă ? Spitalul e plin de răniţi, se revoltă infirmiera, deşi văzuse, dar mai ales auzise destule în legătură cu bestialităţile comise de hitlerişti.

— Asta-i bună ! Păi, ce ! Ăştia-s ostaşi ? Ăştia-s ucigaşi ! Mai rău ţi-ar părea matale să îneci un mîţ decît lor să arunce în aer un spital plin cu răniţi. Fiarele astea nici pe prunci nu-i cruţă. Vorba este : ce facem acum ? Stăm aşa, cu mîinile în sîn, şi aşteptăm să zburăm cu toţii la sfîntuleţu' ? Nu se poate !

Sora Cornelia se ridică.

— Mă duc să-l vestesc pe doctorul Spătaru.

— Mai stai un pic, soră Cornelia. Parcă ce poate să facă în treaba asta dumnealui. E tînăr, repezit şi, dacă îi spui, teamă mi-e să nu facă vreo boacănă. Atunci s-ar putea să fie şi mai rău de noi toţi.

— Bine, dar chiar tu ai spus că trebuie să facem ceva.

— De bună seamă. Dar, să ştii, soră Cornelia, că de cînd am prins de veste ce-au pus la cale hitleriştii, mă gîndesc şi mă tot gîndesc... Căci nu se poate să nu eziste un mijloc să salvăm spitalul şi viaţa răniţilor. Nu se poate şi pace ! Dar pînă acuma, oricît mi-am frămîntat mintea...

— Pînă ai să găseşti tu, măi omule, teamă mi-e că sărim cu toţii în aer.

— Am să găsesc, soră Cornelia !... Am să găsesc ! Că de-aia e omul fain, soră Cornelia : că are minte, că poate să se gîndească. Şi dacă se gîndeşte, pînă la urmă nu se poate să nu găsească o cale de scăpare, fie impasul oricît de al naibii.

— Spune-mi ! Nu cumva ai şi dat sfoară în ţară ? Atîta ar mai lipsi, să intre răniţii în panică...

— Cum poţi să crezi despre mine una ca asta, soră Cornelia ! o mustră Panait Huştoiu. Păi, eu cînd am aflat ce au pus tîlharii la cale, imediat m-am gîndit la cei din salonul 5. Adică m-am gîndit la toţi, dar, mai ales, la cei de acolo, sărmanii. N-au ei suferinţa lor ? Şi încă ce suferinţă ! Parcă va scăpa vreunul necalicit ? Ce crezi că ar gîndi în neputinţa lor ? Ar gîndi că, decît să zboare în aer, mai bine caliciţi, dar în viaţă. De-aia, soră Cornelia, am tăcut mîlc, de-aia n-am spus nimănui nimic, nici lu' domnu' doctor şi nici celorlalte surori. Am venit la matale. Dinadins !

Sora Cornelia îl căută cu privirea prin întuneric.

— Şi de ce tocmai la mine ?

— De ce ? Păi tocmai asta-i ! De ce la matale ? Fiindcă matale eşti altfel. Matale semeni cu domnu' colonel. Unde pui matale mîna, pune Dumnezeu mila ! Şi apoi, nu ştiu cum şi ce, dar atunci cînd spui o vorbă cuiva, îl unge la inimă. Oare cum te vei fi pricepînd aşa, soră Cornelia, ca numai cu o vorbă să alini suferinţa omului şi să-l faci ca, în pragul morţii de s-ar afla, să creadă că mai are multe zile de trăit ?

— Ia ascultă, Panaite ! Acum de-astea îţi arde ţie ? De măguleli ?

— Crezi că eu vorbesc aşa, cumva ca să te complimentez, soră Cornelia ? Nici prin gînd să nu-ţi treacă. Şi nici să nu crezi că mi se potriveşte proverbul : „Ţara piere şi baba se piaptănă". Eu stau de vorbă cu matale, dar totodată mă şi gîndesc la ce ne doare pe amîndoi : la spital, la oameni. Şi dacă mă gîndesc, pînă la urmă găsesc eu ac de cojocul hitleriştilor. Cu sprijinul matale, soră Cornelia, sigur am să găsesc.

— Cu sprijinul meu ! se miră sora Cornelia. Bine ar fi, dar zău că nu văd cum.

— Soră Cornelia, ţii minte în ce hal eram cînd m-au adus aici ?

— Ţin ! Cum să nu ţin minte !

Şi sora Cornelia zîmbi trist prin întuneric.

— Rana făcuse puroi, şi în faţă, şi în burtă, şi în spate, pe unde ieşise glontele. Domnul doctor Ham-Ham mi-a zis : „Bă, te cureţi, bă !"

— Domnul doctor Spătaru, îl corectă infirmiera.

— Ba domnul doctor Ham-Ham. Eu altfel nu-i pot zice. Cînd vorbeşte, tot timpul se răsteşte. Şi cînd se răsteşte parcă latră : ham-ham ! Se cunoaşte că-i viţă de boier şi că nu-i place să ne repare pe noi, mocofanii. Ei, dar să vedem pe unde are să scoată cămaşa de-acu încolo.

Şi cum îşi spuneam, domnu' doctor Ham-Ham zicea că mă curăţ. Dar matale, soră Cornelia, cînd m-au dus după operaţie, în salon, mi-ai zis : „Tu, măi băiete, să nu te pierzi cu firea, că scapi !" Soră Cornelia, ai ştiut, într-adevăr, că am să scap ?

— Dacă ai fi văzut măcar un sfert din cazurile pe care le-am văzut eu, ai înţelege că niciodată nu poţi şti, cu siguranţă, cine scapă şi cine nu. Am văzut murind pe unii care, în mod normal, ar fi trebuit să trăiască, în timp ce alţii, cu desăvîrşire pierduţi, lecuindu-se. Ce pot să spun în legătură cu treaba asta este că scapă cei care nu se dau bătuţi în lupta cu moartea.

Şi apoi, chiar atunci cînd îmi dau seama că cineva sigur va muri, de ce să răpesc omului nădejdea ? E mare lucru nădejdea, Panaite !...

— Va să zică, soră Cornelia, mie mi-ai spus că am să trăiesc, numai aşa, ca să nu-mi răpeşti nădejdea ?

— Cred că da, Panaite !

— Dar ştiai, soră Cornelia, că, dacă mă fac bine, au să mă execute ?

— Nu ! Am aflat pe urmă.

— Aşa am presupus şi eu atunci. Ei, dar nu ştii cum mi-ai spus că n-am să mor.

— Cum ?

— Ai spus-o ca şi cînd mi-ai fi dat poruncă, nu care cumva să mă dau bătut, ci musai să trăiesc. Şi eu nu

m-am dat bătut. Ştii de ce ? Ca să nu te fac pe matale de ruşine faţă de răniţii ceilalţi, că una spui şi alta se întîmplă. M-am luptat cu moartea, şi atunci, urîcioasă, văzînd că nu mă poate răzbi, mi-a întors spatele.

Eu, soră Cornelia, asta n-am uitat-o şi n-am s-o uit nici de acum încolo, cîte zile mi-or mai fi date să trăiesc. De aceea am venit acum la matale. Mi-am zis : poate că sora Cornelia o să-i păcălească pe hitleriştii care păzesc sala cazanelor.

Pe urmă, imediat, bătîndu-se cu palma peste frunte :

— Asta-i ! Iaca, vezi ce-am găsit ? Acuma ştiu ce avem de făcut. Trebuie neapărat să-i păcălim. Altfel, nu e chip. Ei sînt înarmaţi cu automate, pe cînd noi nici măcar o puşcă nu avem. Cel puţin dacă ar fi fost aici escorta mea, alde Chibrit. Am fi avut măcar o armă.

— Într-adevăr, unde ţi-e umbra, Panaite ? De vreo două zile nu l-am mai văzut.

— Şi-a luat tălpăşiţa, soră Cornelia. Cînd a auzit la radio că am întors armele contra hitleriştilor, a venit la mine şi mi-a spus : „Panaite, acu' nu mai are rost să te păzesc. Gata ! S-a dus dracului şandramaua. De acu' tu ai să poţi să le ceri socoteală ălora de-au hotărît să te ezecute. Eu, măi băiete, mă întorc la unitate. Dar, mai întîi, vreau să dau o raită pe acasă să-i văd pe ai mei. Iaca la sînta Maria s-a împlinit anul de cînd nu i-am văzut".

...Şi s-a dus ca din puşcă !

— Ce te-a mai păzit !

— Ca o umbră, cum ai zis matale, soră Cornelia. Săracu' ! Se temea că, dacă fug, ocna îl mănîncă. Ai băgat de seamă ? Cînd mă păzea Chibrit, domnu' doctor Ham-Ham în fiecare noapte trimitea om să-l înlocuiască. Dar de cînd umbra mea şi-a luat tălpăşiţa, n-a mai trimis pe nimeni. Ehei, şi-a dat şi el seama că acu' nu mai este ca înainte.

Tot cam la zece minute se auzea prin aer fîlfîitura caracteristică, apoi răbufnea explozia proiectilului, ca un fel de grohăit asurzitor. Schijele muşcau pereţii, transformau în cioburi sticla ferestrelor, scrijeleau pie-

trele caldarîmului. De ce se încăpăţînau hitleriştii să ţină tocmai strada aceea sub tirul aruncătoarelor de mine — cu toate trei la număr — din punct de vedere tactic era inexplicabil. Pur şi simplu risipeau muniţia de pomană. Chiar şi în cazul în care românii ar fi atacat pe neaşteptate, ca să-i scoată din bîrlog, nu de pe strada aceea îi ameninţa pe hitlerişti pericolul cel mai mare. Părea mult mai probabil că, intraţi în panică, trăgeau cu aruncătoarele pentru a crea impresia că dispun de o putere de foc mult mai mare decît aceea pe care o aveau în realitate.

Dimineaţa — dimineaţa zilei de 24 august a anului 1944 — un detaşament hitlerist format din gărzile şi formaţiunile de serviciu aflate în oraş şi în împrejurimi încercaseră să-şi croiască drum spre port. Intenţia comandantului hitlerist al detaşamentului fusese clară: să-şi treacă oamenii dincolo, în Bulgaria, folosind ambarcaţiunile aflate în port.

Împotriva detaşamentului fusese trimisă o companie de infanterie şi cîteva grupe de muncitori înarmaţi din formaţiunea patriotică de luptă, cu misiunea precisă de a împiedica pătrunderea în port a detaşamentului şi de a-l captura sau lichida.

Evitînd lupta deschisă şi retrăgîndu-se pe străzi periferice, hitleriştii, avînd tot timpul compania de infanterie în spate, izbutiseră să coboare în port pe strada numită Vadul Grădinii. Dar încă de pe cînd detaşamentul se afla în partea cealaltă a oraşului, comunistul Călin Crăiuţ, comandantul grupului înarmat de muncitori care, împreună cu grănicerii din corpul de gardă, avea misiunea să asigure securitatea portului, luase unele măsuri ce se dovediră, o oră mai tîrziu, deosebit de utile. Aşa, de pildă, căpitanii vapoarelor şi mecanicii remorcherelor primiră ordin să scoată vasele din rada portului, iar şleparii, să ridice ancorele şi să lase şlepurile la vale, în voia curentului, pînă la mila 173. La fel trebuiră să procedeze şi barcagiii.

După aproape o oră, de-a lungul cheiului nu mai exista o singură ambarcaţie care ar fi putut fi folosită de hitlerişti în cazul în care ar fi izbutit să pătrundă în port.

Abia după aceea Călin Crăiuţ se dusese să preia comanda grupului de elevatorişti şi docheri înarmaţi care, între timp, se alăturaseră grănicerilor. Dar nu după mult timp îşi făcuseră apariţia şi primele grupe de hitlerişti. Românii îi lăsaseră să se apropie şi abia după aceea deschiseseră focul.

Prinsă între ciocan şi nicovală, pentru moment coloana fusese nevoită să se oprească. Se auzise însă imediat o comandă guturală şi detaşamentul se puse din nou în mişcare. Scurt timp după aceea, fiind superiori atît numericeşte cît şi în armament, hitleriştii izbutiseră să ocupe căpitănia şi să se reverse pe chei. Dar grănicerii şi muncitorii nu se dăduseră bătuţi. Ascunşi în vagoanele de marfă aflate pe linia de manevră, dinapoia unor lăzi şi butoaie cu smoală, sau la adăpostul aproximativ al babalelor, continuaseră lupta.

Dealtfel, satisfacţia hitleriştilor fusese de scurtă durată. Comandantul detaşamentului lor, văzînd că nu-şi va putea salva oamenii, trecîndu-i în Bulgaria, dăduse ordin de retragere. Cum însă replierea pe drumul pe care veniseră era imposibilă, îşi condusese detaşamentul înapoi spre oraş pe un alt vad, numit al Budurului. Suferind pierderi grele, pînă la urmă izbutiseră să urce dealul şi să închidă clădirea Pavilionului aflat în imediata apropiere a falezei.

În decurs de maximum o oră, cît timp duraseră peregrinările detaşamentului hitlerist prin oraş, acesta pierduse cam jumătate din efectivul său. Vadul pe care urcase era presărat cu cadavre, iar pe strada care venea din oraş două maşini militare hitleriste fuseseră incendiate.

Pavilionul în care se refugiaseră hitleriştii era o clădire cu etaj, mare, solidă, dar, ca arhitectonică, lipsită cu desăvîrşire de gust. I se spunea aşa, deoarece, cîndva, făcuse parte din spital. (Adăpostise secţia de boli contagioase.)

Cu ani în urmă, atît Pavilionul cît şi clădirea spitalului propriu-zis fuseseră vîndute primăriei oraşului de un oarecare Stan Băcanu şi reprezentaseră doar o infimă parte din moştenirea pe care le-o lăsase — lui şi surorii sale— bătrînul Zamfirică Băcanu, fost mare negustor de

vite, devenit multimilionar în timpul primului război mondial.

Zgîrcit și hapsîn, la împărțirea moștenirii Stan Băcanu avusese grijă să-și facă partea leului. Soră-sa însă, nu mai puțin zgîrcită și hapsînă, îi intentase proces. De pe urma acestui proces, care durase mai mulți ani, pînă la urmă se alesese doar cu cîteva „firimituri", cum le numise ea. Printre aceste firimituri figurase și Pavilionul.

Intrînd în stăpînirea lui, noua proprietară se grăbi să-l despartă de spital printr-un gard de zid și să-l închirieze primului solicitant. În decursul anilor, Pavilionul adăpostise mulți locatari. În 1937 se stabili acolo un suspect consulat german, iar după 1941, o secție a Gestapoului, care însă păstra vechea firmă.

Spre spital duc și astăzi trei străzi. Una dinspre nord, altele două dinspre est și vest. Ocupînd Pavilionul, hitleriștii puseseră, în fapt, stăpînire și pe spital, instalînd posturi fixe la cele trei intrări. Procedaseră așa, ca să-și asigure spatele. Bineînțeles, românii care îi asediau din trei părți ar fi putut închide și latura dinspre spital, era bine cunoscută, o asemenea măsură nu putea fi lichidînd și santinelele. Întrucît bestialitatea hitleristă era bine cunoscută, o asemenea măsură nu putea fi luată fără riscul de a pune în primejdie viața răniților. Dealtfel, nici nu era absolută nevoie, deoarece hitleriștii nu se puteau retrage mai departe de spital. (Curtea acestuia se înfunda în spatele compact al unei clădiri cu etaj.)

Înspre capătul străzii, cele două mașini militare hitleriste, incendiate, fumegau încă. În jurul amîndurora zăceau cadavrele a șase hitleriști. Dintre ele, unul purta uniforma de maior S.S. Cu abdomenul ciuruit de o rafală de mitralieră, răsturnat pe spate, strîngea în brațe o servietă burdușită cu hîrtii. Cînd se prăbușise, casca îi căzuse de pe cap și, acum, în lumina soarelui care apunea, părul, neobișnuit de blond, părea aproape alb.

— Domnule locotenent, eu aș zice să trimitem pe cineva să aducă servieta. Dacă fascistul acela nu i-a dat drumul din brațe nici în clipa morții, înseamnă că se găsesc în ea hîrtii care ar putea să ne intereseze.

Cel care vorbi era sudorul Manole Crăiuț, comandantul formațiunii de luptă patriotice. El, locotenentul Eugen Negură, care comanda militarii, încă doi muncitori și trei ostași — agenți de legătură — se aflau într-o încăpere de la parterul unei case cu etaj.

— Lasă, *comisare*, că mă duc eu ! se oferi un strungar, pe nume Florea Ciobănică. Acesta nu era comunist. În schimb era Manole Crăiuț. Din acest motiv, mai în glumă, mai în serios, strungarul îi spunea : *comisare.*

— Dacă vrei să te duci, du-te. Numai ai grijă să nu te pălească vreo schijă.

Și spunînd aceasta, în ochii lui Manole Crăiuț miji un fel de umbră de suferință. (Nu trecuse nici un sfert de oră de cînd fusese încunoștințat că fratele său Călin Crăiuț fusese grav rănit cu prilejul luptei care se dăduse în port.)

— Lasă că am făcut armata, și la atîta lucru m-oi pricepe și eu. Dealtfel, n-a fost încă fabricat glontele sau proiectilul care să mă omoare pe mine. Eu, comisare, așa să știi, vreau să trăiesc !

Și, petrecîndu-și cureaua automatului peste antebrațul mîinii drepte, Florea Ciobănică părăsi adăpostul punctului de comandă.

Tocmai atunci un proiectil de aruncătoare grohăi, explodînd cam pe la mijlocul străzi. O schijă nimeri cadavrul maiorului din S.S., zburătăcindu-i o parte din craniu.

„Ce trageți, mă porcilor ?" îi apostrofă furios strungarul, hazardîndu-se în stradă pe lîngă zidurile caselor.

De la fereastra punctului de comandă, Manole Crăiuț și locotenentul Negură îl urmăreau cu privirile.

— De nu le-o veni tocmai acum în minte să tragă mai des, nu-l amenință nici o primejdie, își dădu cu părerea sudorul.

— Nu cred că o vor face. Dacă au hotărît să ne bombardeze tot cam la zece minute, așa au să continue pînă vor termina toată muniția. Îi cunosc eu.

Și, într-adevăr, Florea Ciobănică ajunse pînă la cadavrul maiorului hitlerist, luă servieta și reveni la punctul de comandă, fără ca, între timp, să mai fi căzut vreun proiectil.

— Comisarule, iată servieta ! Ordinul a fost îndeplinit.

Manole Crăiuţ o deschise imediat. Era burdușită cu hîrtii bătute la maşină.

— Domnule locotenent, dumneata cunoşti limba germană ?

— Puţin !

— Ia uită-te un pic prin ele. Să ştim şi noi dacă au meritat riscul.

Locotenentul Negură scoase cîteva hîrtii din servietă, străduindu-se, cu bruma de nemţească pe care o cunoştea, să-şi dea seama de conţinutul lor.

— Dacă înţeleg bine, hîrtiile acestea aparţin Gestapoului. Dealtfel, toate poartă menţiunea : „strict secret".

— Aşa ! În cazul acesta, făcurăm o treabă bunişoară. Nu degeaba maiorul hitlerist n-a vrut să lase geanta din braţe.

Şi Manole Crăiuţ, primind servieta de la ofiţer, o dădu în seama unuia dintre muncitori.

— Nea Vergule, răspunzi de ea ! N-o laşi o clipă din mînă.

Pe urmă, către locotenent :

— Domnule locotenent, eu zic să începem. Mai înainte de a se întuneca trebuie să-i scoatem din bîrlog pe ticăloşii ăştia. Cum crezi că e mai mine să procedăm ?

— Din păcate va trebui să atacăm frontal. Dacă am ataca cu flancurile, am termina mai repede cu ei şi, sigur, cu mai puţine pierderi.

— Şi de ce nu atacăm cu flancurile ?

— Din cauza spitalului. Hitleriştii s-ar putea retrage acolo şi pe urmă să-l transforme... în cîmp de bătălie. Apoi, după o clipă. Sau poate că nici n-are importanţă din care parte atacăm. În răzbunarea lor, bestiile sînt capabile de orice ticăloşie.

— Înţeleg la ce te gîndeşti.

— Ei, dar ce se întîmplă ? Au trecut cele zece minute şi nu ne-au mai bombardat. Oare pregătesc ceva ?

— Or fi gătat muniţia, îşi dădu cu părerea Florea Ciobănică.

— Nu prea îmi vine să cred. Dacă ar fi avut numai atîta muniţie cîtă au tras pînă acuma, n-o risipeau de

pomană... făcînd demonstrații, replică locotenentul. Pe urmă, către telefonist : Dă-mi-l pe sublocotenentul Păcuraru.

Telefonistul se porni să învîrtească repede și nervos manivela aparatului de campanie.

— Alo ! Cu domn' sublocotenent Păcuraru. Domn' sublocotenent ? Vorbiți cu domn' locotenent Negură. Domn' locotenent, aveți legătura...

Sublocotenentul Păcuraru comanda plutonul care ataca Pavilionul dinspre vest.

— Ce se aude la tine, Păcurarule ?

— Nimic, domnule locotenent ! Ce facem, atacăm ?

— Așteaptă ordinul. În orice caz, fii gata.

Situația nu se prezenta deosebită nici pe strada ocupată de oamenii comandați de sublocotenentul Năstase. Plutonul acestuia era format numai din două grupe de ostași. Efectivul lui fusese completat cu muncitori din formațiunea patriotică.

Locotenentul Negură reveni lîngă Manole Crăiuț.

— Nimic deosebit, nici la Păcuraru, nici la Năstase. Și, totuși, nu știu de ce, liniștea asta nu-mi place. Sînt convins că pun la cale ceva.

— Nu ar fi exclus.

— În orice caz, iată cum văd eu că va trebui să acționăm, domnule Crăiuț.

Și, pe o foaie de hîrtie, ruptă dintr-un carnet scos din porthartă, începu să deseneze schița sectorului. Dar abia apucă să tragă cîteva linii, cînd, ridicîndu-și din întîmplare privirea, observă un civil care venea grăbit spre punctul lor de comandă.

Civilul era îmbrăcat într-un halat alb și mergea drept prin mijlocul străzii, scrutînd în dreapta și în stînga, cu priviri mai curînd mohorîte decît speriate.

— Ăsta cine o mai fi ? zise tare ofițerul.

— Să știi că pe noi ne caută, își dădu cu părerea Florea Ciobănică, prompt întotdeauna cu răspunsurile, chiar și atunci cînd întrebările nu lui îi erau adresate.

— Nu știu dacă pe noi ne caută, dar sînt sigur că e de la spital, completă Manole Crăiuț.

Pe urmă, apropiindu-se de fereastra deschisă, strigă la el :

— De unde vii, domnule ?

Omul în halat alb, descoperindu-l la fereastră, nu răspunse. Începu să alerge și, după cîteva clipe, intră pe ușa punctului de comandă. Era alb de emoție și avea fața toată scăldată de transpirație. Se opri în prag și, după ce trecu pe fiecare în revistă, privirile îl căutară din nou pe Manole Crăiuț.

— Sînt colonelul Poenaru, medicul șef al spitalului. Știți cumva cine este și unde-l pot găsi pe comandantul trupelor noastre ?

— Ce anume treabă aveți cu el ? întrebă Manole Crăiuț.

— Trebuie să-i transmit ceva din partea hitleriștilor încercuiți în Pavilion. Pe urmă, ridicînd din umeri și oftînd : M-au silit să le devin emisar.

— Puteți să-mi spuneți mie, domnule doctor. Ce vor hitleriștii ?

Doctorul Poenaru îl învălui din nou într-o privire cercetătoare, pe urmă, mulțumit de rezultat, explică :

— Domnule, acum o jumătate de oră, tocmai ieșisem din sala de operații cînd doi ofițeri hitleriști mi-au cerut să-i însoțesc pînă la comandamentul lor, adică la Pavilion. Acolo, m-au dus în fața unui colonel, pe cît de tînăr pe atît de îngîmfat, care mi-a cerut să vin încoace ca să aduc la cunoștința comandamentului român ceea ce numea el ultimatumul lor.

— Și în ce constă acest așa-zis ultimatum, domnule colonel ?

— Ticălosul amenință că, de nu li se dă voie să părăsească orașul cu tot armamentul de care dispun fără să li se întîmple ceva, vor zvîrli în aer spitalul pe care l-au minat.

— Bestiile !

Și, de indignare, Florea Ciobănică mută automatul dintr-o mînă într-alta.

— Au minat, într-adevăr, spitalul ? întrebă locotenentul Negură.

— După toate probabilitățile, da. În orice caz, în sala cazanelor de calorifer, respectiv în întreg subsolul, nu se poate intra. Păzește o gardă de-a lor.

— Bolnavii au aflat ?

— Nu, ei nu știu nimic. N-am știut nici eu, pînă a nu afla chiar din gura colonelului hitlerist. În altă ordine de idei, trebuie să vă informez că termenul de bolnavi pe care l-ați folosit nu se potrivește, deoarece în spitalul nostru avem numai răniți. În prezent, circa o sută cincizeci, dintre care patruzeci grav.

— Auziți ce le-a trecut prin minte. Să arunce în aer spitalul! se revoltă din nou Florea Ciobănică, repezindu-se la fereastră și trăgînd o rafală de automat.

— Nu mai risipi muniția, măi Floreo! Acuși, acuși, ai să ai nevoie de ea, îl certă Manole Crăiuț.

— Ai dreptate, comisare! Dar mi-am ieșit din fire.

Doctorul Poenaru consultă ceasul, se miră cît de repede trecuse timpul, apoi adresîndu-se din nou lui Manole Crăiuț:

— Ce răspuns să duc hitleristului? Puteți hotărî dumneavoastră sau mă conduceți la cineva mai mare?

Manole Crăiuț, care privea tot timpul în pămînt, parcă absorbit de gînduri, întrebă după cîteva clipe:

— Ați putea peste un sfert de oră, cel mult douăzeci de minute, să vorbiți cu spitalul la telefon?

— Imposibil! Nemții au tăiat legătura. Sîntem acolo cu totul izolați.

Manole Crăiuț oftă, se scărpină în vîrful nasului și, privind gînditor chipul medicului care continua să strălucească de transpirație, îi spuse:

— Domnule doctor, eu nu v-aș sfătui să vă reîntoarceți la spital.

— Și de ce?

— În prealabil va trebui să treceți pe la colonelul hitlerist care va trimis încoace?

— Fără îndoială. Așteaptă răspuns.

— Tocmai de aceea nu vă sfătuiesc. Dacă treceți mai întîi pe la el să-i comunicați rezultatul... soliei dumneavoastră, sigur că nu vă va mai lăsa să vă reîntoarceți la spital.

— Înțeleg ce vreți să spuneți. Din cauza răspunsului, va da ordin să mă împuște. Așa-i?

— Da! Din păcate, cred că așa s-ar întîmpla.

— Va să zică... vor fi sacrificați răniții, personalul...

— Asta de unde aţi mai scos-o, domnule doctor! Cum vă închipuiţi că am putea sacrifica nu o sută cincizeci, ci măcar unul dintre ei? Bineînţeles, nu putem accepta ultimatumul lor. Trebuie să găsim o soluţie. Trebuie, cu alte cuvinte, să-i lichidăm, fără însă a le da posibilitatea să se atingă de spital. Vă daţi seama că nu e o treabă uşoară, şi singur nu-mi pot lua răspunderea, chiar dacă aş întrezări mijlocul. În prealabil, este necesar să cer aprobarea comandantului meu.

— Atunci duceţi-mă şi pe mine la el. Să-i explic. Nu trebuie să uitaţi o clipă că e vorba de viaţa a o sută cincizeci de răniţi.

— Domnule doctor, vă repet că soarta spitalului, mai bine-zis a oamenilor care se află acolo, pe noi ne preocupă tot atît de mult ca şi pe dumneavoastră.

În clipa aceea sună telefonul.

— Pe dumneata te caută, domnule, anunţă soldatul telefonist, întinzînd lui Crăiuţ receptorul.

— Alo? Da, eu sînt, Crăiuţ! Cu cine vorbesc? Tovarăşul Ilinoiu? Noroc, tovarăşe! Nu, încă n-am atacat... A survenit între timp ceva. Trebuie neapărat să vă raportez... Tocmai mă pregăteam să vin la dumneavoastră. Da, e ceva grav... Aştept atunci motocicleta.

Întinse telefonistului receptorul, apoi adresîndu-se doctorului Poenaru:

— Domnule doctor, mă veţi însoţi. Îndată va sosi o motocicletă cu ataş să ne ia.

Despărţindu-se de sora Cornelia, Panait Huştoiu a pornit spre salonul 5. Salonul 5 era cel al convalescenţilor care urmau să părăsească spitalul. Oricît de puţin ar părea de crezut, totuşi, pînă la întoarcerea armelor în tot spitalul nu exista un alt salon în care moralul să fie mai scăzut. O atmosferă atît de tristă, atît de deprimantă şi de mohorîtă nu ai fi găsit nici măcar în salonul operaţilor. Pînă şi acolo, după ce durerile celor abia „ieşiţi de sub cuţit" se domoleau, ai fi putut auzi vorbe de duh, glume, prefigurarea unor întîmplări hazli, ba chiar crîmpeie de cîntece. În salonul 5 însă, în salonul acelora care în cîteva zile urmau să părăsească spi-

talul, ai fi avut posibilitatea să cunoşti moralul răniţilor.

Din salonul acesta părăseau spitalul două categorii de convalescenţi: cei care, de pe urma rănilor, deveneau inapţi pentru front, şi *recuperaţii*, adică cei care, după un concediu scurt, urmau să se prezinte la unităţi, pentru a fi din nou trimişi în linia întîi. Cei schilodiţi, ciungii şi ologii, cei cu vreun organ intern iremediabil vătămat sau cei cu bărbăţia pierdută pentru tot restul vieţii lor aşteptau clipa cînd aveau să părăsească spitalul fără bucurie, cu nelinişte, cu teamă. Acestor oameni, obişnuiţi să se spetească muncind ca să-şi asigure existenţa mizeră, acum cînd deveniseră total sau parţial inapţi pentru muncă, viitorul le apărea mai îngrozitor decît moartea. Pentru ceilalţi, recuperaţii, bucuria de a se şti vindecaţi era întunecată de gîndul că din nou vor ajunge în linia întîi.

Atmosferei deprimante din salonul 5 i se adăuga un spirit de nemulţumire, de revoltă, deosebit de puternic. Dacă discuţiile care se purtau aici ar fi putut ajunge pînă la urechile acelora care vegheau ca moralul ostaşilor să fie cît mai ridicat, în mod normal cei mai mulţi dintre ei, părăsind spitalul, ar fi trebuit să ajungă în faţa plutonului de execuţie. Din fericire, aceasta nu se întîmpla. Din fericire, Marele Cartier, atît de interesat să cunoască starea de spirit a soldatului român, nu ştia ce se discută în salonul 5 al spitalului militar nr. 9, în toate „saloanele nr. 5" din nenumăratele spitale de campanie, toate gemînd de răniţi. Şi nu mai ştia încă ceva deosebit de important: ce se întîmpla după ce recuperaţii, invalizii sau marii mutilaţi părăseau „saloanele 5". Cu toţii, dezvăluind adevărata situaţie de pe front, deveneau duşmani înverşunaţi ai hitleriştilor.

Cînd frontul ajunse pe linia Iaşi-Chişinău, atmosfera din salonul 5 se schimbă întrucîtva. Se schimbă, fiindcă acuma tuturora le era clar că se apropie sfîrşitul necazurilor.

— Mult nu mai e şi vine ea ziua socotelilor!

Pentru cei mai mulţi, în ce va consta „ziua socotelilor" nu era foarte clar. Dar îşi dădeau seama că va fi altceva, cu totul altceva decît pînă atunci. Şi tocmai

pentru că își dădeau seama de aceasta, cel mai mult sufereau aceia care acum erau numai pe jumătate oameni. Sufereau, fiindcă erau conștienți că nu vor fi în stare să iasă ca oameni întregi în întîmpinarea începutului celui nou.

Despărțindu-se de sora Cornelia, Panait Huștoiu urcă la salonul 5. Cu cîteva zile mai înainte, fusese și el mutat acolo, împreună cu „umbra" sa, soldatul Chibrit, paznicul său neadormit. Acum, Chibrit a plecat să-și vadă de-ale lui și patul acestuia era singurul care nu avea stăpîn.

— Paraschivoiule, am o vorbă cu tine. Și cu tine, Răuț. Haideți ! li se adresă din prag.

— Ce vorbă ? întrebă nerăbdător ultimul.

— O vorbă ! Ai o țîră de răbdare, omule !

Cei doi îl urmară afară, în curte. Acolo se așezară toți trei pe o bancă.

— Ei ? întrebă nerăbdător Răuț. Ce, s-a întîmplat ceva ?

— S-a întîmplat, tu-i sfîntuleț' mă-sii ! Măi frații-lor, aflați că spitalul a fost minat.

Și le povesti tot ceea ce descoperise singur și ceea ce aflase de la sora Cornelia în legătură cu șeful spitalului.

Panait Huștoiu îi alesese tocmai pe cei doi, fiindcă avea mai multă încredere în ei. Dintre toți convalescenții, Răuț și Paraschivoiu i se părea a fi oamenii cei mai de nădejde.

— Eu, mă, spunea odată Paraschivoiu, se cheamă că am avut norocul să scap cu viață. Cînd mi-or da drumul de aici, capăt o lună conced ? Capăt, de bună seamă ! Păi într-o lună, s-a dus dracului șandramaua ! Într-o lună încep rușii ofensiva. Și, dacă o încep, nu se mai opresc. Dar chiar dacă o mai amînă, pe front au să mă mai vadă ai noștri cînd mi-oi vedea ceafa.

— Se gată pînă într-o lună ! întărea și Răuț care era ardelean din țara Moților. Să vezi atunci ce comedia dracului are să fie cu toți domnii de-au făcut sluj în fața nebunului de 'Itler.

Asemenea discuţii avuseseră loc pe vremea cînd mai exista frontul din Moldova. Cînd el se prăbuşi şi armata română întoarse armele, celor doi tocmai le venise sorocul să părăsească spitalul. Formele de ieşire din spital le primiră în ziua de 24 august, respectiv în ziua în care hitleriştii ocupaseră Pavilionul. Posturile fixe ale hitleriştilor instalate la cele trei ieşiri nu-i lăsară să plece. Nu dădeau voie nimănui să intre sau să iasă din spital. Nu făceau excepţie nici cu medicii. Se părea că hitleriştii urmăreau ca, în cazul în care se vor decide să arunce în aer spitalul, deodată cu răniţii să-şi găsească moartea întreg personalul medical.

Aflînd de la Panait Huştoiu ce ticăloşie se pregăteau să comită hitleriştii, Paraschivoiu se porni să-i înjure cumplit.

— Grijania mamei lor !... Mă Răuţ, al dracului să fiu dacă am să stau acasă mai mult decît îmi trebuie ca să-mi îmbrăţişez muierea şi pruncii. Atît, şi pe urmă am să plec la unitate. Acu', dacă a început răfuiala cu *aliaţii*, nu mă mai rabdă inima să stau ca mireasa cu fundu' pe cămaşă. Apoi către Panait Huştoiu : Cîţi hitlerişti zici că păzesc în sala cazanelor ?

— Cinci !

— Măi, dacă aş avea o grenadă !

— Sau măcar o armă ! adăugă Răuţ.

— Mare scofală n-am face ! îi potoli Panait Huştoiu. Să zicem că am pus mîna pe o grenadă şi cu ea am izbuti să-i curăţăm pe toţi cinci. Cu asta ce am făcut ? Zgomotul exploziei i-ar vesti pe ceilalţi, şi atunci ar fi şi mai rău de noi toţi.

— Adicătelea nu-i nimic de făcut ? întrebă Paraschivoiu.

— Păi tocmai ăsta-i baiul : cum ne scăpăm de toţi cinci fără gălăgie ? sintetiză Răuţ gîndul lui Panait Huştoiu.

— Afurisită treabă ! se scărpină în cap Paraschivoiu.

— Eu m-am gîndit şi m-am tot gîndit, continuă Panait Huştoiu, şi iată cum văd eu misiunea noastră. Va să zică, trebuie mai întîi să-i curăţăm pe hitleriştii din sala cazanelor, fără ca cei de la Pavilion să prindă de

veste. Apoi, să luăm lăzile cu trotil şi să le ascundem undeva. Pe urmă, chiar dacă ceilalţi prind de veste, n-au ce să ne mai facă, fiindcă alt trotil nu mai au...

— Măi Panaite, tu prea bine nu-i cunoşti, îl întrerupse Răuţ. Tîlharii ăştia, dacă află că i-am tras pe sfoară şi că, pe deasupra, le-am mai omorît cinci oameni, sînt în stare de cine ştie ce ticăloşie : să dea foc spitalului, să pună la zid pe toţi doctorii şi pe toate surorile şi mai ştiu eu ce.

— Stai, omule, nu te pripi. Încă n-am terminat ce aveam de spus, protestă Panait Huştoiu. Ascultă pînă la capăt şi pe urmă dă-ţi părerea. Va să zică, mai întîi trebuie să ne scăpăm, pe tăcute, de hitleriştii din sala cazanelor. După aceea, îngropăm lăzile cu trotil. După ce sfîrşim cu bine şi treaba asta, va trebui să-i vestim pe ai noştri să ne vină în ajutor, mai înainte ca hitleriştii să prindă de veste că i-am tras pe sfoară.

— Şi cum crezi că ne-ar putea ei ajuta ? întrebă oarecum sceptic Răuţ.

— Păi, să-i atace în bîrlogul lor. Altfel, n-au cum, îl lămuri Paraschivoiu.

— Asta-i !... Să-i atace, să-i mîntuie pe toţi, dacă nu vor voi să se predea ! se bucură Răuţ. Mă mir chiar că n-au făcut-o pînă acuma.

— Vedeţi, întrebarea asta este : de ce n-au făcut-o, măi oameni buni ? Că dacă îi atacau, de mult terminau cu ei. Oare nu cumva ca să nu aibă de suferit spitalul ?

— Măi, să ştii că asta o fi ! exclamă Paraschivoiu.

— Ei, şi dacă aşa s-au întîmplat lucrurile, e musai să-i vestim pe ai noştri. Fraţilor — să le spunem — scoateţi-i pe hitlerişti din bîrlog fără teamă, că noi am deminat spitalul.

— Măi Panaite, dar cum să ne scăpăm, fără gălăgie, de cei cinci ? Să aşteptăm să adoarmă şi pe urmă să-i strîngem de gît ? întrebă Răuţ.

— Nu aşa ! N-am izbuti decît numai dacă s-ar culca să doarmă şi cel care stă de santinelă. În noaptea asta însă nu prea îmi vine să cred că se va lăsa furat de somn. Altfel trebuie ticluite lucrurile. Trebuie să-i păcălim în vreun fel.

— În vreun fel !... Dar cum, măi Panaite ? întrebă Paraschivoiu.

— Cum ? Dacă toţi trei ne vom gîndi nu se poate să nu găsim ceva.

Nu apucă bine să-şi sfîrşească spusele, cînd pe alee apăru un hitlerist. Călca apăsat cu cureaua automatului petrecută pe după gît, cu casca pe cap.

— Ce-o fi căutînd ăsta ? întrebă Paraschivoiu.

Hitleristul care, la rîndul său, îi zărise, veni întins spre ei. Se opri la trei paşi şi le puse lumina lanternei în ochi.

Paraschivoiu, iute din fire, se răsti la el :

— Vrei să ne chiorăşti, mă păcătosule ?

Hitleristul înţelese. Stinse lanterna, apoi întrebă, amestecînd cuvintele nemţeşti cu cele româneşti.

— Unde ist Spitalleiterul ? Er soll imediat Kaffe face. Meine camarazi warten [1].

— Du-te şi caută-l pe *spitallaiderul* tău, cine dracu' o fi ăla. Uite colo uşa ! se răsti la el Paraschivoiu, privind cu ochi hrăpăreţi automatul a cărui curea hitleristul şi-o petrecuse pe după gît.

— Ho, mă ! Nu fi şi tu negru în cerul gurii ! îl mustră făţarnic Panait Huştoiu, călcîndu-l cu înţeles pe picior. Sînt şi ei oameni şi or fi simţind nevoia dacă nu de o mîncare, măcar de o băutură caldă.

Apoi, către hitlerist :

— Vino, camarade ! Te ducem imediat la doctor.

Hitleristul care înţelegea vag româneşte se lăsă condus. Paraschivoiu şi Răuţ se luară după ei, spărgîndu-şi capul să înţeleagă ce anume urmărea Panait Huştoiu, că se purta atît de prietenos cu hitleristul.

Pe doctorul Ham-Ham îl găsiră în biroul doctorului Poenaru. Se mai aflau acolo şi ceilalţi medici, precum şi sora Cornelia. Pe figura tuturor se citea consternare. Dintre toţi, cel mai neliniştit, cel mai speriat era doctorul Ham-Ham. Livid, cadaveric de livid, îşi freca întruna mîinile. Dintr-o singură privire Panait Huştoiu înţelese că aflaseră de minarea spitalului.

[1] — Unde-i conducătorul spitalului ? Trebuie imediat face cafea. Camarazii mei aşteaptă.

Cînd îl văzură pe hitlerist în pragul uşii, tresăriră cu toţii, iar doctorul Ham-Ham sări ca ars de pe scaun. Pe frunte şi pe chelia-i prematură izvorîră brusc broboane mari de transpiraţie.

Panait Huştoiu le explică ce voia hitleristul.

— Să trăiţi, domn' maior! Dumnealui vrea cafea pentru oamenii care păzesc sala cazanelor. Apoi către hitlerist ca să fie sigur: Nu-i aşa că de acolo vii?

— Jawohl! răspunse neamţul care înţelesese întrebarea.

— Sie wünschen, also, Kaffe? Sofort werden Sie bedient [1].

— Bestellen Sie fünf Schalen Kaffe. Wenn Sie nicht Kaffee haben, dann Tee [2].

— Doch, wir haben Kaffe. Er wird gleich zubereitet. Wünschen Sie sonst was? Zu speisen etwas? [3].

— Nein, danke! [4].

— Bitte, nach Wunsch! [5]

Apoi către unul din medici:

— Doctore, ia, te rog, imediat măsuri ca, în timpul cel mai scurt, cafeaua să fie gata.

— Domnule maior, pentru atîta lucru nu e nevoie să se obosească un domn' doctor. Mă îngrijesc eu ca dumnealui să fie mulţumit. Vino cu mine, camarade! se oferi Panait Huştoiu.

Afară, pe coridor, îi spuse hitleristului cu tonul cel mai prietenos de care era în stare:

— Dumneata du-te înapoi de unde ai venit. Cum e gata cafeaua, ţi-o aducem noi.

— Nein! Aştept!

— Cum ţi-e voia. Apoi către Paraschivoiu şi Răuţ: Măi, băieţi, duceţi-l pe dumnealui la bucătărie. Dacă bucătarul s-a culcat, unul dintre voi să dea fuga şi să-l scoale. Eu fug după artelnic, să-mi dea cafea şi zahăr.

[1] — Doriţi, deci, cafea. Veţi fi servit imediat.

[2] — Comandaţi cinci ceşti de cafea. Dacă nu aveţi cafea, poate să fie şi ceai.

[3] — Ba da, avem cafea. Va fi imediat gata. Mai doriţi ceva? Ceva de mîncare?

[4] — Nu, mulţumesc!

[5] — Mă rog, cum doriţi!

Şi, profitînd de faptul că hitleristul se uita în altă parte, le făcu din ochi cu înţeles.

După ce Paraschivoiu şi Răuţ plecară împreună cu hitleristul, Panait Huştoiu deschise uşa biroului unde se aflau adunaţi medicii şi făcu semn sorei Cornelia să iasă afară.

— Ce s-a întîmplat ? întrebă aceasta neliniştită.

— Nimic rău, soră Cornelia. Dimpotrivă, are să fie bine, dacă ai să vrei să-mi dai o mînă de ajutor.

— Ce fel de ajutor ?

— Soră Cornelia, să-mi dai prafuri de-acelea care te adorm. Da' îmi trebuie multe.

— Ce să faci cu ele, omule ?

— Păi nu l-ai auzit pe hitlerist ? Vrea cafea ! Păi să le dăm o cafea să ne ţină minte. O cafea care să-i adoarmă. Înţelegi matale, soră Cornelia ? Să doarmă cît mai repede, şi duşi. Pe urmă, lasă totul pe seama noastră. Adică a mea, a lui Paraschivoiu şi Răuţ. Le potrivim noi pe toate cum e mai bine.

— Panaite, te-ai gîndit bine ce faci ? Bagă de seamă.

— M-am gîndit, soră Cornelia ! Mie dă-mi prafurile alea şi lasă totul pe seama noastră. Scăpăm noi spitalul din cumpăna în care se află acuma.

— Bine !... Haide cu mine !

Îl duse la farmacie.

— Să-mi dai, soră Cornelia, atîtea cîte trebuie cam pentru patru, cinci chile de cafea. Dacă poftesc dumnealor cafea, acu' noaptea, să le dăm pe săturatelea. Nu-i aşa, soră Cornelia ?

Sora Cornelia nu-i răspunse. Luă dintr-o pungă o mînă de somnifere şi i le dădu.

— Ţine ! Cred că astea ajung ca să doarmă neîntorşi pînă la prînz.

— Mulţumesc, soră Cornelia ! Dar mai am o rugăminte la matale. Să nu spui nimic doctorului Ham-Ham. Ăsta, dacă află, de frică să nu păţească ceva, e în stare să-i vestească pe hitlerişti.

— Bine, n-am să-i spun.

— Nimănui să nu spui deocamdată, soră Cornelia !

— Bine !... Bine !...

— ...Şi să ai încredere în noi că vom izbîndi !

Despărţindu-se de infirmieră, Panait Huştoiu se duse să-l caute pe artelnicul spitalului. După ce obţinu cafeaua şi zahărul, se îndreptă grăbit spre bucătărie. Între timp, bucătarul puse apă la fiert. Era cald afară şi cu atît mai mult în casă. De aceea, hitleristul rămase să aştepte în curte. Paraschivoiu şi Răuţ făcură la fel. Se trăseseră puţin mai deoparte, aşteptîndu-l pe Panait Huştoiu. Hitleristul se plimba de colo-colo pe sub ferestrele bucătăriei, fumînd o ţigară de foi care mirosea urît. Din cînd în cînd, vîra capul înăuntru şi striga :

— Schnell !... Schnell !... [1]

Pe urmă, dîndu-şi seama de absurditatea îndemnului, fără să mai aştepte răspunsul, reluă plimbarea.

Aducînd cafeaua şi zahărul, Panait Huştoiu propuse bucătarului :

— Cred că eşti obosit. Du-te şi te culcă. O cafea mă pricep şi eu să fac.

— Aş cam fi ! Dar, ştiindu-l pe urîtu' ăsta aici, tot nu m-ar prinde somnul. Şi, apoi, acuşi fierbe şi apa.

— Cum vrei ! Pînă atunci, na, fă-ţi de-aici o ţigară !

Bucătarul răsuci una groasă şi începu să fumeze. Era atît de cald, încît mereu trebuia să-şi şteargă transpiraţia cu mîneca cămăşii.

În sfîrşit, apa începu să fiarbă.

— Dă-mi zahărul !

Panait Huştoiu i-l dădu.

— Aşa mult ! se miră bucătarul. Nu-l pun pe tot. Dă-i în mă-sa că n-are să li se aplece dacă n-o fi cafeaua dulce ca mierea. Ce rămîne, pun mîine dimineaţă la cazan.

— Nu se poate, nea Mitrule. Ordin de la domn' doctor Ham-Ham. Chiar aşa mi-a spus : să fie dulce ca mierea.

— Bine, mă, bine ! Rămîne-le-ar cafeaua în gît şi îneca-s-ar cu ea !

În timp ce bucătarul turna zahărul, Panait Huştoiu aruncă în cratiţă somniferele.

[1] — Repede !... Repede !

— Sînt vitamine! explică el, văzînd că bucătarul face ochii mari. Cică astea întăresc toate mădularele. Mi le-a dat domn' doctor Ham-Ham.

— Uite, mă, scîrnăvia dracului! Porcilor ăstora le dă... de astea cum le-ai spus, iar pe-ai noştri, dacă ar fi după el, i-ar lăsa să moară de foame. Boiernaşul ăsta încă n-a băgat de seamă că începe să nu mai cînte cucul lor.

— Lasă că are să se dezmeticească el cînd i-o cădea cărămida în cap. Dar uite că acuşi e gata şi cafeaua.

Ca să nu dea în foc, Panait Huştoiu, care preluase pe nesimţite sarcina bucătarului, începu s-o amestece de zor cu polonicul.

— Gata!... Gata! Poţi s-o tragi deoparte! îl instrui acesta.

— S-a făcut, şefule.

Luă pe limbă un strop de cafea şi nu simţi nici un gust deosebit. Era dulce, cum nu mai băuse alta vreodată. Bucuros, luă cratiţa şi părăsi bucătăria.

— Gata, camarade! Ei, ce zici? Gut cafea, nu? Miroase fain!

Şi săltă cratiţa pînă sub nasul hitleristului.

Acesta înţelese, zîmbi şi dădu din cap aprobativ, fiindcă, într-adevăr, erzaţul mirosea frumos. Pe urmă, vru să i-o ia din mînă.

— Lasă că ţi-o duc eu! Ce să te mai oboseşti dumneata!

Hitleristul acceptă şi o porni, ţanţoş, înainte.

Trecînd pe lîngă Paraschivoiu şi Răuţ, Panait Huştoiu le şopti:

— Urmaţi-mă, dar mai de departe!

În apropierea sălii cazanelor, hitleristul îi luă cratiţa din mînă.

— Ţi-o duc pînă jos! se oferi Panait Huştoiu, care voia să arunce o privire în bîrlogul celor cinci hitlerişti.

— Nicht nötig![1]

În faţa uşii care ducea la subsol făcea de pază un hitlerist care, atunci cînd îl văzu pe celălalt venind cu

[1] — Nu-i nevoie!

cafeaua, scoase o exclamaţie de bucurie, spunînd pe limba sa ceva ce Panait Huştoiu nu pricepu.

Despărţindu-se de hitlerist, Panait Huştoiu se ascunse înapoia unei barăci. Aici veniră să-l găsească Paraschivoiu şi Răuţ. Din locul unde se ascunseseră nu-l puteau vedea pe acela care stătea de pază la intrarea în subsol. În schimb, îl auzeau fluierînd.

— Cum naiba îţi dădu prin minte! se miră Paraschivoiu, după ce Panait Huştoiu le explică ce făcuse.

— 'nafura mamei lor, de-acu' ai noştri sînt! se bucură Răuţ.

— Mi-e teamă să nu ne încurce ăsta socoteala. Dacă n-au să-i dea şi lui cafea pînă iese din schimb? Cînd i-o vedea pe toţi adormiţi ca nişte buşteni, te pomeneşti că ghiceşte ce s-a întîmplat şi dă alarma.

— Măi să fie al dracului! se necăji Paraschivoiu.

Dar temerea lui Panait Huştoiu nu se adeveri. Uşa se deschise şi cineva dinăuntru strigă:

— Herman!

Hitleristul care făcea de pază intră, lăsînd uşa întredeschisă. Cei trei răsuflară uşuraţi.

— Să ştiţi că l-au chemat să-i dea şi lui porţia! şopti Răuţ.

Şi, într-adevăr, peste cîteva clipe, în deschizătura luminată a uşii apăru soldatul de santinelă cu o gamelă în mînă. Cineva dinăuntru închise uşa după el. Hitleristul se aşeză pe trepte şi, imediat, în liniştea atotbiruitoare a nopţii, îl auziră sorbind zgomotos zeama fierbinte.

— Sfîntuleţul mă-ti, toată s-o bei! îl îndemnă Panait Huştoiu.

Acum, cînd avea siguranţa că planul îi va reuşi, se gîndi să ia măsurile cuvenite.

— Paraschivoiule, rămîi cu mine. Tu, Răuţ, du-te şi adu încă patru oameni de nădejde. Eu zic tot de la noi, de la 5. Nu le spune despre ce-i vorba. Furişaţi-vă pînă la etuvă şi staţi pitiţi acolo pînă ce vă chem.

Răuţ se strecură înapoi, tîrîndu-se tiptil.

Şi aşteptarea începu. Fiecare clipă trecea încet, chinuitor de încet. Erau amîndoi atît de emoţionaţi, încît erau leoarcă de sudoare.

„Numai să nu fi greşit sora Cornelia şi să-mi fi dat prea puţine prafuri!" se nelinişti Panait Huştoiu.

Ca să-şi bea pe îndelete cafeaua, hitleristul se aşezase pe trepte. Cînd nu-l mai auzi sorbind zgomotos, Paraschivoiu şopti :

— Pesemne că a băut-o toată !

— Acu' e acu' ! murmură Panait Huştoiu, mai mult pentru sine.

Clipele începură să curgă şi mai încet. Cinci minute... zece... un sfert de oră...

— O fi adormit ? întrebă Paraschivoiu.

— Nu ştiu ! Cum naiba am uitat s-o întreb pe sora Cornelia după cît timp te apucă somnul !

— Să mă duc s-o întreb ? se oferi Paraschivoiu.

— Nu !... Lasă acum.

Cînd socoti că se scursese cam o jumătate de oră, Panait Huştoiu se hotărî.

— Tu să mai rămîi aici încă zece minute. Dacă nu mă întorc pînă atunci, înseamnă că totul merge bine şi vii după mine. Eu am plecat.

Şi porni să se tîrască înspre santinelă. Se tîra cu atîta grijă, încît nici el singur nu se auzea. Izbuti să se apropie pînă la o depărtare de cel mult trei metri. Se opri să asculte. De acolo de unde se afla îi auzi răsuflarea fornăitoare. Hitleristul adormise. Începu din nou să se tîrască pînă ajunse chiar lîngă trepte. Acum, cu tot întunericul, putea să-l şi vadă. Dormea cu spatele rezemat de uşă. Pe genunchi odihnea automatul. Întinse mîna şi i-l luă, fără ca acesta să simtă.

„Acum, chiar dacă se trezeşte, îl pocnesc o dată cu patul automatului acolo unde i-a pus popa miru', de nu mai apucă să zică nici pîs !" îşi vorbi sieşi. Dinăuntru nu răzbea nici un zgomot. Dormeau duşi.

În spatele său, ca o umbră, apăru Paraschivoiu. Panait Huştoiu îi dădu automatul şoptindu-i :

— Na, ţine-l. Dacă se trezeşte, pocneşte-l pînă nu apucă să strige.

După aceasta, se apropie de hitlerist şi îl scuturâ uşurel de umăr. Nu se trezi. Atunci, cu cordonul halatului de spital îi legă mîinile, iar gura, cu un fel de batic pe care neamţul îl avea înfăşurat în jurul gîtului.

— Dinspre partea ăstuia nu mai avem a ne teme. Du-te acu' şi adu-i pe ceilalţi. Dar încet, fără zgomot.

După cîteva minute, Paraschivoiu se întoarse cu Răuţ şi cu încă patru recuperaţi din salonul 5.

— Răuţ, tu rămîi de pază aici. Fii cu ochii în patru! Ceilalţi veniţi după mine!

Deschise încetişor uşa şi păşi cel dintîi pragul. Înăuntru, hitleriştii dormeau cu toţii în poziţii aproape groteşti. Erau patru. Sforăiau cutremurător.

„Duc porcii la jir!" gîndi Paraschivoiu.

Patru erau şi lăzile cu trotil. De fiecare era legat cîte un fir de sîrmă subţire, şi toate cele patru fire, de un cablu lung de cîţiva zeci de metri. Peste colacul cablului odihnea o baterie de formă paralelipipedică. Panait Huştoiu înţelese: în cazul în care primeau ordin să arunce în aer spitalul, hitleriştilor nu le rămînea altceva de făcut decît să părăsească subsolul, desfăşurînd după ei cablul. Pe urmă, cînd aveau să se găsească la o depărtare care să-i pună în afară de orice pericol, trebuiau doar să unească cele două fire ale cablului de polii bateriei, şi curentul, transmis prin cablu, avea să facă să explodeze lăzile cu trotil.

„Tu-le sfîntuleţu' lor de ucigaşi!" îi înjură în gînd.

— Legaţi-i şi duceţi-i de-i încuiaţi în garaj.

Erau acum în posesia a cinci automate, fiecare cu cîte trei încărcătoare de rezervă, găsite în sacii de merinde. Tot în saci găsiră şi grenade.

După ce hitleriştii fură transportaţi şi încuiaţi în garaj, iar lăzile cu trotil ascunse, Paraschivoiu întrebă:

— Acu' ce facem?

— Acu' ne rămîne de făcut treaba cea mai grea: să-i vestim pe ai noştri, înainte ca hitleriştii să prindă de veste că i-am tras pe sfoară.

— Aş încerca eu, se oferi Răuţ.

— Şi dacă pun mîna pe tine?

— Cum mi-o fi norocul!

— Nu-i aşa, măi băiete. În treaba asta nu-i vorba doar... de norocul tău. E în joc soarta spitalului, a noastră, a tuturor. Crezi tu că noi, ăştia cîţiva, numai cu patru automate — fiindcă unul o să ţi-l dăm ţie — şi cu cele cîteva grenade, vom putea face faţă dacă tabără

hitleriştii asupra spitalului ? Şi dacă se întîmplă să pună mîna pe tine, cum ştim, să încercăm altceva ?

Răuţ se scărpină în cap.

— Păi, eu zic aşa : dacă pun mîna pe mine, am să chiui.

— Ce-ai să faci ?

— Am să chiui, şi voi aveţi să auziţi. Îţi vine ţie a rîde, măi Panaite, dar, să ştii, eu cînd chiui o dată se aude peste şapte sate. De aceea gîndesc să fie acesta consemnul : dacă izbutesc să trec, îndată ce ajung la ai noştri, slobozesc automatul de trei ori, lovitură cu lovitură. Dacă n-am noroc şi pun mîna pe mine, am să chiui. Bine-i ?

— Bine, rău, n-avem încotro. Na, ia automatul şi du-te !

După ce Răuţ se mistui în noapte, Panait Huştoiu împărţi celor rămaşi automatele. Erau, cu toţii, şase. Doi primiră grenade. Cîteva opri şi pentru sine. Pe urmă, improvizînd un dispozitiv de luptă în formă de evantai, fixă fiecăruia locul. Dar tocmai acum, deodată se auzi rafala unui automat, urmată imediat de un chiuit care sună mai curînd a urlet de durere. Înţeleseră. Răuţ fusese prins, şi acum era mort sau rănit de moarte.

„Ce să fac ? se întrebă Panait Huştoiu. Să trimit pe un altul ? Înseamnă să-l mîn la moarte sigură. Hitleriştii abia de acum încolo vor fi cu ochii în patru. Nu, trebuie încercat altceva. Altceva, dar ce ?"

— Şi acu', pe unde scoatem cămaşa, măi oameni buni ? se adresă el celorlalţi.

— Să mai încercăm o dată. Mă duc eu, se oferi unul dintre recuperaţii aduşi de Răuţ. Poate o să am mai mult noroc.

— Trebuie încercat altceva. De acum încolo vor fi cu şi mai multă grijă...

— Panaite, ştii ce-mi trece mie prin minte ?

— Ce ?

Dar, în loc să-i răspundă, Paraschivoiu se adresă celorlalţi :

— Măi, eşti careva de la transmisiuni ? Întrebarea rămase fără de răspuns.

— Ne-ar folosi la ceva ? se interesă Panait Huştoiu.

— Păi sigur că ne-ar folosi ! Dacă nu putem trimite om la ai noştri, atunci să le transmitem prin morse ceea ce vrem să le spunem.

— Prin morse ! se miră unul. Da' aparat de radio de unde luăm ?

— Lasă că nu avem nevoie de aparat. În loc de aparat ne putem folosi de o lanternă. Ce zici, Panaite ?

— Ce să zic ! Zic, omule, că încercarea moarte n-are. Trebuie să găsim însă un transmisionist.

— O fi în tot spitalul ăsta. Măcar unul, de sămînţă.

— Este, sigur că este. În salonul 3 e un sublocotenent de la noi din regiment. Ăla de i-au tăiat mîna stîngă săptămîna trecută. Îl cheamă Tomşa.

Cel ce dăduse informaţia era un sergent care avea plămînii străpunşi de un glonte. Se vindecase, dar din cînd în cînd tot mai scuipa sînge.

Panait Huştoiu o porni în grabă spre intrarea principală. În goană urcă şi scările, pînă la salonul 3. Pe sublocotenentul Tomşa îl găsi plimbîndu-se pe coridor. Deşi trecuse o săptămînă de cînd fusese operat, nu se obişnuise cu gîndul că va rămîne ciung.

— Domn' sublocotenent, cunoaşteţi morse ?

— N-aş mai cunoaşte !... La urma urmei, ce te priveşte dacă ştiu sau nu ? se răsti la Panait Huştoiu, ursuz şi nervos.

Acesta, în cîteva cuvinte, îl puse la curent cu ceea ce se întîmplase, atrăgîndu-i atenţia asupra primejdiei care îi ameninţa în cazul în care hitleriştii prindeau de veste.

— Şi eu cu ce vă pot ajuta ? întrebă sublocotenentul.

— Am aici o lanternă luată de la unul din hitleriştii pe care i-am făcut prizonieri. Trebuie să semnalizaţi cu ea, ca să afle ai noştri că am deminat spitalul şi că acum pot să-i atace pe hitlerişti fără teamă. Pe urmă, mai trebuie să le spuneţi că-i musai să se grăbească. Dacă prind de veste hitleriştii, ar fi în stare să dea foc spitalului. Noi ne vom apăra, dar cu patru automate şi cîteva grenade nu-i putem răzbi. Astea să le spuneţi prin morse, domn' sublocotenent.

— Şi dacă nu mă răceptionează ?

— Trebuie să încercăm, domn' sublocotenent. Vă rog să veniţi cu mine în pod. De acolo, veţi putea transmite mai bine decît din oricare altă parte.

Urcară în pod. Panait Huştoiu găsi o ladă pe care sublocotenentul, mic de statură, urcîndu-se, putu să iasă afară, prin luminator, cu jumătate din trup. Locul ales era cum nu se poate mai bun, deoarece Pavilionul în care se baricadaseră hitleriştii nu avea ferestrele înspre spital. În schimb, de pe oricare din străzile care duceau la Pavilion şi pe care se afla armata puteau fi uşor recepţionate semnalele luminoase. Exista totuşi riscul să fie observate şi de posturile fixe ale hitleriştilor. Dar riscul era cu neputinţă de înlăturat.

Primul care descoperi semnalele luminoase transmise de sublocotenentul Tomşa fu sudorul Florea Ciobănică.

— Ia te uită, comisare ! îi atrase atenţia lui Manole Crăiuţ. Nu ţi se pare că lumina aceea, care se tot aprinde şi se stinge, seamănă a semnalizare ?

Manole Crăiuţ se apropie de fereastră şi privi cîteva clipe cu atenţie.

— Ai dreptate. Dar acolo e spitalul, nu ? Oare cine semnalizează şi în ce scop ? Hitleriştii ?

— Eu zic, măi comisarule, că ei nici n-ar avea cui !

— Dă fuga după locotenent, Floreo ! Să vină imediat !

Locotenentul Negură era afară în stradă şi inspecta posturile. Atacul fusese amînat şi din pricina aceasta ofiţerul era negru de supărare. Deşi nu-i era în obicei, înjura acum mai rău ca un surugiu.

Hotărîrea fusese luată cu o oră mai devreme în cadrul unei scurte şedinţe care avusese loc la punctul de comandă al formaţiunii patriotice de luptă. Posibilitatea ca hitleriştii să-şi pună în aplicare ameninţarea în cazul în care ar fi fost atacaţi nu putea fi nesocotită. În schimb, nu se găsise soluţia care să îndepărteze primejdia ce ameninţa spitalul. Propunerile făcute nu prezentau suficiente garanţii că spitalul nu va avea de suferit. (Bineînţeles, nimănui nu-i trecu prin minte că ar putea fi acceptate condiţiile ultimatumului.)

Hotărîndu-se amînarea atacului, se avea în vedere şi faptul că erau aşteptate să sosească din oraşul vecin, în chiar cursul nopţii, cîteva tunuri.

— Domnule locotenent, haideți că vă cheamă comisarul, îl vesti Florea Ciobănică.

— Da ? Bine ! A venit cumva vreun ordin ?

— Nu ! Cineva semnalizează din podul spitalului. Da' eu n-am făcut armata la transmisiuni, nici comisarul.

— Știe sergentul Călin care comandă grupa de la întretăierea străzilor. Dă fuga dumneata și adu-l la punctul de comandă.

În acest timp, sublocotenentul Tomșa semnaliza : *„Răspunde dacă m-ai recepționat... Răspunde dacă m-ai recepționat"*. Repeta întruna indicativul, fiindcă nu avea nici un rost să transmită mesajul propriu-zis, atîta timp cît nu știa dacă fusese înțeles de către aceia, cărora le era destinat. Pe de altă parte, nu-l transmitea și din prudență, ca nu cumva hitleriștii să-l recepționeze înaintea românilor și, furioși, să ia măsuri de represalii împotriva celor din spital.

Numai după cîteva minute, Florea Ciobănică veni cu sergentul Călin. Acesta, după ce urmări cîteva clipe semnalele luminoase, spuse locotenentului :

— Transmite, domn' locotenent, un indicativ de apel de-al nostru, românesc. Trebuie să-i răspund că l-am recepționat. Da-ți-mi, vă rog, lanterna dumneavoastră.

Și, luînd lanterna, urcă în goană pînă la etajul doi, urmat îndeaproape de ofițer. Acolo, de la una din ferestre, se apucă să semnalizeze. Abia acum, sublocotenentul Tomșa începu transmiterea propriu-zisă :

„Spitalul a fost minat de hitlerişti, dar noi am izbutit să-l deminăm, capturînd lăzile cu trotil".

În clipa aceea, liniștea nopții fu tulburată de zgomotul unei împușcături. Una din santinelele hitleriste, descoperind că cineva semnaliza din podul spitalului, trăsese. Gloanțele nu nimeriseră decît în streașina acoperișului.

Cîteva clipe luminița nu mai clipi.

— Te pomenești că l-au nimerit ! se neliniști locotenentul Negură.

După prima împușcătură, Panait Huștoiu spuse sublocotenentului :

— Domnule sublocotenent, eu trebuie să cobor. Acu', dacă au descoperit că transmitem, s-ar putea să ne atace. Trebuie să văd ce măsuri am mai putea lua. Dumneavoastră nu vă lăsaţi. Transmiteţi mai departe!

— Lasă că ştiu eu care mi-e datoria, nu-i nevoie să mă înveţi tu, se răsti la el ofiţerul.

„Deocamdată pericolul înlăturat..." transmise mai departe.

Încă o împuşcătură, apoi altele. Cîteva gloanţe se înfipseră în acoperişul de tablă. Unul îi fluieră pe la ureche. Sublocotenentul se trase înăuntru, ţinînd afară doar braţul ridicat, cu care semnaliza.

„Acum ţinta e mai mică!" îşi spuse reluînd semnalizarea:

„Pericol de represalii."

Ploua cu gloanţe pe acoperiş. Acum trăgea şi o puşcă-mitralieră. Un glonte ricoşînd din pervazul acoperit cu tablă îi sfîrteca urechea.

„Veniţi-ne, de urgenţă..."

Un alt glonte îl nimeri, zdrobindu-i osul la încheietura pumnului. Scăpă lanterna din mînă.

—... în ajutor! zbieră în timp ce se prăbuşea de pe lada pe care se urcase, ca şi cînd ar fi putut fi auzit de către cel care îl recepţiona.

În cădere, lanterna nu se stinse. La lumina ei, sublocotenentul Tomşa îşi privea mîna însîngerată. Palma atîrna inertă.

— Transmite! Transmite că vom ataca imediat, ordonă locotenentul Negură sergentului Călin.

— Transmit, domn' locotenent, dar nu cred că are cine să mă mai recepţioneze. Cred că l-au nimerit, săracu'!

Locotenentul Negură nu-l mai ascultă, fiindcă se grăbi să coboare ca să-i comunice şi lui Manole Crăiuţ ceea ce aflase. Acum, cînd ştiau că cei de la spital izbutiseră să demineze clădirea, lichidarea grupului hitlerist baricadat în Pavilion se impunea cu necesitate.

Manole Crăiuţ obţinu, telefonic, de la legătura sa superioară aprobarea ca acţiunea să înceapă imediat. Planul fu pe loc modificat, în sensul ca atacul să fie dat

cu ambele flancuri deodată, tocmai spre a izola cît mai repede posibil spitalul de bîrlogul hitlerist.

Dar mai înainte ca soldaţii şi grupele de muncitori să pornească, în curtea spitalului se dezlănţui un schimb viu de focuri.

În momentul în care fu tras primul foc de armă în direcţia podului de unde sublocotenentul Tomşa semnaliza, Panait Huştoiu bănui ceea ce avea să urmeze. Coborî în goană treptele, ca să ajungă cît mai repede în mijlocul tovarăşilor săi care ocupau poziţii de luptă în jurul sălii cazanelor. Cînd ajunse la etajul întîi îi ieşi în întîmpinare doctorul Spătaru, care, speriat de împuşcături, năvălise pe sală.

— Ce se întîmplă ? Cine trage ? De ce trag ?

Toate întrebările erau adresate lui Panait Huştoiu, cu o voce piţigăiată din cauza fricii, totuşi, încă poruncitoare.

Panait Huştoiu se uită la el, se uită la ceilalţi doctori, care de asemenea ieşiseră pe culoar. Printre ei o văzu şi pe sora Cornelia.

— Domnule maior, sora Cornelia are să vă lămurească ce s-a întîmplat. Dinspre partea mea, eu atît am a vă spune : cei dintre dumneavoastră, domnilor ofiţeri, care sînteţi înarmaţi, veniţi la sala cazanelor, fiindcă nu peste mult timp va fi nevoie de luptători.

Şi, fără să mai piardă o clipă, fugi în jos pe scări.

Între timp se înteţise tirul asupra luminătorului podului de unde sublocotenentul Tomşa continua să semnalizeze.

— M-am întors, Paraschivoiule. Preiau comanda !

— Bine că te-ai întors, Panaite, fiindcă mi se pare că hitleriştii ne şi atacă.

Dinspre Pavilion se auziră tropăituri. Cîţiva hitlerişti veneau în pas alergător.

— Nu trage nimeni decît la comanda mea.

Hitleriştii, patru la număr, cînd ajunseră cam la jumătatea distanţei dintre poartă şi sala cazanelor, o cotiră la stînga.

Panait Huştoiu înţelese. Hitleriştii primiseră ordin să captureze pe acela care transmitea. Nu mai stătu o clipă pe gînduri. Smulse automatul din mîna unuia şi se fu-

rişă, mergînd de-a buşilea, ca să le iasă în întîmpinare. Ocoli mai întîi pe după baracă, pe urmă, tăind, de-a dreptul, peste straturile cu flori, izbuti să-i depăşească. Se culcă înapoia unui gărduleţ viu cu bucşii şi-i aşteptă. Aleea pe care trebuiau să vină hitleriştii se afla numai la cinci metri depărtare. În sfîrşit, apărură la capătul aleii. Veneau în pas alergător, cu armele în cumpănire. Cînd ajunseră la numai cîţiva paşi de el, Panait Huştoiu apăsă pe trăgaci. Dintr-o singură rafală îi culcă pe toţi patru.

Parte dintre răniţii spitalului, cei care erau în stare să meargă, dădură năvală la fereastră.

— Măi frate-meu ! — le strigă Panait Huştoiu — făcui rost de patru arme şi am nevoie de voluntari. Pe care te ţine cureaua şi vrei să te răcoreşti, coboară şi vino la sala cazanelor.

Luă armele şi cartuşierele hitleriştilor, apoi se întoarse la oamenii săi. În lipsa sa se prezentaseră ca voluntari patru dintre medicii tineri.

— Doar noi am venit, ceilalţi sînt neînarmaţi, îl lămuri unul dintre ei, ca nu cumva să creadă că ceilalţi ar fi fost cuprinşi de laşitate.

Ţineau cu destulă neîndemînare pistoalele „Bereta" în mîinile lor mai obişnuite cu bisturiul. Dar erau hotărîţi să se folosească de ele cum s-or pricepe mai bine.

Panait Huştoiu indică locul fiecăruia, pe urmă trebui să se ocupe de voluntarii care se prezentaseră şi cărora trebuia să le împartă armele disponibile. Unul care fusese rănit la genunchiul piciorului stîng venise sprijinindu-se într-o cîrjă. Era un ostaş mai în vîrstă, cu o mustaţă groasă lăsată spre colţurile gurii.

— Tocmai matale te-ai găsit, bădiţă ! îl mustră Panait Huştoiu. Du-te de vezi-ţi de treabă, că tot veniraţi mai mulţi decît avem arme.

— Da' eu de ce nu-s bun ? se supără el. Fiindcă mi-e piciorul ţeapăn ? Doar ce, eu trag cu piciorul ? Ia dă arma încoace, măi leat !

Şi i-o smulse aproape cu de-a sila din mînă.

Între timp, hitleriştii, dîndu-şi seama că la spital se întîmpla ceva neobişnuit şi, temîndu-se de un atac şi dinspre partea aceea, trimiseră un Unteroffizier cu vreo

douăzeci de oameni să recunoască terenul şi, la nevoie, să restabilească situaţia. Totodată, în scop de intimidare, unul din aruncătoare începu să bată la întîmplare, schimbînd unghiul de tragere după fiecare proiectil.

Odată ajuns în curtea spitalului, Unteroffizier-ul îşi desfăşură oamenii în trăgători şi, neştiind din care parte avea să fie primit cu foc, începu să înainteze cu multă precauţie în direcţia pavilionului principal.

Focul îl deschiseră apărătorii. Cînd hitleriştii înţeleseră — şi mult nu le trebui — că puterea de foc a apărătorilor era concentrată în jurul sălii cazanelor, începură să execute o manevră de învăluire, spre a le cădea în spate. În maximum jumătate de oră situaţia acestora putea deveni desperată. Dar tocmai acuma se dezlănţui şi atacul trupelor comandate de locotenentul Negură.

Surprins, derutat, temîndu-se că ar putea fi despărţit de cei din Pavilion, Unteroffizier-ul dădu ordin de retragere.

— Pe ei, fraţilor! Salt înainte! comandă Panait Huştoiu, ieşind în goană de dinapoia etuvei şi trăgînd asupra Unteroffizier-ului cu automatul în care pusese ultimul încărcător, dar fără să-l nimerească.

Urmîndu-i exemplul, ceilalţi apărători ieşiră de pe unde se aflau şi porniră în salturi înspre hitlerişti. Ca într-o părere, Panait Huştoiu îl văzu pe cel cu genunchiul anchilozat alergînd într-un picior şi sprijinindu-se cînd în cîrjă, cînd în puşcă.

— Pe ei, bă, grijania mamei lor!

Din mers, proptindu-şi patul armei de şold, şchiopul trase în direcţia hitleriştilor. În clipa următoare, Panait Huştoiu se trezi cu unul dintre medici alături.

— Îi biruirăm, domn' sublocotenent! i se adresă el, fără să slăbească din ochi copacul înapoia căruia se ascunsese Unteroffizier-ul.

De acolo, de dinapoia copacului, hitleristul dădea comenzile cu o voce puternică, guturală.

— Domn' sublocotenent, fiţi atent la copacul acela. Dinapoia lui s-a pitit subofiţerul care îi comandă pe hitlerişti. Acuşi, acuşi are să plece de acolo. Cum îl vedeţi că ţîşneşte, trageţi. Aşa am să fac şi eu. Dintre noi doi, unul tot îl va nimeri.

— N-am cu ce! De mult am tras ultimul cartuş.

Şi medicul, înciudat, zvîrli pistolul ca pe o jucărie stricată.

Panait Huştoiu strînse mai bine automatul în mîini. În încărcător — ultimul — dacă mai erau trei gloanţe. Unteroffizier-ul se mişcă înapoia copacului.

„Acuşi are să sară!" îşi spuse. Înşurubă automatul în umăr şi, cînd Unteroffizier-ul ţîşni dinapoia copacului, apăsă pe trăgaci. Toate cele trei gloanţe — ultima rafală — nimeriră în plin. Hitleristul se răsuci într-un picior, ca şi cînd ar fi executat o piruetă dificilă, apoi se prăbuşi.

— Salt înainte! strigă triumfător Panait Huştoiu, pornind în goană.

Pe sus se auzi un fel de fîlfîit, pe urmă un proiectil de aruncător căzu în apropiere, împroşcînd cu schije, razant, în toate părţile. Una îl lovi în coastă, alta în genunchi.

— Paraschivoiule, preia comanda!

— Am înţeles, Panaite, preiau comanda!

Dar aproape că nu mai era nevoie să preia cineva comanda. Hitleriştii care mai scăpaseră cu viaţă o rupseră, de-a binelea, la fugă. Dar cînd ajunseră dincolo de poarta spitalului, fură prinşi între focurile românilor — care atacau, concomitent, de la est şi de la vest — şi decimaţi pînă la unul.

Ceilalţi, cei din Pavilion, opuseră rezistenţă aproape o jumătate de oră, pe urmă capitulară. Fură făcuţi prizonieri opt ofiţeri superiori, dintre care patru din S.S. şi aproape trei sute de soldaţi...

Peste cîteva ore, Panait Huştoiu stătea culcat într-un pat în salonul celor de curînd operaţi. Nu trecuse nici un sfert de oră de cînd fusese adus din sala de operaţie. De data asta nu-l mai „tăiase" doctorul Ham-Ham, ci şeful spitalului, doctorul Poenaru.

Din patul său îi putea vedea pe toţi cei care intrau sau ieşeau. Şi cum se uita aşa spre uşă, deodată o văzu în prag pe sora Cornelia. Era însoţită de un civil, mo-

dest îmbrăcat, care îşi petrecuse pe după gît cureaua automatului.

Descoperindu-l, sora Cornelia îi zîmbi de departe şi. totodată, atrase atenţia însoţitorului său, arătîndu-i-l cu degetul.

— Ei, cum te simţi ? îl întrebă ea cînd ajunseră lîngă patul său.

Civilul rămase un pas mai în urmă. De acolo, se uită la Panait Huştoiu cu simpatie şi curiozitate.

— Bine, soră !

— Tu, băiete, să nu te pierzi cu firea, ai să scapi.

Erau aceleaşi cuvinte pe care i le spusese şi cînd doctorul Ham-Ham îi pronosticase că se „va curăţa".

— Ştiu, soră Cornelia. Doar nu se moarte tocmai acum, cînd abia începe a fi bine să trăieşti.

— Ei, bravo ! Am ştiut eu că n-ai să te dai bătut. Dar uitam ! Am adus pe cineva, Panaite, care, aflînd de isprava ta, a vrut neapărat să te cunoască...

Civilul se apropie de pat cu mîna întinsă :

— Noroc bun ! Mă numesc Manole Crăiuţ. Am luptat şi eu ca să-i scoatem pe hitlerişti din bîrlogul lor de la Pavilion. Aşa cum ţi-a spus sora Cornelia, am aflat că salvarea spitalului, ferirea lui de distrugere, se datoreşte, în primul rînd, curajului dumitale şi am venit să te felicit în numele muncitorilor din formaţiunea de luptă patriotică. Te-ai purtat ca un adevărat viteaz, ca un... ca un comunist, măi frate Panaite.

Panait Huştoiu se împurpură de bucurie, de emoţie ; abia putu îngăima :

— Dacă m-am purtat, cum spui, ca un comunist, n-ar fi chiar de mirare. Fiindcă eu, dragă tovarăşe, simţesc ca un comunist.

CUPRINSUL

Cel mai lung amurg 3
Se destramă noaptea 72
Ultima rafală 122

Redactor: E. GROZEA
Tehnoredactor: D. ANDREI

Bun de tipar 03.03.1976. Apărut 1976. Tiraj 56.688 ex. Hîrtie tip II de 63g/m². Format 16/54×84. Coli tipar 11 1/2 B. 299

Tiparul executat sub comanda nr. 54 la Intreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918" str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97, București, Republica Socialistă România

EDITURA MILITARĂ

Lei 5,25